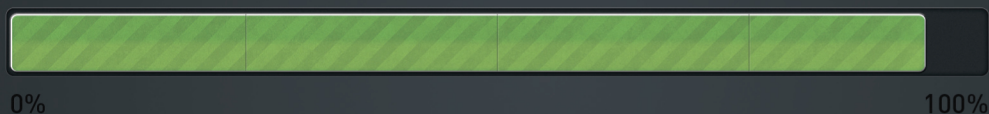

KSZTAŁCENIE BIBLIOTEKARZY NA POTRZEBY ŚRODOWISK LOKALNYCH

PROGRAMY KSZTAŁCENIA UNIWERSYTECKIEGO

TOM I

Kształcenie bibliotekarzy na potrzeby środowisk lokalnych

**Programy
kształcenia
uniwersyteckiego.
Tom I**

pod redakcją
Ewy Chuchro,
Mikołaja Ochmańskiego
i Michała Zająca

Warszawa 2011

Kształcenie bibliotekarzy na potrzeby środowisk lokalnych. Programy kształcenia uniwersyteckiego. Tom I

Redakcja: Ewa Chuchro
Mikołaj Ochmański
Michał Zając

Projekt okładki: Kornel Demczuk
Skład i łamanie: Justyna Grzymała

ISBN 978-83-931164-3-0

Publikacja wydana w ramach Programu Rozwoju Bibliotek.

Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności jest partnerem Fundacji Billa i Melindy Gates w przedsięwzięciu, które ma ułatwić polskim bibliotekom publicznym dostęp do komputerów, Internetu i szkoleń. Program Rozwoju Bibliotek w Polsce jest realizowany przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego.

Wydawca:
Polskie Towarzystwo Bibliologiczne, Oddział Warszawski
ul. Nowy Świat 69 lok. 141
00-927 Warszawa

Druk i oprawa:
Drukarnia Cyfrowa DRUKPOINT

Publikacja jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz autorów oraz Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego. Zezwala się na dowolne wykorzystanie treści – pod warunkiem zachowania niniejszej informacji licencyjnej i wskazania autorów oraz Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego jako właścicieli praw do tekstu. Treść licencji jest dostępna na stronie: <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/>

Spis treści

Od Zespołu Programu Rozwoju Bibliotek.....	7
Dwa lata warte zachodu, czyli o <i>Aktualizacji</i> zamiast wstępu.....	9

Część I Artykuły

Dariusz KUŹMINA Wychodząc naprzeciw nowym wyzwaniom.....	17
Mikołaj OCHMAŃSKI Podsumowanie Projektu „Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych”.....	21
Elżbieta GONDEK Perspektywy kształcenia bibliotekarzy dla środowisk zurbanizowanych (na przykładzie województwa śląskiego).....	37
Urszula LISOWSKA-KOŻUCH, Grażyna WRONA Biblioteka gminna czy biblioteka w gminie? Potrzeby i wyzwania edukacji akademickiej kandydatów do pracy w małych bibliotekach gminnych.....	47
Marcin LESZCZYŃSKI Programy studiów bibliotekarskich i praktyk zawodowych wobec potrzeb małych, lokalnych bibliotek publicznych. Punkt widzenia Biblioteki Wojewódzkiej.....	55

Część II Aplikacje Przedmioty na studiach licencjackich

Animacja życia społecznego (Tomasz Kruszewski).....	71
Antropologia kulturowa społeczności lokalnych (Katarzyna Tałuc).....	75
Biblioteka w lokalnej sieci instytucji (Joanna Kamińska).....	81
Biblioteki gminne w środowisku lokalnym (Magdalena Przybysz-Stawska).....	86
Biblioteki publiczne w procesach integracji społecznej (Agnieszka Wandel).....	93
Czytelnictwo (Urszula Lisowska-Kożuch).....	103
Glocalizacja w bibliotekach publicznych (Dorota Grabowska).....	109
Informacja i usługi publiczne w bibliotekach publicznych (Mariusz Luterek).....	114

Mała biblioteka publiczna w społeczności lokalnej (Dawid Cichocki, Magdalena Wójcik).....	119
Małe biblioteki gminne – wprowadzenie do problematyki (Anita Has-Tokarz, Renata Malesa).....	124
Obsługa nowoczesnych środków technicznych (Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, Maria Siuda).....	132
Partnerstwo w bibliotekarstwie publicznym (Agnieszka Wandel).....	134
Projektowanie systemów informacyjnych (Stanisław Skórka).....	140
Regionalizm (Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, Maria Siuda).....	143

Praktyki na studiach licencjackich

Katowice – IBiIN UŚ (Tadeusz Maciąg).....	149
Kielce – IBiD UJK (Jolanta Chwastyk-Kowalczyk, Maria Siuda).....	155
Kraków – IINiB UP im. KEN (Wanda Matras-Mastalerz).....	157
Lublin – IBiIN UMCS (Renata Malesa).....	164
Toruń – IINiB UMK (Małgorzata Fedorowicz-Kruszewska).....	169
Warszawa – IINiSB UW (Małgorzata Kisilowska).....	174
Wrocław – IINiB UW. (Halina Rusińska-Giertych).....	179

Szanowni Państwo,

Celem Programu Rozwoju Bibliotek jest ułatwienie mieszkańcom obszarów wiejskich naszego kraju dostępu do informacji, wiedzy, a także aktywnych form uczestnictwa w kulturze za pośrednictwem sieci bibliotek publicznych, z wykorzystaniem Internetu i innych narzędzi nowoczesnych technologii. Przygotowując się do realizacji Programu, przeprowadziliśmy liczne badania socjologiczne zarówno terenowe, jak i z wykorzystaniem źródeł, takich jak: opracowania Biblioteki Narodowej, Diagnoza Społeczna, raporty GUS-u i innych instytucji badawczych. Korzystaliśmy także z opinii specjalistów wywodzących się z różnych części systemu bibliotecznego oraz ze środowiska akademickiego. Badania były zakrojone na szeroką skalę, ponieważ Program zakłada wieloaspektową interwencję na rzecz modernizacji lokalnych bibliotek publicznych, aby jak najlepiej zaspokajały one potrzeby mieszkańców.

W ramach wielu aspektów planowanych działań, wyniki badań oraz bezpośrednie konsultacje wskazywały również na istotną konieczność modyfikacji programów kształcenia przyszłych bibliotekarzy tak, aby byli oni w stanie sprostać wyzwaniom ery cyfrowej, odpowiadać na zmieniające się oczekiwania użytkowników i w ten sposób aktywnie uczestniczyć w tworzeniu kapitału społecznego. Dlatego też zwróciliśmy się do Państwa – przedstawicieli i kierownictwa wyższych uczelni kształcących przyszłych bibliotekarzy – z ofertą współpracy przy uzupełnieniu i modernizacji programów kształcenia studentów kierunków bibliologicznych dla zapewnienia trwałych, systemowych zmian w kształceniu bibliotekarzy. Szczególnie zależało nam na wiedzy i nowych umiejętnościach absolwentów wiążących swoją przyszłość z pracą w małych, lokalnych placówkach.

Przyjęcie przez Państwa zaproszenia do współpracy, tak sprawnie i kompetentnie zorganizowanej przez Polskie Towarzystwo Bibliologiczne Oddział Warszawski, pozwoliło znacznie wzbogacić Program Rozwoju Bibliotek, co – jak głęboko wierzymy – przyczyni się do trwałości jego efektów. Współpracę tę traktujemy także jako wyraz wzajemnego zrozumienia naszych intencji oraz jako chęć współuczestnictwa w wielkim międzynarodowym przedsięwzięciu. Podobne programy są bowiem realizowane w 13 innych krajach (m.in.: Chile, Meksyku, Botswanie, Wietnamie, na Litwie, Łotwie, w Rumunii i Bułgarii) w ramach inicjatywy „Global Libraries” Fundacji Billa i Melindy Gatesów. Tym niemniej element polskiego Programu w postaci współpracy z wyższymi uczelniami kształcącymi bibliotekarzy jest unikatowy i może stanowić inspirację dla innych krajów realizujących przedsięwzięcia w ramach „Global Libraries”.

Dziękujemy za podjęty wysiłek i z nadzieją będziemy witać absolwentów, którzy zaangażują się w przekształcanie lokalnych bibliotek publicznych w aktywne, wielofunkcyjne centra dostępu do wiedzy, informacji i kultury, integrujące lokalną społeczność.

Zespół Programu Rozwoju Bibliotek

Dwa lata warte zachodu, czyli o *Aktualizacji* zamiast wstępu

Ponad dwa lata temu, w słoneczny czerwcowy dzień 2009 r., miało miejsce spotkanie, które zaowocowało projektem o nazwie *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych*. Na tarasie ówczesnej siedziby Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego (FRSI) spotkali się: reprezentujący Fundację Magdalena Kubecka i Jacek Królikowski oraz przedstawiciele Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego (PTB OW): Justyna Grzymała, Michał Zając i piszący te słowa. Tematem przewodnim spotkania były biblioteki publiczne w małych ośrodkach wiejskich i miejsko-wiejskich. Nieco uszczegóławiając, zastanawialiśmy się wspólnie, na ile szkoły wyższe, prowadzące studia bibliotekoznawcze, mogą włączyć się w działania Programu Rozwoju Bibliotek (PRB). PRB jeszcze wówczas raczkował, FRSI przygotowywało się właśnie do pierwszego naboru bibliotek, a PTB OW szukało konstruktywnego ujęcia dla licznych, jeszcze wtedy nie całkiem sprecyzowanych pomysłów.

Nastawieni na działania praktyczne, w terenie, wśród bibliotekarzy z małych bibliotek Jacek i Magda skupiali się na przełożeniu dydaktyki akademickiej na rzeczywistość zawodową. Proponowali reorganizację konceptu praktyk studenckich w kierunku odrębnych projektów realizowanych we współpracy uczelni z bibliotekami. Związani od lat z Uniwersytetem Warszawskim przedstawiciele PTB OW uparcie twierdzili, że zmiana samych praktyk to nie wszystko, że są one przecież częścią złożonej całości, jaką jest program studiów i tylko dopasowane do niego mają sens. Czym zakończyła się rozmowa? Wróciliśmy ze spotkania z głowami pełnymi pomysłów, pomysłów, które dość szybko zaczęły nabierać konkretnych wymiarów, współgrać ze sobą, by wreszcie zamienić się w pierwszą, jeszcze skromną, roboczą wersję projektu *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych*. Zanim została podpisana umowa, obie strony czekało jeszcze wiele rozmów i konsultacji dotyczących Projektu, by nadać mu optymalny kształt, który byłby satysfakcjonujący dla wszystkich. Wreszcie doszliśmy wspólnie do takiej wersji, która mieściła się w priorytetach i założeniach PRB. Jednocześnie mieliśmy nadzieję, że zostanie ona zaakceptowana przez środowisko akademickie. Umowa została podpisana pod koniec października 2009 r.

Ledwie w PTB OW ruszyliśmy z pierwszymi pracami projektowymi, dowiedzieliśmy się, że nasza *Aktualizacja* jest pomysłem unikatowym. W całym, ogólnoswiatowym programie „Global Libraries”, finansowanym przez Fundację Billa i Melindy Gatesów, którego PRB jest częścią, nie było drugiego takiego przedsięwzięcia. Nigdzie indziej szkoły wyższe nie uczestniczyły w realizacji krajowych odpowiedników PRB, zatem ze zdwojonym zapałem ruszyliśmy do dalszych prac.

Co zostało zrealizowane i w jakim stopniu? Jakim wyzwaniom musieliśmy sprostać? Na ile udało się wypełnić założenia Projektu? O tym można przeczytać dalej na stronach niniejszej publikacji. Dwa lata prac zaowocowały: projektami zajęć dydaktycznych i ich realizacjami, dwoma obszernymi publikacjami książkowymi, stroną internetową oraz, co najważniejsze, nawiązaniem współpracy z dziewięcioma najważniejszymi w Polsce ośrodkami akademickimi, które zajmują się kształceniem na kierunku *informacja naukowa i bibliotekoznawstwo*.

Dlaczego taką wagę przykładam do współpracy z uczelniami? Nie była ona przecież ani celem Projektu, ani jego najważniejszym komponentem. Oczywiście, że można sobie bez trudu wyobrazić propozycje zmian kształcenia bibliotekoznawczego, przygotowane bez udziału uczelni. Z powodzeniem może je przedstawić każda organizacja pozarządowa, dysponująca bibliotekoznawczym zapleczem, czy chociażby grupa niezależnych ekspertów. Cóż jednak po projekcie, który nie będzie miał umocowania w doświadczeniach dydaktycznych i będzie oderwany od rozumienia istoty kształcenia uniwersyteckiego, które jest przecież czymś innym niż kształcenie albo doskonalenie zawodowe?

W napięciu czekaliśmy na moment prawdy, czy ośrodki uniwersyteckie, do których zwróciliśmy się z propozycją współpracy, odpowiedzą pozytywnie na naszą ofertę. Odetchnęliśmy z ulgą na przełomie stycznia i lutego 2010 r. Do siedziby PTB OW napłynęły oficjalne deklaracje ze wszystkich dziewięciu uczelni. Z czasem okazało się, że z różnych powodów zaangażowanie w Projekt każdego z ośrodków było inne. Najbardziej jednak liczyło się to, że mimo ograniczeń każdy z nich był gotów do współpracy, a tym samym deklarował chęć współpracy nad zmianami w kształceniu ukierunkowanym na potrzeby małych, lokalnych bibliotek. Dzięki temu realizacja Projektu, a co za tym idzie praca jego koordynatorów i pomysłodawców, nabrała sensu.

W efekcie opisanych działań w *Aktualizacji* na wszystkich jej etapach i w różnego rodzaju aktywnościach, od pomysłów po realizację, wzięło udział kilkadziesiąt osób z całej Polski. Bez nich nie byłoby naszego Projektu. W imieniu organizatorów przedsięwzięcia dziękuję wszystkim, chociaż nie wszystkich mogę wymienić. Dziękuję za włożoną pracę, pomysły, podjęty wysiłek, także za wyrozumiałość i cierpliwość, gdy zdarzały się trudności.

Zanim jednak przejdę do osobistych podziękowań parę słów o książce, którą trzymacie Państwo w ręku. Wraz z publikacją czerwcową (*Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych*; red. E. Chuchro, M. Ochmański, M. Zajac, Warszawa: PTB OW, 2010) stanowi ona podsumowanie prac i prezentację dorobku osób zaangażowanych w Projekt. Zamyka jego realizację i daje możliwość wglądu we wszystkie najważniejsze powstałe założenia. Zawiera teksty, które z zamierzenia mają być zarówno podsumowaniem podejmowanych działań, jak i propozycją dyskusji na temat problematyki kształcenia uniwersyteckiego na

potrzeby małych bibliotek publicznych i możliwości współpracy akademickich ośrodków bibliotekoznawczych.

Zagadnień współpracy między uczelniami dotyczy wypowiedź prof. dr hab. Dariusza Kuźminy, który w krótkim tekście zwraca uwagę na ważne w świetle zachodzących zmian społecznych i w kształceniu na poziomie wyższym aspekty, nawiązanie i wzmocnienie współdziałania ośrodków akademickich oraz kwestia współpracy uczelni z organizacjami pozarządowymi są tu szczególnie silnie akcentowane.

Potrzeb i perspektyw kształcenia bibliotekoznawczego, ale w różnych uwarunkowaniach, dotyczą dwa niezmiernie ciekawe teksty: prof. dr hab. Elżbiety Gondek oraz prof. dr hab. Grażyny Wrony i dr Urszuli Lisowskiej-Kożuch. Obydwie wypowiedzi są propozycją dyskusji nad poruszaną problematyką, prof. E. Gondek w odniesieniu do potrzeb bibliotek działających na terenach zurbanizowanych, a prof. G. Wrony i dr U. Lisowskiej-Kożuch – wiejskich. Obydwa artykuły pokazują m.in. kształcenie uniwersyteckie bibliotekarzy na potrzeby lokalnych bibliotek publicznych na tle zmian kulturowych, społecznych czy to prognozowanych, czy już zachodzących w modelu funkcjonowania bibliotek publicznych, a co z tym się łączy zmieniających się wyzwania zawodowych, stojących przed ich pracownikami.

W publikacji prezentujemy też punkt widzenia samych bibliotekarzy. Reprezentuje ich Marcin Leszczyński z Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy – Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego. M. Leszczyński przyjrzał się uważnie produktom projektu *Aktualizacja*, od publikacji książkowej, po propozycje modyfikacji programowych, i szczegółowo omówił ich przydatność dla bibliotekarstwa publicznego szczebla gminnego.

Ponadto, i jest to część najobszerniejsza, w prezentowanej Państwu książce opublikowano nagrodzone uczelniane projekty zajęć dydaktycznych i praktyk zawodowych. Są to jedne z najważniejszych komponentów *Aktualizacji*. Pokazują sposób myślenia dydaktyków uniwersyteckich o potrzebach bibliotekarzy, a bardziej nawet umiejętność dostosowania programów dydaktycznych do zapotrzebowania środowiska zawodowego, którego rozwojowi mają służyć. Zwracają uwagę na ogrom wykonanych prac i na zaangażowanie bibliotekoznawców uniwersyteckich z całej Polski w projekt skierowany do bibliotekarzy z bibliotek publicznych najniższego szczebla. Prac, za które w imieniu koordynatorów Projektu, ale i własnym chęć serdecznie wszystkim podziękować, także tym osobom, których nie wymienię z imienia i nazwiska.

Największe podziękowania kieruję do przedstawicieli Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego z Prezesem Rafałem Kramzą na czele. Przede wszystkim dlatego, że ocenili nasz Projekt jako propozycję wartą wsparcia i że zdecydowali się na jego sfinansowanie. Ale nie tylko za przyznanie grantu chęć podziękować. Równie wielce wdzięczny jestem za rozmowy, w trakcie których Projekt rodził się i dojrzewał, za wsparcie organizacyjne i za dużą dawkę życzliwości.

Dziękuję Panu Jackowi Wojnarowskiemu, z którym rozpoczynaliśmy współpracę i który był z nami między innymi podczas kluczowego dla realizacji Projektu pierwszego spotkania z dyrektorami i przedstawicielami ośrodków akademickich. Mimo przygód i pułapek, jakie czyhały na niego na oblodzonych drogach Wielkopolski, przybył na konferencję do Jarocina, zaprezentował Fundację i PRB oraz wziął udział w bardzo gorącej dyskusji na temat Programu.

Dziękuję Jackowi Królikowskiemu, który obdarzył życzliwością PTB OW i z entuzjazmem podchodził do naszych pomysłów, który dostrzegł możliwość współpracy i zechciał wspólnie z nami tworzyć podwaliny Projektu.

Serdecznie dziękuję Magdzie Kubeckiej, która jako osoba prowadząca z ramienia FRSI najdokładniej, mówiąc kolokwialnie „od podszewki”, poznała *Aktualizację*, wspierała nas i spędziła z nami długie godziny na dyskusjach, także w chwilach krytycznych dla Projektu, gdy trzeba było podejmować kluczowe decyzje lub dokonywać nagłych i istotnych zarazem zmian.

Kolejne podziękowania kieruję do dyrektorów ośrodków uniwersyteckich, którzy zdecydowali o zaangażowaniu się we współpracę z PTB OW. Część z Państwa początkowo była sceptycznie nastawiona do Projektu, mimo to postanowiliście nam zaufać, dostrzegliście wartość naszej propozycji, jej pożytek dla kształcenia bibliotekoznawczego i zdecydowaliście o włączeniu Państwa ośrodków w realizację Projektu. Dziękuję dyrektorom oraz wszystkim pracownikom uczelni, autorom i realizatorom przedmiotów i praktyk, również autorom projektów studiów drugiego stopnia, którzy wzięli udział w Projekcie. O Państwa zaangażowaniu, także dużym i owocnym wkładzie w *Aktualizację* świadczą materiały opublikowane w obydwu obszernych książkach oraz udział w konferencjach zorganizowanych w ramach Projektu.

Siłą rzeczy, ze względu na warszawskość Projektu, najbardziej zaangażowany w prace nad jego realizacją był Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego. W Instytucie zrealizowane zostały prace pilotażowe, ponieważ stał się on poligonem doświadczalnym dla naszych działań. Dlatego szczególnie serdecznie dziękuję Dyrektorowi IINiSB UW, prof. dr hab. D. Kuźminie. Nie tylko dał nam dużą swobodę działań na terenie Instytutu, ale także przez dwa lata wspierał organizacyjnie i merytorycznie, udostępniał sale wykładowe, pomagał w przeprowadzeniu prac projektowych. Bez jego życzliwości i wsparcia prawdopodobnie musielibyśmy ograniczyć *Aktualizację* do minimum.

Prof. D. Kuźmina przewodniczył także pracom Komisji Koordynacyjnej Projektu, powołanej na konferencji dyrektorów w Jarocinie w styczniu 2009 r., do której zadań należały: ocena merytoryczna prac projektowych, podejmowanie decyzji o finansowym nagrodzeniu aplikacji konkursowych nadesłanych z uczelni oraz zatwierdzenie raportów z ich realizacji. Za te wszystkie prace i czas poświęcony Projektowi dziękuję wszystkim członkom Komisji, raz jeszcze prof. D. Kuźminie i J. Królikowskiemu, a także prof. E. Gondek i prof. G. Wronie.

Wreszcie podziękowania kieruję do studentów i bibliotekarzy, którzy wzięli udział w przygotowaniu i realizacji studenckich praktyk zawodowych, zorganizowanych w ramach Projektu.

Na koniec specjalne podziękowania zostawiłem dla osób, które włożyły bardzo dużo wysiłku i poświęciły dwa lata pracy po to, by Projekt zaistniał i został zrealizowany. Myślę tu o Justynie Grzymale i Michale Zającu z Zarządu PTB OW. We trójkę kierowaliśmy *Aktualizacją*, w miarę naszych możliwości staraliśmy się, by prace przebiegały sprawnie, by osiągnąć założenia merytoryczne i wywiązać się z podjętych zobowiązań.

Dziękuję Justynie, na której barkach spoczęło prowadzenie sekretariatu Projektu,

która cierpliwie znosiła moje bałaganiarstwo i starała się nad nim zapanować, ale także, oprócz licznych i czasochłonnych prac organizacyjnych, miała duży wkład w kształt merytoryczny *Aktualizacji*.

I wreszcie serdeczne podziękowania kieruję do Michała, o którym śmiało można powiedzieć, że jest ojcem Projektu. Dzięki jego uporowi, staraniom i zaangażowaniu rozpoczęła się współpraca PTB OW i FRŚI. Pomysł zaangażowania uniwersytetów w Program Rozwoju Bibliotek jest w dużym stopniu jego autorstwa. Spędziliśmy wspólnie dziesiątki godzin na dyskusjach nad Projektem i na pracach wdrożeniowych, od początkowych pomysłów po prace finalne, od koncepcji, po ich realizację. Michale, dziękuję.

Zaczynaliśmy rozmowy o kształceniu bibliotekarzy w słoneczny czerwcowy dzień na warszawskiej Ochocie. Tekst, który ma być jednym z zamykających Projekt, powstaje, gdy od komputera odciąga mnie ciepłe popołudnie złotej jesieni 2011 r. Ponad dwa lata dzielą te dni, lata prac organizacyjnych, projektowych i wdrożeniowych, ale przede wszystkim lata współpracy wielu osób. Wiele miesięcy kooperacji, bez której Projekt, jeśli nawet zaistniałby, byłby zaledwie ubogą namiastką tego, co udało się wspólnie osiągnąć. Jeszcze raz, dziękuję i wyrażam nadzieję, że koniec Projektu nie jest równoznaczny z końcem współdziałania. Jestem przekonany, że wiele jest jeszcze obszarów w obrębie bibliologii i informatologii, dających możliwość rozwoju współpracy między uczelniami, a także uczelni z organizacjami pozarządowymi. Środowisko uczelnianych bibliotekoznawców pokazało, że taka współpraca jest możliwa i przynosi wartościowe efekty.

Mikołaj Ochmański
Prezes Zarządu PTB OW

Część I

Artykuły

Wychodząc naprzeciw nowym wyzwaniom

prof. UW dr hab. Dariusz KUŹMINA
Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski
Polskie Towarzystwo Bibliologiczne
Oddział Warszawski

Nowe czasy wymagają nowego typu działań. Edukacja akademicka bibliotekarzy nie jest tutaj wyjątkiem. Można nawet zaryzykować tezę, że właśnie tego rodzaju inicjatywy edukacyjne, związane z najbardziej dynamicznie rozwijającą się ścieżką współczesnej cywilizacji, wymagają szczególnej innowacyjności i elastyczności. Konteksty działań profesjonalistów w dziedzinie informacji – bo tutaj przecież należy lokować bibliotekarzy – zmieniają się w naszej epoce w zawrotnym tempie. Pomysły, które jeszcze rok temu wydawały się być jedynie wizją z pogranicza *science fiction*, dzisiaj są wdrażane stosunkowo szeroko, a za rok... staną się standardem. Doskonałym przykładem może tu być idea biblioteki mobilnej. Kiedy piszę te słowa, amerykańskie biblioteki publiczne rozpoczęły wypożyczanie e-booków z katalogu księgarni Amazon. Trudno więc oprzeć się wrażeniu, że kształtowanie programów studiów efektywnie kształtujących bibliotekarzy należy zawsze widzieć jak swoiste wyzwanie, a permanentne wprowadzanie zmian – jako oczywistość.

Uwagi powyższe – niezbyt może oryginalne – zostały sformułowane ze względu na przekonanie, że zamykany właśnie projekt *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych* należy do najbardziej nowatorskich działań, jakie realizowano w ostatnich latach w polskim bibliotekoznawstwie akademickim. W tym krótkim tekście postaram się uzasadnić podstawy mego przekonania.

Przede wszystkim, już na wstępie chciałbym zaznaczyć, że ocena taka powstała na podstawie obserwacji realizacji Projektu z podwójnej perspektywy: z jednej strony przewodniczącego Komisji Koordynacyjnej, z drugiej zaś jako dyrektora placówki, w której powyższe działania były wprowadzane w życie.

Najważniejszym, nie waham się użyć tego określenia – bezprecedensowym sukcesem Projektu jest zbudowanie funkcjonującego w dłuższej perspektywie konsorcjum wiodących ośrodków akademickich kształtujących bibliotekarzy. Wysoka ocena tejsze współpracy wynika głównie ze świadomości konkurencji narastającej pomiędzy poszczególnymi placówkami. Niż demograficzny odbierający uczelniom

studentów stacjonarnych pojawił się równocześnie z kryzysem ekonomicznym (czy choćby zagrożeniem pojawienia się tegoż), który zniechęca bibliotekarzy do podejmowania studiów w trybie niestacjonarnym! Wspólne przystąpienie do działań, w założeniu doskonalących i uatrakcyjniających studia, pokazuje ogromną dojrzałość i dalekowzroczność środowiska akademickiej bibliologii.

Dodatkowym, ubocznym, także niezwykle pozytywnym efektem istnienia konsorcjum (jakkolwiek zakładanym przez twórców konceptu Projektu) były narady dyrektorów. Zwoływane dwukrotnie podczas konferencji w Jarocinie i Warszawie prowadziły nie tylko do poczynienia ustaleń związanych z realizacją grantu Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego Oddziału Warszawskiego, ale również – w naturalny sposób – dawały pole do podnoszenia i omawiania najbardziej palących, bieżących zagadnień związanych z funkcjonowaniem dziedziny.

Opisywane doświadczenie, w moim przynajmniej przypadku bardzo pozytywne, daje nadzieje na przyszłe tego rodzaju wspólne działania przynoszące wszystkim uczestnikom bezpośrednie i pośrednie korzyści. Wśród tych ostatnich wymieniłbym przede wszystkim rozwój akademickiego bibliotekoznawstwa. Jak się wydaje, realizacja Projektu zaoferowała środowisku akademickiemu pewien model tworzenia tego rodzaju konsorcjów zorientowanych zadaniowo. Nawet jeżeli nie wszystkie rozwiązania funkcjonowały wzorcowo, to z pewnością mogą stanowić pewien punkt wyjścia dla przyszłych realizacji.

Za kolejny wyznacznik innowacyjności Projektu – jakkolwiek już nie tak istotny jak ten przywołany powyżej – uznać należy współpracę środowiska akademickiego z organizacją typu NGO, jaką jest Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego. Jednym z symptomów owych „nowych czasów” przywoływanych przeze mnie na początku niniejszego tekstu jest stały wzrost aktywności i znaczenia organizacji pozarządowych. Proces ten jest nierozłącznie związany z demokratyzacją życia publicznego (czy ogólniej społecznego). Można jednak mieć wrażenie, że środowisko akademickie w Polsce nie rozpoznało jeszcze możliwości i szans współpracy z NGO, chociaż – co zakrawa na paradoks – wiele osób ze środowiska akademickiego czynnie współuczestniczy w zakładaniu i prowadzeniu takich organizacji.

W przypadku diskutowanego Projektu bibliotekoznawcze środowisko akademickie współpracowało z PTB OW, a pośrednio także z Fundacją Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego.

Czynnikiem sprzyjającym współpracy różnego typu organizacji i lepszemu zrozumieniu jej istoty był z pewnością fakt, że PTB OW wśród swoich członków posiada liczną grupę pracowników akademickich. W efekcie powyższego wiele bardzo specyficznych uwarunkowań działań realizowanych w środowisku uczelnianym zostało rozpoznane odpowiednio wcześniej, z właściwym wyprzedzeniem. Stwierdzić przy tym należy, że najważniejsze z nich wiązały się z jednej strony ze specyficznym kalendarzem roku akademickiego, z drugiej zaś ze świadomością mechanizmów finansowo-księgowych, rządzących uczelniami. Pewne, niewielkie problemy, jakie pojawiły się w trakcie realizacji Projektu w tych dziedzinach pokazują, jak specyficzne i niekiedy trudne może być jeszcze w Polsce współdziałanie pomiędzy uniwersytetami a rządzącymi się jednak innymi prawami (dosłownie i w przenośni) NGO. Doświadczenia powstałe w wyniku realizacji

Projektowi są cenne zarówno dla środowiska akademickiego, jak i członków PTB OW, a zapewne w jakiejś mierze także dla FRIS.

Zasadnicza ocena opisywanej współpracy – którą mogę wystawić jako przewodniczący Komisji Koordynacyjnej – jest bardzo pozytywna. Sprawny obieg informacji, terminowość w dostarczaniu przez uczelnie wszelkich dokumentów do PTB OW, jak i z sekretariatu Projektu w Towarzystwie do Komisji, bardzo korzystnie wpływał na dynamikę realizacji działań. Członkowie PTB OW wykazali się innowacyjnością i elastycznością w sytuacjach tego wymagających (np. proces ewaluacji raportów z wdrażania przedmiotów i praktyk sprawnie przeprowadzony w niesprzyjających warunkach przerwy wakacyjnej).

Z dużą satysfakcją należy odnotować, że uczelnie biorące udział w Projekcie zadeklarowały i potrafiły od samego początku (czyli od konferencji w Jarocinie) utrzymać poziom swojego zaangażowania w działania, konsekwentnie realizowały podjęte zobowiązania. Szczególnego podkreślenia wymaga fakt, że żaden z dziewięciu uczestniczących ośrodków akademickich nie zrezygnował z uczestnictwa w Projekcie.

Dostarczane przez uczelnie aplikacje (a w dalszej części rozwoju Projektu sprawozdania z jego wdrażania) pokazały z jednej strony silne zaangażowanie środowiska, z drugiej zaś wysoki potencjał merytoryczny i zainteresowanie tematyką, która dotychczas pozornie znajdowała się na marginesie kształcenia na uczelniach (przynajmniej w części z nich).

Warto w naturalny sposób przejść już do omówienia kolejnego aspektu oceny omawianych działań – wpływu realizacji Projektu na funkcjonowanie placówek akademickich. Dorobek Projektu jest tutaj bardzo znaczący: powstał bardzo szeroki i, co ważne, ogólnodostępny zestaw szczegółowo opracowanych sylabusów studiów różnego stopnia (licencjacki/magisterski/podyplomowy). Część z opisanych tam przedmiotów/praktyk została przetestowana podczas wdrażania założeń Projektu. Ten kapitał pozostanie na długo bazą pomysłów, inspiracji dla wykładowców przygotowujących do pracy bibliotekarzy pracujących w bibliotekach gminnych. Dwie publikacje Projektu zawierające ów kapitał pozostaną – jak ośmielam się mniemać – przez najbliższe dziesięć lat pierwszym źródłem, do którego sięgnie każdy dydaktyk akademicki przygotowujący zajęcia obliczone na edukację bibliotekarzy. I to nie tylko tych pracujących w małych bibliotekach. Można bowiem sądzić, że wypracowany materiał będzie miał szersze zastosowanie – do kształcenia pracowników bibliotek publicznych wszystkich szczebli.

Dodatkowy efekt realizacji Projektu – trudny dziś do zmierzenia czy opisania – to wzrost zainteresowania refleksją badawczą poświęconą bibliotekarstwu gminnemu. Przykładem ilustrującym taką tezę jest informacja z warszawskiego Instytutu, mówiąca, że w Zakładzie Bibliotekoznawstwa powstaje publikacja zbiorowa inspirowana działaniami dotyczącymi projektu *Aktualizacja kształcenia...*

Ważnym aspektem funkcjonowania Projektu był jego ścisły związek z najnowocześniejszymi, promowanymi przez Unię Europejską w Procesie Bolońskim, konceptami edukacji akademickiej bliskiej rynkowi pracy, edukacji korespondującej z oczekiwaniami praktyków. Zasługi realizacji Projektu są tu wielostronne. Otóż uczelnie wyszły z wież z kości słoniowej i wzięły udział w wydarzeniu, którym żyje cały świat polskich bibliotek publicznych, w realizacji Programu Rozwoju Bibliotek.

I dalej, akademicy wsłuchując się w dane zebrane przez PRB „na dole”, w placówkach przygotowują programy kształcenia, odnoszące się notabene do tych bibliotek, które zniknęły prawie całkiem z naukowego pola widzenia. Wreszcie trzeci aspekt – choć pewnie niezrealizowany w maksymalnym stopniu – kontakt wykładowców akademickich z bibliotekarzami w celu przygotowania i zrealizowania studenckich praktyk zawodowych. Wszystkie opisane w tym miejscu działania stanowią odpowiedź na wielokrotnie pojawiający się (szczególnie ze środowisk wojewódzkich bibliotek publicznych) zarzut wobec uczelni, że kształcą one bibliotekarzy, nie biorąc pod uwagę prawdziwych warunków i potrzeb środowiska.

Kończąc refleksje dotyczące realizacji projektu *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych*, pragnę bardzo serdecznie podziękować członkom Komisji Koordynacyjnej: prof. Elżbiecie Gondek, prof. Grażynie Wronie, Jackowi Królikowskiemu oraz Mikołajowi Ochmańskiemu za sprawną, rzetelną, a do tego niezwykle sympatyczną współpracę.

Podsumowanie Projektu „Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych”

dr Mikołaj OCHMAŃSKI

Polskie Towarzystwo Bibliologiczne

Oddział Warszawski

Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych

Uniwersytet Warszawski

W październiku 2009 r. między Fundacją Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego (FRSI) a Oddziałem Warszawskim Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego (PTB OW) została podpisana umowa o realizacji Projektu *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych*. Dzięki temu przedsięwzięciu bibliotekoznawcze środowisko akademickie miało swój udział w ważnym dla polskiego bibliotekarstwa i realizowanym z dużym rozmachem przez Fundację ogólnopolskim Programie Rozwoju Bibliotek. Projekt był pierwszą inicjatywą realizowaną na tak dużą skalę przez PTB OW, stowarzyszenie, którego nadrzędnym, statutowym celem jest „rozwijanie nauki o książce i upowszechnianie jej osiągnięć, a także integrowanie wszystkich środowisk zawodowych związanych z książką”.

Podstawowym i nadrzędnym celem Projektu było dokonanie zmian w kształceniu bibliotekoznawczym na uniwersytetach w Polsce. Autorzy Projektu założyli, że jego najważniejszym owocem będzie wzmocnienie zagadnień dotyczących małych, lokalnych bibliotek publicznych w tematyce kształcenia na uczelniach wyższych w Polsce, a tam, gdzie takie zagadnienia nie są w ogóle obecne w programach nauczania, wprowadzenie ich.

Potrzeba zwiększenia udziału treści bibliotekoznawczych, zwłaszcza tych związanych z działalnością bibliotek gminnych, wynikała z obserwowanego od kilku, a w przypadku części z uczelni nawet kilkunastu lat, niepokojącego zjawiska. Otóż od pewnego czasu widoczna jest wyraźna tendencja odchodzenia ośrodków uniwersyteckich od kształcenia typowo bibliotekarskiego/bibliotekoznawczego. Ze względu na nowe potrzeby wyrażane przez studentów kolejnych roczników, ich nakierowanie na specjalizacje z zakresu informacji, zarządzania wiedzą, edytorstwa, kreowania i zarządzania informacją elektroniczną, co kilka lat modyfikowane są programy studiów. Przedstawiane przez studentów zapotrzebowanie na nowe treści programowe, a zwłaszcza na zakres tematyczny ścieżek magisterskich drugiego stopnia kształcenia, wynikają z oferty rynku pracy i możliwości kariery, a co z tym się łączy dalszego rozwoju zawodowego i lepszych płac w komercyjnych instytucjach informacji.

Na skutek wyborów dokonywanych przez studentów ukierunkowanych rynkowo zmiany programów studiów w ośrodkach kształcenia bibliotekarzy i specjalistów w zakresie informacji naukowej wyraźnie odchodzą od tradycyjnego bibliotekarstwa, a zmierzają ku zagadnieniom szeroko rozumianej informacji.

Ze względu na to, że treści dotyczące gminnych bibliotek publicznych są coraz mniej popularne, autorom Projektu zależało na stworzeniu nowoczesnych zarówno pod względem treści, jak i formy przedmiotów, praktyk oraz programów studiów drugiego stopnia, które pokazałyby możliwości rozwoju małych bibliotek, ich odmienioną, współczesną rolę, jako ośrodków, wokół których koncentruje się życie lokalnej społeczności. Chodziło również o ukazanie bibliotek gminnych jako instytucji, w których absolwent kierunku *informacja naukowa i bibliotekoznawstwo* może podejmować oraz realizować interesujące i ważne dla lokalnych społeczności inicjatywy.

Na etapie planowania prac jednym z najważniejszych założeń było umieszczenie na stałe w uczelnianych programach kształcenia treści dotyczących bibliotekarstwa publicznego najniższego szczebla. Miałyby się to stać w efekcie realizacji Projektu. Więcej, uznano za możliwe postulowanie w przyszłości wprowadzenia problematyki małych, lokalnych bibliotek publicznych do *Standardów kształcenia dla kierunku studiów: informacja naukowa i bibliotekoznawstwo* opublikowanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Jednak wraz ze zmianą ustawodawstwa dotyczącego szkolnictwa wyższego i po opublikowaniu projektu Ministerstwa pt. *Krajowe Ramy Kwalifikacji w szkolnictwie wyższym jako narzędzie poprawy jakości kształcenia*, w którym zmieniono organizację kształcenia akademickiego i zrezygnowano z wprowadzania przez Ministerstwo szczegółowych, ogólnopolskich, wiążących wszystkie uczelnie ram programowych, pomysł modyfikacji *Standardów* przestał mieć znaczenie.

Autorzy Projektu proponując wprowadzenie zmian w dydaktyce uniwersyteckiej, podjęli próbę zwrócenia uwagi środowiska akademickiego na potrzeby bibliotekarzy z małych bibliotek publicznych. W ramach zmienionych programów miało pojawić się więcej elementów praktycznych, pomagających w rozwiązywaniu bieżących problemów bibliotek gminnych i wspomagających ich rozwój. Służyć temu miałyby nie tylko modyfikacje treści kształcenia, ale również promowanie takich form realizacji dydaktyki, które aktywizują oraz uczą myślenia projektowego, współpracy i realizacji pomysłów opartych na zdobytych w trakcie nauki umiejętnościach.

Za ważny element pozwalający w procesie studiów połączyć wiedzę zdobytą podczas zajęć akademickich z doświadczeniami praktycznymi uznano studenckie praktyki zawodowe. W Projekcie położono duży nacisk na ich przygotowanie i realizację. Praktyki realizowane w ramach *Aktualizacji kształcenia...* miały mieć charakter wdrażania wcześniej przygotowanych przez studentów pod kierunkiem nauczyciela akademickiego indywidualnych projektów. Docelowo miałyby pełnić rolę bezpośredniego łącznika pomiędzy dydaktyką uniwersytecką a potrzebami rynku pracy. Praktyki mogą stać się pierwszym polem weryfikacji treści programowych.

W efekcie proponowanych zmian kształcenia na kierunku studiów *informacja naukowa i bibliotekoznawstwo* uczelnie miałyby przygotowywać absolwentów do kreowania nowej roli i nowego obrazu gminnych bibliotek publicznych jako ważnych ośrodków życia lokalnych społeczności. Bibliotekarze, wyposażeni w odpowiednie

narzędzia i potrafiący wykorzystać swoje kompetencje, powinni umieć zamienić małą bibliotekę publiczną w lokalne centrum kultury i informacji, ośrodek animacji życia społecznego, miejsce, do którego członkowie społeczności chętnie przychodzą i uczestniczą w proponowanych aktywnościach. Proces dydaktyczny na uczelniach powinien zatem wykształcić umiejętności, które dadzą bibliotekarzom możliwość stworzenia z bibliotek centrów życia lokalnych społeczności ośrodków, które będą między innymi integrować, służyć wzmocnieniu więzi i poczucia tożsamości wśród mieszkańców. Jednocześnie wciąż będą pełnić tradycyjne role bibliotek jako instytucji zapewniających zaspokojenie potrzeb kulturalnych, edukacyjnych i informacyjnych na podstawie gromadzonych zasobów.

Dzięki takim założeniom Projekt promował ideę zbliżania edukacji uniwersyteckiej do praktyki zawodu bibliotekarza i wymagań rynku pracy, a dalej, już nie tak bezpośrednio, do zachodzących na bieżąco zmian społecznych, których wpływ na zawody informacyjne jest niezaprzeczalny. Tym samym nawiązywał do zaleceń Procesu Bolońskiego.

Realizację Projektu *Aktualizacja kształcenia...* podzielono na pięć etapów realizowanych od końca października 2009 do listopada 2011 r.

W ramach pierwszego etapu, od października 2009 do początku stycznia 2010 r., przeprowadzono prace, których wynikiem było przygotowanie i przetestowanie narzędzi empirycznych, stworzonych na potrzeby Projektu. Opracowane zostały m.in. analizy przedstawiające sytuację kształcenia bibliotekarzy gminnych bibliotek publicznych w szkołach wyższych w Polsce. Stały się one punktem wyjścia do dalszych prac i podstawą przygotowywanej dyskusji nad Projektem, która miała zainicjować współpracę PTB OW z grupą krajowych uczelni kształcących na kierunku *informacja naukowa i bibliotekoznawstwo*.

W wyniku prac tego etapu powstał niepublikowany *Raport Otwarcia*, zawierający: prezentację grupy docelowej Projektu, ogólną analizę kształcenia akademickiego na potrzeby lokalnych bibliotek publicznych, analizę kształcenia bibliotekarzy w dziewięciu zaproszonych do współpracy ośrodkach akademickich, bibliografię przedmiotu oraz fragmenty ważniejszych publikacji i analizę piśmiennictwa. Przygotowano też stronę internetową Projektu. W pierwszym etapie realizacji Projektu za jej pośrednictwem możliwy był dostęp do bibliograficznej bazy danych, zawierającej adnotowane opisy bibliograficzne wybranych prac dotyczących kształcenia bibliotekarzy. Baza jest częścią Projektu. Wraz z tokiem prac projektowych stroną wzbogacano o kolejne publikacje i wyniki badań. Strona jest dostępna pod adresem: <http://www.projekt.ptbow.pl/>.

Prace etapu pierwszego były określeniem punktu wyjścia dla dalszych działań w ramach *Aktualizacji kształcenia...* oraz przygotowaniem gruntu do współpracy PTB OW z uniwersytetami, które zostały zaproszone do udziału w Projekcie.

Duże znaczenie dla realizacji Projektu miał jego ogólnokrajowy charakter. Przede wszystkim niezmiernie istotne było zaangażowanie dziewięciu uczelnianych partnerów z całej Polski oraz współpracujących z nimi gminnych bibliotek publicznych. Było to dużym wyzwaniem dla PTB OW, należy jednak podkreślić, że tylko w skali ogólnopolskiej i przy współpracy najważniejszych uczelni kształcących na kierunku *informacja naukowa i bibliotekoznawstwo* Projekt miał sens. Bez współudziału partnerów uczelnianych podejmowanie próby modyfikacji treści programowych byłoby jedynie czczym

dywagowaniem i składaniem propozycji bez umocowania w realiach kształcenia akademickiego bibliotekarzy.

Pierwsze spotkanie autorów Projektu, przedstawiciele Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego oraz reprezentantów szkół wyższych odbyło się w ramach drugiego etapu *Aktualizacji kształcenia...* w dniach 5-7 stycznia 2010 r. Zorganizowana została wówczas konferencja dyrektorów najważniejszych ośrodków akademickich kształcących w zakresie informacji naukowej i bibliotekoznawstwa. Do udziału w spotkaniu zaproszeni zostali dyrektorzy i przedstawiciele:

- Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach,
- Instytutu Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego w Kielcach¹,
- Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego,
- Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie,
- Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie,
- Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego,
- Instytutu Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu,
- Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego,
- Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego.

Jako miejsce konferencji wybrany został Jarocin, ze względu na wieloletnie tradycje wiążące to miejsce z edukacją bibliotekarzy. W tym wielkopolskim miasteczku, bardziej znanym z rockowych festiwali, przez powojenne dziesięciolecia kształcili się bibliotekarze z całej Polski: najpierw w zlikwidowanym w 2002 r. Państwowym Ośrodku Kształcenia Bibliotekarzy im. Joachima Lelewela, a do 2007 r. w filii Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej im. Heleny Radlińskiej.

Celem konferencji było rozpropagowanie idei modyfikacji dydaktyki uniwersyteckiej w kierunku kształcenia bibliotekarzy gminnych bibliotek publicznych oraz prezentacja Projektu poprzez przedstawienie jego założeń programowych. Jednak najważniejszym zadaniem było pozyskanie dla jego realizacji osób decydujących o kierunkach rozwoju kształcenia bibliotekoznawczego w kraju: dyrektorów i zastępców dyrektorów do spraw dydaktycznych najważniejszych instytutów udostępniających ten rodzaj oferty edukacyjnej.

Oprócz dyskusji nad Projektem w trakcie spotkania w Jarocinie przedstawione zostały: programy studiów uniwersyteckich i miejsce w nich na kształcenie bibliotekarzy małych bibliotek lokalnych, analiza działalności dydaktycznej na rzecz bibliotek publicznych, dotychczasowe doświadczenia poszczególnych ośrodków w kształceniu bibliotekarzy, kierunki zmian kształcenia w ostatnich latach, postrzegane możliwości kolejnych

¹ Od red. Od 1 października 2011 r. Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach nosi nazwę Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach (Ustawa z dnia 29 lipca 2011 r. o nadaniu nowej nazwy Uniwersytetowi Humanistyczno-Przyrodniczemu Jana Kochanowskiego w Kielcach; Dz. U. z dnia 6 września 2011 r., nr 185, poz. 1096).

modyfikacji programów studiów, ich zalety oraz przewidywane zagrożenia.

Poza tym obecni na spotkaniu przedstawiciele FRSI, prezes Fundacji Jacek Wojnarowski oraz Magdalena Kubecka i Jacek Królikowski, przedstawili samą Organizację oraz Program Rozwoju Bibliotek, który w styczniu 2010 r. dopiero rozwijał skrzydła i rozpoczął pierwszy etap współpracy z bibliotekami publicznymi.

Konferencja, zgodnie z założeniami, stała się punktem startowym realizacji praktycznej części Projektu. Uzyskany został najważniejszy z zamierzonych efektów, czyli pozyskanie do uczestnictwa w Projekcie wszystkich zaproszonych osób i reprezentowanych przez nie ośrodków uczelnianych. Do końca stycznia 2010 r. do PTB OW wpływały pisemne deklaracje współpracy od zaproszonych ośrodków akademickich. Należy jeszcze raz podkreślić, że bez współdziałania z uniwersytetami przeprowadzenie prac projektowych w takiej skali, jak zamierzona, nie byłoby możliwe.

Podczas konferencji powołana została Komisja Koordynacyjna Projektu w składzie: przewodniczący prof. dr hab. Dariusz Kuźmina (IINiSB UW) oraz członkowie prof. dr hab. Elżbieta Gondek (IBiIN UŚ), Jacek Królikowski (Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego), prof. dr hab. Grażyna Wrona (IINiB Uniwersytet Pedagogiczny im KEN w Krakowie) i dr Mikołaj Ochmański (PTB OW). Komisja spełniła bardzo istotną rolę w trakcie trwania *Aktualizacji kształcenia...*, a przede wszystkim w kluczowych momentach realizacji Projektu. Była ciałem oceniającym prace merytoryczne podejmowane we współpracujących ze sobą uczelniach. Szczególne znaczenie przypadło jej na etapie przyznawania grantów na realizację propozycji przedmiotów i praktyk zawodowych oraz nagród za najlepsze projekty ścieżek magisterskich w ramach konkursu rozpisanego w czwartym etapie Projektu.

Na zakończenie konferencji nuta nostalgiczna. Uczestnicy zwiedzili neogotycki pałac rodziny Radolińskich, w którym mieścił się najpierw Państwowy Ośrodek Kształcenia Bibliotekarzy im. Joachima Lelewela, a później jarocińska filia Centrum Edukacji Bibliotekarskiej i Dokumentacyjnej.

Zgodnie z harmonogramem Projektu etap trzeci objął prace zaplanowane od stycznia do końca czerwca 2010 r. Była to ważna część *Aktualizacji...*, podczas której przygotowano narzędzia i wytyczne, dzięki którym możliwe było rozpoczęcie prac nad wprowadzeniem modyfikacji kształcenia we współpracujących ośrodkach uniwersyteckich i przeniesienie do nich głównych działań.

W ramach tego etapu przygotowano i rozkolportowano do współpracujących ośrodków ankiety, których celem było rozpoznanie potrzeb studentów w odniesieniu do kształcenia ukierunkowanego na potrzeby publicznych bibliotek lokalnych. Badanie przeprowadzone zostało indywidualnie w każdej z uczelni wśród studentów studiów stacjonarnych i zaocznych. Przede wszystkim byli to studenci z ostatnich lat obydwu poziomów studiów. Uznano, że najlepiej znają oni programy kształcenia i mogą podjąć się próby ich oceny. Część z nich miała już za sobą doświadczenia zawodowe i mogła wypowiedzieć się na temat praktycznej przydatności zdobytej podczas studiów wiedzy i umiejętności.

Oprócz opinii studentów istotne było poznanie zdania na temat kształcenia uniwersyteckiego wyrażanego przez bibliotekarzy z małych, lokalnych bibliotek publicznych. Szczególnie interesujące były wypowiedzi kierowników bibliotek

gminnych. Ich punkt widzenia uznano za ważny z tego względu, że najlepiej są w stanie sprawdzić, które z umiejętności wyniesionych ze studiów mają zastosowanie w pracy biblioteki w środowisku lokalnym.

W związku z tym przygotowano ankietę, która była narzędziem pozwalającym na zbadanie wykształcenia bibliotekarzy z małych bibliotek lokalnych oraz ich potrzeb w odniesieniu do kształcenia akademickiego. Ze względów organizacyjnych i mając na uwadze ograniczony czas na przeprowadzenie badania, wykorzystano jeden z serwisów umożliwiających przeprowadzenie ankiety online.

Badania ankietowe studentów i bibliotekarzy zakończono w kwietniu 2010 r. W sumie uczestniczyło w nich ponad 1300 studentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych ze współpracujących uczelni oraz ponad 400 bibliotekarzy z bibliotek gminnych z całej Polski. Szczegółowe wyniki badań przeprowadzonych wśród studentów zostały opracowane w poszczególnych uczelniach. Ponadto przygotowano zbiorcze opracowanie wyników ankiet studenckich oraz zbiorcze opracowanie wyników badania przeprowadzonego wśród bibliotekarzy.

W efekcie dokonanej analizy uzyskano obraz potrzeb bibliotekarzy i przyszłych bibliotekarzy w odniesieniu do kształcenia akademickiego oraz szkolnictwa wyższego bibliotekoznawczego w oczach jego odbiorców. Wyniki pozwoliły ocenić, w jakich kierunkach, według ankietowanych, powinno ono zmierzać, jakie czynniki zależne od uczelni mogą wpłynąć na wzrost zainteresowania studentów problematyką gminnych bibliotek publicznych.

Ciekawe, że wyniki badań studentów i bibliotekarzy częściowo pokrywały się, co wskazuje na trafność programów studiów i ich dostosowanie do potrzeb środowiska bibliotekarskiego. Zarazem rozbieżności w opiniach przedstawicieli obydwu grup pokazują, jak doświadczenia zawodowe weryfikują wiedzę zdobytą na studiach oraz poglądy na jej przydatność.

Wyniki badań oraz ich szczegółowe i zbiorcze opracowania zostały opublikowane w książce pt. *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych* oraz udostępnione na stronie internetowej Projektu w zakładce „Badania”, również z treścią kwestionariuszy można zapoznać się na stronie internetowej Projektu.

Oczywiście opinie odbiorców kształcenia były tylko jednym z wielu elementów, które brano pod uwagę podczas przygotowywania rozwiązań modelowych i wytycznych, służących modyfikacji edukacji bibliotekoznawczej. Nie mogły być elementem jedynym, chociażby dlatego, że pokazały brak wśród badanych, zwłaszcza wśród bibliotekarzy, perspektywy obejmującej całokształt dydaktyki uniwersyteckiej i powiązań pomiędzy elementami programów studiów. Czynnikiem pierwszoplanowym były dotychczasowe doświadczenia dydaktyków uczelnianych, ich znajomość tematyki i rynku pracy, jaki stanowią gminne biblioteki publiczne, kierunków rozwoju szkolnictwa wyższego, refleksje bibliotekoznawcze sięgające o wiele dalej poza punkt widzenia lokalnych bibliotekarzy i studentów bibliotekoznawstwa, wizja lokalnego bibliotekarstwa publicznego zawarta w różnego rodzaju dokumentach międzynarodowych i krajowych.

Od kwietnia do czerwca 2010 r. trwały intensywne prace nad przygotowaniem wspomnianej już publikacji pt. *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy*

pracujących w małych bibliotekach gminnych. Książka ukazała się w czerwcu 2010 r. Jest to obszerna publikacja prezentująca dorobek półrocznych prac podejmowanych w ramach Projektu. Jednocześnie zawiera najważniejszą wiedzę dotyczącą współczesnego akademickiego kształcenia bibliotekoznawców w Polsce oraz przedstawia perspektywy rozwoju dydaktyki nakierowanej na doskonalenie kadr małych bibliotek publicznych. Jest podstawowym dokumentem Projektu, wskazującym pożądane z punktu widzenia kształcenia pracowników bibliotek lokalnych modyfikacje programów studiów i treści programowych.

W publikacji znalazły się: teksty teoretyczne wybitnych polskich bibliotekoznawców, analizy grupy zawodowej, jaką stanowią bibliotekarze gminnych bibliotek publicznych, oraz ocena sytuacji i możliwości rozwoju dydaktyki akademickiej nakierowanej na to środowisko. Ponadto publikacja obejmuje obszerną bibliografię tematu.

Istotną częścią książki są opracowane na potrzeby realizacji kolejnych etapów Projektu szczegółowe modele kształcenia akademickiego bibliotekarzy z małych bibliotek gminnych. Modele te były punktem odniesienia i wzorcem przy projektowaniu nowych rozwiązań w ramach kształcenia na kierunku *informacja naukowa i bibliotekoznawstwo*. Miały charakter zaleceń, do których stosowania zobowiązani byli autorzy programów zajęć uniwersyteckich (przedmiotów, praktyk zawodowych, studiów drugiego stopnia) modyfikowanych lub powstających na nowo w ramach Projektu we współpracujących dziewięciu uczelniach.

Autorzy Projektu starali się określić ogólne ramy, w których powinny mieścić się uczelniane propozycje oraz warunki, jakie powinny spełniać pod względem treści i formy projektowane zajęcia. Celem nadrzędnym, którym kierowano się w czasie opracowywania modeli było wykreowanie aktywnych w lokalnych społecznościach, współtworzących społeczeństwo obywatelskie gminnych bibliotek publicznych. Proponowane rozwiązania modelowe dotyczące przedmiotów, praktyk zawodowych oraz specjalizacji magisterskich opracowano na podstawie wyników analiz i badań empirycznych zrealizowanych w ramach Projektu, wyników badań przeprowadzonych na zlecenie FRSI i dostępnych na stronie internetowej Fundacji, a także na podstawie literatury i opinii przedstawicieli środowiska bibliotekarskiego. W pracach nad przygotowaniem tychże rozwiązań wykorzystano również: dokumenty strategiczne Unii Europejskiej, dotyczące kształcenia akademickiego (przede wszystkim Proces Boloński), krajowe dokumenty określające kierunki rozwojowe i tendencje w nauce oraz publikacje międzynarodowych organizacji bibliotekarskich, przede wszystkim: *Działalność bibliotek publicznych: wytyczne IFLA/UNESCO*.

Książka *Aktualizacja kształcenia...* w wersji papierowej została nieodpłatnie rozprowadzona do partnerskich uczelni oraz zainteresowanych bibliotek i bibliotekoznawców. Znaczną część nakładu otrzymała Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego. W celu ułatwienia dostępu do opublikowanych treści, publikacja w wersji elektronicznej została udostępniona na stronie internetowej Projektu.

Książka oraz modele zaprezentowane zostały podczas konferencji zorganizowanej w Warszawie w czerwcu 2010 r. Konferencja, która zamykała trzeci etap realizacji Projektu, odbyła się w dniach 29-30 czerwca 2010 r. w sali im. Aleksandra Birkenmajera w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu

Warszawskiego. Uczestniczyli w niej przedstawiciele FRSI, dziewięciu partnerskich uczelni, Biblioteki Narodowej (Instytut Książki i Czytelnictwa, Zakład Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej), Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy – Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego oraz PTB OW.

Wystąpienia referentów dotyczyły zarówno ogólnej problematyki bibliotekarstwa publicznego, jak i szczegółowych rozwiązań związanych bezpośrednio z problematyką kształcenia bibliotekarzy z małych bibliotek gminnych. Podczas konferencji zaprezentowane zostały również rozwiązania modelowe oraz regulamin konkursu na uczelniane projekty przedmiotów, studenckich praktyk zawodowych i programów studiów drugiego stopnia.

Konferencja stanowiła podsumowanie Projektu w połowie jego realizacji, a zarazem była punktem zwrotnym. Przedstawiono i dyskutowano podczas niej dotychczasowe prace oraz ich wyniki, a przede wszystkim zainicjowano przejście od fazy przygotowań do etapu prac wdrożeniowych w poszczególnych uczelniach.

Zgodnie z założeniami na kolejnym etapie Projektu każda z dziewięciu partnerskich uczelni mogła otrzymać fundusze na opracowanie programów oraz realizację dwóch przedmiotów na studiach pierwszego stopnia i praktyk zawodowych na studiach pierwszego oraz drugiego stopnia, a także na opracowanie (bez wdrażania) programu studiów magisterskich, przygotowujących absolwentów do pracy w małych, lokalnych bibliotekach publicznych. Warunkiem otrzymania dofinansowania za opracowanie i realizację projektów było przedstawienie prac do konkursu i pozytywne przejście przez proces oceny. O przyznaniu funduszy decydowała Komisja Koordynacyjna Projektu.

Przy opracowywaniu programów kształcenia uniwersyteckiego ich autorzy byli zobowiązani do brania pod uwagę wytycznych zawartych w opublikowanych i omówionych podczas czerwcowej konferencji rozwiązaniach modelowych. Narzędziem pomocnym i ujednociającym prace były także regulaminy określające warunki formalne i merytoryczne, których spełnienie było wymagane podczas opracowania, realizacji oraz sprawozdawczości z przebiegu prac nad nowymi/zmodyfikowanymi przedmiotami, praktykami zawodowymi czy specjalizacjami magisterskimi.

W ramach kolejnego czwartego etapu działań projektowych w uczelniach rozpoczęły się prace nad przygotowaniem aplikacji konkursowych. Do konkursu nadesłano dwadzieścia jeden projektów przedmiotów, po siedem propozycji praktyk zawodowych na studiach pierwszego i drugiego stopnia oraz dziewięć aplikacji z programami studiów magisterskich. Komisja obradowała w dwóch terminach. W pierwszym (15 listopada 2010 r.) oceniano oraz przyznawano przewidziane regulaminem nagrody na projekty przedmiotów i praktyk, w drugim (31 stycznia 2011 r.) – na nadesłane projekty studiów drugiego stopnia.

Na posiedzeniu 15 listopada 2010 r. Komisja przyjęła do realizacji 14 projektów przedmiotów na studiach licencjackich oraz 7 projektów praktyk na studiach licencjackich i 7 na studiach magisterskich.

Najwyższa liczba punktów, którą członkowie Komisji mogli przyznać ocenianym przedmiotom wynosiła 500 (każdy z członków dysponował 100 punktami). Oceniano następujące elementy:

- związek z kształceniem na potrzeby małych bibliotek publicznych (20 pkt),
- stopień uwzględnienia w aplikacji sytuacji polskich gminnych bibliotek publicznych (30 pkt),
- czy i na ile zakres tematyczny projektu odpowiada tzw. „Menu 8” opracowanemu przez FRSI (20 pkt),
- stopień innowacyjności z punktu widzenia dydaktyki akademickiej (20 pkt),
- jakość przygotowania aplikacji (10 pkt).

Z 14 zakwalifikowanych do realizacji i sfinansowania aplikacji dziesięć uzyskało ponad 80% punktów, najwyżej oceniona została jedyna aplikacja zgłoszona przez Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego pt. *Mała biblioteka publiczna w społeczności lokalnej*. Autorom przyznano 482 punkty.

W nadesłanych projektach przedmiotów na studia licencjackie koncentrowano się przede wszystkim na treściach bezpośrednio interesujących przyszłych pracowników bibliotek lokalnych. Przedstawiono też propozycje o charakterze ogólnym, ale przystosowane do potrzeb małych bibliotek publicznych. Zaletą tak zaplanowanych przedmiotów jest otwarcie również na studentów zainteresowanych pracą w innego rodzaju bibliotekach.

Przed wszystkim starano się pokazać biblioteki jako instytucje, które mogą spełnić ważną rolę w życiu małych społeczności, a zarazem stanowić element łączący je ze światem kultury, nauki, pozwalającym na otwarcie na informację i wiedzę szerszą niż lokalna. Przykładami mogą być takie propozycje przedmiotów, jak: *Partnerstwo w bibliotekarstwie publicznym* (dr Agnieszka Wandel, IINiB UW), *Glokalizacja w bibliotekach publicznych* (dr Dorota Grabowska, IINiSB UW), *Praca na rzecz regionu. Rola i zadania biblioteki gminnej* (dr Magdalena Przybysz-Stawska, KBIiN UŁ), czy *Biblioteka w lokalnej sieci instytucji* (dr Joanna Kamińska, IBIiN UŚ). Tematy, które mogą stać się przydatne nie tylko dla bibliotekarzy w małych lokalnych bibliotekach, choć z myślą o nich zaprojektowano te przedmioty, reprezentowane są przez takie przykłady, jak: *Animacja życia społecznego* (dr Tomasz Kruszewski, IINiB UMK w Toruniu), *Projektowanie systemów informacyjnych* (dr Stanisław Skórka, IINiB UP im. KEN w Krakowie), *Czytelnictwo* (dr Urszula Lisowska-Kożuch, IINiB UP im. KEN w Krakowie).

Do następnego etapu konkursu zgłoszono dziewięć projektów studiów drugiego stopnia ze wszystkich współpracujących ośrodków akademickich. Po ocenie przez członków Komisji Koordynacyjnej Projektu, na posiedzeniu w dniu 31 stycznia 2011 r. pozytywną weryfikację przeszło 8 aplikacji. Jedna z propozycji konkursowych nie spełniała wymogów formalnych ustalonych w regulaminie konkursu.

Przy ocenie zgłoszonych specjalizacji magisterskich członkowie Komisji Koordynacyjnej Projektu również mogli przyznać w sumie 500 punktów według takiej samej skali i identycznych zasad jak przy ocenie przedmiotów i praktyk zawodowych. Proces oceny był oczywiście bardziej skomplikowany, gdyż uwzględniał złożoną strukturę, jaką są kompleksowe studia drugiego stopnia. Najwięcej punktów, 448, przyznano projektowi zgłoszonemu przez Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Pozostałe ocenione pozytywnie aplikacje otrzymały od 71% do 82% punktów możliwych do uzyskania.

Nagrodzone prace konkursowe zostały umieszczone na stronie internetowej Projektu w zakładce „Aktualności” oraz opublikowane w Części II niniejszej książki.

W ramach ostatniego, trwającego jeszcze podczas pisania tej relacji, piątego etapu Projektu została przeprowadzona większość prac mających na celu wdrożenie uczelnianych komponentów *Aktualizacji kształcenia...* oraz ich ocenę i zebranie wniosków z realizacji. Przede wszystkim wykonano prace związane z wdrożeniem przedmiotów i praktyk zawodowych zatwierdzonych przez Komisję Koordynacyjną.

Wszystkie zrealizowane w uczelniach zajęcia i praktyki przeszły wymaganą w regulaminie procedurę ewaluacyjną zakończoną opinią Komisji Koordynacyjnej Projektu. W przypadku przedmiotu ewaluacja obejmowała sprawozdanie nauczyciela akademickiego, który składał wniosek konkursowy, oraz ankietę wypełnioną przez studentów uczestniczących w zajęciach. Ewaluacja przygotowanych w ramach Projektu studenckich praktyk zawodowych obejmowała trzy dokumenty: sprawozdanie uczelnianego opiekuna praktyk, praktykanta oraz bibliotekarza nadzorującego praktyki z ramienia biblioteki, w której zostały zorganizowane.

Po opisaniu, nadesłane z uczelni dokumenty trafiały do członków Komisji Koordynacyjnej podejmujących decyzję o zatwierdzeniu sprawozdań. Z powodów proceduralnych i w związku z ograniczeniami czasowymi, za zgodą wszystkich członków Komisji i przedstawiciela FRIS, dokonanie oceny zostało scedowane na przewodniczącego Komisji, prof. dr hab. Dariusza Kuźminę z Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego.

Do momentu pisania niniejszego sprawozdania, czyli do połowy września 2011 r., do Komisji napłynęły i zostały zaakceptowane sprawozdania z realizacji ośmiu przedmiotów i pięciu praktyk.

Zgodnie z założeniami Projektu oraz regulaminem konkursu większość przedmiotów zrealizowana została na studiach pierwszego stopnia. Jedynie w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego, na prośbę autorki projektu przedmiotu, został on wprowadzony do programu studiów magisterskich. Ze względów formalnych wszystkie zajęcia zaproponowane zostały studentom jako fakultety.

Zajęcia prowadzone były w różnych formach, ale dominowały takie, które opierały się na aktywności studentów, ich zaangażowaniu i pracach własnych, skłaniały do dyskusji oraz dawały możliwość zapoznania się z praktycznym zastosowaniem zdobywanej wiedzy. Nawet wtedy, gdy istotną częścią projektu przedmiotu był wykład, towarzyszyły mu wizyty w bibliotekach, które dawały możliwość skonfrontowania treści wykładowych z praktyką biblioteczną. W większości projektów w ramach przedmiotu łączono wykład z ćwiczeniami lub proponowano formę konwersatorium. Zajęcia mające postać ćwiczeń często polegały na współpracy projektowej w grupach.

Na podstawie ocen nadesłanych przez studentów można stwierdzić, że ich oczekiwania zostały w przeważającej części spełnione w odniesieniu do treści zajęć oraz że zastosowane formy kształcenia odpowiadały przekazywanym treściom. W większości prowadzący zajęcia otrzymali wysokie oceny. Na pytanie o to, na ile zagadnienia poruszane na zajęciach związane były z problematyką małych bibliotek

publicznych oraz w jakim stopniu przygotowują do pracy w takich placówkach zdecydowana większość studentów odpowiedziała pozytywnie (związane/bardzo związane, przygotowują/przygotowują w dużym stopniu). Ponadto respondenci uznawali zajęcia za interesujące, przekazujące wiedzę praktyczną i ważne ze względu na przyszłą pracę.

Na podstawie nadesłanych raportów i ocen można też stwierdzić, że zajęcia o treściach nakierowanych wyłącznie na zagadnienia małych bibliotek publicznych dawały wiedzę, która z powodzeniem może być wykorzystana także w pracy w innych rodzajach bibliotek. Do takich treści i umiejętności z pewnością można zaliczyć zagadnienia animacji kultury, organizacji pracy, współpracy ze środowiskiem lokalnym, marketingu.

W ramach Projektu *Aktualizacja kształcenia...* studenckie praktyki zawodowe zorganizowane były zarówno na studiach pierwszego, jak i drugiego stopnia. Praktyki na studiach licencjackich są obowiązkową częścią kształcenia, natomiast ich obecność w programach studiów magisterskich wynika z indywidualnych decyzji każdego z ośrodków. Z tego powodu w niektórych ze współpracujących uczelniach propozycja realizacji praktyk zawodowych przedstawiona studentom studiów drugiego stopnia była nowością. W regulaminie założono, że w praktykach zarówno licencjackich, jak i magisterskich może brać udział jeden lub dwoje studentów. Wybór rozwiązania pozostawiono autorom projektów praktyk.

Zawodowe praktyki studenckie już na etapie prac koncepcyjnych nad Projektem *Aktualizacja kształcenia...* zajmowały w nim ważne miejsce. Projekt zrodził się ze wstępnych rozmów między przedstawicielami FRŚI, Jackiem Królikowskim i Magdaleną Kubecką, z członkami Zarządu PTB OW jeszcze wiosną 2009 r. Początkowo dotyczyły one właśnie organizacji praktyk zawodowych dla studentów kierunku *informacja naukowa i bibliotekoznawstwo* w lokalnych bibliotekach publicznych w małych ośrodkach wiejskich i miejsko-wiejskich o liczbie mieszkańców do 20 tys.

Praktyki są, a przynajmniej powinny być, tym elementem dydaktyki akademickiej, który daje możliwość bliższego kontaktu między uczelnią a rynkiem pracy, pozwala na wzajemne zrozumienie potrzeb obydwu stron oraz na spożytkowanie dla obopólnego dobra doświadczeń dydaktycznych, naukowych i praktycznych. Praktyki mają oczywiście też wymiar indywidualny. Pozwalają studentom zdobyć umiejętności, które ułatwią im po zakończeniu studiów wejście w życie zawodowe, poznanie rzeczywistej roli biblioteki w środowisku małej społeczności lokalnej. Bibliotekarze natomiast mają możliwość poznania potencjalnych, przyszłych współpracowników, nawiązanie współpracy, która może zaowocować zatrudnieniem najlepszych absolwentów, których umiejętności już zostały po części zweryfikowane w praktyce bibliotecznej.

Przy takim rozumieniu roli studenckich praktyk zawodowych nic dziwnego, że stały się one jednym z ważniejszych komponentów Projektu *Aktualizacja kształcenia...* Stąd też między innymi potrójna ocena tego elementu ze strony wykładowców, którzy opracowali aplikację konkursową i przygotowywali studentów, ze strony praktykantów realizujących projekt oraz bibliotekarzy opiekujących się praktykami. Przyjęte rozwiązanie miało gwarantować optymalną kontrolę prowadzonych zajęć, ale również wzmocnić kontakty pomiędzy uczelniami a bibliotekami publicznymi i pozwolić na

wielostronną weryfikację, która pokaże, na ile kształcenie uniwersyteckie przekłada się na potrzeby bibliotek i jak kontakt z codziennością bibliotekarską pozwala na wzbogacenie wiedzy i umiejętności studenta.

Projekty studiów drugiego stopnia nie były przewidziane do realizacji w ramach Projektu *Aktualizacja kształcenia...* Wprowadzenie do programu studiów nowych specjalizacji magisterskich wymaga czasochłonnej procedury. Poza tym program studiów drugiego stopnia jest rozłożony na dwa lata kształcenia. Realizacja ścieżek musiałaby wykroczyć poza ramy czasowe Projektu. Mimo to, już poza Projektem *Aktualizacja kształcenia...* i niezależnie od niego, w części współpracujących ośrodków akademickich wyrażono wolę realizacji, a nawet zaplanowano włączenie do programów studiów zaprojektowanych specjalizacji, a przynajmniej wykorzystania ich części w dydaktyce.

Ostatnim elementem studiów zaprojektowanym w ramach Projektu będzie program studiów podyplomowych. Również on nie zostanie wdrożony podczas trwania *Aktualizacji kształcenia...*, chociażby dlatego, że powstanie dopiero po podsumowaniu wcześniejszych komponentów, czyli w październiku 2011 r. Program studiów podyplomowych skierowanych do bibliotekarzy z małych bibliotek publicznych będzie wynikiem dwuletnich prac projektowych. Założono, że odbiorcą oferty tego typu studiów będą aktywni zawodowo bibliotekarze, którzy ukończyli studia wyższe, ale wciąż widzą potrzebę doskonalenia zawodowego, a przede wszystkim uzupełnienia wiedzy o aspekty, które w codziennej pracy mogą umykać ich uwadze. Przede wszystkim w programie pojawią się treści związane z nowoczesnymi trendami w bibliotekarstwie światowym, z zastosowaniem nowych narzędzi technologicznych w pracy z różnego typu użytkownikiem, także instytucjonalnym oraz z implementacją najnowszych rozwiązań organizacyjnych. Program studiów podyplomowych skierowanych do precyzyjnie określonej grupy odbiorców ma być skonstruowany w ten sposób, by prezentowane, nowoczesne treści można było z łatwością przeszczepić na grunt polskiego bibliotekarstwa lokalnego. Z założenia ma być sposobem na przekazanie spójnego pakietu wiedzy gotowej do zastosowania w działalności małych bibliotek publicznych, tak by wzmacniać ich rolę w środowisku jako nowoczesnych, prężnych i znaczących instytucji kultury i informacji. Studia podyplomowe mają być naturalnym uzupełnieniem wiedzy zdobytej na studiach i mają pomóc bibliotekarzom praktykom w nadążaniu za najnowszymi trendami w bibliotekarstwie publicznym.

Zgodnie z umową pomiędzy FRSI a PTB OW zakończenie Projektu ma nastąpić w listopadzie 2011 r. Przez dwa lata zaangażowało się w jego prace kilkadziesiąt osób z całego kraju. W większości byli to pracownicy naukowo-dydaktyczni z najważniejszych akademickich ośrodków bibliotekoznawczych w Polsce, a także bibliotekarze, pod których opieką realizowane były praktyki zawodowe oraz studenci.

Zamknięcie Projektu w sposób naturalny każe zatrzymać się i przyjrzeć owocom pracy. Dotychczas przedstawione zostały komponenty powstałe w wyniku działań projektowych zarówno zaangażowanych w *Aktualizację kształcenia...* uczelni partnerskich, jak i koordynatorów z ramienia PTB OW. Projekt nie był jednak pasmem samych sukcesów i popadanie w ton tryumfatorski byłoby nieuzasadnione. Warto przyglądać się też tym składnikom prac, z których koordynatorzy oraz współpracownicy mogą być

niezadowoleni, bądź realizacja których nie przyniosła oczekiwanych rezultatów.

Można wyróżnić dwie kategorie działań, nad którymi warto oddzielnie się zastanowić, a mianowicie prace administracyjne i prace merytoryczne.

Opisywany Projekt, o czym zresztą już we wstępie była mowa, był pierwszym przedsięwzięciem PTB OW na taką skalę i to zarówno pod względem finansów, jak i zasięgu oraz czasu realizacji. Nigdy wcześniej Zarząd Stowarzyszenia nie podejmował działań na skalę ogólnopolską, w które zaangażowane byłyby najważniejsze krajowe ośrodki akademickie. Nigdy wcześniej nie realizowano w PTB OW projektów trwających dwa lata, a na dobrą sprawę, uwzględniając okres prac koncepcyjnych i przygotowań organizacyjnych, 30 miesięcy.

Czynnikiem, który miał znaczący wpływ na organizację prac projektowych, było ograniczenie wynikające z konieczności dostosowania realizacji Projektu do kalendarza roku akademickiego i jego szczególnych wymogów oraz specyficznej dynamiki. Z istoty *Aktualizacji kształcenia...* wynikało jej sztywne związanie z trybem prac na uczelniach. Stąd między innymi wynikała niemożność realizacji zaprojektowanych studiów drugiego stopnia, stąd też problemy z realizacją części przedmiotów i praktyk oraz kłopoty w administrowaniu Projektem. Dodatkową przeszkodą we wdrażaniu poszczególnych elementów były też wymogi uczelni dotyczące wprowadzania nowych przedmiotów czy ograniczenia wynikające z obciążeń pracowników naukowo-dydaktycznych prowadzeniem zajęć.

Mimo przeszkód organizacyjnych, z których nie wszystkie udało się pokonać, zarówno koordynatorzy, jak i pozostali uczestnicy Projektu w większości dokładali starań, by zachować wysoki poziom prac i dbałość o wartość merytoryczną *Aktualizacji kształcenia...* Świadectwem tego są chociażby wysokie noty otrzymane przez autorów aplikacji konkursowych czy pozytywne oceny ze strony studentów i bibliotekarzy.

Innym problemem, przed którym stanęli organizatorzy Projektu, był różny poziom zaangażowania poszczególnych uczelni. Zakładano, że we wszystkich współpracujących ośrodkach zostaną zaprojektowane i zrealizowane podobne komponenty. Jednak już na etapie planowania działań zdawano sobie sprawę z tego, że może nie udać się zachowanie równowagi w skali całego kraju. Rzeczywistość zweryfikowała wstępne plany. Z różnych powodów, także związanych z obciążeniem kadr dydaktycznych, odmienną organizacją prac na poszczególnych uczelniach, czy z brakiem zainteresowania studentów proponowaną tematyką, nie udało się we wszystkich ośrodkach zaprojektować i zrealizować kompletu zadań, czyli przedmiotu na studiach licencjackich, praktyk zawodowych na studiach pierwszego i drugiego stopnia oraz zaprojektować studiów magisterskich.

Mimo przeszkód udało się w efekcie wypracować optymalny kształt Projektu, który zapewnił sprawną realizację i osiągnięcie większości zamierzonych efektów merytorycznych. Przy dużym zaangażowaniu wszystkich interesariuszy Projektu jego wartość została zachowana. Przede wszystkim na każdej z uczelni, w mniejszym lub większym stopniu, miały miejsce działania nakierowane na małe, lokalne biblioteki publiczne. Wprowadzone zostały do programów kształcenia lub choćby przygotowane do możliwej, późniejszej realizacji zajęcia dydaktyczne związane z przedmiotowymi instytucjami.

Innym szczególnie ważnym efektem działań projektowych pokazującym możliwości akademickiego bibliotekoznawstwa jest fakt współpracy najważniejszych ośrodków

akademickich i podjęcie pionierskiej próby kooperacji z organizacjami pozarządowymi. Istotnym partnerem były też biblioteki publiczne, w których wdrażano programy praktyk zawodowych.

Dzięki realizacji Projektu środowisko akademickie wzięło udział w Programie Rozwoju Bibliotek, którego celem jest wzmocnienie i przemiana polskiego bibliotekarstwa publicznego w małych ośrodkach wiejskich i miejskich. Celem Programu jest taka zmiana lokalnych bibliotek publicznych, by mogły sprawować rolę aktywnych instytucji ułatwiających mieszkańcom pełny udział w życiu społecznym i współtworzących społeczeństwo demokratyczne. W ramach PRB kupowany jest sprzęt dla bibliotek, zapewniony został dostęp do Internetu placówkom, które go wcześniej nie miały, organizowane są liczne szkolenia oraz akcje promujące biblioteki. W pierwszej i drugiej turze PRB wzięło lub bierze udział 3367 bibliotek publicznych szczebla lokalnego.

Gdzie w akcji skierowanej bezpośrednio do tysięcy bibliotekarzy i nastawionej głównie na kształtowanie oraz promowanie na ogólnopolską skalę nowoczesnego bibliotekarstwa publicznego jest miejsce dla uniwersytetów z ich teoretycznym zapleczem naukowym i bazującą na nim dydaktyką?

Naturalnym elementem kształcenia i doskonalenia zawodowego bibliotekarzy są wyższe studia bibliotekoznawcze. Pozwalają one na kompleksowe spojrzenie na sprawy bibliotek i informacji, wyjście poza tematykę wyłącznie bibliotekarską, pokazanie szerokiego kontekstu pracy bibliotekarzy. Programy studiów umożliwiają absolwentom dostrzeżenie bibliotek w relacjach z różnymi sferami życia i jego aspektami, poczynając od najbardziej naturalnego kontekstu, jakim jest propagowanie kultury, przez kształcenie ustawiczne, po chociażby zagadnienia społeczne i ekonomiczne. Tego rodzaju wiedzy i szerokiego oglądu sprawy nie dadzą kursy dla bibliotekarzy nakierowane bardzo praktycznie i jedynie czysto zawodowo.

Skoro zatem chcemy postrzegać biblioteki publiczne jako nowoczesne instytucje ważne społecznie, nieodzowne w życiu lokalnych społeczności, współtworzące społeczeństwa demokratyczne, integrujące na poziomie lokalnym, a jednocześnie pokazujące wagę funkcjonowania na poziomie kraju, czy idąc dalej, europejskim i globalnym, nie możemy pomijać w kształceniu bibliotekarzy roli szkół wyższych. Należy bacznie przyglądać się zachodzącym zmianom społecznym i dostosowywać do nich akademickie programy kształcenia bibliotekoznawczego. W ofertach uczelni powinny znaleźć się studia, które z jednej strony nadążać będą za zmianami, a z drugiej dawać wykształcenie o charakterze humanistycznym i umiejętność patrzenia na świat, od społeczności lokalnej po globalną wioskę.

Tabela 1. Harmonogram realizacji Projektu „Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych”

Miesiąc/Rok	Działanie
Etap I	
10.2009	przygotowanie infrastruktury informatycznej do bibliograficznej bazy danych
10-11.2009	wyszukiwanie i przygotowywanie rekordów
10-11.2009	kontrola jakości pracy, nadzór, redakcja

Miesiąc/Rok	Działanie
10-11.2009	przygotowanie strony internetowej Projektu
11-12.2009	analiza piśmiennictwa zebranego w bazie
12.2009	przygotowanie readera, redakcja
11.2009	analiza grupy docelowej
12.2009	podsumowanie merytoryczne, wstępne wnioski
12.2009	redakcja i powielenie Raportu Otwarcia
11.2009	przygotowanie formularza ankiet
11.2009	instalacja strony internetowej Projektu
12.2009	przygotowanie i realizacja pilotażu badań ankietowych w Warszawie
Etap II	
01.2010	konferencja w Jarocinie
Etap III	
02-04.2010	ankietyzacja studentów w uczelniach
02-04.2010	podsumowanie wyników ankiet studenckich
02-04.2010	ankieta wśród bibliotekarzy
02-04.2010	podsumowanie wyników ankiet bibliotekarskich
05.2010	zebranie i podsumowanie wszystkich wyników (studenckich i bibliotekarskich)
05.2010	Raport I Podsumowanie, zebranie materiałów
05.2010	Raport I Przygotowanie redakcyjne
05.2010	Raport I Publikacja
06.2010	konferencja II
Etap IV	
06.2010	przygotowanie regulaminu konkursu
06-10.2010	umowy dla autorów z uczelni – pojedyncze przedmioty lic.: przygotowanie projektów
06-10.2010	umowy dla autorów z uczelni – ścieżki mgr.: przygotowanie projektów
06-10.2010	umowy dla autorów z uczelni – praktyki lic.: przygotowanie projektów
06-10.2010	umowy dla autorów z uczelni – praktyki mgr.: przygotowanie projektów
11.2010	spotkanie Komisji Koordynacyjnej Projektu: przyznanie środków na projekty
Etap V	
01-06.2011	pilotażowe wdrożenia przedmiotów, praktyk mgr. i lic.
06-08.2011	ewaluacja przedmiotów, praktyk mgr. i lic.
08.2011	redakcja materiałów ewaluacyjnych od autorów/realizatorów uczelnianych projektów
08-10.2011	analiza, opis przebiegu całego grantu, wnioski etc.
10.2011	Raport Zamknięcia – Powielenie – wydanie drukiem
11.2011	konferencja III

Perspektywy kształcenia bibliotekarzy dla środowisk zurbanizowanych (na przykładzie województwa śląskiego)

prof. dr hab. Elżbieta GONDEK
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej
Uniwersytet Śląski

Każda prognoza powstaje na podstawie analiz zmian już dostrzeganych, ale jeszcze nieuwzględnionych w praktycznym działaniu bądź w małym stopniu wymuszających modernizację. Proces komputeryzacji bibliotek nie jest nowością, lecz narasta jego intensyfikacja, zwłaszcza w bibliotekach naukowych i publicznych, czyli głównie w aglomeracjach miejskich. Towarzyszy mu intensyfikacja stosowania elektronicznej technologii w wyspecjalizowanej mediacji bibliotek ze społeczeństwem w środowisku internetowym. Ta sfera zmian w kulturze dotyczy jednak tylko wybranych grup wiekowych, gdyż pokolenie 50+, jak twierdzą kulturoznawcy, nawet w 80% nie uczestniczy w usieciowionych formach komunikacji¹. Znaczy to, że kształcąc bibliotekarzy dla bibliotek publicznych, należy stale pamiętać, że odbiorcy przygotowani do elektronicznych technologii, jeszcze co najmniej kilkanaście lat będą stykać się z pokoleniem wdrożonym wyłącznie do sięgania po piśmiennictwo w drukowanej formie. Coraz większe różnicowanie się typów źródeł (dokumentów, obiektów), używanych w komunikacji między nadawcami (kreatorami) a odbiorcami (użytkownikami, klientami), zostało mentalnie przyjęte do bibliotecznych praktyk udostępniania tradycyjnego oraz elektronicznego. Gotowość do samokształcenia się czynnych bibliotekarzy, którzy stawali przed koniecznością szybszego wdrażania systemów komputeryzacji oraz cyfryzacji, cechowała środowiska bibliotek akademickich i bibliotek publicznych w wielkich miastach nawet z wyprzedzeniem teoretycznych refleksji naukowców.

Postrzeganie bieżącej ewolucji, jako efektu wdrażania technologii komputerowych oraz elektronicznych, nie powinno być jedynym punktem widzenia, gdyż równocześnie zachodzą przekształcenia w innych sferach, z którymi biblioteki publiczne muszą korelować swoje działania, czyli znać prawne, ekonomiczne, demograficzne, kulturowe warunki życia (lokalnego, regionalnego, narodowego, państwowego, ponadpaństwowego). Ten aspekt, dobrze znany i poruszany w refleksjach, nie zawsze bywa przenoszony do praktycznych ćwiczeń w dydaktyce szkolnictwa wyższego.

¹ E. Bendyk: *Kultura, głupcze!* [W:] *Ekonomia kultury: przewodnik Krytyki Politycznej*. Seria „Przewodniki Krytyki Politycznej”. Warszawa: Wydaw. Krytyki Politycznej 2010, s. 12.

Biblioteki publiczne to tylko jeden z typów księżnic, dla którego kształci się przyszłych pracowników, więc w programach musi być zachowana równowaga między tym, co uniwersalne, i tym, co specyficzne, ze świadomością tymczasowości prognoz i wdrożeń w toku ewolucji.

Wśród przychodzących studiować informację naukową i bibliotekoznawstwo z roku na rok coraz liczniejszą grupę stanowią kandydaci obeznani z komputerem oraz Internetem, a także świadomi programu wybranych studiów (przynajmniej pobieżnie). Na pytanie zadane w ankiecie 5 października 2009 r. 82 osobom rozpoczynającym stacjonarne studia licencjackie o podstawę wyboru tego kierunku tylko jedna stwierdziła, że trafiła „przypadkiem”. 68 przyjętym (82,92%) program studiów znany był z internetowej strony Instytutu. Tylko jedna osoba zapoznała się z ministerialnymi standardami kształcenia². 51 osób przewidywało kontynuację na tym samym kierunku studiów drugiego stopnia (62,19%), a 11 na innym (13,41%), ołączeniu dwóch kierunków myślało wtedy 16 osób (19,51%). Przyszłą pracę w bibliotece publicznej brały pod uwagę 23 osoby (28,05%), większość nie planowała miejsca zatrudnienia. Rok później spośród 67 osób rozpoczynających studia pierwszego stopnia podobna grupa (82,1%) dokonała wyboru na podstawie listy kierunków studiów na portalu uczelni, 10,4% rozmawiała z bibliotekarzami, a 4,5% ze studiującymi. Podobnie 82,6% respondentów znało program kierunku studiów ze strony WWW Instytutu, a 6% uzyskało o nim informację na targach edukacyjnych. Nikt z kandydatów nie znał standardów kształcenia. 67,2% studentów deklarowało chęć kontynuowania edukacji na kierunku *informacja naukowa i bibliotekoznawstwo*, tylko 10,4% myślało o zmianie. Chęć łączenia dwóch kierunków zaznaczyło 17,9% badanych. 65,6% wszystkich ankietowanych wyraziło gotowość pracy w bibliotece, najchętniej publicznej (25 osób – 37,3%), mniej w akademickiej (10 osób) oraz szkolnej (9 osób), pozostałe preferowały pracę w wydawnictwie lub księgarni. Przytoczone cyfry to dowód, że nadal kandydaci postrzegają biblioteki publiczne jako potencjalne miejsce pracy.

Wdrażaniu dwustopniowych studiów, wprowadzeniu ECTS oraz ministerialnych standardów towarzyszyło we wszystkich uczelniach modyfikowanie programów kształcenia. Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego na studiach pierwszego stopnia nie zróżnicował programu przez podział na specjalności odrębne dla bibliotek publicznych, naukowych i specjalnych oraz szkolnych i pedagogicznych, lecz przewidział fakultatywną realizację bloku przedmiotów do uprawnień pedagogicznych o dwóch zakresach: nauczyciela bibliotekarza oraz nauczyciela technologii informacyjnych. Tym samym niemal każdy absolwent zatrudniany w bibliotekach publicznych miał też formalne przygotowanie nauczycielskie już po studiach pierwszego stopnia. W kolejnym etapie specjalności muszą już być uwzględnione w siatce studiów licencjackich. W wyniku wdrożenia systemu bolońskiego na studia drugiego stopnia coraz liczniej zgłaszają się absolwenci po innych kierunkach, najczęściej dlatego, że przewidują brak szansy zatrudnienia zgodnego z pierwotnym wyborem.

Wśród znawców bibliotekarstwa wyraźna jest już refleksja na temat przyszłych zmian w tym zawodzie. W sprawie bibliotekarstwa najmocniej przemawiają do mnie

² Ankietę w roku 2009 przeprowadziłam osobiście w dniu pierwszego spotkania z kadrą. Przytaczam tu tylko fragmentaryczne dane. W październiku 2010 r. ankietę przeprowadziła dr Agnieszka Łakomy jako opiekun I roku studiów stacjonarnych. Dane z tego czasu pochodzą z podsumowania jej autorstwa.

spospostrzeżenia Jacka Wojciechowskiego, wyrażone w artykule *Bibliotekarze – różne warianty ról*. Opis przedstawionych tam tendencji należy wziąć pod uwagę. Mam na myśli nieuniknione ustalenie kanonu umiejętności zawodowych, ale widzę też potrzebę usadowienia tego kanonu w dwustopniowej strukturze. Kanon to nie standardy (czy minima programowe), a przynajmniej nie ten sam rejestr treści, lecz taki trzon, jądro elementarnej wiedzy i umiejętności zawodowych, których niezbędna znajomość zadecyduje o tożsamości fachowej, dającej się pogłębiać, rozwijać przez dodatkowe, szczegółowe, różne profesjonalne odmiany w ramach studiów pierwszego, drugiego stopnia oraz w ramach studiów podyplomowych. Ów kanon powinien być wprowadzony jako zbiór niezbędnych treści bibliotekarskich na studiach drugiego stopnia dla słuchaczy po innych kierunkach studiów. Zachowana byłaby wówczas gwarancja, że zbiorowość bibliotekarzy, bez względu na ich pierwsze podstawy, miałyby wspólny język wymianie doświadczeń. Według J. Wojciechowskiego, zwłaszcza w przypadku bibliotek akademickich i publicznych, nie jest właściwe eksponowanie odrębności treści i umiejętności informatologicznych od bibliotekarskich, bo biblioteka to suma tych dwóch zakresów. J. Wojciechowski godzi też dwie drogi dopływu kadr do bibliotek: po pierwsze, znawców procesów biblioteczno-informacyjnych; po drugie, merytorycznych znawców treści dziedzinowych. W praktyce przewiduje się wiele wyspecjalizowanych, „wariantywnych ról” i dla kadr po studiach informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, i dla kadr po innych kierunkach studiów, doposażonych w wiedzę bibliotekarską. Tylko wtedy w mediacji będzie zapewniona adaptacja treści poszczególnych dyscyplin oraz literatury pięknej i innej twórczości artystycznej. Jest też w bibliotece pole działania dla „realizatorów działalności pozausługowej”, czyli innej niż typowo bibliotekarska (kulturalnej, środowiskowej, promocyjnej, marketingowej, przysposabiającej), do wykorzystania w funkcjonowaniu bibliotek w środowisku kultury.

Ten sam typ potrzeb jest już wyraźnie widoczny w pracy bibliotek, przede wszystkim publicznych. Mocno wyeksponował to socjolog Marek Krajewski z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, jako cechę współczesnej kultury⁴. Na tle innych instytucji – domów kultury, muzeów, archiwów itd. – biblioteki, tak jak domy kultury, muszą dostrzegać inne formy aktywności poza swoją tradycyjną działalnością, na przykład udostępniając przestrzeń zachowaniom kreatywnym jednostek i grup, a najdobitniej dotyczy to bibliotek publicznych. „Kierunek zmian zależy od tego, gdzie dana biblioteka prowadzi działalność. Istnieją wyraźne różnice pomiędzy biblioteką funkcjonującą w mieście uniwersyteckim a tego typu instytucją w małym miasteczku albo na wsi. Biblioteka uniwersytecka nie zrezygnuje ze swojej pierwotnej funkcji, jaką jest udostępnianie książek, niezbędnych do pracy naukowcom i studentom, i nie zacznie być instytucją kultury organizującą wystawy czy koncerty. Są jednak takie instytucje, jak na przykład Biblioteka Elbląska, która zaspokaja większość potrzeb kulturalnych Elbląga. Ona całkowicie przejęła funkcję, którą spełniały do tej pory inne instytucje

³ J. Wojciechowski: *Bibliotekarze – różne warianty ról*. [W:] *Dokument, książka i biblioteka w badaniach naukowych i nauczaniu uniwersyteckim*. Pod red. M. Skalskiej-Zlat i A. Żbikowskiej-Migoń. Seria „Acta Universitatis Wratislaviensis” nr 320. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego 2008, s. 63–84.

⁴ M. Krajewski: *Instytucje kultury a uczestnicy kultury. Nowe relacje*. [W:] *Strategie dla kultury. Kultura dla rozwoju. Zarządzanie strategiczne instytucją kultury*. Pod red. M. Sliwy. Kraków: Wydaw. Małopolskiego Instytutu Kultury 2011, s. 26–37. Wydawnictwo dostępne także pod adresem internetowym: http://www.biblioteki.org/repository/PROJEKT%2018/Strategie_dla_kultury_Kultura_dla_rozwoju.pdf.

kultury. Biblioteki w bardzo małej miejscowości, na wsi, powinny wypełniać zadania instytucji kultury, bo nie mają innej możliwości. Nieprzypadkowo więc bardzo wiele z nich przekształca się dziś w coś podobnego do domu kultury”⁵. Biblioteki publiczne mają tę przewagę nad domami kultury, że zachowują nadal utrwaloną strukturę sieci: poziomą (w mieście, gminie) i pionową, hierarchiczną: filia – centrala miejska czy miejsko-wiejska – biblioteka powiatowa (ta czasem o obu funkcjach) – wojewódzka (w tym także w mieszanych funkcjach). Takiej struktury nie ma wśród innych instytucji kultury, więc to jest niedoceniana należycie wartość istnienia „systemu wsparcia”⁶. Chodzi jednak o to, aby biblioteki w aglomeracji miejskiej, zwłaszcza średniej wielkości, wchodziły w relacje z innymi lokalnymi instytucjami, współdziałając programowo (np. w ramach klastrow, których kilka już powstało)⁷. Współistnienie niweluje reguły konkurencyjności, zwłaszcza w ubieganiu się o fundusze, daje też inne korzyści grupie instytucji kultury, posiadających tego samego samorządowego organizatora, który chętnie doprowadziłby do ich selekcji (albo do scalenia w jednolity, tańszy organizm prawno-budżetowy). Według socjologów w placówkach kultury należy zrezygnować z modelu wyłącznie typowych, tradycyjnych form usług upowszechniania kultury, realizowanych jak „podaży produktów”, pobudzać kreatywność, zmierzać do modelu „operatora kultury”⁸. W wielu instytucjach już tak się dzieje. Tymczasem przyznać trzeba, że program teorii kultury na studiach kierunku *informacji naukowej i bibliotekoznawstwa* nie jest wystarczająco nastawiony na ćwiczenie u studiujących odpowiedniej sprawności w inicjowaniu zdarzeń twórczych. Podjąwszy obowiązki zawodowe, bibliotekarze realizują pewne funkcje intuicyjnie, bez odpowiedniego praktycznego ukierunkowania (za wyjątkiem metod dydaktyki). Tymczasem do nowych form pracy mogą zostać zachęceni przede wszystkim absolwenci innych kierunków studiów, skoro zamierzają pracować w bibliotekach publicznych.

Ponownie należy spojrzeć na wiedzę bibliotekarzy z dyscyplin, które stanowiły ich podstawę uzyskania uczelnianych dyplomów. Wynika to z danych w rocznych sprawozdaniach bibliotek publicznych województwa śląskiego. W roku 2008 na studiach licencjackich kształciły się 24 osoby (nie tylko w UŚ), zdobywając kwalifikacje z dyscyplin: samorząd terytorialny, pedagogika i resocjalizacja, zarządzanie, finanse i rachunkowość, zarządzanie i marketing, zarządzanie kulturą i oświatą, administracja, doradztwo zawodowe i personalne, pedagogika społeczna; na studiach inżynierskich jedna z osób studiowała ekonomikę. Na studiach magisterskich 39 osób wybrało kierunki: animacja społeczno-kulturalna, animacja pracy kulturalno-oświatowej, administracja, doradztwo zawodowe i personalne, grafika, etnografia, ekonomika,

⁵ Ibidem, s. 34. Tu dodać jednak trzeba, że także w bibliotekach akademickich okazjonalnie formy „pozausługowe”, np. galerie dzieł sztuki, koncerty stają się ich udziałem. Czasem chodzi o to, by uczelnia, zwłaszcza zawodowa, w mieście innym niż wojewódzkie mogła się wyeksponować w środowisku lokalnym, najczęściej siłami kadry bibliotecznej.

⁶ K. Wittels: *W stronę kreatywnego regionu – nowa rola regionalnych instytucji kultury. Przykład: Warszawski Klaster Przemysłów Kultury i Sektora Kreatywnego*. [W:] *Strategie dla kultury. Kultura dla...*, op. cit., s. 44-59.

⁷ Funkcjonują już Warszawski Klaster Przemysłów Kultury i Sektora Kreatywnego, także Małopolski Klaster Przemysłów Kultury i Czasu Wolnego, w Lublinie Klaster Kultury Lubelszczyzny. Klaster to – powtarzam za K. Wittelsem definicję sformułowaną przez Michaela E. Portera – „geograficzne skupisko wzajemnie powiązanych firm, wyspecjalizowanych dostawców, jednostek świadczących usługi, firm działających w pokrewnych sektorach i związanych z nimi instytucji w poszczególnych dziedzinach, konkurujących między sobą, ale również współpracujących”. Zob. K. Wittels: *W stronę kreatywnego...*, op. cit., s. 46.

⁸ Ibidem, s. 61.

rachunkowość zarządcza, finanse i bankowość, filologia polska, kulturoznawstwo, pedagogika, pedagogika opiekuńczo-wychowawcza, psychologia, prawo, politologia, rachunkowość, socjologia, marketing, zarządzanie inżynierią produkcji, zarządzanie przedsiębiorstwem i marketing, wychowanie fizyczne⁹. Podobnie w 2009 r. 31 bibliotekarzy studiowało na różnych kierunkach licencjackich, a 37 osób na studiach magisterskich¹⁰. I w roku 2010 na innych kierunkach uzupełniało wykształcenie licencjackie 19 osób, magisterskie 33 osoby. Wtedy do przedstawionej listy doszły jeszcze takie specjalności, jak: informacja i komunikacja w europejskich instytucjach kultury, administracja europejska, administracja bezpieczeństwa, psychologia w biznesie, filologia angielska, filologia słowiańska, pedagogika resocjalizacyjna z profilaktyką społeczną, administrowanie podmiotami sektora publicznego, zarządzanie zasobami ludzkimi¹¹. Skoro tak się dzieje, iż nie respektuje się *Ustawy o bibliotekach* przy zatrudnianiu pracowników, to tylko wewnętrzny system szkoleń i przymusów (np. studiów podyplomowych) może zmienić stan przygotowania do bibliotekarstwa. Niezbędne jest, by w ramach wewnętrznych relacji hierarchicznych opracować metody wykorzystania różnorodności kwalifikacji kadr, na przykład w pozyskiwaniu funduszy, tworzeniu klastrow, wspomaganiu kreatywnej kultury, modelowaniu preferencji lekturowych i innych w pracy z różnymi grupami społecznymi.

Dostępne sprawozdania nie pokazują szczegółowego geograficznego rozmieszczenia tych kadr (zob. tabela 1). Zauważalne jest jednak, że w powiatach grodzkich następuje systematyczny spadek liczby osób z wyższym wykształceniem po innych magisterskich kierunkach studiów (ze 100 osób do 90 w ciągu trzech lat), ale widoczny jest wzrost ich liczby w powiatach ziemskich (w gminach wiejskich oraz miejsko-wiejskich liczba takich osób zwiększyła się z 65 do 72). Stan zatrudnienia osób z bibliotekarskim wykształceniem różnego poziomu sumarycznie się poprawiła (z 605 do 720), ale w grupie osób o innych kwalifikacjach nie uległa zmianie. Znacznie więcej jest teraz osób z dyplomem licencjackim informacji naukowej i bibliotekoznawstwa (w powiatach grodzkich wzrost z 55 do 77, a w ziemskich z 34 do 40 osób).

Podstawowym zagadnieniem do rozważenia powinno być – prócz konstruowania kanonu uzupełnionego merytoryczną treścią specjalności bibliotekarskich – dodanie nowych (albo rozszerzenie dotychczasowych treści kształcenia, jeśli ich elementy już występują w programie) zagadnień i umiejętności, które w sprawozdaniach bibliotek publicznych dostrzegane są jako trudne. Po lekturze sprawozdań Biblioteki Śląskiej z lat 2008–2009 można zaproponować szereg tematów, których obecność w programach studiów już wydaje się niezbędna. Nie jest to zapewne spis wszelkich potrzeb. Być może niektóre już się realizuje – w takim przypadku dobrze byłoby sprawdzić skuteczność, może tylko zmodyfikować. Na pewno lista potrzeb powinna być stale weryfikowana i aktualizowana. Oto ona, uporządkowana w trzech grupach: kadra biblioteczna – struktura organizacyjna sieci bibliotek – zewnętrzne instytucjonalne otoczenie bibliotek.

⁹ *Sprawozdanie z działalności Biblioteki Śląskiej i Bibliotek Publicznych Województwa Śląskiego w roku 2008*. Katowice 2009, s. 125–126.

¹⁰ *Sprawozdanie z działalności Biblioteki Śląskiej i Bibliotek Publicznych Województwa Śląskiego w roku 2009*. Katowice 2010, s. 134–135.

¹¹ *Sprawozdanie z działalności Biblioteki Śląskiej i Bibliotek Publicznych Województwa Śląskiego w roku 2010*. Katowice 2011, s. 156–157.

I. Kadra biblioteczna

1. Zdrowie psychiczne kadr (na wypadek zagrożenia likwidacji placówki).
2. Radzenie sobie ze stresem w trakcie pełnienia obowiązków, w kontaktach z instytucjami nadzoru pozabibliotecznego, z decydentami, z trudnymi interesantami. Trening postaw w różnych zawodowych czynnościach.
3. Trening zachowań w aplikowaniu o pracę. Prawo pracy a *Ustawa o bibliotekach* (bibliotekarz na etacie „animatora kultury”, inspektora samorządu, więc co dalej?).
4. Warsztaty pracy w grupach w ramach hierarchicznej struktury sieci bibliotek, w ramach macierzowej organizacji pracy agend biblioteki, także w roli ewaluatora, instruktora, bibliotekarza dziedzinowego, bibliotekarza procedur cyfrowych, bibliotekarza sieci i innych. Listę ról oraz zmiany w pragmatyce zawodowej należy systematycznie rozpoznawać.
5. Organizacja pracy w bibliotece z jednoosobym zatrudnieniem. Podział zadań między centralą i filią czy punktem bibliotecznym w usprawnianiu poziomu pełnionych funkcji.

II. Struktura organizacyjna placówek w sieci

1. Biblioteka publiczna w relacji do domu kultury (np. w tym samym budynku).
2. Biblioteka publiczna jako centrum kultury kreatywnej (nie tylko multimedialnej).
3. Statut nadany przez organizatora a statut i regulamin biblioteki jako dokument ewoluujący (istota ewolucji).
4. Projektowanie i organizacja systemu bibliotecznego – dostępne przykłady, kryteria wyboru, projektowanie współdziałania w systemie¹².
5. Organizacja scalania lub podziału placówek bibliotecznych.
6. Budowa, remont, adaptacja obiektu bibliotecznego. Główne wytyczne w projektowaniu, komunikowaniu się z wykonawcami zadań techniczno-budowlanych. Ekspertyzy stanu technicznego obiektu bibliotecznego. Instalacje w bibliotece (media energetyczno-grzewczo-kanalizacyjne, instalacje sieci internetowej i in.).
7. Estetyka i funkcjonalność w bibliotekach publicznych: polskie i zagraniczne wzory. Projektowanie wielofunkcyjnych przestrzeni.
8. Zgłaszanie potrzeb szkoleniowych w ramach współdziałania z jednostkami nadrzędnymi w sieci bibliotek lub poza tą siecią. Systematyczny przegląd szkoleń oferowanych w województwie i w kraju. Aplikowanie o organizację szkoleń.
9. Warsztaty aktualizacji wiedzy o sprzęcie komputerowym, multimedialnym, systemach nagłaśniających pomieszczenia, systemach prezentacji obrazów, nowościach w sprzęcie elektronicznym (także orientacja w cenach)¹³.

¹² W województwie śląskim zabrakło jednolitej polityki komputeryzacji, toteż wielka jest różnorodność zakupionych systemów, ale skomputeryzowano 133 biblioteki samorządowe, w nich zaś 346 placówek. Według danych z roku 2010: w Katowicach oraz większych miastach dominuje PROLIB – 14 bibliotek (98 placówek); LIBRA – 43 biblioteki (60 placówek), SOWA – 38 bibliotek (88 placówek), MAK – 28 bibliotek (66 placówek); PATRON – 6 bibliotek (10 placówek), ponadto w użyciu są: GSOB, BIBLIOTEKA, MOL, BIBLIO, BIAŁY KRUK. W pracach bibliograficznych wykorzystywane są: SOWA, SOWA 2, PROMAX, MAK, PATRON i PATRON 2. Zob. *Sprawozdanie z działalności Biblioteki Śląskiej i bibliotek publicznych województwa śląskiego w roku 2010*. Katowice 2011, s. 142.

¹³ Śledząc zakupy, jakie poczyniły niektóre biblioteki, prócz typowych (komputery, czytniki kodów kreskowych,

III. Zewnętrzne instytucjonalne otoczenie bibliotek

1. Współczesny aparat administracyjnej kontroli bibliotek i nadzoru nad organizatorem biblioteki: Regionalna Izba Obrachunkowa (jako nadzór nad administracją samorządową w ramach kompleksowej kontroli gospodarki zapewniającej ochronę interesów, m.in. bibliotek); Państwowa Straż Pożarna; Państwowa Inspekcja Sanitarna; Inspektorat Bezpieczeństwa i Higieny Pracy; Urząd Skarbowy, instytucje ubezpieczające, ochrony mienia. Znajomość przepisów prawnych oraz ich przestrzegania w bibliotece publicznej nie powinna być ograniczana tylko do ustaw bibliotecznych i tzw. okołobibliotecznych.
2. Biblioteka powiatowa w powiecie grodzkim a biblioteka powiatowa w powiecie ziemskim – porozumienia międzybiblioteczne w powiecie a treść statutów. Dotacje podmiotowe, celowe, strukturalne oraz struktura ich wykorzystania.
3. Sporządzanie wniosków grantowych. Wiedza o strategii rozwoju regionu – kraju, funduszach określonych programów.
4. Warsztaty organizacji współpracy bibliotek z innymi instytucjami (oświaty szkolnej, kultury, biznesu, samorządu) w miejscowości, w regionie. Zasady sporządzania dokumentów i obiegu dokumentów służbowych wewnętrznych w bibliotece oraz międzyinstytucjonalnych.
5. Redefinicja kultury regionalnej i lokalnej (konieczna jest znajomość współczesnych spraw, którymi żyje region, a nie tylko tradycji).
6. Warsztaty projektowania źródeł wiedzy o regionie (z uwzględnieniem stanu kultury współczesnej).

Niezbędne jest śledzenie analiz informacji o społeczeństwie. Środowisko kulturoznawców, psychologów i socjologów dostarcza wielu spostrzeżeń, które należy brać pod uwagę, kształcąc bibliotekarzy, ustalając program z osobami z innych instytucji „usługowo” przekazujących wiedzę studiującym informację naukową i bibliotekoznawstwo. Nie można lekceważyć zmian struktury demograficznej, gospodarki, drastycznego zmniejszenia się zatrudnienia w niektórych zawodach. W tym kontekście trzeba zwrócić uwagę na to, że niektóre dawniej dobrze uprzemysłowione miasta w dużej liczbie przekształciły się w sypialne zaplecze dla wybranych centrów (zwiększyło się dojeżdżanie do miast, w których pracę jeszcze można znaleźć np. do Katowic, Gliwic, Tychów z miejscowości, takich jak: Bytom, Siemianowice, nawet w dużej części Sosnowca (wcześniej osiągających wysokie ekonomiczne wyniki). Tym samym część populacji czynnej zawodowo dysponuje mniejszym czasem wolnym. Spadek liczby urodzin, starzenie się społeczeństwa powodują, że biblioteki publiczne mają klientelę o innej strukturze wiekowej, zawodowej, a przede wszystkim o innych potrzebach oraz upodobaniach. Trzeba analizować nowe zjawiska, by planować trafny program. Trzeba wywierać nacisk na dydaktyków uczelni wyższych, by przekazywali wiedzę bardziej przydatną bibliotekarzom w ramach przedmiotów nawet takich, jak: teoria kultury (wiedza o filmie, mediach, prasie, sztuce plastycznej, muzyce, teatrze),

cyfrowe aparaty fotograficzne, cyfrowe centrale telefoniczne, wszelkiego rodzaju rzutniki multimedialne, kino domowe, kamery cyfrowe i inne), zauważyć można, że uwzględnia się też specyficzne potrzeby, takie jak: tkaniny na kotary, różnorodny sprzęt AGD, a nawet meble ogrodowe (świadczy to o myśleniu o przestrzeni w otoczeniu bibliotek).

czytelnictwo (zwłaszcza emerytów). Ten problem dotyczy też tradycyjnie nadal przekazywanej, głównie historycznej informacji o obiegach literatury pięknej, kulturze elitarnej i masowej. Współczesny polski system nauczania języka polskiego w gimnazjach i liceach nie zapewnia znajomości dzieł wielkich polskich pisarzy. Poziom kompetencji lekturowej wyniesionej z systemu edukacji gimnazjalnej oraz ponadgimnazjalnej jest niski. W trakcie studiów uzupełnia się niekiedy elementarną znajomość kanonu wysokoartystycznej twórczości literackiej i nie wystarcza czasu na poznanie oraz krytykę trafiających do bibliotek publicznych powieści trywialnych, niekiedy propagowanych jako „bestsellery”, autorów „w świecie poczytnych”. Znajomości i krytyki komercyjnych produktów w trakcie studiów niemal się nie przewiduje.

Absolwent przygotowujący do pracy w każdego typu bibliotece musi być mentalnie, psychicznie przygotowany na zmiany, które już zachodzą, i także na te, których przewidzieć jeszcze nie można. Trzeba go uczyć podejmowania wciąż nowych wyzwań i krytycyzmu wobec doraźnie użytecznych idei (do tych zaliczyć trzeba koncepcję „miast kreatywnych” Richarda Floridy, społeczeństwa informacyjnego, społeczeństwa wiedzy). Zakończę tę wypowiedź cytatem zapożyczonym od Edwina Bendyka, który zastanawiał się czy „w XXI wieku załamał się obowiązujący przez cały okres powojenny parytet, zgodnie z którym po książkę – przynajmniej jedną w roku – sięgała połowa Polaków. Druga połowa na kulturę tekstu skutecznie się zaimpregnowała. W XXI wieku, w okresie kiedy Polska zaczęła zbierać owoce boomu edukacyjnego w postaci kolejnych pokoleń odbierających dyplomy wyższych uczelni, czytelnictwo załamało się [...]. Na ile ten spadek czytelnictwa wynika z kulturowej degradacji, na ile z przemian w samej kulturze, a na ile ze stanu systemu edukacji powszechnej?”¹⁴. Z naszej strony należy odpowiedzieć, że niektóre środowiska nie zrezygnowały z książki nieodwracalnie. Nowo otwarte biblioteki w Jaworznie (94.890 mieszkańców), Imielinie (8.214 mieszkańców) stały się wizytówką tych śląskich miejscowości. Natychmiast też ożywili się mieszkańcy małopolskiego Oświęcimia po otwarciu wzniesionego nowego bibliotecznego gmachu. Chodzi o to, by nie była to chwilowa euforia.

¹⁴ E. Bendyk: *Kultura...*, op. cit., s. 12.

Tabela 1. Zmiany wykształcenia z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa osób zatrudnionych w pełnym wymiarze z wykształceniem w bibliotekach publicznych w województwie śląskim w latach 2008–2009.

Grupa bibliotek	Rok	Typ wykształcenia								
		Wyższe INiB	Wyższe inne	Wyższe zawodowe licencjackie		Studium	Średnie bibliotekarskie	Średnie	Inne	Razem
				INiB	Inne					
Biblioteki powiatów grodzkich	2008	387	100	55	8	341	16	80	2	989
	2009	422	91	74	12	305	18	81	2	1005
	2010	462	90	77	13	293	19	73	2	1029
Biblioteki powiatów ziemskich	2008	176	65	34	10	185	23	89	3	585
	2009	195	73	39	9	177	20	85	3	601
	2010	213	72	40	9	151	38	85	3	611
PBP w Gliwicach	2008	2	0	0	0	0	0	0	0	2
	2009	2	0	0	0	0	0	0	0	2
	2010	2	0	0	0	0	0	0	0	2
Biblioteka Śląska	2008	40	57	3	1	7	8	25	8	141
	2009	44	57	1	0	7	0	27	7	143
	2010	43	57	1	0	7	0	28	7	143
Razem	2008	605	222	92	19	533	39	194	13	1717
	2009	663	221	114	21	489	38	193	12	1751
	2010	720	219	118	22	451	57	186	12	1785

Źródło: Sprawozdanie z działalności Biblioteki Śląskiej i bibliotek publicznych województwa śląskiego w roku 2008; 2009; 2010. Katowice 2009–2011.

Biblioteka gminna czy biblioteka w gminie? Potrzeby i wyzwania edukacji akademickiej kandydatów do pracy w małych bibliotekach gminnych

dr Urszula LISOWSKA-KOŻUCH
prof. UP dr hab. Grażyna WRONA
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Pedagogiczny
im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Niniejszy tekst jest jedynie wstępem do dyskusji na temat potrzeb i przyszłych wyzwań edukacji akademickiej kandydatów do pracy w małych bibliotekach gminnych, przede wszystkim w ośrodkach wiejskich. Jest to problem ciekawy, ale dyskusyjny i trudny do realizacji, m.in. ze względu na obowiązujące przepisy prawne oraz zróżnicowane stanowiska środowiska akademickiego, czasami nie do końca rozumiejącego zasadność takiego wyszczególnienia. Zdajemy sobie sprawę, że wszelkie kryteria wyodrębnienia grupy docelowej zawsze będą wzbudzały pewne kontrowersje i obawy, chociażby o to, czy uda nam się zebrać odpowiednią ilość osób, pozwalającą na uruchomienie kształcenia o takiej specjalności. Kolejna trudność wynikała z faktu, że najważniejsze kwestie dotyczące modeli przedmiotów, praktyk zawodowych, specjalizacji magisterskich oraz charakterystykę grupy docelowej zawarli w swoich publikacjach Mikołaj Ochmański, Dariusz Kuźmina i Michał Zajac¹.

Współczesny świat akademicki proponuje nowatorskie rozwiązania w zakresie kształcenia studentów na kierunku *informacja naukowa i bibliotekoznawstwo*. Niektórzy znawcy tematu, wśród przedmiotów na nowoczesnych studiach bibliotekoznawczych, w ramach proponowanej specjalizacji *Kognitywistyka informacyjna* lokują m.in. „współczesne technologie świata nauki” i „wprowadzenie do kosmologii”, wierząc, że „absolwent tej specjalności będzie przygotowany do pełnienia roli przewodnika w czytelnym poznawaniu rzeczywistości”².

¹ M. Ochmański: *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych. Modele przedmiotów, praktyk zawodowych oraz specjalizacji magisterskich na kierunku informacja naukowa i bibliotekoznawstwo. Odniesienia i uwarunkowania*. [W:] *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych*, pod red. E. Chuchro, M. Ochmańskiego i M. Zajacą. Warszawa: Wydaw. PTB OW 2010, s. 121-132; D. Kuźmina: *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych. Analiza grupy docelowej Projektu*. [W:] *Ibidem*, s. 109-120; M. Zajac: *Założenia ramowe komponentu realizacji Projektu „Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych”*. [W:] *Ibidem*, s. 133-141.

² T. Ratajczak: *Współczesne kształcenie pracowników informacji naukowej i bibliotekarzy – przykład zielonogórski* [online]. „Bibliotekarz Lubuski” [dostęp: 15.09.2011]. Dostępny w World Wide Web: http://bibliotekarz.lubuski.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=159:wspoczesne-kształcenie-pracownikow-informacji-naukowej-i-bibliotekarzy-przyklad-zielonogorski&catid=35:artykuly&Itemid=54.

Zgadza się z autorem tej publikacji, że proces cyfryzacji i informatyzacji społeczeństwa wymusza wiele zmian w sposobie dotychczasowego kształcenia akademickiego. Nie unikniemy ich, to oczywiste. Ale w jaki sposób mamy odnieść proponowane powyżej treści nauczania do kształcenia potencjalnych bibliotekarzy mających znaleźć zatrudnienie w małych bibliotekach gminnych? W jaki sposób uatrakcyjnić ofertę, by zachęcić ewentualnego kandydata do podjęcia studiów?

Obecnie kształcimy bibliotekarzy do pracy w bibliotekach, powtórzmy: w bibliotekach. Te same przepisy prawne obowiązują biblioteki publiczne działające zarówno w mieście, jak i na wsi. Zadania poszczególnych bibliotek – to już odrębna kwestia. W tym miejscu należy przypomnieć, że obraz wsi w dzisiejszych czasach zmienia się diametralnie. Wielu wykształconych mieszkańców dużych miast decyduje się na zamieszkanie w pobliskich miejscowościach. Dostępność do mediów sprawia, że zacierają się granice zapotrzebowania na kulturę i oczekiwanie na usługi biblioteczno-informacyjne. Wiele miejscowości wykorzystało fundusze unijne, by poprawić jakość życia swoich mieszkańców. Trudno jednak nie zauważyć, że niektóre wsie oddalone od wielkich ośrodków miejskich pustoszeją. Liczni w poszukiwaniu pracy wyjeżdżają do dużych miast czy za granicę. Niektórzy młodzi ludzie, po zdobyciu upragnionego dyplomu magistra, decydują się zamieszkać w miejscu ich studiów. Ale inni wracają. Młodzi, wykształceni, pełni zapału... Podejmowane przez nich działania mogą stać się inspiracją do zmian.

Ciekawe spostrzeżenia na temat sytuacji polskiej wsi, jej kultury, a szczególnie bibliotek i czytelnictwa w latach 90. XX w. zawarto w artykułach zamieszczonych w publikacji, wydanej przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, pt. *Czytelnictwo i biblioteki na wsi. Obraz współczesny i tendencje*³. Obraz wsi i stan polskiego bibliotekarstwa w latach 2004–2008 stał się również przedmiotem rozważań prof. Elżbiety Gondek, która w bardzo interesujący sposób przedstawiła go w artykule zamieszczonym w znanym nam wszystkim tomie *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych*⁴. Autorki niniejszego tekstu ograniczą się więc jedynie do przedstawienia kilku danych statystycznych za 2010 r., dotyczących bibliotek publicznych oraz porównania ich z danymi z 2008 r. (na tym właśnie roku zakończyła swoje badania E. Gondek). Przekonamy się, czy nadal zmniejsza się liczba bibliotek i ich filii oraz punktów bibliotecznych.

Według *Zestawienia zbiorczego o stanie i działalności sieci bibliotek publicznych w 2010 r.* opracowanego przez Pracownię Bibliotekoznawstwa i Instytut Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej w interesującym nas roku zarejestrowano ogółem 8342 biblioteki i filie biblioteczne, w tym aż 5512 na wsi, co daje 66,07% wszystkich placówek. Także ilość punktów bibliotecznych jest wyższa na wsi: 922 na 1437 wszystkich zarejestrowanych (64,16%). Niestety z ilością księgozbioru nie jest już tak dobrze, bowiem na 133.248.591 woluminów znajdujących się we wszystkich bibliotekach i filiach, tylko 53.994.690 to książki zgromadzone w placówkach na wsi

³ *Czytelnictwo i biblioteki na wsi – obraz współczesny i tendencje: materiały z Ogólnopolskiej Konferencji Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Poznań, 3-5 listopada 1996 r.: III Forum SPB'96*, red. M. Szyszko. Warszawa: Wydaw. SBP 1996.

⁴ E. Gondek: *Polska wieś w dokumentacji statystycznej, socjologicznej i kulturowej (na użytek oceny wiedzy o bibliotekarstwie publicznym)*. [W:] *Aktualizacja kształcenia akademickiego...*, op. cit., s. 15-32.

(40,52% całości). Dużo niższa jest ilość zarejestrowanych czytelników: na 6.501.933 miłośników książek i innych dokumentów jedynie 1.657.985 osób to czytelnicy na wsi (25,49%)⁵. Porównanie z danymi za 2008 r. potwierdza niestety tendencję spadkową zarówno na wsi, jak i w mieście: od 2008 do 2010 r. ubyło 78 bibliotek i filii, w tym 64 w mieście, a 14 na wsi. Zmniejszyła się liczba punktów bibliotecznych o kolejne 118, w tym 26 w mieście i aż 92 na wsi. Zmalała również liczba czytelników zarejestrowanych w 2010 r. na wsi o 49.153 osoby (ale za to wzrosła w mieście: o 21.132; szczegółowe dane w tabeli nr 1).

Odpowiednio wykształcony bibliotekarz i podejmowane przez niego działania, być może mogłyby tę sytuację nieco zmienić i wpłynąć korzystnie na wzrost liczby czytelników. Być może, bowiem sam bibliotekarz, nawet najlepiej wykształcony i pełen entuzjazmu niczego nie zmienia, jeżeli samorząd nie zadba o jego placówkę. Odwołajmy się tu do słów Jana Wołosza, który w latach 90. w taki oto sposób przedstawiał przeciętną wiejską bibliotekę publiczną: „przede wszystkim jest to biblioteka mała, ciasna, z niezwykle skromnymi możliwościami udostępniania zbiorów i informacji na miejscu, obsługiwana na ogół przez 1 pracownika w niepełnym wymiarze godzin”⁶. Czy nadal tak wygląda przeciętna biblioteka wiejska? Jan Wołosz napisał również: „bogate samorządy będą sobie fundować duże i ładne biblioteki z bogatymi zbiorami, wystarczającą i dobrze opłacaną obsadą personalną, z atrakcyjnymi programami usług akceptowanych przez mieszkańców. Natomiast samorządy biedne lub ubogie nie będą miały środków nawet na utrzymanie istniejącej substancji bibliotecznej”⁷. Gorzkie, ale prawdziwe. Wiele samorządów okazało zrozumienie dla działalności placówek bibliotecznych, w ciągu ostatnich lat przeznaczono odpowiednie środki na remonty i modernizacje istniejących bibliotek lub przenoszono je do nowych siedzib, ale wciąż jeszcze znajdziemy placówki mocno niedofinansowane, działające na 40 m² w lokalu, np. Ochotniczej Straży Pożarnej. Stan ten potwierdzają również rozmowy ze studentami, głównie niestacjonarnymi, zatrudnionymi w takich placówkach.

Powróćmy do kształcenia kandydatów do pracy w małych bibliotekach gminnych.

Z informacji podanych na stronie Programu Rozwoju Bibliotek wiemy, że celem zmodyfikowanego kształcenia w ramach omawianego kierunku studiów ma stać się „przygotowanie absolwentów do kreowania nowej roli i nowego obrazu lokalnych bibliotek publicznych”⁸. Współczesna edukacja powinna gwarantować kształcenie umiejętności, „które dadzą bibliotekarzom możliwość stworzenia z bibliotek centrów życia kulturalnego i społecznego, ośrodków integrujących, otwartych placówek medialnych, bogatych w zasoby informacji różnego typu”⁹. Zdaniem autorów zamieszczonego tekstu należałoby wprowadzić do dydaktyki na poziomie akademickim większą liczbę elementów, pomagających w rozwiązywaniu bieżących problemów bibliotek i wspomagających ich rozwój. Czy rzeczywiście „wprowadzenie nowych treści

⁵ *Zestawienie zbiorcze o stanie i działalności sieci bibliotek publicznych w 2010 r.* [online]. Biblioteka Narodowa [dostęp: 11.09.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://bn.org.pl/download/document/1311762779.pdf>.

⁶ J. Wołosz: *Biblioteka publiczna w systemie informacji*. [W:] *Czytelnictwo i biblioteki...*, op. cit., s. 128.

⁷ *Ibidem*, s. 134.

⁸ *Program Rozwoju Bibliotek* [online]. Witryna Bibliotek Publicznych Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego [dostęp: 11.09.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.biblioteki.org.pl/wiadomosci/czytaj/712>.

⁹ *Ibidem*.

programowych może stać się także sposobem na przyciągnięcie na uniwersytety grupy osób zainteresowanych pracą w lokalnych, instytucjach kultury i informacji, jakimi coraz częściej stają się biblioteki gminne”¹⁰ Oto jest pytanie zasadnicze, a jeśli tak, to jakie, w jakim zakresie i stopniu?

Oddając się uważnej lekturze publikacji *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych*¹¹, nie sposób pominąć tekstu Marcina Leszczyńskiego, omawiającego problem kształcenia na poziomie akademickim na potrzeby małych, lokalnych bibliotek publicznych z punktu widzenia biblioteki wojewódzkiej¹². Autor postuluje taki sposób kształcenia, który przygotowałby potencjalnego bibliotekarza do „samodzielnego kierowania działalnością instytucji kultury zarówno w zakresie zapewnienia optymalnego funkcjonowania w ramach obowiązujących przepisów prawnych i w obecnych uwarunkowaniach ekonomicznych, jak również pod względem działalności merytorycznej”¹³. M. Leszczyński, z punktu widzenia praktyka chciałby, aby osoba zatrudniona w małej bibliotece była specjalistą „od wszystkiego”: „od opracowania zbiorów i pracy z dziećmi, komputeryzacji i prowadzenia dokumentacji bibliotecznej”, a odpowiednie do tego umiejętności winna zdobyć w trakcie studiów. Kładzie więc nacisk na zdobywanie umiejętności praktycznych, umożliwiających potencjalnemu dyrektorowi małej placówki „przełożenie zdobytych umiejętności na optymalne kierowanie, a jednocześnie samodzielne prowadzenie działalności merytorycznej i organizacyjnej biblioteki publicznej”¹⁴.

Mamy więc zarysowaną sylwetkę absolwenta studiów bibliotekoznawczych: wszechstronnie wykwalifikowany bibliotekarz, dyrektor-menedżer zaznajomiony także z przepisami lokalnymi, specjalista od pozyskiwania zewnętrznych źródeł finansowania, komputeryzacji, pracy z różnymi grupami czytelników oraz lokalny lider. Ale jak to odnieść do uczelnianej rzeczywistości?

Do tej pory, przy konstruowaniu programów studiów poszczególne instytuty kierowały się *Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 12 lipca 2007 roku w sprawie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków oraz poziomów kształcenia, a także trybu tworzenia i warunków, jakie musi spełnić uczelnia aby prowadzić studia międzykierunkowe lub makrokierunki*, ale także przepisami wewnętrznymi, obowiązującymi w danej uczelni. Zwiększająca się liczba osób w grupach przy często zmniejszającej się liczbie godzin przeznaczonych na ćwiczenia z pewnością odbiły się na jakości kształcenia adeptów polskiego bibliotekarstwa. W tym momencie może pojawić się uwaga, że uniwersytety nie są szkołą zawodową. Mają wyposażyć studentów w wiedzę ogólną i podstawowe umiejętności praktyczne, które powinny być rozwijane w czasie praktyk zawodowych, a następnie doskonalone w pracy, pod okiem doświadczonego personelu.

Tylko skąd wziąć doświadczony personel, gdy nasz absolwent zostanie zatrudniony w placówce, w której przewidziano jeden etat? I tu dochodzimy do sedna sprawy: ostatnio często operujemy terminem „małe biblioteki gminne”, ale co to dokładnie

¹⁰ Ibidem.

¹¹ *Aktualizacja kształcenia akademickiego...*, op. cit.

¹² M. Leszczyński: *Kształcenie na poziomie akademickim na potrzeby małych, lokalnych bibliotek publicznych. Punkt widzenia Biblioteki Wojewódzkiej*. [W:] Ibidem, s. 89-95.

¹³ Ibidem, s. 89.

¹⁴ Ibidem, s. 90.

oznacza? Wiemy, że w Programie Rozwoju Bibliotek mogły wziąć udział biblioteki w miejscowościach poniżej 20. tys. mieszkańców. Co to oznacza w praktyce? Mianowicie to, że w projekcie biorą udział biblioteki z jednoosobową obsadą oraz biblioteki o rozbudowanej strukturze organizacyjnej, zatrudniające kilku pracowników. Nasi studenci mogą zostać zatrudnieni zarówno w pierwszej, jak i w drugiej z nich, co nie zmieni faktu, że będą pracować w „małej bibliotece gminnej”.

Absolwenci studiów bibliotekoznawczych powinni zostać przygotowani do pracy w różnych placówkach bibliotecznych, muszą więc otrzymać wiedzę ogólną i podstawowe umiejętności praktyczne niezbędne do pracy w różnych typach bibliotek. Zainteresowani określonym typem biblioteki mogą je rozwijać na wybranej przez siebie specjalizacji. Niezbędne są praktyki zawodowe, odbywane pod okiem doświadczonego personelu w konkretnej bibliotece, w ścisłym kontakcie z pracownikami uczelni. Jedynie nawiązanie takiej współpracy, wspólne uzgodnienie tematów, wymiana informacji może dać odpowiedni rezultat. Często w bibliotekach publicznych zatrudnione są osoby z wykształceniem średnim czy bez wykształcenia wyższego, ale kierunkowego. Podejmując studia w trybie niestacjonarnym, czy też stając się słuchaczami studiów podyplomowych przede wszystkim zainteresowani są zajęciami praktycznymi oraz weryfikacją swojej dotychczasowej wiedzy. Rozpacz u prowadzących zajęcia budzą pytania typu: „To te papierki są potrzebne?” (mowa o fakturach dokumentujących zakup nowych pozycji do biblioteki), ukazujące niekiedy stan wiedzy nowo zatrudnionych na stanowisko bibliotekarza bez odpowiedniego wykształcenia. A takich osób jest sporo. Według danych zawartych w cytowanym już *Zestawieniu zbiorczym o stanie i działalności sieci bibliotek publicznych w 2010 r.* w bibliotekach zatrudnionych było 18.248 pracowników działalności podstawowej. Na tę liczbę tylko 7057 posiadało wyższe wykształcenie bibliotekarskie, co daje 38,67%. Na wsi sytuacja przedstawiała się następująco: na 6473 osoby jedynie 1647 posiadało wyższe wykształcenie bibliotekarskie (co stanowi 25,44% tej grupy)¹⁵. Duża więc grupa osób pozostająca bez wykształcenia wyższego bibliotekarskiego może stać się rynkiem do zagospodarowania przez instytuty kształcące bibliotekoznawców. Ale dla nich należałoby przygotować specjalną ofertę, w której nacisk położono by przede wszystkim na zajęcia praktyczne, których oczekują. Odpowiednie przygotowane programy specjalizacji czy studiów podyplomowych, gwarancja odbycia praktyki w dobrej placówce mogłyby sprawić, że liczba studentów, przede wszystkim na studiach niestacjonarnych i podyplomowych, wzrosłaby.

Zdecydowanie najważniejsze w tym zakresie okazałyby się zmiany w obowiązujących wymaganiach kwalifikacyjnych przy zatrudnieniu i awansie zawodowym bibliotekarzy pracujących w bibliotekach publicznych. Należałoby więc zaangażować całe środowisko akademickie i bibliotekarskie w działania wspierające zmiany legislacyjne polegające na ich zaostrzeniu. Ograniczyłoby to zatrudnianie przez samorządy lokalne osób bez odpowiedniego przygotowania, a samych pracowników motywowało do podjęcia studiów wyższych. Nowy system awansu zawodowego mógłby być wzorowany na tym wypracowanym przez biblioteki szkolne i pedagogiczne. Zdajemy sobie sprawę z tego, że trwają już prace nad nowym rozporządzeniem. Wiemy, że Krajowa Rada Biblioteczna

¹⁵ *Zestawienie zbiorcze o stanie i działalności sieci bibliotek...*, op. cit.

powołała zespół do pracy nad tym projektem i oczekuje konkretnych ustaleń do 31 grudnia 2011¹⁶. My również z niecierpliwością na nie czekamy.

Czytając publikację *Działalność bibliotek publicznych: wytyczne IFLA/UNESCO*¹⁷ oraz analizując kryteria przyznawania Certyfikatu „Biblioteka+”¹⁸, nasuwa się również pytanie, czy w związku z projektem i Programem Rozwoju Bibliotek nie należałoby się zastanowić nad szczegółowym opracowaniem i przedstawieniem standardów małej biblioteki gminnej? Może od tego należałoby zacząć i dopasowywać elementy programowe w oparciu o standardy. Ale czy rzeczywiście istnieje taka potrzeba?

W chwili obecnej, ze względu na udział w projekcie *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych*, każdy ośrodek kształcący bibliotekoznawców ma opracowaną swoją wizję kształcenia bibliotekarzy do pracy w małych bibliotekach gminnych. Wizje różnych ośrodków nie muszą być spójne. Czy nie należałoby opracować jednego wspólnego projektu kształcenia interesującej nas grupy docelowej, ale biorącego pod uwagę możliwość dostosowania pewnego zakresu treści do specyfiki regionu? Do kwestii regionalizacji jeszcze wrócimy.

Z rozmów z osobami studiującymi na kierunku *informacja naukowa i bibliotekoznawstwo* na Uniwersytecie Pedagogicznym im. KEN w Krakowie wynika, że dużą ich liczbę stanowią osoby z małych miejscowości, do których zamierzają powrócić. Potwierdziły to też wyniki badań ankietowych: chęć pracy w małych bibliotekach publicznych zadeklarowało aż 71,8% naszych studentów studiów licencjackich oraz 59,6% studiujących na studiach magisterskich¹⁹.

Zdecydowanie widzimy potrzebę ponownego uruchomienia specjalizacji *Biblioteki publiczne*. W celu uatrakcyjnienia oferty i dostosowania się do środowiska, z którego przede wszystkim rekrutują się nasi studenci, w ramach projektu *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych* opracowaliśmy specjalizację *Biblioteki publiczne w regionie*. Program przeznaczony jest dla osób niebędących absolwentami studiów I stopnia naszego kierunku, pragnących uzupełnić swoje wykształcenie i zdobyć tytuł magistra *informacji naukowej i bibliotekoznawstwa*. Wiedza i kompetencje naszego absolwenta będą zgodne z założeniami z minimum programowego. Ponadto absolwent będzie wyposażony w umiejętności radzenia sobie ze specyficznymi wyzwaniami związanymi z prowadzeniem biblioteki gminnej. Wraz z wyborem specjalizacji student decyduje się na wybór związanego z nią seminarium magisterskiego, co również przyczyni się do pogłębienia wiedzy w tym zakresie. Prace powstałe na seminarium magisterskim mogą być skorelowane z realizacją praktyk zawodowych lub też stanowić opcję do wyboru przez studentów niestacjonarnych, zatrudnionych w placówkach bibliotecznych.

¹⁶ M. Simonjetz: *Konferencja Dyrektorów Wojewódzkich Bibliotek Publicznych* [online]. „Bibliotekarz Lubuski” [dostęp: 15.09.2011]. Dostępny w World Wide Web: http://bibliotekarzlubuski.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=125:konferencja-dyrektorow-wojewodzkich-bibliotek-publicznych&catid=40:wyzdarzenia-relacje-opinie&Itemid=59.

¹⁷ *Działalność bibliotek publicznych: wytyczne IFLA/UNESCO*. Oprac. zespół pod przew. Ph. Gilla, w imieniu Sekcji Bibliotek Publicznych. Warszawa: Wydaw. SBP 2002.

¹⁸ *Kryteria przyznawania certyfikatu Biblioteka+* [online]. Biblioteka Narodowa [dostęp: 15.09.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bn.org.pl/download/document/1281688624.pdf>.

¹⁹ Szerzej o wynikach ankietyzacji w: U. Lisowska-Kozuch: *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy – analiza ilościowa badań ankietowych przeprowadzonych w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie* [w druku].

Proponujemy też inny model kształcenia, który nie jest poparty jednak żadnym doświadczeniem edukacyjnym.

Spróbujmy więc trochę poteoretyzować. Być może gwarantem powodzenia, a jednocześnie platformą pozwalającą logicznie połączyć wszystkie zakresy treściowe, mogłoby stać się stosowanie przy rekrutacji zasady regionalizacji. Pozwoliłaby ona tak opracować treści programowe, by wykorzystać z jednej strony wiedzę studentów o środowisku kulturowym, etnicznym, z którego się wywodzą, jego odrębności, specyfice, potrzebach, z drugiej zaś pobudzić w ich świadomości chęć powrotu i działań na rzecz rozwoju lokalnej społeczności. Kolejną ważną zasadą, która winna obowiązywać, byłoby zastosowanie nowoczesnej formuły kształcenia, która poprzez zarówno wykłady, ćwiczenia, konwersatoria, jak i praktyki, zajęcia w terenie, spotkania pozwoliłaby studentowi współuczestniczyć na zasadzie partnerstwa w szerokim spektrum lokalnych działań instytucjonalnych (Ośrodek Gminy, Gminny Dom Kultury, szkoły etc.).

Kształcenie na tym obszarze należałoby rozumieć jako co najmniej czterokładnikowy system działań edukacyjnych w zakresie treści:

1. Teoretycznych (ogólnych): kształcenie w grupie przedmiotów podstawowych i kierunkowych.
2. Socjologii społeczności lokalnych, m.in.: nawiązywanie kontaktów interpersonalnych, prowadzenie negocjacji, kierowanie zespołem ludzkim, praca w zespole, działania menadżerskie i marketingowe w bibliotece, rozwiązywanie problemów towarzyszących tym działaniom.
3. Kulturowych: historia regionu, wiedza o współczesnej kulturze regionu, środowiska lokalnego, mniejszości narodowych; funkcjonowanie lokalnych instytucji kultury i współpraca między nimi, media lokalne i wzajemne kontakty, promocja regionu w bibliotece.
4. Działalności praktycznej: praktyki dostosowane do obowiązujących treści programowych i wytyczonych założeń.

Autorki są oczywiście świadome, że zaproponowany model kształcenia można realizować w ramach kierunku z dopisaną w tytule specjalnością, np. *Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo, Biblioteki gminne* (system niestacjonarny), lub w formie studiów podyplomowych. Pełny sukces naszych działań gwarantowałyby dofinansowanie pozwalające na całkowite bądź częściowe zwolnienie studentów z opłat.

Tabela 1. Zestawienie zbiorcze o stanie i działalności sieci bibliotek publicznych w 2008 i 2010 r. – wybrane elementy.

	Ogółem 2008	Ogółem 2010	Różnica	Miasto 2008	Miasto 2010	Różnica	Wieś 2008	Wieś 2010	Różnica
Biblioteki i filie ogółem	8420	8342	-78	2894	2830	-64	5526	5512	-14
Punkty biblioteczne	1555	1437	-118	541	515	-26	1014	922	-92
Czytelnicy zarejestrowani w ciągu roku	6.529.954	6.501.933	-28.021	4.822.816	4.843.948	+21.132	1.707.138	1.657.985	-49.153

Źródło: Oprac. na podstawie: Zestawienie zbiorcze o stanie i działalności sieci bibliotek publicznych w 2008 r. [online]. Biblioteka Narodowa [dostęp: 15.09.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bn.org.pl/download/document/127669410.pdf>; Zestawienie zbiorcze o stanie i działalności sieci bibliotek publicznych w 2010 r. [online]. Biblioteka Narodowa [dostęp: 11.09.2011]. Dostępny w World Wide Web: <http://bn.org.pl/download/document/1311762779.pdf>.

Programy studiów bibliotekarskich i praktyk zawodowych wobec potrzeb małych, lokalnych bibliotek publicznych. Punkt widzenia Biblioteki Wojewódzkiej

mgr Marcin LESZCZYŃSKI

Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy
Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego

Szczególne rola, jaką pełnią w społeczeństwie biblioteki publiczne, a zwłaszcza niewielkie, lokalne placówki, jest w ostatnim czasie coraz częściej dostrzegana i dyskutowana na forum publicznym. Podejmowane są liczne inicjatywy ukierunkowane na potrzeby takich bibliotek i pracujących w nich bibliotekarzy (np. Program Biblioteka+ Instytutu Książki czy Program Rozwoju Bibliotek Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego). W nurt ten wpisuje się również projekt Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego Oddziału Warszawskiego, realizowany dzięki grantowi z Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego – *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych*.

Konieczność dokonania modyfikacji kształcenia tej grupy bibliotekarzy wynika m.in. ze specyfiki małych bibliotek lokalnych, których zadania i funkcje są nieco inne niż pozostałych bibliotek publicznych, a co za tym idzie – inne są wymagania stawiane przed pracującymi tam bibliotekarzami. Opinia Biblioteki Wojewódzkiej w tej sprawie, a także związane z tym postulaty w zakresie modyfikacji programu studiów z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej zostały przedstawione w tekście *Kształcenie na poziomie akademickim na potrzeby małych, lokalnych bibliotek publicznych. Punkt widzenia Biblioteki Wojewódzkiej*, zamieszczonym w publikacji *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych* (red. E. Chuchro, M. Ochmański, M. Zając, Warszawa: PTB OW, 2010). W przywołanej analizie wskazano na dwa szczególnie istotne aspekty, stanowiące o specyfice pracy w niewielkich, lokalnych bibliotekach. Po pierwsze: rola takiej placówki w społeczności lokalnej jest znacznie bardziej istotna niż ma to miejsce w przypadku bibliotek zlokalizowanych w większych ośrodkach miejskich. Funkcja biblioteki działającej w niewielkiej społeczności znacznie wykracza poza zadania kulturalne, edukacyjne czy informacyjne; biblioteka taka – często jedyna tego typu instytucja w gminie – powinna być także miejscem szeroko rozumianej aktywizacji i integracji mieszkańców. Po drugie: bibliotekarz pracujący w niewielkiej placówce będzie najprawdopodobniej jednym z niewielu, a często nawet jedynym zatrudnionym pracownikiem – stąd też jego wiedza

i umiejętności muszą mieć charakter znacznie bardziej uniwersalny niż ma to miejsce w przypadku innych grup bibliotekarzy. Należy przy tym założyć, że absolwent studiów bibliologicznych – ze względu na wspomnianą strukturę zatrudnienia w niewielkich bibliotekach – będzie pełnił funkcję dyrektora, a zatem jego umiejętności muszą obejmować nie tylko wszechstronny warsztat bibliotekarski, ale również umożliwiać skuteczne zarządzanie samodzielną instytucją kultury. W kontekście nakreślonych uwarunkowań pracy w małej bibliotece gminnej we wspomnianym opracowaniu poruszono najważniejsze zagadnienia, które z punktu widzenia Biblioteki Wojewódzkiej powinny zostać uwzględnione przy opracowaniu programu studiów i praktyk zawodowych dla studentów zamierzających podjąć pracę w tego typu bibliotece.

1. Sytuacja prawna biblioteki publicznej na tle informacji o ustroju administracyjnym i społeczno-ekonomicznym w Polsce (szeroki wachlarz zagadnień, takich jak: kontekst prawny działalności biblioteki, zarządzanie instytucją, elementy ekonomii, prawa pracy, a także działania w zakresie marketingu, promocji i pozyskiwania zewnętrznych źródeł finansowania).
2. Organizacja działalności biblioteki publicznej (umiejętności w zakresie stosowania przepisów i wytycznych dotyczących m.in.: dokumentacji bibliotecznej, opracowania zbiorów czy organizacji warsztatu informacyjnego).
3. Komputeryzacja (umiejętność stosowania uniwersalnego formatu MARC, posługiwania się konkretnymi programami bibliotecznymi, a także innymi narzędziami informacyjnymi).
4. Praca z czytelnikiem (praca z różnymi grupami czytelników, m.in.: dziećmi, seniorami, niepełnosprawnymi, osobami wykluczonymi).
5. Działalność w środowisku lokalnym (metody aktywizacji i integracji społeczności lokalnej oraz animacji życia społecznego; pielęgnowanie tożsamości regionalnej).
6. Wiedza ogólna (m.in. z zakresu literaturoznawstwa).

Wszystkie powyższe zagadnienia znalazły odzwierciedlenie w aplikacjach konkursowych, przygotowanych w ramach projektu *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych* i zakwalifikowanych do realizacji na podstawie decyzji Komisji Koordynacyjnej. Proponowane przedmioty oraz praktyki zawodowe były skierowane do studentów zainteresowanych problematyką małych bibliotek gminnych i chętnych do podjęcia pracy w tego typu placówce. Aplikacje zostały przygotowane w podziale na grupy: przedmioty na studiach licencjackich, programy studiów magisterskich oraz praktyki zawodowe na studiach I i II stopnia.

Przedmioty na studiach licencjackich

Zakres tematyczny proponowanych przedmiotów realizowanych na studiach I stopnia jest bardzo szeroki i obejmuje wiele różnorodnych aspektów pracy w lokalnej bibliotece publicznej. Większość aplikacji koncentruje się wokół wybranego zagadnienia, część porusza kilka powiązanych ze sobą obszarów, zaś przedmiot zaproponowany przez dr Anitę Has-Tokarz i dr Renatę Malesę (IBiIN UMCS) *Małe biblioteki gminne – wprowadzenie do problematyki* jest kompleksowym przeglądem

zagadnień i problemów, z jakimi zetknie się bibliotekarz pracujący w takiej placówce. Pozwala to na wyrobienie sobie całościowego obrazu biblioteki funkcjonującej w niewielkim środowisku lokalnym.

Sytuacji prawnej małej biblioteki publicznej poświęcone są wykłady i ćwiczenia zaproponowane przez dr Joannę Kamińską (IBiIN UŚ) *Biblioteka w lokalnej sieci instytucji*, obejmujące m.in. następujące zagadnienia: podstawy prawne działalności bibliotek, obowiązki samorządów jako organizatorów bibliotek, zasady finansowania działalności bibliotecznej, zadania i problemy bibliotekarzy w bibliotekach o jednoosobowej obsadzie kadrowej. Ponadto zakres przedmiotu obejmuje szereg praktycznych ćwiczeń dotyczących zarządzania samodzielną instytucją kultury. Są to zagadnienia niezwykle istotne z punktu widzenia przyszłego dyrektora biblioteki publicznej. Jak wskazano w analizie *Kształcenie na poziomie akademickim na potrzeby małych, lokalnych bibliotek publicznych. Punkt widzenia Biblioteki Wojewódzkiej*, prawdopodobieństwo objęcia funkcji kierowniczej w małej bibliotece gminnej przez absolwenta studiów z zakresu bibliotekoznawstwa – nawet bezpośrednio po zakończeniu nauki – jest bardzo duże.

Zagadnienia związane z uwarunkowaniami prawnymi działalności bibliotek pojawiają się także w aplikacjach koncentrujących się na innych aspektach działalności małych bibliotek, np. dr Agnieszki Wandel (IINiB UW). *Partnerstwo w bibliotekarstwie publicznym*, dr hab. Katarzyny Tałuc (IBiIN UŚ) *Antropologia kulturowa społeczności lokalnych* czy dr Magdaleny Przybysz-Stawskiej (KBiIN UŁ) *Praca na rzecz regionu. Rola i zadania biblioteki gminnej*.

Z sytuacją prawną bibliotek ściśle związany jest kontekst ekonomiczno-społeczny ich działalności. Efektywne funkcjonowanie biblioteki w gospodarce rynkowej związane jest m.in. z umiejętnością pozyskiwania zewnętrznych źródeł finansowania (ang. *fundraising*), co w obliczu trudnej sytuacji finansowej wielu samorządów nabiera szczególnego znaczenia. Wskazówki odnośnie tego typu inicjatyw znajdują się w programach kilku proponowanych przedmiotach na studiach licencjackich – niezależnie od ich głównej tematyki (dr J. Kamińska – *Biblioteka w lokalnej sieci instytucji*, dr M. Przybysz-Stawska – *Praca na rzecz regionu. Rola i zadania biblioteki gminnej*, prof. Jolanta Chwastyk-Kowalczyk i dr Maria Siuda »Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego w Kielcach« – *Regionalizm*). Nie ulega wątpliwości, że informacje odnośnie możliwości pozyskiwania dodatkowych środków finansowych stanowią cenną wiedzę dla przyszłych bibliotekarzy.

Zagadnienia związane z organizacją działalności biblioteki publicznej w zakresie stosowania przepisów i wytycznych dotyczących m.in.: dokumentacji bibliotecznej, opracowania zbiorów, a także organizacji warsztatu informacyjnego i automatyzacji procesów bibliotecznych są przede wszystkim ważnym elementem praktyk zawodowych. Jednak również w omawianych przedmiotach na studiach licencjackich znalazły się propozycje zajęć z tego obszaru, które w szczególności wychodzą naprzeciw oczekiwaniom społeczeństwa informacyjnego. Zaliczyć do nich można warsztaty dr. Mariusza Luterka (IINiSB UW) *Informacja i usługi publiczne w bibliotekach publicznych* oraz zajęcia dr. Stanisława Skórki (IINiB UP im. KEN w Krakowie) *Projektowanie*

systemów informacyjnych, poświęcone tworzeniu serwisów WWW czy wykorzystaniu narzędzi Web 2.0. Pozwolą one przyszłym bibliotekarzom w lepszym stopniu zaspokoić oczekiwania użytkowników dotyczące łatwego dostępu do informacji, w tym informacji publicznej.

Zagadnienia związane z pracą z różnymi grupami czytelników – jednym z najważniejszych zadań biblioteki publicznej – pojawiają się w kilku propozycjach przedmiotów na studiach licencjackich, zaś w przypadku dwóch aplikacji stanowią meritum poruszanej problematyki: dr Urszuli Lisowskiej-Kożuch (IINiB UP im. KEN w Krakowie) *Czytelnictwo* oraz mgr. Dawida Cichockiego i mgr Magdaleny Wójcik (IINiB UJ) *Mała biblioteka publiczna w społeczności lokalnej*. Omówienie problematyki związanej z indywidualną obsługą przedstawicieli różnych grup czytelniczych, w tym wymagających szczególnej uwagi (seniorzy, osoby chore i niepełnosprawne), uzupełnione jest praktycznymi ćwiczeniami i warsztatami terenowymi dotyczącymi zbiorowych form pracy z użytkownikiem, takimi jak: planowanie i organizacja wystaw, konkursów, spotkań autorskich i różnego rodzaju imprez kulturalnych. Pozwala to studentom planującym podjęcie pracy w niewielkiej bibliotece gminnej przygotować się do bardzo ważnego aspektu pracy bibliotecznej – obsługi czytelnika, a także pobudza kreatywność w przyszłym planowaniu oferty kulturalnej biblioteki.

Jednym z ważniejszych elementów, który odróżnia małą gminną bibliotekę publiczną od innego typu placówek bibliotecznych, jest jej działalność na rzecz środowiska lokalnego. Będąc zwykle jedyną instytucją kultury dostępną na co dzień dla mieszkańców, biblioteka gminna powinna w jak największym stopniu dążyć do integracji i aktywizacji środowiska, a jednocześnie podejmować działania zmierzające do pielęgnowania tożsamości regionalnej. Jest to sytuacja odmienna niż w przypadku bibliotek zlokalizowanych w większych ośrodkach miejskich, gdzie tego typu zadania rozłożone są na barki kilku wyspecjalizowanych instytucji. Zadania na rzecz środowiska lokalnego biblioteki realizują na wiele sposobów: organizowanie świąt regionalnych, uroczystości gminnych, ale także podejmowanie działań na rzecz zwiększenia aktywności zawodowej mieszkańców czy przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu. Aby właściwie określić zakres podejmowanych inicjatyw, bibliotekarz musi rozpoznać oczekiwania użytkowników i dostosować do nich ofertę biblioteki. Różne aspekty działań animacyjnych podejmowane są m.in. w programie dr. Tomasza Kruszewskiego (IINiB UMK w Toruniu) – *Animacja życia społecznego*, dr A. Wandel – *Biblioteki publiczne w procesach integracji społecznej* czy dr M. Przybysz-Stawskiej – *Praca na rzecz regionu. Rola i zadania biblioteki gminnej*. Na lepsze poznanie charakterystyki niewielkiej społeczności lokalnej pozwolą wykłady dr hab. K. Tałuc – *Antropologia kulturowa społeczności lokalnych*. Dr A. Wandel (*Partnerstwo w bibliotekarstwie publicznym*) kładzie nacisk na budowanie więzi lokalnych i regionalnych poprzez współpracę z innymi instytucjami na różnych szczeblach (w tym nawet międzynarodowym), ale także z przedsiębiorcami i organizacjami pozarządowymi. W tym kontekście zostaje omówiony termin globalizacja, będący także centralnym tematem konwersatorium realizowanego przez dr Dorotę Grabowską (IINiSB UW). Interpretacja i realizacja tendencji globalnych (tworzenie społeczeństwa wiedzy, zapobieganie wykluczeniu społecznemu itp.) w środowiskach lokalnych jest ważnym ogniwem zadań małej

biblioteki gminnej.

Wszystkie proponowane przedmioty związane z działalnością małych bibliotek w środowisku lokalnym uwzględniają zagadnienia regionalizmu i pielęgnowania tożsamości regionalnej. Działalność na rzecz „małych ojczyzn” połączona z edukacją regionalną znacznie ułatwia budowanie więzi w obrębie wspólnoty i ugruntowuje znaczenie lokalnej biblioteki publicznej. Zagadnienia związane *stricte* z regionalizmem na Kielecczyźnie zawarły w swoim programie prof. J. Chwastyk-Kowalczyk i dr M. Siuda.

Wiedza zdobyta przez uczestników wszystkich ww. zajęć pozwoli im lepiej zrozumieć charakterystykę niewielkich społeczności lokalnych, nauczyć się rozpoznawania i zaspokajania ich potrzeb. Będą oni także lepiej przygotowani do działań związanych z kultywowaniem tożsamości regionalnej. Z punktu widzenia pracownika małej biblioteki gminnej są to umiejętności niezwykle istotne.

Należy podkreślić, że w większości proponowanych programów zajęć na studiach licencjackich – niezależnie od ich głównej tematyki – podkreślona została konieczność podejmowania działań z zakresu promocji, marketingu i *public relations* bądź to w celu poprawy wizerunku instytucji, bądź też reklamy konkretnych inicjatyw podejmowanych przez bibliotekę w środowisku lokalnym. Powinno to uzmysłowić przyszłym bibliotekarzom, że nawet najlepiej funkcjonująca instytucja powinna stale dążyć do poszerzenia grona odbiorców i coraz lepszego zaspokajania ich potrzeb, co jest ważnym przyczynkiem do ugruntowania jej roli społecznej, a co za tym idzie – zapewnienia przez organizatora odpowiednich warunków funkcjonowania.

Zakwalifikowane do realizacji w ramach projektu *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych* przedmioty na studiach licencjackich obejmują swoim zakresem niemal wszystkie obszary działalności niewielkiej biblioteki lokalnej. Szczególny nacisk położono na te zagadnienia, które – jako charakterystyczne dla tego typu placówek – w innych bibliotekach występują w znacznie mniejszym stopniu bądź stanowią domenę bardziej doświadczonych bibliotekarzy; chodzi tu głównie o aspekty związane z sytuacją prawną i zarządzaniem biblioteką oraz działalność na rzecz środowiska lokalnego. Ukierunkowanie przedmiotów na specyfikę małych bibliotek gminnych docenili studenci wypełniający ankiety ewaluacyjne, stwierdzając w znacznej większości, że poszczególne zajęcia były „bardzo związane” lub „związane” z problematyką takich placówek.

Na podkreślenie zasługuje również fakt, że większość z omawianych przedmiotów w całości bądź przynajmniej częściowo realizowana była w formie konwersatoriów, ćwiczeń praktycznych i zajęć terenowych. Pozwoliło to studentom na praktyczne przećwiczenie zdobytej wiedzy, nierzadko w warunkach rzeczywistych. Z pewnością znacznie ułatwi im to wykonywanie pracy w małej bibliotece, zwłaszcza w przypadku zatrudnienia w placówce z ograniczoną obsadą kadrową. Położenie nacisku na zagadnienia praktyczne było także jedną z najczęściej wymienianych w ankietach ewaluacyjnych zalet poszczególnych przedmiotów.

Programy studiów magisterskich

Wspomniane wcześniej zagadnienia, które z punktu widzenia Biblioteki Wojewódzkiej są istotne dla bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych, znajdują także odzwierciedlenie w przygotowanych aplikacjach konkursowych z grupy programów studiów II stopnia (seminaria magisterskie oraz przedmioty w ramach ścieżek specjalizacyjnych). Rzecz jasna, tematyka poszczególnych zajęć jest znacznie pogłębiona w stosunku do podobnych przedmiotów realizowanych na studiach licencjackich, gdyż bazuje na wiedzy, którą studenci uzyskali w trakcie wcześniejszych lat studiów.

Należy przy tym zauważyć, że większość proponowanych ścieżek specjalizacyjnych koncentruje się wokół wybranych aspektów działalności małych bibliotek gminnych, lecz przy okazji proponuje również studentom przedmioty o większym stopniu ogólności, pozwalające na zorientowanie się w problematyce współczesnego bibliotekarstwa, ze szczególnym uwzględnieniem niewielkich bibliotek działających w środowiskach lokalnych. Tego typu zajęcia wprowadzające znajdują się w programach większości proponowanych specjalizacji, np.: dr Małgorzaty Jaskowskiej (II NiB UJ) – *Biblioteka publiczna w otoczeniu społecznym*; dr Magdaleny Rządowolskiej (KBIiN UŁ) – *Biblioteki publiczne w Polsce – historia, organizacja sieci* czy prof. Anny Migoń i prof. Marty Skalskiej-Zlat (II NiB UW) – *Biblioteka blisko ludzi: tradycje i współczesność lokalnego bibliotekarstwa powszechnego*. Niektóre z tego typu zajęć poruszają problemy bibliotekarstwa w ujęciu ponadnarodowym, np. prof. Elżbiety Barbary Zybert (II NiSB UW) – *Funkcjonowanie bibliotek dla potrzeb nauki, kultury, edukacji we współczesnej Europie* czy dr hab. Anny Tokarskiej (IBiIN UŚ) – *Bibliotekarstwo publiczne za granicą*. Tego typu zajęcia pozwolą przyszłym pracownikom małych bibliotek zaznajomić się z szerszym kontekstem działalności bibliotek, poznać międzynarodowe wzorce i ocenić możliwość ich implementacji w warunkach polskich, a zwłaszcza w niewielkich środowiskach lokalnych.

Wychodząc z założenia, że absolwent studiów z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej ma duże szanse na samodzielne zarządzanie działalnością biblioteki jako instytucji kultury, programy studiów magisterskich w większym stopniu niż zajęcia na studiach licencjackich przygotowują studentów do objęcia stanowiska dyrektorskiego. Służą temu proponowane tematy z zakresu zarządzania i organizacji pracy, obejmujące m.in. takie zagadnienia, jak: planowanie i tworzenie budżetu, kontrola, sprawozdawczość, modele zarządzania. Tego typu tematyka obecna jest w kilku aplikacjach konkursowych, m.in. dr Małgorzaty Jaskowskiej – *Kierowanie biblioteką stopnia gminnego*, prof. Marii Piłtyczak-Majerowicz (II NiB UP im. KEN w Krakowie) – *Organizacja i zarządzanie w gminnych bibliotekach publicznych* czy prof. M. Judy – *Zarządzanie zasobami ludzkimi w instytucjach kultury*. W tym kontekście warto również wspomnieć o przedmiotach pogłębiających wiedzę z zakresu zarządzania i pozwalających przyszłym dyrektorom na skuteczniejsze zapewnienie wysokiej jakości usług bibliotecznych, zwłaszcza prof. E. B. Zybert – *Ewaluacje i modelowanie jakościowe w małych bibliotekach*. Umiejętność dokonania obiektywnej, jakościowej oceny pracy biblioteki, z uwzględnieniem stopnia zaspokojenia oczekiwań odbiorców, nie jest powszechna wśród bibliotekarzy, tak więc poruszenie tej problematyki w toku studiów magisterskich jest sprawą niezwykle istotną.

Proponowane przedmioty na studiach II stopnia dotyczą także zagadnienia fundraisingu. Podobnie jak w przypadku studiów licencjackich, temat ten poruszany jest w charakterze uzupełnienia do różnych zajęć tematycznych, ale także – co niezwykle istotne – stanowi główną treść programową kilku przedmiotów specjalizacyjnych. Omawiane zagadnienia obejmują m.in. wyszukiwanie informacji o dostępnych funduszach dla bibliotek, w tym pochodzących ze środków europejskich, czy praktyczne ćwiczenia przygotowujące do pisania wniosków aplikacyjnych, a także sposoby zabiegania o sponsorów. Tematyce tej poświęcone są przedmioty proponowane przez prof. M. Judę *Pozyskiwanie funduszy zewnętrznych*, prof. Bronisławę Woźniczkę-Paruzel (II NiB UMK w Toruniu) *Fundraising* i prof. E. B. Zybert *Pozyskiwanie funduszy w działalności kulturalnej*.

Klika z proponowanych przedmiotów specjalizacyjnych na studiach magisterskich porusza problematykę automatyzacji procesów bibliotecznych – zarówno w kontekście narzędzi uniwersalnych (m.in. format MARC 21, wykorzystanie protokołu Z39.50), jak i omówienia powszechnie stosowanych komputerowych programów bibliotecznych. Takie przedmioty przygotowują przyszłego bibliotekarza do wykorzystania zintegrowanych systemów informatycznych do usprawnienia pracy biblioteki. Znalazły się one w ofercie dla studentów II stopnia na studiach bibliotekoznawczych, m.in. na Uniwersytetach: Łódzkim, Warszawskim i Pedagogicznym w Krakowie.

Odpowiednie prowadzenie procesu komputeryzacji czynności bibliotecznych wpływa także na unowocześnianie warsztatu informacyjnego bibliotek. W dobie społeczeństwa wiedzy i informacji małe biblioteki gminne stoją przed ważnym zadaniem ułatwiania dostępu do informacji i przeciwdziałania wykluczeniu informacyjnemu. Służy temu m.in. zapewnienie członkom społeczności lokalnej możliwości dostępu do informacji publicznej za pomocą narzędzi e-administracji i *e-government*. Do tego typu działalności przygotowują przedmioty dr hab. A. Tokarskiej *Informacja publiczna (e-government)* czy prof. M. Judy *E-administracja*. Szereg zajęć pozwala studentom na zdobycie praktycznej wiedzy w zakresie projektowania i wykorzystania nowoczesnych narzędzi informacyjnych i komunikacyjnych, odgrywających coraz większą rolę we współczesnym świecie (projektowanie stron internetowych, udostępnianie baz danych, elektroniczne dostarczanie dokumentów, a przede wszystkim tzw. narzędzia Web 2.0 – fora internetowe, grupy dyskusyjne, blogi, tagowanie, serwisy społecznościowe, społeczne bazy wiedzy, kanały dystrybucji treści – pozwalające członkom społeczności lokalnych na czynne uczestnictwo w życiu biblioteki). Do tego typu aktywności przygotowują m.in. przedmioty prof. A. Migoń i prof. M. Skalskiej-Zlat *Biblioteki publiczne w społeczeństwie wiedzy*, dr M. Jaskowskiej *Usługi w bibliotece miejskiej i gminnej*, dr M. Rzadkowolskiej *Projektowanie i realizacja lokalnego serwisu informacyjnego za pomocą narzędzi CMS oraz Mała biblioteka gminna jako twórca i organizator otwartych zasobów informacji*, przybliżający szczególnie ważny w niewielkich, często ubogich społecznościach lokalnych aspekt wolnego oprogramowania (*open source*), a także prof. M. Judy *Biblioteka publiczna 2.0*.

Osobne przedmioty poświęcono informacji lokalnej i regionalnej, podkreślającej związek małej biblioteki gminnej z jej otoczeniem społecznym (dr M. Jaskowska

– *Baza informacji lokalnej*; dr hab. A. Tokarska – *Źródła informacji dla regionu*). Prof. B. Woźniczka-Paruzel na zajęciach *Społeczeństwo informacyjne w działaniu – pozyskiwanie informacji* przedstawia narzędzia informacji prawnej i biznesowej, co w przypadku małych bibliotek gminnych ma szczególnie istotne znaczenie, ze względu na ograniczone możliwości dostępu do innych źródeł takiej informacji przez członków społeczności lokalnej.

Różne aspekty działalności informacyjnej bibliotek w środowisku lokalnym stanowią jedno z najliczniej reprezentowanych zagadnień w omawianych programach studiów II stopnia. Duża waga, jaka jest przykładana do kształcenia studentów w tym zakresie, z pewnością odpowiada zmieniającej się roli bibliotek publicznych, zwłaszcza funkcjonujących w niewielkich środowiskach lokalnych. Wiedza i umiejętności nabyte przez studentów niewątpliwie pomogą im w organizacji warsztatu informacyjnego w tego rodzaju placówkach.

Duże znaczenie w przygotowanych programach studiów magisterskich odgrywa praca z różnymi grupami czytelników. Szczególny nacisk został położony na pracę ze specyficznymi typami użytkowników bibliotek publicznych, wymagających większej troski ze strony bibliotekarza, niż ma to miejsce w przypadku „tradycyjnych” czytelników. Do takich grup zaliczyć można osoby niepełnosprawne, zagrożone wykluczeniem społecznym oraz należące do tzw. mniejszości. Właściwa obsługa tego typu użytkowników jest szczególnie istotna w małych bibliotekach gminnych, które na ogół są jednymi z niewielu instytucji otwartych na potrzeby tych osób w lokalnym środowisku. Umiejętności w zakresie nawiązywania i utrzymywania kontaktu ze specjalnymi grupami użytkowników studenci mogą nabyć m.in. na zajęciach dr hab. A. Tokarskiej (*Obsługa biblioteczna mniejszości narodowych, etnicznych i wyznaniowych*), natomiast szczególną wagę do omawianego zagadnienia przyłożyła prof. B. Woźniczka-Paruzel, proponując studentom aż trzy zajęcia z tego zakresu: *Obsługa biblioteczna użytkowników z niepełnosprawnościami*, *Alternatywne formaty materiałów bibliotecznych* (książki brajlowskie, dotykowe, drukowane powiększoną czcionką, mówione) oraz *Technologie wspomagające dla osób wykluczonych* (z omówieniem narzędzi technicznych i informatycznych ułatwiających osobom niepełnosprawnym aktywny udział w życiu kulturalnym i społecznym). Dodatkową pomocą dla przyszłego bibliotekarza pracującego z takimi grupami czytelników jest *Trening umiejętności interpersonalnych* (prof. B. Woźniczka-Paruzel), choć tego typu umiejętności będą przydatne także w innych aspektach codziennej pracy bibliotekarza w małej bibliotece gminnej (współpraca w zespole, rozmowy z organizatorami, tworzenie partnerstw lokalnych). Z technologiami informacyjnymi dla grup wykluczonych, a także podstawami biblioterapii, zapoznać się mogą również studenci prof. M. Judy.

Podobnie jak w przypadku przedmiotów studiów licencjackich, duży nacisk w omawianych programach studiów II stopnia położono na animację życia kulturalno-społecznego, integrację i aktywizację środowiska lokalnego, a także pielęgnowanie tożsamości regionalnej. Niezwykle istotne znaczenie tego typu działalności, zwłaszcza w przypadku małych bibliotek gminnych, zostało omówione we wcześniejszej części niniejszej analizy, tak więc nie dziwi obecność tej tematyki niemal na wszystkich omawianych ścieżkach magisterskich. Wspomnieć przy tej okazji

należy także o zajęciach proponowanych przez prof. A. Migoń i prof. M. Skalską-Zlat *Współpraca transgraniczna bibliotek publicznych*, poświęconych specyfice regionów przygranicznych i transgranicznych, w których przełamywanie barier pomiędzy różnymi narodowościami nabiera szczególnego znaczenia.

Kolejnym ważnym zagadnieniem poruszonym w trakcie studiów magisterskich jest promocja i marketing w bibliotekach. O ile tematyka ta była uzupełnieniem poszczególnych przedmiotów na studiach I stopnia, o tyle w przypadku ścieżek magisterskich – obok analogicznych sytuacji – stanowi także główny wątek kilku proponowanych zajęć specjalizacyjnych, m.in. prof. M. Piđtypczak-Majerowicz – *Działania marketingowe i promocyjne w gminnych bibliotekach publicznych*, dr hab. A. Tokarskiej *Promocja biblioteki w środowisku lokalnym* czy prof. A. Migoń i prof. M. Skalskiej-Zlat *Promocja biblioteki w regionie – promocja regionu w bibliotece*. Ważnym aspektem działalności marketingowej, na który kładziony jest nacisk nie tylko we wspomnianych programach, jest także badanie potrzeb użytkowników. Dogłębne poruszenie zagadnień związanych z promocją i marketingiem wydaje się z punktu widzenia przyszłych bibliotekarzy bardzo ważne. Biblioteki w wielu przypadkach uczestniczą w grze rynkowej, musząc sprostać ogromnej konkurencji, zwłaszcza w walce o przychyłność użytkowników – członków społeczności lokalnej: po pierwsze – wobec prywatnych i płatnych przedsiębiorstw rozrywkowych, po drugie – wobec mass mediów, pozwalających, zwłaszcza w dobie kolejnych generacji Internetu, korzystać z informacji i rozrywki bez wychodzenia z domu. Wreszcie po trzecie – niezależnie od nawiązywanych współpracy, partnerstw i koalicji, biblioteki są także konkurentami wobec innych instytucji przy podziale publicznych pieniędzy. Zatem im lepiej będą postrzegane przez użytkowników, a ich rola bardziej doceniana – tym większa będzie szansa na zbudowanie pozytywnego wizerunku wśród decydentów i uzyskanie takich funduszy, do jakich predestynuje je znaczenie we współczesnym społeczeństwie.

Zakwalifikowane do realizacji w ramach projektu *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych* programy studiów magisterskich w bardzo szerokim zakresie podejmują tematykę związaną z działalnością małych bibliotek gminnych. Obok omówionych wyżej zagadnień, studenci mają możliwość poszerzania i pogłębiania swojej wiedzy w wielu innych, niezwykle ciekawych obszarach związanych z działalnością bibliotek, których nie sposób tutaj wszystkich wymienić. Na uwagę zasługują z pewnością przedmioty podnoszące kompetencje literaturoznawcze bibliotekarzy oraz ich wiedzę o stanie współczesnego czytelnictwa. Podobnie jak w przypadku przedmiotów na studiach licencjackich ważną rolę odgrywa forma prowadzonych zajęć – z przewagą metod interaktywnych, zakładających czynny udział studentów, a także z wykorzystaniem nowoczesnych metod edukacji (np. *e-learning*). Jest to szczególnie ważne ze względu na możliwość praktycznej realizacji zakładanych celów, co z pewnością ułatwi podjęcie samodzielnej pracy w bibliotece.

Należy podkreślić, że obok przedmiotów specjalizacyjnych studenci zdobędą stosowne wiadomości także na zajęciach obejmujących inne grupy przedmiotów, tak więc waga przykładana do poszczególnych zagadnień poruszanych w ramach specjalizacji na poszczególnych uczelniach jest nieco zróżnicowana. Nie ulega jednak

wątpliwości, że studenci realizujący którąkolwiek z omawianych ścieżek magisterskich będą mieli doskonałe podstawy do rozpoczęcia pracy w małej bibliotece gminnej.

Praktyki zawodowe na studiach licencjackich i magisterskich

W przytoczonym wyżej tekście *Kształcenie na poziomie akademickim na potrzeby małych, lokalnych bibliotek publicznych*. Punkt widzenia Biblioteki Wojewódzkiej został sformułowany postulat zwiększenia nacisku na zajęcia praktyczne, pozwalające przyszłemu bibliotekarzowi, a być może nawet dyrektorowi samodzielnej instytucji kultury, przełożyć zdobytą wiedzę na optymalne kierowanie, a jednocześnie samodzielne prowadzenie działalności merytorycznej biblioteki publicznej.

Znaczący udział praktyk zawodowych – zarówno na studiach licencjackich, jak i magisterskich – wśród aplikacji konkursowych, przygotowanych w ramach projektu *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych* stanowi niewątpliwie najpełniejszą realizację tego postulatu. W tym miejscu wypada jeszcze raz przypomnieć i podkreślić trudną sytuację kadrową wielu małych gminnych bibliotek publicznych, pracujących często w bardzo ograniczonej – nierzadko jednoosobowej – obsadzie personalnej. Jest to sytuacja niezwykle niekorzystna, wynikająca w dużej mierze z ograniczonych funduszy przeznaczanych przez organizatorów na działalność lokalnych bibliotek publicznych. Niestety, pomimo nadziei na zmianę tego stanu rzeczy i inicjatyw podejmowanych w tym kierunku, należy liczyć się z tym, że w dalszym ciągu niektórzy absolwenci studiów z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej zostaną jedynymi pracownikami merytorycznymi w swoich bibliotekach i będą odpowiedzialni zarówno za właściwe zarządzanie i organizację pracy, jak również za realizację różnorodnych działań merytorycznych. Wynika stąd bardzo ważna rola praktyk zawodowych odbywanych w niewielkich placówkach, pozwalających studentom na zapoznanie się z całokształtem działalności lokalnej biblioteki publicznej.

W trakcie zaproponowanych praktyk zawodowych szczególny nacisk położono głównie na te obszary, które wiążą się z praktycznym wykorzystaniem wiedzy teoretycznej zdobytej w czasie studiów, tj.: ewidencję zbiorów (odpowiednie prowadzenie sumarycznej i szczegółowej ewidencji wpływów i ubytków), rzeczowe i formalne opracowanie zbiorów, organizację warsztatu informacyjnego, komputeryzację (praktyczne zastosowanie formatu MARC 21 i protokołu Z39.50, praca w konkretnych programach bibliotecznych, ale także projektowanie i edycja stron WWW), statystykę biblioteczną (prowadzenie dziennika biblioteki). Studenci zaznajamiali się z zasadami gromadzenia zbiorów (zwłaszcza na praktykach w trakcie studiów I stopnia), a w wielu przypadkach – również z uwarunkowaniami prawnymi działalności bibliotek i zasadami zarządzania samodzielną instytucją kultury (planowanie – w tym także finansowe, organizacja pracy, kontrola). Aktywnie uczestniczyli w działaniach związanych z pozyskiwaniem zewnętrznych źródeł finansowania, promocyjnych i marketingowych. Poznawali sposoby badania potrzeb użytkowników i zgodnie z uzyskanymi wynikami podejmowali różnorodne inicjatywy na rzecz społeczności lokalnej. Szczególnie ważna wydaje się być możliwość „rzeczywistej” obsługi różnych grup czytelnicznych

i poznania profilu użytkowników bibliotek publicznych. Dzięki tak różnorodnym pracom podejmowanym przez praktykantów, mieli oni doskonałą okazję do poznania specyfiki pracy małej biblioteki gminnej i praktyczne wykorzystanie wiedzy nabytej w trakcie studiów.

Studenci IINiB Uniwersytetu Wrocławskiego uczestniczący w praktykach zawodowych – zarówno na studiach licencjackich, jak i magisterskich – mieli dodatkowo możliwość wybrania jednego z aspektów pracy bibliotecznej i poświęcenie mu szczególnej uwagi w trakcie jednej z dwóch części praktyk. Również praktykanci z IINiSB Uniwersytetu Warszawskiego oraz IINiB Uniwersytetu Pedagogicznego im KEN w Krakowie, po odbyciu kompleksowych praktyk w trakcie studiów licencjackich, skoncentrowali się w czasie praktyk na studiach magisterskich na wybranym przez siebie zakresie działalności biblioteki i prowadzili w tym kierunku samodzielne działania koncepcyjne. Natomiast praktyki tematyczne, związane z zagadnieniami Web 2.0, zostały zaproponowane studentom II stopnia IBIIN Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

Praktyki zawodowe stanowią niewątpliwie ważny komponent kształcenia akademickiego, zwłaszcza w przypadku studentów zamierzających podjąć pracę w małych bibliotekach publicznych. Aktywne uczestnictwo w całym spectrum działań bibliotecznych przygotowuje przyszłych absolwentów do pracy w tego typu placówkach, a jednocześnie uświadamia ogrom zadań stojących przed bibliotekarzem gminnym. Opinię tę potwierdza p. Zofia Pawlak-Szymańska, dyrektor Miejskiej Biblioteki Publicznej w Milanówku, goszczącej praktykantkę z IINiSB Uniwersytetu Warszawskiego: „Program praktyk jest bardzo bogaty i obejmuje wszystkie aspekty działania placówki bibliotecznej od jej organizacji do promocji w gminie i w powiecie. To stanowi jego wielką zaletę. W małych gminnych bibliotekach pracownik oprócz wiedzy fachowej (bibliotekarskiej) musi operować wiedzą informatyczną, z zakresu zarządzania z elementami prawa, w tym prawa pracy oraz pedagogiczną, przydatną w pracy z młodym użytkownikiem. Uważam, że praktyki studenckie spełniają dzięki obszernemu programowi swoje zasadnicze zadanie, jakim jest ugruntowanie i rozwinięcie umiejętności gromadzenia, opracowania i udostępniania zbiorów bibliotecznych (...)”.

Projekt Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego Oddziału Warszawskiego, realizowany dzięki grantowi z Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego – *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych*, jest niezwykle cenną inicjatywą mającą na celu lepsze przygotowanie zawodowe przyszłych bibliotekarzy pracujących w niewielkich społecznościach lokalnych. Specyfika tego rodzaju placówek – zarówno pozytywna (mocne zakotwiczenie w środowisku lokalnym), jak i negatywna (ograniczone zatrudnienie) – powoduje konieczność odpowiedniego kształcenia studentów planujących podjęcie pracy w małej bibliotece gminnej. Jako główne kompetencje, niezbędne bibliotekarzowi zatrudnionemu w takiej instytucji, zdefiniowano: kompleksową wiedzę merytoryczną z zakresu bibliotekarstwa, umiejętności w zakresie zarządzania i organizacji pracy, a także zdolność do podejmowania różnorodnych działań na rzecz środowiska lokalnego. Zakres tematyczny omówionych przedmiotów na studiach licencjackich, programów studiów magisterskich oraz praktyk zawodowych na studiach I i II stopnia

w pełni wyczerpuje nakreślone ramy, a w wielu przypadkach daleko poza nie wykracza. Absolwenci studiów licencjackich, zwłaszcza magisterskich, będą z pewnością doskonale przygotowani do podjęcia pracy w małej bibliotece gminnej.

Część II

Aplikacje

Nota redakcyjna

Wszystkie sylabusy przedmiotów, ścieżek magisterskich, praktyk licencjackich i magisterskich zamieszczone w tej części książki zostały opublikowane w wersji autorskiej, redakcja dotyczyła jedynie komponentów edytorskich.

Informacja powyższa w szczególności dotyczy adresów bibliograficznych, które pozostawiono w postaci zaproponowanej przez Autorów.

Redaktorzy tomu

Przedmioty na studiach licencjackich

Animacja życia społecznego

dr Tomasz Kruszewski
Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii
Uniwersytet Mikołaja Kopernika

Skrócony opis przedmiotu

Przedmiot *Animacja życia społecznego* adresowany jest do wszystkich studentów studiów pierwszego i drugiego stopnia trybu stacjonarnego, aczkolwiek posiadających już pewną podbudowę teoretyczną z zakresu czytelnictwa. W odniesieniu do studentów studiów licencjackich będzie on fakultatywnym wstępem do proponowanych – począwszy od kolejnego roku akademickiego – specjalizacji: *Biblioteki gminne* lub *Komunikacja w bibliotece*.

Zajęcia odbywać się będą w 3-godzinnych blokach warsztatowych (laboratorium), podczas których uczestnicy w symulowanych warunkach będą ćwiczyć się w specyficznym typie obsługi użytkowników: działaniach animacyjnych na rzecz lokalnej społeczności i poszczególnych jej członków. Formuła zajęć została tak określona, by cel dydaktyczny nie zakończył się wraz z końcem zajęć, ale był ponownie realizowany w toku praktyk studenckich.

Określenie „działania animacyjne” odnosi się do kilku zakresów aktywności bibliotekarza w bibliotece gminnej lub filii biblioteki publicznej innego szczebla. Z jednej strony będą to działania promujące czytelnictwo za pomocą metod aktywizacji grup. W jej obrębie znajdą się warsztaty zawierające gry i zabawy psychoaktywne skierowane (zależnie od potrzeb) do dzieci, młodzieży, osób dorosłych, a także typowe scenariusze spotkań z ciekawymi osobami. Z drugiej strony bibliotekarz małej biblioteki gminnej powinien być przygotowany do działań integracyjnych wśród lokalnej społeczności. Uczestnicy zajęć poznają i przećwiczą (w warunkach pozabibliotecznych) kilka przykładowych „akcji integracyjnych”, m.in. związanych z lokalną historią, kulturą (folklorem), problemami życia społeczności. Trzeci wątek odnosić się będzie także do kolejnego zakresu aktywności bibliotekarza: wsparcia społecznego w rozwiązywaniu problemów społecznych i osobistych klientów bibliotek. Uczestnicy zajęć zapoznają się podstawowymi elementami doradztwa personalnego i pracy nad sytuacją problemową, o rozwiązanie której może pokusić się bibliotekarz.

Forma zajęć

Laboratorium (15 godz.) (w ofercie dydaktycznej UMK w Toruniu nie istnieje jednostka dydaktyczna o nazwie „warsztaty”).

Pełny opis przedmiotu

Jednostka dydaktyczna *Animacja życia społecznego* postulowana do wdrożenia wśród studentów studiów pierwszego i drugiego stopnia trybu stacjonarnego w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliologii UMK w Toruniu realizuje podstawowe zasady Projektu PTB OW *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych*, ponieważ odpowiada na zapotrzebowanie modernizacji kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych. W raporcie z badań przeprowadzonych na przełomie lat 2009/10 w wiodących krajowych ośrodkach akademickich, kształcących bibliotekoznawców, a opublikowanym w pracy *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych* pod redakcją Ewy Chuchro, Mikołaja Ochmańskiego i Michała Zająca w 2010 roku pokazano, że studenci za dziedzinę najważniejszą dla bibliotekarza pracującego w małej bibliotece gminnej uznali czytelnictwo, zaś do najważniejszych umiejętności zaliczyli obsługę użytkowników – 56% badanych oraz animację kulturalną/życia społecznego – 52% badanych (s. 268). Zaproponowane przez autora treści programowe przedmiotu odpowiadają obu typom umiejętności, co więcej, forma, w jakiej zostały zaproponowane, pozwala włączyć do pracy elementy czytelnictwa. Należy dodać, że animacja kulturalna/życia społecznego jest najwyżej sklasyfikowana przez respondentów z tych treści, które w zasadzie nie są podejmowane w programie kształcenia na studiach pierwszego stopnia w IINiB UMK w Toruniu.

Przedmiot *Animacja życia społecznego* wychodzi ponadto naprzeciw założeniom Programu Rozwoju Bibliotek realizowanego przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, przedstawionym w „Menu 8”. Wśród tych założeń, szczególnie korespondują z proponowanym przedmiotem: promocja czytelnictwa i kultury, praca z dziećmi i młodzieżą, ułatwianie dostępu do informacji lokalnej i wsparcie dla lokalnej samoorganizacji społecznej.

Przedmiot *Animacja życia społecznego* ma zapoznać jedynie z podstawami działalności animacyjnej bibliotekarza pracującego w małych bibliotekach gminnych i wskazać na możliwe formy pracy. Należy zastrzec, że realizacja bloków tematycznych w toku warsztatów w żaden sposób nie wyczerpuje problemów.

Lista tematów wszystkich zajęć przedmiotu wraz krótką prezentacją tematyki każdego z nich

Blok pierwszy

Nasz bohater – odegrany scenariusz spotkania z lokalnym bohaterem (np. działaczem antykomunistycznego podziemia) ma pokazać, w jaki sposób przeprowadzać w bibliotece spotkania z ciekawymi osobami. Uczestnicy zajęć dowiedzą się też, jak zorganizować spotkanie, jak je rozreklamować w środowisku lokalnym.

Powrót do młodości – działania promujące czytelnictwo wśród seniorów z wykorzystaniem terapii reminiscencyjnej. Uczestnicy wcielą się w role własnych dziadków, przypominając sobie pierwsze miłości, pierwszy film obejrany w kinie itp.

Na marginesie tych wydarzeń przypomniane zostaną książki wówczas chętnie czytane, najpopularniejsi autorzy.

Blok drugi

Moja ulica – są to zajęcia o charakterze integrującym lokalną społeczność. Poprzez przybliżenie historii codziennej najbliższej okolicy oraz wydarzeń, które ją wyprofilowały do postaci obecnej, podjęta będzie próba pokazania, czym jest „mała ojczyzna”.

Dlaczego ten chodnik powinien być czysty?! – uczestnicy zajęć poznają, w jaki sposób można rozwiązywać problemy życia lokalnej społeczności. Spotkanie będzie kontynuacją wcześniejszego, dotyczącego małej ojczyzny, jednak tu skupiona będzie uwaga na możliwościach wdrażania lokalnych inicjatyw, pozyskiwaniu środków na ich realizację itp.

Blok trzeci (zajęcia do wyboru uczestników)

Jak dobrze wypaść przed przyszłym pracodawcą? – zajęcia z bloku tematycznego dotyczącego wsparcia społecznego mają dać studentom podstawową wiedzę na temat doradztwa personalnego, skierowanego do osób bezrobotnych. Podczas symulowanych scenek pracodawca – potencjalny pracownik poznają właściwą i niewłaściwą mowę ciała, właściwe i niewłaściwe typy komunikatów werbalnych. Studenci dowiedzą się również o instytucjach i organizacjach pozarządowych specjalizujących się w rozwiązywaniu problemu społecznego, jakim jest bezrobocie.

Rozmawiaj. Nie kłóć się! – zajęcia z bloku tematycznego dotyczącego wsparcia społecznego wskażą uczestnikom, w jaki sposób dochodzić do kompromisu, jak unikać zachowań agresywnych i zastępować je zachowaniami konstruktywnymi. Podczas symulowanych scenek studenci poznają właściwą i niewłaściwą mowę ciała, właściwe i niewłaściwe typy komunikatów werbalnych. Dowiedzą się ponadto, czym jest przemoc, jakie są jej formy (zwłaszcza przemoc psychiczna), jak na nią reagować.

Słuchaj dziecka – zajęcia z bloku tematycznego dotyczącego wsparcia społecznego pokazujące, w jaki sposób rozmawiać ze swoim dzieckiem, co zrobić, by poczuło się partnerem dla rodziców. Studenci dowiedzą się, jakie komunikaty w rozmowie z dzieckiem i zachowania są szczególnie toksyczne i jakimi je zastępować. Konkretnie scenki, które odegrają na zajęciach, będą mogli zaaranżować podczas działań animacyjnych w bibliotece gminnej.

Jestem ważny dla siebie – zajęcia z bloku tematycznego, dotyczącego wsparcia społecznego, podczas których przeprowadzony zostanie mini trening podnoszący samoocenę uczestników z elementami treningu asertywności. Uczestnicy wezmą udział w kilku grach psychologicznych, które będą mogli wykorzystać w pracy z osobami przejawiającymi problemy osobiste i emocjonalne.

Autor uważa, że zajęcia warsztatowe (laboratoryjne) w symulowanych warunkach są najlepszą formą zajęć z trzech względów: 1) pozwalają przećwiczyć określony zasób wiedzy, 2) uczestnicy doświadczają reakcji zbliżonych do tych, jakie będą udziałem ich klientów w bibliotece, 3) w wypadku znacznych nieprawidłowości w prowadzeniu zajęć, nie zaszkodzą rzeczywistym klientom.

Oczekiwane efekty uczenia się

Osiągnięta **wiedza**: Studenci po zajęciach warsztatowych *Animacja życia społecznego* będą posiadali podstawową wiedzę na temat przygotowania, aranżacji i przeprowadzania zajęć animacyjnych wśród użytkowników bibliotek gminnych. W szczególności będą wiedzieć: w jaki sposób rozreklamować zajęcia tematyczne, zorganizowane przez bibliotekarza w bibliotece lub poza nią, w jaki sposób dobrać grupę uczestników (wiek, płeć, liczebność, cechy psychofizyczne), by mieć szanse na efektywne przeprowadzenie zajęć animacyjnych, jakie tematy mogą być szczególnie interesujące dla lokalnej społeczności, jak wspierać lokalną społeczność w jej działaniach, jak pomóc w rozwiązywaniu problemów osobistych i społecznych członków wspólnoty lokalnej, w jaki (alternatywny) sposób można promować czytelnictwo.

Opanowane **umiejętności**: Studenci po zajęciach warsztatowych *Animacja życia społecznego* będą potrafili prowadzić zajęcia grupowe z użytkownikami biblioteki gminnej oraz prowadzić indywidualne doradztwo personalne na wybrane tematy (bezrobocie, radzenie sobie z agresją, zaniziona samoocena, asertywne wyrażanie emocji i poglądów, właściwa komunikacja z najbliższymi: partnerami i dziećmi). Ponadto studenci pogłębią umiejętności z zakresu prowadzenia zajęć czytelniczych. Zdobędą praktyczne narzędzia przydatne do działań integracyjnych lokalną społeczność.

Metody i kryteria oceniania

Zaliczenie: ustne (każdy uczestnik zaproponuje projekt pracy animacyjnej w bibliotece gminnej).

Sposób zaliczenia

Zaliczenie.

Literatura

1. Brown Stephen W, *Jak mówić aby ludzie słuchali*, Warszawa 1996.
2. Day Jennifer, *Twórcza wizualizacja dla dzieci*, Poznań 1997.
3. Friebel Volker, *Klucz w małe ręce. Podróże do krainy fantazji, opowiadania i ćwiczenia wyobraźni*, Kielce 2000.
4. *Grupa bawi się i pracuje*, opr. M. Jachimska, Wałbrzych 1994; Cz. 2: opr. J. Rojewska, Wałbrzych 2000.
5. Jedliński Krzysztof, *Jak rozmawiać z tymi, co stracili nadzieję*, Warszawa 1997.
6. Król-Fijewska Maria, *Trening asertywności*, Warszawa 1993.
7. Nęcki Zbigniew, *Komunikowanie interpersonalne*, Wrocław 1992.
8. Nierenberg Gerard I., Calero Henry. H., *Czytając w człowieku jak w otwartej książce*, Poznań 2002.
9. Pankowska Krystyna, *Edukacja przez dramę*, Warszawa 1997.
10. Wójcik Elżbieta, *Metody aktywizujące w pedagogice grup*, Kraków 2000.

Antropologia kulturowa społeczności lokalnych

dr hab. Katarzyna Tałuć
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej
Uniwersytet Śląski

Skrócony opis przedmiotu

Przedmiot obejmuje zagadnienia dotyczące sposobów definiowania różnych pojęć kultury oraz zjawisk kultury sytuujących się między określeniami „centrum a peryferie”, a więc takich terminów, jak: kultura masowa, kultura popularna, kultura elitarna, kultura ludowa, kultura miejska, kultura wiejska, kultura globalna, kultura narodowa, kultura mniejszości narodowych. Wskazanie na cechy charakterystyczne grup, społeczności lokalnych, typy więzów warunkujących powstanie i trwanie tego rodzaju społeczności umożliwi z kolei zaprezentowanie sposobów funkcjonowania kategorii czasu i przestrzeni oraz ich zagospodarowywania przez członków tych społeczności. Wprowadzenie kategorii czasu naturalnego pozwoli zaprezentować charakterystyczne dla mieszkańców danego regionu rytuały i zwyczaje sankcjonujące pomyślność i ochronę. Podobnie, czas w ujęciu sakralnym umożliwi przedstawienie sposobów na spędzanie wyjątkowych chwil w życiu danej społeczności, np. narodzin nowego członka grupy, ślubu, wesela, śmierci, pogrzebu, świąt religijnych. Z problematyką kategorii przestrzeni i jej rodzajów – publiczna, sakralizowana, zabawy, wirtualna – związana jest problematyka jej „urządzenia” przez społeczność lokalną za pomocą wytworów działalności zaliczanych do dóbr kultury. Przybliżona będzie zatem tematyka obejmująca następujące dziedziny kultury, z uwzględnieniem lokalnych uwarunkowań: budownictwo, rzeźba, malarstwo, rzemiosło artystyczne. Uwzględniając zarówno tendencje globalizujące, jak i glokalizujące, co widoczne jest również w zakresie działalności kulturalnej, wprowadzono znaczenia pojęć folklorizm, pamiątkarstwo. Kolejny blok zagadnień obejmuje sposoby funkcjonowania różnych lokalnych instytucji kultury, z położeniem szczególnego nacisku na określenie miejsca i roli w tej siatce biblioteki gminnej i jej pracowników. Przybliżona zostanie problematyka animacji społeczno-kulturalnej jako formy upowszechniania kultury i edukacji. Poprzez zaprezentowanie metod pracy animacyjnej, cech osobowościowych poświadczanych u animatora, jego kompetencji ukazano zakres działań bibliotekarza jako animatora kultury w środowisku lokalnym.

Forma zajęć

Przedmiot realizowany jest w formie wykładu / 15 + 15 godzin.

Pełny opis przedmiotu

W zakres problematyki poruszanej w ramach przedmiotu *Antropologia kulturowa społeczności lokalnych* wchodzi zagadnienia dotyczące promocji szeroko rozumianej kultury, w tym czytelnictwa. Przybliżenie podstawowych pojęć odnoszących się do współczesnej działalności kulturalnej, nie gubiąc przy tym kontekstu historycznego, pozwoli na usytuowanie biblioteki wśród innych instytucji kultury środowiska lokalnego, określenie jej roli oraz wyznaczenie pól aktywności. Tematy obejmujące podstawowe zagadnienia metodologii badań etnograficznych oraz animacji kultury pozwolą na przekształcenie biblioteki w instytucję, która oprócz swoich „tradycyjnych” funkcji będzie realizować zadania lokalnego muzeum, centrum informacji o regionie oraz miejsca spotkań osób o zróżnicowanych zainteresowaniach. Biblioteka stanie się partnerem dla szkół, organizując np. wycieczki edukacyjne; partnerem dla lokalnych przedsiębiorców (prowadzących np. gospodarstwa agroturystyczne), promując walory krajoznawczo-turystyczne regionu; partnerem dla innych instytucji, przedsiębiorstw, organów samorządowych, gromadząc i udostępniając informacje o regionie zarówno o charakterze historycznym, jak i aktualnym.

Lista tematów zajęć z przedmiotu *Antropologia kulturowa społeczności lokalnych*

1. Między globalizacją a glokalizacją. Definicje, teorie ujmujące zjawiska w obrębie kultury sytuujące się między parą pojęć „centrum – peryferie”.
Temat ma na celu przybliżenie sposobów definiowania terminu „kultura” w antropologii i socjologii oraz wskazanie uwarunkowań, relacji między różnymi typami kultury: ludowej – elitarnej; wiejskiej – miejskiej; narodowej – globalnej; narodowej – mniejszości narodowych. W celu zaprezentowania najnowszych teoretycznych koncepcji rozwoju kultury rozważania obejmą przede wszystkim poglądy Marshalla McLuhana („globalna wioska”, „makdonaldyzacja”), Jeana Baudrillarda i Umberto Eco (kultura świata wirtualnego), teorie powrotu do lokalnych odrębności poprzez kreowanie nowego typu tożsamości.
2. Wprowadzenie i omówienie pojęć grupa lokalna, społeczność lokalna oraz ich cech charakterystycznych.
Zagadnienia wchodzące w skład tematu dotyczą podstaw tworzenia wspólnot lokalnych. Korzystając z koncepcji więzi społecznych Ferdynanda Tönniesa, zaprezentowane zostaną uwarunkowania kształtowania się grup etnicznych, mniejszości etnicznych; narodów, mniejszości narodowych; subkultur oraz powstawania relacji łączących poszczególne grupy.
3. Charakterystyka folkloru – dziedziny kultury ludowej. Folklor jako tworzywo wytworów współczesnej kultury popularnej.
Wychodząc od wytłumaczenia terminu „folklor”, przedstawienia typologii folkloru oraz krótkiej historii polskich badań folklorystycznych, rozważania zostaną skoncentrowane na współczesnym rozumieniu przedsięwzięć określanym mianem folkloryzm. Podczas zajęć zostanie podjęta próba odpowiedzi na pytanie czym są zjawiska typu: „folk”, „etno”, pamiętkarstwo.
4. Kategoria przestrzeni w koncepcjach świata wspólnot lokalnych.
Jedną z najważniejszych kategorii wyznaczających granice „świata lokalnego” jest przestrzeń

– jej rozumienie, modyfikacje jej znaczenia dokonujące się w czasie. Zajęcia poświęcone temu tematowi mają na celu zaprezentowanie sposobów postrzegania przestrzeni przez małą liczebnie wspólnotę, ufunkcjonowania jej w zależności od nadanych cech (przestrzeń sakralizowana, przestrzeń zabawy, przestrzeń wirtualna).

5. Kategoria czasu jako koncepcja świata wspólnot lokalnych.

Obok przestrzeni drugą kategorią organizującą życie lokalnej społeczności jest czas ujmowany w perspektywie codziennej i świątecznej. Podczas zajęć zostaną zaprezentowane lokalne zwyczaje, rytuały związane z cyklem naturalnym, towarzyszące zajęciom regulowanym, np. pory roku oraz obrzędy, rekwizyty związane z wyjątkowymi dla danej grupy społecznej uroczystościami, świętami, np. narodziny, ślub i wesele, śmierć i pogrzeb.

6. Dziedziny sztuki ludowej: budownictwo sakralne i świeckie, rzeźba, malarstwo, tkaniny, hafty, rzemiosło artystyczne. Funkcje działalności artystycznej i jej wytworów w społeczeństwie z uwzględnieniem regionalnych uwarunkowań.

Przestrzeń najbliższa społeczności lokalnej identyfikowana jest nie tylko przez charakterystyczne elementy krajobrazu przyrodniczego, ale także poprzez efekty ludzkiej działalności. Temat tych zajęć zatem to przedstawienie charakterystycznych dla poszczególnych regionów wytworów rzemiosła artystycznego, budownictwa. Wskazanie na dziedziny sztuki ludowej i ją naśladującej jako na element budujący tożsamość lokalną.

7. Metody badań etnograficznych.

Zajęcia te mają na celu przedstawienie metodologii badań etnograficznych, a więc wprowadzenie i wyjaśnienie terminów: metoda, metodyka, badania terenowe, procedury i techniki badawcze; zasad postępowania badawczego. Przewidziano zaprezentowanie podstawowych technik obserwacji, opisu, wywiadu oraz wskazanie na inny typ źródeł pomocnych w badaniach, np. literatura etnograficzna, piękna; archiwalia (księgi sądowe, parafialne, inwentarzowe, listy, pamiętniki); ikonografia.

8. Organizacja i podstawy prawne systemu kultury w Polsce. System instytucjonalny i pozainstytucjonalny w upowszechnianiu kultury.

Zajęcia te poświęcone są zaprezentowaniu przede wszystkim z prawnego punktu widzenia zasad funkcjonowania systemu kultury w Polsce. Przybliżenie przepisów prawnych umożliwi usytuowanie poszczególnych placówek kulturalnych, w tym bibliotek, w obowiązującym systemie finansowania instytucjonalnego i pozainstytucjonalnego oraz określenie zakresu obowiązków, a także możliwych pól aktywności.

9. Animacja społeczno-kulturalna w lokalnym środowisku jako forma upowszechniania kultury i edukacji.

Pracownik małych bibliotek gminnych często podejmuje zadania wykraczające poza tradycyjnie przypisane temu zawodowi funkcje. Zajęcia te poświęcone są syntetycznemu zaprezentowaniu rodzajów przedsięwzięć, jakie wspomniany bibliotekarz podejmuje lub może podejmować, a które mieszczą się w zakresie animacji społeczno-kulturalnej. Inicjatywy te w społeczności lokalnej, w zależności od potrzeb, pełnią funkcje: edukacyjne, komunikacyjne, integracyjne, partycypacyjne oraz adaptacyjno-informacyjne.

10. Metody działań animacyjnych.

W powiązaniu z poprzednim tematem w tym bloku prezentowane są, z uwzględnieniem celów, jakie animator chce osiągnąć, metody działań animacyjnych, pracy z małymi liczebnie grupami oraz z całą społecznością lokalną. W sposób szczegółowy będą omówione metody

animowania procesu otwierania – odkrywania siebie i własnych możliwości; metody animowania związków; metody animowania sytuacji twórczych, metody pracy grupowej.

11. Animator kultury

Zajęcia te stanowią kontynuację prezentacji zagadnień odnoszących się do animacji społeczno-kulturalnej. Tematyka obejmująca ten blok dotyczy prezentacji pożądanych u animatora cech osobowościowych, społeczno-zawodowych. Jednocześnie zostaną wskazane sposoby na budowanie relacji między animatorem a przedstawicielami władzy lokalnej i innych, niż biblioteka, instytucji kultury w celu promowania przedsięwzięć kulturalnych.

12. Systemy finansowania kultury. Zarządzanie zasobami finansowymi i materialnymi w projektach animacyjnych. Sposoby i źródła pozyskiwania funduszy na działalność animacyjną.

Zagadnienia prezentowane na tych zajęciach dotyczą kwestii *fundraisingu*, zarządzania i marketingu w bibliotece. Podczas wykładu zostaną wskazane, uwzględniając aktualną sytuację, możliwe źródła finansowania akcji promujących kulturę w społeczności lokalnej.

13. Działania animacyjne w lokalnym środowisku w oparciu o lokalne władze, instytucje kultury (lokalne media; muzea, izby pamięci, izby regionalne; biblioteki; ośrodki, domy kultury, świetlice; galerie), placówki edukacyjne, Kościoły.

Temat obejmuje omówienie przez przywołanie konkretnych przykładów sposobów współpracy różnych instytucji kultury na rzecz promowania w środowisku lokalnym konkretnych przedsięwzięć kulturalnych. Wskazane także będą pożądane, wzorcowe, formy wspólnego działania nie tylko placówek kulturalnych, ale także innych instytucji w celu edukacji kulturalnej społeczeństwa lokalnego.

14. Agroturystyka jako forma poznawania śladów przeszłości oraz budowania lokalnej tożsamości na poziomie lokalnym i ponadlokalnym.

Powyższy temat stanowi rozwinięcie wcześniejszego wykładu. Zagadnienia omawiane w tym bloku koncentrują się na budowaniu współpracy bibliotek gminnych z przedsiębiorcami prowadzącymi działalność agroturystyczną. Biblioteka poprzez gromadzenie i udostępnianie informacji o lokalnej tradycji, o indywidualnych, oryginalnych cechach przestrzeni oraz społeczności żyjącej na danym terenie włącza się we współtworzenie lokalnej tożsamości, ale też współdziała na rzecz ekonomicznego rozwoju regionu.

15. Edukacja regionalna. Programy edukacyjne. Inicjatywy realizowane w szkołach w ramach edukacji regionalnej (na przykładzie Śląska, Kaszub, Podhala i innych regionów).

Biblioteka jako instytucja kulturalna dzięki gromadzeniu szczegółowej informacji o regionie może stać się partnerem dla placówek oświatowych i brać aktywny udział w promowaniu wiedzy o regionie. Powyższy wykład zawiera przykłady form współdziałania bibliotek i placówek oświatowych w ramach realizacji zadań z zakresu edukacji regionalnej.

Przedmiot postanowiono realizować w formie wykładów ze względu na charakter tematyki oraz poziom studiów, na jakim przewidziano go w siatce zajęć na kierunku *informacja naukowa i bibliotekoznawstwo* Uniwersytetu Śląskiego. Przedmiot podejmuje nową dla słuchaczy problematykę i zgodnie z obowiązującą siatką byłby wprowadzony na pierwszym roku studiów licencjackich, kiedy słuchacze dopiero

zapoznają się z charakterem wybranych studiów i teoretycznymi podstawami poszczególnych przedmiotów. Tematyka zasygnalizowana w programie przedmiotu *Antropologia kulturowa społeczności lokalnych* szczególnie jest rozwijana w programach konkretnych zajęć już na stopniu wyższym – studiach magisterskich.

Oczekiwane efekty uczenia się

Osiągnięta **wiedza**: Oczekuje się, że słuchacz będzie dysponował wiedzą obejmującą współczesne tendencje w rozwoju kultury, teoretyczne podejścia w definiowaniu różnych typów kultury, przejawów działalności kulturalnej oraz ich wartościowania. Zakłada się, iż słuchacz opanuje wiedzę dotyczącą funkcjonowania społeczności lokalnych, form spędzania czasu wolnego przez te społeczności. Słuchacz winien znać podstawowe metody i techniki badań etnograficznych; podstawy prawne funkcjonowania instytucji kultury, oświaty i sposoby finansowania ich działalności. Słuchacz powinien także orientować się w prawnych możliwościach nawiązywania współpracy zwłaszcza z lokalnymi władzami oraz innymi, niż biblioteka, instytucjami kultury w celu podejmowania wspólnych przedsięwzięć promujących szeroko rozumianą kulturę.

Osiągnięte **umiejętności**: Oczekuje się, że słuchacz będzie w praktyce umiał zastosować poznane metody i techniki badań etnograficznych w celu rozpoznania oczekiwań, potrzeb, ale też braków społeczności lokalnej na polu działalności kulturotwórczej. Słuchacz winien również wykorzystać w praktyce wiedzę z zakresu animacji kulturalnej przy, np. organizowaniu wycieczek edukacyjnych, wystaw, klubów hobbystycznych oraz innych akcji pełniących funkcje edukacyjne, integrujące, komunikacyjne w społeczności lokalnej. Słuchacz powinien na podstawie przekazanych informacji o typologii folkloru, o dziedzinach sztuki ludowej, o folklorystyce odpowiednio klasyfikować zgromadzone o regionie informacje, eksponaty. Słuchacz powinien umieć znaleźć i odpowiednio wykorzystać źródła finansowania dla działalności wykraczającej poza statutowe obowiązki biblioteki. Słuchacz jako pracownik biblioteki gminnej, znając przepisy prawne, powinien umiejętnie budować relacje i kontakty z innymi instytucjami kulturalnymi, podmiotami gospodarczymi oraz organami władzy.

Metody i kryteria oceniania

Po 1. semestrze oceniona zostaje znajomość treści wykładów na podstawie rozmowy, a po 2. semestrze odbywa się ustny egzamin obejmujący materiał z dwóch semestrów. Podczas egzaminu studenci wykorzystują także samodzielnie sporządzone raporty opisujące działanie różnego typu instytucji pracujących na rzecz kultury lokalnej w wybranej miejscowości (miejscu zamieszkiwania).

Sposób zaliczenia

Egzamin.

Literatura

1. *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych*. Red. E. Chuchro, M. Ochmański, M. Zajęc. Warszawa 2010.
2. *Animacja kulturalna i społeczno-wychowawcza w środowiskach lokalnych*. Red. J. Żebrowski. Gdańsk 2003.
3. I. Bukraba-Rylska: *Kultura ludowa – wieś – mieszkańcy wsi*. Warszawa 2002.
4. W. Burszta: *Antropologia kultury. Tematy, teorie, interpretacje*. Poznań 1998.
5. M. Drzewiecki: *Agroturystyka współczesna w Polsce*. Gdańsk 2009.
6. *Edukacja i animacja społeczna w środowisku lokalnym*. Red. W. Theiss, B. Skrzypczak. Warszawa 2006.
7. J. Grad, U. Kaczmarek: *Organizacja i upowszechnianie kultury w Polsce. Zmiany modelu*. Poznań 2005.
8. A. Jackowski: *Polska sztuka ludowa*. Warszawa 2007.
9. J. Nikitrowicz: *Edukacja regionalna i międzykulturowa*. Warszawa 2009.
10. B. Ogrodowska: *Zwyczaj, obrzędy i tradycje w Polsce*. Warszawa 2001.
11. H. G. Pott: *Krótką historia kultury europejskiej*. Wrocław 2007.

Biblioteka w lokalnej sieci instytucji

dr Joanna Kamińska
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej
Uniwersytet Śląski

Skrócony opis przedmiotu

Przedmiot *Biblioteka w lokalnej sieci instytucji* został przygotowany jako fakultatywna opcja do przedmiotu *Organizacja i zarządzanie biblioteką*. W jego ramach studenci uzyskują wiedzę o uwarunkowaniach prawnych prowadzenia działalności bibliotecznej, a także stosowanych w różnego typu bibliotekach metodach zarządzania oraz o innych technikach organizatorskich. Proponowany nowy przedmiot *Biblioteka w lokalnej sieci instytucji* koncentruje się na zapoznaniu studentów ze specyfiką funkcjonowania placówek bibliotecznych w małych miejscowościach (gminach miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich). Główne treści programowe odnoszą się zatem do takich zagadnień, jak: wpływ reformy administracyjnej i nowego podziału terytorialnego Polski na sieć bibliotek publicznych; kształtowanie się sieci bibliotek samorządowych; obowiązki samorządów jako organizatorów bibliotek; nowe zasady finansowania działalności bibliotecznej; biblioteki gminne jako instytucje kultury; miejsce i rola biblioteki w społecznościach lokalnych; zadania kulturotwórcze bibliotek w małych miejscowościach; współpraca bibliotek z jednostkami samorządu terytorialnego oraz innymi instytucjami działającymi w sferze edukacji i kultury; organizacja pracy w małych bibliotekach; zadania i problemy bibliotekarzy w bibliotekach o jednoosobowej obsadzie kadrowej; dokumentacja organizacyjna biblioteki; tworzenie regulaminów i instrukcji na potrzeby biblioteki gminnej itd. Nadrzędnym celem przedmiotu jest przygotowanie studentów do podjęcia pracy w bibliotece gminnej (zwłaszcza wiejskiej) przez ukazanie specyficznych uwarunkowań ich działalności, wynikających m.in. z bezpośrednich powiązań z samorządem terytorialnym oraz szczególnych zadań tych instytucji wobec mieszkańców małych miejscowości, dla których stanowią one niejednokrotnie jedyną formę dostępu do edukacji i kultury. Oznacza to, że praca bibliotekarza w małej miejscowości stanowi dla niego wyzwanie i wymaga bardzo wielu różnorodnych umiejętności oraz kompetencji. Uświadomienie studentom warunków pracy w tego typu bibliotekach ma także służyć zachęceniu ich do poszukiwania tam zatrudnienia, a także postrzeganiu zawodu bibliotekarza w sposób szerszy niż wynika to z tradycji.

Forma zajęć

Przedmiot realizowany jest w formie:

- wykładu/ 30 godz., studia stacjonarne, 10 godz., studia niestacjonarne,
- ćwiczeń/ 30 godz., studia stacjonarne, 10 godz., studia niestacjonarne.

Pełny opis przedmiotu

Model absolwenta studiów licencjackich w Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach zakłada, że student uzyskujący dyplom posiada wiedzę i umiejętności pozwalające mu znaleźć zatrudnienie nie tylko w bibliotece, ale także w wielu innych zawodach działających w szeroko pojętej sferze komunikacji publicznej, kultury, edukacji czy biznesu i administracji. Główny nacisk w kształceniu jest położony na przygotowanie absolwenta do podjęcia pracy zawodowej oraz samodzielnego rozwiązywania zadań w takiej sferze życia publicznego, jakie postawi przed nim przyszłość. Trzon programu studiów pierwszego stopnia stanowią przedmioty, których zadaniem jest praktyczne przygotowanie do zawodu bibliotekarza bez szczególnego nacisku na rodzaj biblioteki, w jakiej absolwent może uzyskać zatrudnienie. Jak już wskazano, nadrzędnym celem przedmiotu *Biblioteka w lokalnej sieci instytucji* jest przygotowanie studentów do podjęcia pracy w bibliotece gminnej (m.in. wiejskiej) przez ukazanie specyficznych uwarunkowań jej działalności. Prezentowane i omawiane w ramach przedmiotu zagadnienia mają na celu przygotowanie studentów do samodzielnego kierowania działalnością instytucji kultury, jaką jest biblioteka gminna (zwłaszcza wiejska). Wymaga to znajomości zarówno obowiązujących przepisów prawnych i warunków ekonomicznych dotyczących finansowania ich działalności, jak również wszechstronnej wiedzy i umiejętności (merytorycznych, komunikacyjnych, organizacyjnych i wykorzystywania wiedzy ogólnohumanistycznej). Absolwent trafiający do małej placówki staje bowiem przed koniecznością sprostania różnorodnym wyzwaniom, które niejednokrotnie przyjdzie mu realizować w pojedynkę, gdyż bardzo często biblioteki w takich miejscowościach mają jednoosobową obsadę kadrową. Decyduje to o specyfice pracy w tego typu instytucjach i wymaga od zatrudnionego tam bibliotekarza bardzo dobrej organizacji pracy własnej, zarządzania czasem i sprawnego poruszania się zarówno w sferze odnoszącej się do funkcji administracyjnych (np. prowadzenie właściwej dokumentacji czy sprawozdawczość), jak i pracy z różnymi grupami użytkowników.

Przedmiot *Biblioteka w lokalnej sieci instytucji* ma przygotować studentów do pracy w charakterze menedżera kultury w lokalnej społeczności. Zaproponowana forma zajęć przewiduje zarówno wykłady, jak i ćwiczenia praktyczne realizowane w formie konwersatoriów i warsztatów.

W ramach wykładów zaprezentowane zostaną w kilku blokach tematycznych następujące treści:

1. Wpływ transformacji społeczno-ustrojowej na polskie bibliotekarstwo publiczne. Zmiany zasad funkcjonowania bibliotek publicznych wywołane nowymi warunkami ekonomiczno-politycznymi. Reforma administracyjna i nowy podział terytorialny Polski a sieć bibliotek publicznych. Kształtowanie się sieci bibliotek samorządowych i wynikający stąd podział zadań.

2. Organizacja ogólnokrajowej sieci bibliotek w Polsce. Zadania dla nowych organizatorów bibliotek oraz podmiotów sprawujących nadzór merytoryczny nad bibliotekami samorządowymi. Koordynacja ogólnokrajowej sieci bibliotecznej. Powołanie, skład i zadania Krajowej Rady Bibliotecznej.
3. Podstawy prawne działalności bibliotek publicznych. Najważniejsze akty prawne regulujące funkcjonowanie bibliotek w Polsce. Zmiany zasad finansowania bibliotek publicznych w Polsce. Zasady i tryb przyznawania dotacji na upowszechnianie czytelnictwa.
4. Miejsce i rola biblioteki w społecznościach lokalnych. Zadania kulturotwórcze bibliotek w małych miejscowościach. Współpraca bibliotek z jednostkami samorządu terytorialnego.
5. Problemy organizacji funkcjonowania małych bibliotek gminnych (zwłaszcza wiejskich) jako jednostek samodzielnych oraz filii bądź placówek działających w ramach domów kultury. Prawne aspekty likwidacji i łączenia bibliotek.
6. Wymagania i przepisy dotyczące kwalifikacji zawodowych bibliotekarzy. Awans zawodowy bibliotekarzy. Dostępne formy doskonalenia i szkoleń dla kadry bibliotecznej. Zasady udzielania urlopów na dalsze kształcenie. Koncepcja *Life Long Learning*.

Celem ćwiczeń jest wyposażenie studentów w praktyczne umiejętności dostrzegania specyficznych sytuacji społecznych wymagających kreatywnych postaw i zachowań od bibliotekarzy. Stąd proponowane formy zajęć dydaktycznych to: praca w grupach zadaniowych, trening postaw przywódczych, warsztaty, analiza tzw. *case study*, burza mózgów.

Plan ćwiczeń przewiduje następujące obszary tematyczne:

1. Organizacja pracy w małych bibliotekach. Zadania i problemy bibliotekarzy w bibliotekach o jednoosobowej obsadzie kadrowej (*One-Person Library*). Zarządzanie swoim czasem. Metody automotywacji i oceny wyników pracy własnej.
2. Dokumentacja organizacyjna biblioteki. Tworzenie regulaminów i instrukcji na potrzeby biblioteki gminnej. Metody sporządzania oraz elementy opisu stanowiska pracy dla bibliotekarza gminnego. Ewidencja czasu pracy. Problemy oceny ryzyka zawodowego bibliotekarzy zatrudnionych w gminnych ośrodkach kultury. Ochrona danych osobowych w bibliotece.
3. Przygotowywanie rocznych planów pracy biblioteki. Planowanie i realizacja budżetu. Zasady efektywnego dysponowania środkami finansowymi. Metody i zasady opracowywania planów biznesowych. Sprawozdawczość biblioteczna. Zasady i formy prowadzenia statystyk bibliotecznych. Obowiązki bibliotek wobec Głównego Urzędu Statystycznego. Sprawozdania z rocznych planów pracy oraz rozliczenie budżetu.
4. Możliwości pozyskiwania dodatkowych funduszy na działalność biblioteczną. Poszukiwanie i zdobywanie sponsorów oraz wolontariuszy. Budowanie lokalnego partnerstwa z różnego typu instytucjami.

5. Budowanie wizerunku biblioteki gminnej w społeczności lokalnej. Opracowanie deklaracji misji dla biblioteki gminnej – zasady przygotowania takiego dokumentu i najczęściej popełniane przez bibliotekarzy błędy. Przykłady misji bibliotecznych. Świadome i celowo zorientowane stosowanie metod i form promocji oferty usług bibliotecznych.
6. Najważniejsze programy skierowane do bibliotek przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego i Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, programy operacyjne Unii Europejskiej oraz inne podmioty i instytucje. Zasady poprawnego przygotowywania wniosków aplikacyjnych. Umiejętność poszukiwania, jak i oferowania użytkownikom merytorycznego wsparcia w tym zakresie.

Student oceniany będzie na bieżąco w czasie kolejnych ćwiczeń na podstawie aktywności w dyskusjach, znajomości zadanej literatury przedmiotu i przygotowywanych projektów. Pod koniec semestru oceniona zostanie znajomość omawianych zagadnień na podstawie zastosowania informacji teoretycznych w realizowanym projekcie lub zadaniu np. sporządzenie planu działalności biblioteki czy projektu pozyskania sponsora. Studenci będą prezentować przed grupą wyniki swoich prac, aby zapoznać pozostałych z problematyką jakiej się podjęli, dzięki czemu możliwa będzie wzajemna wymiana doświadczeń i spostrzeżeń.

Oczekiwane efekty uczenia się

Osiągnięta **wiedza**: uczestnictwo w zajęciach z przedmiotu *Biblioteka w lokalnej sieci instytucji* zapewni studentom wiedzę z zakresu przepisów prawnych, regulujących funkcjonowanie biblioteki gminnej jako samodzielnej instytucji kultury, ze szczególnym uwzględnieniem różnych obszarów problemowych i trudności czy niejasności interpretacyjnych. Wiedza taka pozwoli studentom w przyszłości w zetknięciu z praktycznymi problemami organizacyjnymi, np. wobec władz samorządowych, przyjąć odpowiednią postawę i wskazać właściwe kierunki działania. Student uzyska także dzięki temu wiedzę, gdzie może poszukiwać wsparcia w sytuacji braku zrozumienia ze strony przedstawicieli władz lokalnych.

Opanowane **umiejętności**: uczestnictwo w zajęciach z przedmiotu *Biblioteka w lokalnej sieci instytucji* zapewni studentom zdolność praktycznego zastosowania wiedzy teoretycznej poprzez:

- opracowywanie regulaminów bibliotecznych,
- sporządzanie opisu stanowiska pracy,
- przygotowywanie rocznych planów pracy biblioteki,
- zbieranie i opracowywanie statystyk pracy biblioteki,
- wypełnianie formularzy GUS,
- pisanie sprawozdań z działalności biblioteki na potrzeby różnych gremiów,
- przygotowywanie wzorców pism wychodzących z biblioteki tzw. firmówek z wykorzystaniem powszechnie dostępnego oprogramowania,
- przygotowywanie różnego rodzaju umów: o pracę, o wolontariacie, o współpracy między instytucjami,
- opracowywanie deklaracji misji biblioteki,

- pisanie pism do sponsorów i lokalnych partnerów,
- przygotowywanie materiałów promocyjnych do kontaktów w środowisku, zwłaszcza dla mediów,
- wypełnianie różnego typu wniosków aplikacyjnych.

Dzięki temu, że studenci będą w trakcie zajęć samodzielnie lub w grupach praktycznie wykonywać określone zadania, uzyskają możliwość zweryfikowania teorii w praktyce, co w przyszłej pracy zawodowej pozwoli im łatwiej sprostać stawianym przed nimi wymaganiom i rozwiązać napotkane problemy. Praktyczne umiejętności w zakresie pisania pism urzędowych czy wypełniania różnego rodzaju druków lub aplikacji będą mogli także jako bibliotekarze wykorzystać, służąc pomocą i doradztwem swoim przyszłym użytkownikom.

Metody i kryteria oceniania

Zaliczenie: pisemne (praca semestralna w formie projektu) i jego ustna prezentacja.

Sposób zaliczenia

Zaliczenie na ocenę.

Literatura

1. *Biblioteka w otoczeniu społecznym*. Red. E. B. Zybert. Warszawa 2000.
2. Biliński L.: *Biblioteki publiczne końca XX wieku*. Warszawa 2001.
3. Biliński L.: *Prawo biblioteczne na co dzień*. Warszawa 2006.
4. *Działalność bibliotek publicznych: wytyczne IFLA/UNESCO*. Oprac. zespół pod przew. P. Gilla. Warszawa 2002.
5. Kołodziejska J.: *Lokalność i uniwersalność bibliotek*. Warszawa 2000.
6. Kołodziejska J.: *Szerokie okno biblioteki*. Warszawa 2006.
7. Siess J.: *The OPL sourcebook: a guide for solo and small libraries*. Medford 2001.
8. Szczepańska B.: *Jednoosobowa biblioteka*. [online] „EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy” 2004, nr 7. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/58/szczepanska.php>
9. Wojciechowski J.: *Organizacja i zarządzanie w bibliotekach*. Warszawa 1997.
10. Wołosz J.: *Organizacja biblioteki i kierowanie jej działalnością*. Warszawa 1981.
11. *Zarządzanie strategiczne i marketingowe w bibliotekach*. Red. M. Nowak, P. Pioterek, J. Przybysz. Poznań 2004.

Biblioteki gminne w środowisku lokalnym

dr Magdalena Przybysz-Stawska
Katedra Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej
Uniwersytet Łódzki

Skrócony opis przedmiotu

Problematyka związana z regionalizmem w pracy współczesnej biblioteki publicznej, choć ważna, bywa rzadko podejmowana. Tymczasem jest to niezwykle istotny komponent funkcji, jaka przypada na zadania tego typu placówek. Szczególnie ważną rolę powinna odgrywać w tym względzie biblioteka gminna. Odkrywanie, kształtowanie i pogłębianie związków uczuciowych, zwłaszcza dzieci i młodzieży, z najbliższym otoczeniem winno być wpisane do podstawowych celów tych ośrodków, które nierzadko bywają jedynym miejscem krzewienia kultury w małych społecznościach lokalnych.

W trakcie zajęć biblioteka gminna zostanie zaprezentowana na tle innych bibliotek publicznych nie tylko jako placówka udostępniająca książki, wspierająca szkołę w jej działaniach dydaktyczno-wychowawczych, źródło informacji czy instytucja integrująca środowisko, ale przede wszystkim jako ośrodek propagujący „małą ojczyznę”, promujący wiedzę o regionie, gromadzący literaturę regionalistyczną i zachęcający do jej poznania.

Omówione zostaną możliwości realizacji funkcji regionalnej przez tego typu biblioteki. Przedstawione zostaną formy współpracy zarówno z lokalnymi władzami, samorządem, jak i innymi instytucjami: pokrewnymi (sąsiednimi bibliotekami, muzeami, domami kultury, towarzystwami regionalnymi, szkołą) i lokalnymi mediami (prasą, radiem, telewizją).

Ważną częścią planowanych zajęć będzie zaprezentowanie formy i sposobów pozyskiwania funduszy na rzecz urzeczywistnienia wyżej wymienionych zadań, w tym także środków unijnych.

Słuchacze, obok uświadomienia sobie roli, jaką mogą spełnić, pracując w bibliotekach gminnych, powinni także nabyć wiedzę i umiejętności, dzięki którym będą potrafili kierować powierzoną placówką w taki sposób, by stała się ona animatorem życia kulturalnego okolicy, propagatorem wartości regionalnych i prężnym, asertywnym ośrodkiem, pomagającym lokalnym twórcom, organizującym spotkania, konkursy, wystawy, głośne czytanie dzieciom, warsztaty i wycieczki.

Omówione zostaną pożądane cechy i wymagana wiedza przyszłego pracownika biblioteki gminnej, możliwości jego dalszego kształcenia (dodatkowe kursy), rozwijania zdolności służących zadaniom biblioteki.

Ważną częścią zajęć będzie również zarządzanie i organizacja tego typu placówką (*public relation*, czyli m.in. dbałość o wizerunek biblioteki, jej promocja, uświadomienie mieszkańcom roli, jaką pełni ona na rzecz regionu, pobudzanie zainteresowania

dotychczasowych nie-czytelników, a w efekcie systematyczne zwiększanie liczby użytkowników, umiejętność nawiązywania kontaktów, itp.).

Omówiona zostanie sytuacja i potrzeby współczesnej biblioteki gminnej, tendencje rozwojowe działalności bibliotecznej a faktyczne potrzeby użytkowników, baza lokalowa, charakter księgozbioru (ze szczególnym uwzględnieniem tytułów regionalnych), dostosowany do oczekiwań aktualnych i przyszłych czytelników, ustalenie rodzaju informacji, jakich mogą oni poszukiwać i nowe rodzaje usług, które będą wspomagać bibliotekę w realizacji zadań.

Forma zajęć

Przedmiot realizowany jest w formie konwersatorium w wymiarze 30 godzin.

Pełny opis przedmiotu

Jednym z istotnych zadań bibliotek gminnych jest kultywowanie miejscowej tradycji regionu, okolicy i miejscowości. Bibliotekarze pracujący w tego typu placówkach powinni mieć świadomość odpowiedzialności, jaka w związku z tym na nich spada. Od dawna biblioteka przestała być już tylko miejscem wypożyczania książek. Aby przyciągnąć czytelników zarówno dorosłych, jak i młodzież czy dzieci, podejmowane powinny być odpowiednie działania.

W trakcie zajęć będą one szczegółowo omówione. Nacisk zostanie położony na aspekt niejednokrotnie pomijany bądź lekceważony, mianowicie na pracę na rzecz regionu i rolę biblioteki w tym względzie. Skostniałe środowisko bibliotekarskie, zwłaszcza pracownicy małych bibliotek publicznych rzadko, niestety, wychodzą poza standardowe, ale już nieaktualne, albo przynajmniej niewystarczające, ramy usług bibliotecznych.

Głównym zatem celem proponowanych zajęć będzie uświadomienie im, w jak dużym stopniu biblioteka gminna stać się może ważnym ośrodkiem nie tylko kulturalnym, ale i propagującym dany region, promującym rodzimych twórców, wspomagającym lokalne inicjatywy, służące rozwojowi „małej ojczyzny”. Unowocześnienie kształcenia bibliotekarzy tego typu placówek, uwrażliwienie ich na potrzeby lokalnej społeczności, konieczność aktywnego działania, **zaowocują w przyszłości rozwojem bibliotek gminnych**, bo dobry, zaangażowany w swoją pracę bibliotekarz, rozumiejący należycie jej zadania oraz funkcje oraz ich stopień ważności i dostosowania do określonych okoliczności potrafi uczynić z miejsca ignorowanego, a w najlepszym przypadku rzadko odwiedzanego przez nieliczną grupę uczniów wypożyczających wyłącznie lektury i garstkę wiernych czytelników, ośrodek prężnie działający, integrujący środowisko i promujący region.

Tematy zajęć:

1. Biblioteki w świetle obowiązującego ustawodawstwa (przedstawienie najważniejszych aktów prawnych wprowadzanych w życie na przestrzeni lat i ich wpływ na zmiany zachodzące w sieci bibliotek).

2. Funkcje i zadania współczesnych bibliotek publicznych, określenie miejsca, roli i zadań tego typu bibliotek w środowisku lokalnym (najważniejsze cele bibliotek publicznych, porównanie ich w zależności od wielkości, typu odbiorcy, możliwości finansowych etc.).
3. Biblioteki gminne w sieci bibliotek publicznych i ich funkcje (zależność i współpraca dużych i małych bibliotek publicznych, zróżnicowanie ich zadań, podobieństwa celów).
4. Współczesna kondycja tego typu placówek (m.in. omówienie bazy lokalowej, księgozbiorów, problem komputeryzacji. Badania na podstawie wybranych placówek, wsparcie literaturą przedmiotu).
5. Biblioteka gminna w świadomości mieszkańców (stopień uświadomienia mieszkańców, ich faktyczne zainteresowanie biblioteką gminną, znajomość jej misji w krzewieniu wiedzy o regionie).
6. Zmiany zachodzące w bibliotekach gminnych i ich wpływ na stosunek użytkowników do instytucji (pojawienie się nowego medium, jakim jest Internet i jego wpływ na biblioteki, stopień komputeryzacji sieci bibliotek w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem bibliotek gminnych, sposoby pozyskiwania funduszy na dalszą komputeryzację. Biblioteki jako „kafelki internetowe?”).
7. Biblioteka gminna jako nowoczesne centrum edukacyjne, kulturalne, placówka wspierająca szkołę w działaniach dydaktycznych i wychowawczych (sposoby „doksztalcania”, głównie młodszych, użytkowników biblioteki, rozwijanie ich zainteresowań czytelniczych i kulturalnych, współpraca ze szkołą).
8. Regionalizm w pracy współczesnej biblioteki publicznej – wprowadzenie (termin „regionalizm” i jego zastosowanie w pracy bibliotekarza, regionalizm jako ruch społeczny, i kultura regionu rozwój regionalizmu i jego cele, literatura ludowa i tradycja ustna, droga od „małej ojczyzny” (domu rodzinnego, miejscowości) do „ojczyzny ojczyzn”(dziś postrzeganej jako Europa).
9. Miejsce biblioteki gminnej w kształtowaniu wiedzy o regionie w świadomości czytelników (ukazanie biblioteki gminnej jako miejsca służącego promocji regionu).
10. Działania i formy pracy w zakresie gromadzenia regionalistów (współpraca z Biblioteką Narodową, szczególnie Instytutem Bibliograficznym, innymi bibliotekami, księgarniami, wydawcami, redakcjami prasy lokalnej i sublokanej, gromadzenie książek związanych z regionem i o regionie, wycinków prasowych związanych z danym obszarem, tworzenie bazy bibliograficznej o charakterze regionalnym).
11. Dokumentacja życia społecznego i kulturalnego gminy (działania podobne jak podane powyżej, dodatkowo: dokumenty urzędowe, umowy).
12. Zbiory regionalne w bibliotece gminnej i ich popularyzowanie w środowisku lokalnym, poszerzanie wiedzy czytelników o regionie (sposoby opracowywania zbiorów o charakterze regionalnym, omówienie organizowania wystaw nawiązujących tematem do historii regionu, jego tradycji, spotkań z mieszkańcami, na których bibliotekarz opowiada o roli placówki jako ośrodka silnie związanego z regionem i społecznością lokalną).

13. Przygotowywanie kwerend tematycznych, a także innych materiałów informacyjnych o charakterze regionalnym (omówienie postaci kwerend, możliwości wykorzystywania istniejących baz danych i katalogów, szczególnie tych opracowywanych przez Bibliotekę Narodową bibliograficznych baz danych, m.in. *Przewodnika Bibliograficznego, Bibliografii Zawartości Czasopism*, bibliografii regionalnych, katalogów; przedstawienie możliwości nawiązania współpracy z lokalnymi wydawcami w celu wspólnego opracowania i wydania katalogu o ziemi bądź regionie, broszur informacyjnych; przedstawienie promocji biblioteki i miejscowości w innych ośrodkach).
14. Promocja biblioteki w środowisku lokalnym (prezentacja sposobów na rozpropagowanie w środowisku lokalnym biblioteki jako placówki integrującej miejscową społeczność).
15. Współpraca z lokalnymi władzami samorządowymi na rzecz promocji regionu (określenie obowiązków władz wobec bibliotek, ustawy i akty prawne regulujące sposób finansowania, współpracy etc.).
16. Współpraca z lokalnymi mediami: prasą, radiem, telewizją (omówienie form nawiązywania kontaktów z mediami, szczególnie prasą, opracowanie pomysłów związanych bądź z rubryką poświęconą bibliotece w miejscowej prasie, bądź krótkiej, kilkuminutowej audycji radiowej informującej o istnieniu biblioteki i możliwościach korzystania z niej w zamian za umieszczenie bezpłatnej reklamy pisma/stacji radiowej w bibliotece).
17. Nawiązanie kontaktów z instytucjami pokrewnymi (np. z muzeami, towarzystwami regionalnymi, domami kultury, szkołami).
18. Zapewnienie zbiorów i przygotowywanie bazy informacji biznesowej na potrzeby działających na danym terenie przedsiębiorstw i firm (gromadzenie literatury fachowej, informacja o możliwościach korzystania z niej).
19. Przekonanie mieszkańców do współpracy z biblioteką na rzecz rozwoju regionu (wskazanie konkretnych form i metod pozyskiwania mieszkańców do współdziałania z bibliotekami na rzecz upowszechniania wiedzy o regionie).
20. Działalność edukacyjno-kulturowa i promocyjna biblioteki gminnej (organizowanie wystaw, konkursów dla dzieci, spotkań z autorami, wieczorów poetyckich, małych form teatralnych i muzycznych, wycieczek, warsztatów, kiermaszów książek).
21. Formy i możliwości pozyskiwania funduszy na rzecz realizacji wyżej wymienionych zadań (omówienie aktów prawnych, regulujących finansowanie biblioteki, przepisy dotyczące korzystania ze środków unijnych).
22. Problematyka związana z permanentnym kształceniem, szkolenie bibliotekarzy gminnych (przedstawienie możliwości dokształcania kadry bibliotecznej poprzez kursy, szkolenia, wykłady, praktyki, studia uzupełniające).

Konwersatorium pozwala w dużym stopniu zaangażować słuchaczy do aktywnego udziału w zajęciach. Konieczność wyszukiwania informacji na zadany temat uczy nie tylko samodzielności, ale i pobudza inicjatywę, sprzyja powstawaniu pomysłów, indywidualnych koncepcji.

Przedstawianie przygotowanego materiału rozwija pewien rodzaj odpowiedzialności, śmiałości, uczy autoprezentacji, rozwija cechy, które mogą być przydatne w późniejszej pracy z czytelnikiem.

Oczekiwane efekty uczenia się

Osiągnięta **wiedza**: absolwent jest przygotowany do pracy w bibliotece gminnej. Zapewni podstawy teoretyczne do wprowadzenia w życie idei regionalizacji. Umożliwi optymalne wykorzystanie własnych predyspozycji w działalności promującej „małą ojczyznę”. Zdobyta wiedza ma również zwiększyć motywację absolwenta do zaangażowanej pracy na rzecz społeczeństwa lokalnego i promocji biblioteki.

Opanowane **umiejętności**:

- rozwinięcie umiejętności interpersonalnych i organizacyjnych,
- znajomość baz danych, źródeł informacji, przede wszystkim bibliografii regionalnych,
- umiejętność przygotowywania kwerend o tematyce regionalnej i lokalnej. Opracowywanie dokumentacji związanej z materiałami informacyjnymi, reklamowymi, dotyczącymi danego obszaru,
- umiejętność nawiązywania współpracy z instytucjami pokrewnymi bibliotece oraz z lokalnymi władzami samorządowymi,
- znajomość aktów prawnych pozwalających na wykorzystanie możliwości, jakie dają projekty Unii Europejskiej w zakresie wspomaganie inicjatyw na poziomie regionalnym i lokalnym,
- organizowanie prezentacji (spotkań, wystaw, prelekcji),
- umiejętność prowadzenia badań na rzecz regionu, nad jego kulturą, historią i tradycjami,
- tworzenie w bibliotece regionalnego punktu informacji europejskiej, gospodarczej, ekonomicznej, prawnej,
- współuczestnictwo w działaniach na rzecz lokalnej przedsiębiorczości.

Metody i kryteria oceniania

Zaliczenie: pisemne praca semestralna.

Sposób zaliczenia

Zaliczenie na ocenę.

Literatura

1. Adamek Maria: *Biblioteka publiczne lokalnym centrum informacji*. „Bibliotekarz Lubuski” 2005, R. 10, nr 2, s. 17-19.
2. Adamiec Witold: *Narodowa i gminne*. „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej” 1999, nr 4, s. 18-23.

3. Adamiec Witold: *O, biblioteko gminna! Ty arko...dziurawa!* „Notes Wydawniczy” 1999, nr 3, s. 54-56.
4. Aleksiejewicz Anna: *Biblioteki publiczne w środowisku wiejskim*. „Poradnik Bibliotekarza” 2001, nr 3, s. 3-4.
5. Arkabuz A.: *Regionalizm w bibliotece*. „Poradnik Bibliotekarza” 2005, nr 7/8, s. 13-16.
6. Balcerowski Waldemar: *Biblioteka otwartych drzwi, czyli o działalności Gminnej i Powiatowej Biblioteki Publicznej w Rzecznowie w latach 1997-2007*. „Bibliotekarz radomski” 2008, R. 16, nr 1, s. 22-31.
7. Baran Elżbieta: *Różnorodność działań GBP w Przechlewie na rzecz społeczności lokalnej*. „Poradnik Bibliotekarza” 2005, nr 4, s. 24-25.
8. Bednarska Helena: *Konkurs na najlepszą bibliotekę gminną w Wielkopolsce w roku 2000*. „Bibliotekarz” 2001, nr 11, s. 25-26.
9. Biliński Lucjan: *Biblioteki publiczne końca XX wieku*. Warszawa 2001.
10. Biliński Lucjan: *Oczekiwania bibliotekarzy wobec samorządowców*. „Poradnik Bibliotekarza” 2006, nr 4, s. 14-16.
11. Budzyńska Barbara: *Działalność kulturalna bibliotek publicznych*. „Poradnik Bibliotekarza” 2006, nr 1, s. 3-8.
12. Burakowski Jan: *S.O.S. dla wiejskich bibliotek publicznych*. „Bibliotekarz” 1995, nr 4, s. 5-10.
13. *Czytelnictwo i biblioteki na wsi – obraz współczesny i tendencje*. Red. Mieczysław Szyszko. Warszawa 1996.
14. Dawidowicz-Chymkowska Olga: *Księgozbiory dla dzieci i młodzieży w wiejskich bibliotekach gminnych: wstępne wyniki badania*. „Poradnik Bibliotekarza” 2007, nr 7/8, s. 13-17.
15. Firek Iwona: *Edukacja regionalna na przykładzie Miejskiej Biblioteki Publicznej w Chrzanowie*. „Poradnik Bibliotekarza” 1999, nr 4, s. 28-29.
16. Gębołyś Zdzisław: *Tworzenie misji biblioteki*. „Studia Bibliologiczne” 2006, s. 2-9.
17. Herman Maria: *Działalność informacyjna biblioteki wiejskiej na przykładzie Gminnej Biblioteki Publicznej w Sędziejowicach*. „Poradnik Bibliotekarza” 1998, nr 2, s. 15-16.
18. Herman Maria: *Funkcje nowoczesnej biblioteki gminnej*. „Bibliotekarz” 1998, nr 10, s. 9-13.
19. Korulczyk Ewa: *GBP w Grabowie ośrodkiem działalności kulturalnej*. „Bibliotekarz” 1997, nr 2, s. 13-17.
20. Kucera Halina: *Jak wypromować bibliotekę wiejską?* „Poradnik Bibliotekarza” 2005, nr 4, s. 23.
21. Kuś Urszula: *Edukacja regionalna i ekologiczna w Bibliotece dla dzieci i Młodzieży w Oświęcimiu*. „Biblioteka w szkole” 2001, nr 4, s. 15.
22. Kuźmińska Krystyna: *Ważniejsze przepisy prawne w latach 2004-2005*. „Poradnik Bibliotekarza” 2005, nr 9, s. 14-16.
23. Łuczywek Leszek: *Po co gminie biblioteka?* „Bibliotekarz Lubelski” 1997, R. 42, nr 128, s. 61-64.

24. Matusiak Ewa Lilianna: *Biblioteki gminne na rzecz upowszechniania problematyki regionalnej*. „Bibliotekarz Płocki” 2005, R. 11, nr 2, s. 52-55.
25. Olzacka Katarzyna: *Edukacja regionalna w bibliotece (na przykładzie Szkoły Podstawowej nr 2 w Makowie Mazowieckim)*. „Biblioteka w szkole” 2001, nr 1, s. 6-7.
26. Sobielga Joanna: *Biblioteka publiczna jako asertywna organizacja*. „Bibliotekarz” 2007, nr 2, s. 16-18.
27. Szczerbowska Jadwiga: *Funkcje biblioteki wiejskiej na podstawie działalności Gminnej Biblioteki Publicznej w Oświęcimiu*. „Notes Biblioteczny” 2000, nr 2, s. 27-38.
28. Uljasz Adrian: *Biblioteka gminna ośrodkiem tradycji regionalnej i lokalnej*. „Poradnik Bibliotekarza” 2007, nr 6, s. 21-23.

Biblioteki publiczne w procesach integracji społecznej

dr Agnieszka Wandel
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Wrocławski

Skrócony opis przedmiotu

Celem proponowanego przedmiotu jest prezentacja różnorodnych działań bibliotecznych (lub też wzorców tych działań), odpowiadających na zmienne potrzeby społeczeństwa (wynikające z ciągłego rozwoju cywilizacyjnego oraz zróżnicowanych oczekiwań wobec bibliotek poszczególnych grup społecznych). W tym kontekście istotna jest: analiza otoczenia społecznego małych bibliotek (a więc zjawisk społeczno-demograficznych i kulturowych), znajomość światowej i polskiej myśli bibliotekoznawczej w tym zakresie, a także poznanie katalogu inicjatyw podejmowanych dzisiaj przez polskie i zagraniczne biblioteki. Dla logicznej prezentacji bogatego materiału proponuje się podział zajęć na cztery podstawowe bloki – odpowiadające zasadniczym funkcjom bibliotek: kulturalnej, edukacyjnej, informacyjnej i socjalizacyjnej. Niezależnie od przyjętych podziałów w szczegółowym programie przedmiotu znajduje się omówienie zagadnień określone w PRB jako „Menu 8”, a także istotne komponenty składające się na realizację poszczególnych funkcji wymienione w artykule Barbary Sosińskiej-Kalaty pt. *Projekt: „Aktualizacja kształcenia [...]”*¹. Zgodnie z nazwą przedmiotu szczególny nacisk chcemy położyć na rosnącą rolę współczesnych bibliotek w procesach integracji społecznej. Mamy tutaj na myśli zarówno integrowanie społeczności lokalnej (poprzez wsparcie samoorganizacji społecznej oraz rozmaite inicjatywy skupiające wokół biblioteki osoby pochodzące z różnych środowisk), jak również działania biblioteczne zmierzające do szerzenia tolerancji wobec różnych wyznań, kultur, narodowości i wszelkich odmienności oraz zapobiegające wykluczeniu ze społeczeństwa informacyjnego i marginalizacji jednostek i całych grup. Celem zajęć jest więc określenie modelu współczesnej małej biblioteki jako placówki *otwartej*: w sensie dosłownym (przyjazne miejsce spotkań lokalnej społeczności oraz miejsce edukacji i informacji, z którego nikt nie może być wykluczony) i przenośnym (tzn. otwartej na zmiany i potrzebę ciągłego dopasowywania swoich działań do potrzeb obsługiwanego środowiska).

Forma zajęć

- konwersatorium (12 x 1,5 h),
- warsztaty (3 x 1,5 h).

¹ B. Sosińska-Kalata, *Projekt: „Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych”. Wstępna ocena oferty edukacyjnej dla bibliotekarzy MBG, warunków wdrożenia jej aktualizacji oraz rekomendacje kierunków modyfikacji [W:] Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych*, pod. red. E. Chuchro, M. Ochmańskiego, M. Zająca. Warszawa: PTB OW 2010, s. 73-77.

Pełny opis przedmiotu

Działalność współczesnych bibliotek jest zależna od dwóch podstawowych czynników: realizowania przypisywanych im zadań (np. wyznaczonych w aktach prawnych) oraz dopasowywania tych zadań do zmieniających się oczekiwań i potrzeb społecznych. Poprzez stulecia górował pierwszy z wymienionych elementów, co w centrum zainteresowania stawiało bibliotekarza i powierzone mu zbiory. Sytuacja ta stopniowo się odwracała, aż w końcu XX wieku w myśleniu i działaniach bibliotekarzy dokonał się ostateczny przełom. Uznano wtedy prymat oczekiwań użytkowników nad tradycyjnymi funkcjami biblioteki, co doprowadziło do przewartościowania jej dotychczasowej roli i spojrzenia na jej działalność. Dzisiaj nikt już chyba nie kwestionuje, że w centrum uwagi powinien być odbiorca usług bibliotecznych. Echo tych poglądów wyraźne jest w polskim i światowym piśmiennictwie bibliotekoznawczym, a także w wytycznych Programu Rozwoju Bibliotek, zwłaszcza w publikacji *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy*.

Proponowany przedmiot wpisuje się w tę tendencję. Jego celem jest przedstawienie, w jaki sposób małe biblioteki publiczne odpowiadają lub mogą odpowiadać na ukształtowane i kształtujące się dopiero potrzeby swoich użytkowników. Odpowiedź na tak sformułowane pytanie wymaga zarówno określenia wobec nich – wyrażonych wprost (w badaniach czytelniczych i dotyczących zasięgu bibliotek) lub domyślnych (poprzez analizę różnorodnych zjawisk społecznych) – oczekiwań społecznych, a więc społecznego kontekstu, w jakim te placówki funkcjonują, jak również analizy metod i form pracy z użytkownikiem. Katalog inicjatyw podejmowanych dzisiaj przez biblioteki jest ogromny, a działania niezwykle różnorodne. Z tego względu dla logicznej prezentacji tak bogatego materiału proponuje się podział zajęć na cztery podstawowe bloki – odpowiadające zasadniczym funkcjom bibliotek: kulturalnej, edukacyjnej, informacyjnej i socjalizacyjnej. Oczywiście, mamy świadomość, że ten podział nie zawsze jest precyzyjny. Niektóre z realizowanych zadań nie mieszczą się w granicach jednej funkcji, inne zaś wymagałyby umiejscowienia ich w zupełnie inaczej skonstruowanym rejestrze (np. udostępnianie Internetu, które przez niektórych badaczy lokalizowane jest w ramach funkcji informacyjnej (m.in. Sabina Cisek), przez innych – edukacyjnej (m.in. A.-M. Bertrand), czy wyznaczenie granicy funkcji kulturalnej, na realizację której – naszym zdaniem – składają się zarówno zadania natury rozrywkowej (m.in. udostępnianie literatury tzw. niższych lotów czy komiksów), estetycznej (w tym tworzenie *artotek*, upowszechnianie tzw. kultury wysokiej), a nawet edukacyjnej (szczególnie działania w zakresie popularyzacji czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży). Niezależnie jednak od przyjętych podziałów w szczegółowym programie tego przedmiotu znajduje się omówienie zagadnień określone w PRB jako „Menu 8”, a więc: promocja czytelnictwa i kultury (funkcja kulturalna), praca z dziećmi i młodzieżą (pogranicze funkcji kulturalnej i edukacyjnej), funkcjonalny dostęp do zasobów bibliotecznych oraz ułatwianie dostępu do informacji lokalnej (funkcja informacyjna), informatyka dla grup wykluczonych oraz usługi i poradnictwo w zakresie multimedialnych (funkcja edukacyjna), a także wsparcie dla lokalnej samoorganizacji społecznej i korzystanie z usług *e-administracji* (funkcja

sojalizacyjna)². Mamy również na uwadze istotne komponenty składające się na realizację poszczególnych funkcji wymienione w artykule Barbary Sosińskiej-Kalaty pt. *Projekt: „Aktualizacja kształcenia [...]”*³. Oprócz tego część zajęć chcemy też poświęcić bardzo ważnej misji współczesnych bibliotek, a mianowicie propagowania i rzeczywistego wcielania w praktyce powoli zapominanych w erze społeczeństwa konsumpcyjnego ideałów: braterstwa, tolerancji i równości wszystkich wobec edukacji i kultury. Chcemy więc omawiać m.in. działalność tzw. „bibliotek bez ścian” (czy też „poza murami”), a także ofertę biblioteczną, która ma na celu integrowanie z resztą społeczeństwa grup zagrożonych wykluczeniem społecznym (a więc seniorów, bezrobotnych czy osób upośledzonych umysłowo lub fizycznie). Wiele pomysłów na realizację poszczególnych zajęć chce też autorka niniejszego opracowania zaczerpnąć z własnej pracy doktorskiej pt. *Model funkcjonowania bibliotek publicznych w Polsce i we Francji. Analiza porównawcza*, która powstała m.in. w wyniku trzymiesięcznego stażu autorki w bibliotekach francuskich (w regionie Poitou-Charentes).

Treści poszczególnych zajęć

1. Zajęcia wprowadzające. Charakterystyka treści programowych, omówienie poszczególnych zagadnień oraz proponowanych form pracy. Dyskusja nt. wizerunku biblioteki publicznej we współczesnym społeczeństwie.
2. Kontekst społeczny funkcjonowania gminnych bibliotek publicznych (poziom ekonomiczny, zmiany demograficzne w polskim społeczeństwie, migracje miastowieś i wieś-miasto, sytuacja małych miejscowości i wsi polskiej – wykształcenie społeczeństwa, stopień informatyzacji oraz uczestnictwo w kulturze). Poznanie źródeł informacji o tych zjawiskach i ocena ich wartości.
3. Terminologia: „misja biblioteki” czy „realizowanie funkcji”. Funkcje bibliotek publicznych wg dokumentów oficjalnych (w tym Ustawa o bibliotekach z 1997 r., *Manifest Bibliotek publicznych IFLA/UNESCO*, *Działalność bibliotek publicznych: wytyczne IFLA/UNESCO*). Funkcje bibliotek publicznych w oczach bibliotekoznawców i bibliotekarzy. Omówienie poglądów J. Kołodziejkiej, E. B. Zybert, J. Wołosza, J. Wojciechowskiego i in.
4. Komponenty funkcji kulturalnej. Kompromis pomiędzy upowszechnianiem kultury wysokiej (film, muzyka, sztuki plastyczne, literatura klasyczna itp.) a ofertą rozrywkową (m.in. udostępnianie literatury sensacyjnej i romansowej, gier komputerowych czy projekcje filmów fabularnych). Promocja czytelnictwa wśród różnych grup odbiorców ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży. Realizacje funkcji kulturalnej, wybrane projekty biblioteczne w Polsce i na świecie.
5. Wystawy jako ważne narzędzie realizacji funkcji kulturalnej (różnorodność – wystawy tradycyjne a wirtualne, dobór tematyki (tu także problemy środowiskowe, lokalne, regionalne, wybór i zaplanowanie sposobu realizacji).

² Podczas realizacji przedmiotu cenne będzie wykorzystanie pomysłów oraz klarownego omówienia „Menu 8” zawartych w artykule Elżbiety Barbary Zybert. E. B. Zybert, *Udział bibliotek publicznych w działaniach na rzecz budowy społeczeństwa informacyjnego. Refleksje z międzynarodowych kongresów IFLA*. [W:] *Aktualizacja kształcenia...*, op. cit., s. 33-53.

³ B. Sosińska-Kalata: *Projekt: „Aktualizacja kształcenia...”*, op. cit., s. 73-77.

6. Praca w grupach. Projekt imprezy bibliotecznej (rodzaj imprezy dowolny) z okazji Roku Chopinowskiego/Miłosza. Praca powinna obejmować scenariusz imprezy i wykaz materiałów niezbędnych do jej realizacji.
7. Komponenty funkcji edukacyjnej. Realizacja funkcji edukacyjnej, wybrane projekty biblioteczne w Polsce i na świecie. Rola bibliotek publicznych we wspieraniu kształcenia ustawicznego, rozwiązywania problemu wtórnego analfabetyzmu oraz dysleksji. Dyskusja nt. współdziałania i/lub koegzystencji bibliotek publicznych i szkolnych (modele światowe, polskie, lokalne).
8. Upowszechnianie dokumentów cyfrowych oraz multimediiów. Doskonalenie umiejętności informacyjnych i posługiwania się nowymi technologiami wśród różnych grup użytkowników ze szczególnym uwzględnieniem grup zagrożonych wykluczeniem społecznym.
9. Praca w grupach: Organizacja szkolenia w zakresie użytkowania multimediiów i Internetu dla różnych grup użytkowników (dzieci, osoby starsze, bezrobotni itp.). Praca powinna obejmować stworzenie scenariusza szkolenia i wykaz prezentowanych źródeł informacji.
10. Komponenty funkcji informacyjnej. Realizacja funkcji informacyjnej, wybrane projekty bibliotek w Polsce i na świecie. Nowe formy udostępniania informacji bibliotecznej (e-mail, kanały RSS, FAQ, internetowe „okna wiedzy”). Rodzaje punktów informacyjnych w bibliotekach (m.in. informacja biznesowa, medyczna, o Unii Europejskiej itp.).
11. Informacja regionalna i lokalna (bibliografie regionalne, tworzenie lokalnego zasobu cyfrowego itp.).
12. Praca w grupach. Projekt punktu informacyjnego w bibliotece publicznej (dowolny wybór dziedziny oraz proponowanych źródeł informacji).
13. Komponenty funkcji socjalizacyjnej. Realizacja funkcji socjalizacyjnej, wybrane projekty bibliotek w Polsce i na świecie. Integracja międzypokoleniowa, szerzenie tolerancji wobec różnych wyznań, kultur, narodowości i wszelkich odmienności, wsparcie samoorganizacji społecznej. Wolontariat biblioteczny.
14. Wpływ architektury bibliotecznej na realizację funkcji socjalizacyjnej. Usługi bibliotek publicznych dla specjalnych grup użytkowników (m.in. obsługa biblioteczna więzień i szpitali, osób starszych, bezrobotnych, upośledzonych fizycznie lub umysłowo). Projekty „bibliotek bez ścian”.
15. Podsumowanie zajęć. Model biblioteki publicznej dobrze realizującej swoje zadania we współczesnym społeczeństwie.

W powyższym planie zajęć ujęto: 13 zajęć konwersatoryjnych oraz 3 zajęcia warsztatowe (nr 6, 9, 12). Podczas konwersatoriów omawiana będzie literatura przedmiotu oraz możliwości adaptacji różnych światowych i wielkomiejskich projektów bibliotecznych do potrzeb małych bibliotek. Warsztaty to zajęcia *stricto* praktyczne. W ich trakcie studenci powinni w kreatywny sposób wykorzystać wiedzę zdobytą podczas konwersatoriów.

Oczekiwane efekty uczenia się

Osiągnięta **wiedza**: Student dostrzega złożoność funkcji bibliotek publicznych, rozróżnia pojęcia: „misja” oraz „funkcje bibliotek”. Zna teksty oficjalne oraz literaturę bibliotekoznawczą w tym zakresie. Korzysta również z zagranicznej prasy fachowej. Dostrzega związek pomiędzy przemianami społecznymi a rozwojem bibliotek. Rozumie konieczność podejmowania w bibliotece różnorodnych działań, zawsze dostosowywanych do potrzeb lokalnego środowiska. Rozróżnia różne grupy użytkowników i potrafi wskazać najlepsze dla nich usługi biblioteczne. Docenia rolę nowych technologii (multimediiów, Internetu), potrafi sprawnie się nimi posługiwać. Widzi potrzebę różnicowania oferty bibliotecznej w zakresie dokumentów na różnych nośnikach. Dostrzega i akceptuje konieczność wprowadzania do oferty bibliotecznej elementów kultury masowej, nie tracąc przy tym z oczu „bibliotekarskich ideałów”, a więc upowszechniania i popularyzacji tzw. kultury wysokiej. Widzi potrzebę promocji czytelnictwa i biblioteki już u najmłodszych grup użytkowników (zna formy pracy z najmłodszymi dziećmi, nawet tymi, które jeszcze nie czytają). Rozumie, że współczesna biblioteka obok roli miejsca kultury, musi spełniać również rolę lokalnego centrum edukacji i informacji (na różnych poziomach i w różnych dziedzinach). Dostrzega możliwości i konieczność działań bibliotecznych, których celem jest zapobieganie wykluczeniu ze społeczeństwa informacyjnego, a także rolę biblioteki w zwalczaniu problemu wtórnego analfabetyzmu i dysleksji. Postrzega wreszcie bibliotekę jako przyjazne i żywe miejsce spotkań wszystkich członków lokalnej społeczności (w tym grup nieformalnych, rodzin i przyjaciół, a także lokalnych stowarzyszeń czy kół zainteresowań). Widzi i akceptuje zmiany w modelu współczesnej biblioteki, która musi stale dostosowywać się do rosnących wymagań i potrzeb społecznych.

Opanowane **umiejętności**: Student potrafi zorganizować imprezę biblioteczną, punkt informacyjny, szkolenie w zakresie zasobów cyfrowych. Korzysta przy tym z różnych źródeł informacji. Wie, jak zaplanować takie przedsięwzięcie oraz jak zaprezentować publiczności efekty swojej pracy.

Metody i kryteria oceniania

Podstawą zaliczenia jest aktywność na zajęciach oraz pozytywna ocena z projektów grupowych. Przy ocenie projektów brane jest pod uwagę: przygotowanie merytoryczne (wykorzystana literatura, w tym teksty zagraniczne), kreatywność i zaangażowanie. Projekt powinien zawierać scenariusz imprezy/szkolenia, wykaz wykorzystanych źródeł, wykaz materiałów do prezentacji.

Sposób zaliczenia

Zaliczenie na ocenę.

Literatura

Opracowania ogólne przydatne w trakcie całego kursu

1. *Biblioteka w otoczeniu społecznym*, praca zbior. pod red. E. B. Zybert, Warszawa 2000.
2. Biliński L., *Biblioteki publiczne końca XX wieku*, Warszawa 2001.
3. Bertrand A.-M., *Bibliothèques territoriales: identité et environnement*, Paris 2000.
4. Kołodziejska J., *Lokalność i uniwersalność bibliotek*, Warszawa 2000.
5. Kołodziejska J., *Szerokie okno biblioteki*, Warszawa 2006.
6. Sordylowa B., *Biblioteki publiczne a komunikacja społeczna*, [w:] *Wokół bibliotek i bibliotekarstwa: Księga jubileuszowa dedykowana Janowi Wołoszowi*, Warszawa 2005, s. 157-160.
7. Wojciechowski J., *Biblioteczna wartość naddana*, Kraków 2006.

Zajęcia 2

Źródła statystyczne

1. „Biblioteki Publiczne w Liczbach 2009”, Warszawa 2010.
2. Główny Urząd Statystyczny: Portal Informacyjny. Dostępny w WWW: http://www.stat.gov.pl/gus/index_PLK_HTML.htm [dostęp: 27.09.2010].
3. „Kultura w 2008 r.” oprac. GUS, Warszawa 2009. Dostępny w WWW: http://www.stat.gov.pl/gus/5840_1741_PLK_HTML.htm [dostęp 27.09.2010].
4. *Uczestnictwo ludności w kulturze w 2004 r.*, oprac. GUS, Warszawa 2006.
5. „Mały Rocznik Statystyczny 2009”, oprac. GUS, Warszawa, 2010.
6. „Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej”, oprac. GUS, Warszawa 2010.

Opracowania

1. *Diagnoza społeczna 2009: warunki i jakość życia Polaków*, red. Janusz Czapiński, Tomasz Panek, Warszawa 2009. Dostępny w WWW: http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2009.pdf [dostęp: 27.09.2010].
2. Kowalewska A., *Uczestnictwo Polaków w kulturze*, [w:] *Różnorodność procesów zmian: transformacja niejedno ma imię*, red. nauk. A. Szpociński, Warszawa 2004, s. 185-186. Dostępny w WWW: http://www.pentor.pl/upload_module/wysiwyg/publikacje/2005/artykuly/uczestnictwo%20polakow%20w%20kulturze%20wspolczesnej.pdf [dostęp: 08.11.2008].
3. Straus G., Wolff K., Wierny S., *Czytanie, kupowanie, surfowanie: społeczny zasięg książki w Polsce w 2006 roku*, Warszawa 2008.
4. *Wzrost aspiracji edukacyjnych Polaków w latach 1993-2004: komunikat z badań*, oprac. CBOS, Warszawa 2004. Dostępny w WWW: http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2004/K_081_04.PDF [dostęp: 27.09.2010].

Zajęcia 3

1. Cisek S., *Funkcje i role bibliotek naukowych i publicznych w społeczeństwie wiedzy*, [w:] *Materiały z konferencji „Zarządzanie wiedzą i informacją w organizacjach pracujących dla wsi i rolnictwa”*. Warszawa – 16 września 2005, Warszawa

2005. Dostępny w WWW: <http://www.cbr.edu.pl/konf2005mat/html/cisek.html> [dostęp: 07.10.2010].
2. Clark L., *Libraries connect communities*, "American Libraries" 2007, vol. 38, nr 8, s. 62-63, tab. [Abstrakt BABIN 99, z. 2, 2008].
 3. *Działalność bibliotek publicznych: wytyczne IFLA/UNESCO*, oprac. przez zespół pod przew. Philipa Gilla [...]; tłum. M. Kisilowska, J. Woźniak oraz E.B. Zybert, Warszawa 2002.
 4. Górecka G., *Biblioteka otwarta na zmiany*, „Biuletyn EBIB” 2008, nr 3. Dostępny w WWW: <http://www.ebib.info/2007/94/a.php?gorecka> [dostęp: 10.03.2009].
 5. Hassner K., *The model library project, a way to implement the Unesco Public Library Manifesto*, "IFLA Journal" 1999, vol. 25, nr 3, s. 143-147 [Abstrakt BABIN, z. 3, 1999].
 6. Kołodziejska J., *Społeczna funkcja biblioteki publicznej*, Warszawa 1976.
 7. Langås K., *Library collaboration with the local community*, "Scandinavian Public Library Quarterly" 2009, vol. 42, nr 1, s. 18-19, il. [Abstrakt BABIN 167, z. 3, 2009].
 8. *Manifest Bibliotek publicznych IFLA/UNESCO* [w:] *Działalność bibliotek publicznych: wytyczne IFLA/UNESCO*, oprac. przez zespół pod przew. Philipa Gilla [...], Warszawa 2002, s. 99-101.
 9. Wojciechowski J., *Idee i rzeczywistość: bibliotekarstwo pragmatyczne*, Warszawa 2002.
 10. Wołosz J., *Problemy rozwoju bibliotek publicznych w Polsce*, „Bibliotekarz” 2004, nr 3, s. 3.
 11. Zybert E.B., *Kultura organizacyjna w bibliotekach*, Warszawa 2004.

Zajęcia 4

1. *L'action culturelle en bibliothèque*, sous la dir. de V. Cabanne et M. Poulain, Paris 1998.
2. *Animacja czytelnictwa dziecięcego: koncepcje – doświadczenia – postulaty*, praca zbior. pod redakcją Joanny Papuzińskiej i Grażyny Walczewskiej-Klimczak, Płock 2004, s. 13-22.
3. Duffy A., *Visual arts provision in public libraries, threats and opportunities*, "Art Libraries Journal" 1999, vol. 24, nr 1, s. 11-15, [Abstrakt BABIN, z. 4, 1999].
4. Grodzicka M., *Działalność kulturalna, edukacyjna i informacyjna bibliotek publicznych dla dzieci i młodzieży w województwie świętokrzyskim*, [w:] *Rola biblioteki publicznej w edukacji dzieci i młodzieży: Kielce/Cedzyna 9-11 października 2006 r.*, Kielce 2006, s. 63-75.
5. Krentz J. A., *All the right reason, romance fiction in the public library*, "Public Libraries" 1997, vol. 36, nr 3, s. 162-166 [Abstrakt BABIN, z. 4, 1997].
6. Lamoine A., *Pourquoi des animations?* „BIBLIOTHÈQUE(S)” 2007, nr 32, s. 16-19.
7. Lavest M., D. Margot, *Où sont les vidéothèques aujourd'hui?* "Bulletin des bibliothèques de France" 2001, nr 5, s. 38-43 [Abstrakt BABIN, 2002, nr 1/2].
8. Massault Ch., *La place de la musique en bibliothèque publique*, "Bulletin des bibliothèques de France" 2002, nr 2, s. 34-37 [Abstrakt BABIN, 2002 nr 4].

9. Papuzińska J., *Książka, dzieci, biblioteka: z zagadnień upowszechniania czytelnictwa i książki dziecięcej*, Warszawa 1992.
10. Saricks J. G., *Reading the future of the public library*, „The Acquisitions Librarian” 2001, nr 5, s. 113-121, [Abstrakt BABIN 38, z. 1/2, 2002].

Zajęcia 5

1. Gana J., *Réaliser une exposition virtuelle sur Internet: pourquoi et comment?*, [w:] *Conduire un projet de numérisation*, sous la dir. de Ch. Buresi et L. Cédelle-Joubert. Paris 2002, s. 243-245.
2. Murzynowska D., Potęga J., *Nie tylko biblioteka cyfrowa... – rzecz o bibliotecznych wystawach wirtualnych*, „Biuletyn EBIB” 2006, nr 11. Dostępny w WWW: http://www.ebib.info/2006/81/murzynowska_potega.php [dostęp: 03.03.2009].
3. Wandel A., *Nowa forma popularyzacji książki i bibliotek (na przykładzie stron www bibliotek francuskich)*, [w:] *Oblicza kultury książki: prace i studia z bibliologii i informacji naukowej*, Wrocław 2005, s. 211-225.

Zajęcia 6

Literatura wybrana samodzielnie przez studentów. Głównie artykuły z prasy bibliotekarskiej i bibliotekoznawczej (polskiej i zagranicznej).

Zajęcia 7-8

1. Cohen A., *Learning spaces in public libraries*, „Public Library Quarterly” 2009, vol. 28, nr 3, s. 227-233 [Abstrakt BABIN, z. 4, 2009].
2. Côté C., *Formation, alphabétisation et bibliothécaires*, „Documentation et Bibliothèques” 1995, vol. 41, nr 4, s. 241-243 [Abstrakt BABIN, z. 3/4, 1996].
3. Jezierska M., Stefańczyk E., *Lokalne wrota do wiedzy*, „Biuletyn Informacyjny Biblioteki Narodowej” 2003, nr 4, s. 30-35.
4. Nielsen G. S., *Dyslexia, an invisible handicap – a challenge for the libraries*, „Scandinavian Public Library Quarterly” 1998, vol. 31, nr 3, s. 7-10. [Abstrakt BABIN, z. 1/2, 1999].
5. Ørnholt R., *Public libraries and lifelong learning*, „Scandinavian Public Library Quarterly” 1999, vol. 32, nr 3, s. 19-24, il. [Abstrakt BABIN 20, z. 1/2, 2000].
6. Próchnicka M., *Information literacy. Nowa sztuka wyzwolona XXI wieku*, [w:] *Książka, biblioteka, informacja – między podziałami a wspólnotą*, pod. red. J. Dzieńkowskiej, Kielce 2007, s. 433-447.
7. Rogozińska-Bień E., *Biblioteki publiczne punktem dostępu do Internetu dla społeczności lokalnej*, [w:] *Komputeryzacja i informacja elektroniczna w bibliotekach publicznych: materiały z ogólnopolskiej konferencji [...] Miedzeszyn, 20-22 listopada 2002 r.*, Warszawa 2003, s. 121-133.
8. *Rola biblioteki publicznej w edukacji dzieci i młodzieży: Kielce/Cedzyna 9-11 października 2006 r.*, Kielce 2006, s. 15-27.
9. Rutledge, H., *Dyslexia, challenges and opportunities for public libraries*, „Journal of Librarianship and Information Science” 2002, vol. 34, nr 3, s. 135-144 [Abstrakt BABIN, z. 4, 2002].

10. Skov A., *Information literacy and the role of public libraries*, "Scandinavian Public Library Quarterly" 2004, vol. 37, nr 3, s. 4-7, il. [Abstrakt BABIN 214, z. 3, 2005].

Zajęcia 9

Literatura wybrana samodzielnie przez studentów. Głównie artykuły z prasy bibliotekarskiej i bibliotekoznawczej (polskiej i zagranicznej).

Zajęcia 10-11

1. Gawroński A., Dynkowski M., *„Elektroniczne” bibliografie regionalne – nowa jakość?* [w:] *Wokół bibliotek i bibliotekarstwa: Księga jubileuszowa dedykowana Janowi Wołoszowi*, Warszawa 2005, s. 92-98.
2. Materska K., *Informacja europejska w bibliotekach publicznych a lokalne środowisko informacyjne*, „Poradnik Bibliotekarza” 2004, nr, s. 3-7.
3. *Sieć bibliotek publicznych wobec potrzeb społeczeństwa informacyjnego: materiały z ogólnopolskiej konferencji, Lublin 27-29 września 2005*, Warszawa 2006, s. 163.

Zajęcia 12

Literatura wybrana samodzielnie przez studentów. Głównie artykuły z prasy bibliotekarskiej i bibliotekoznawczej (polskiej i zagranicznej).

Zajęcia 13-14

1. Aleksandrowicz R., *Biblioteka w życiu ludzi starszych* [w:] *Oblicza kultury książki...*, s. 151-167.
2. Aleksandrowicz R., *Czy jesteśmy społeczeństwem otwartym na seniorów? O możliwościach dostępu osób starszych do informacji i biblioteki*, [w:] *Książka, biblioteka, informacja: między podziałami a wspólnotą*, Kielce 2007, s. 473-483.
3. Barter R., *Multiculturalism and libraries, and still the battle rages*, "New Library World" 1996, vol. 97, nr 1128, s. 10-14 [Abstrakt BABIN 167, z. 3/4, 1996].
4. Davis H., *Lifestyles, local communities, and libraries, a partnership for the future?* "Public Libraries" 1993, vol. 32, nr 6, s. 323-328, [Abstrakt BABIN 30, z. 1, 1995].
5. Jönsson-, Lanevska Y., *The gate to understanding, Swedish libraries and immigrants*, "New Library World" 2005, vol. 106, nr 3/4, s. 128-140 [Abstrakt BABIN 281, z. 4, 2005].
6. Lyons D. B., *No food, no drink – no more?, a study of food and drink policies and practices in public libraries*, "Public Libraries" 2000, vol. 39, nr 6, s. 338-340, [Abstrakt BABIN, z. 1/2, 2010].
7. Markussen S., *Sunday-opening for libraries, a research project at three Norwegian public libraries*, "Scandinavian Public Library Quarterly" 1999, vol. 32, nr 1, s. 19-23, [Abstrakt BABIN, z. 1/2, 2001].
8. Patte G., *Biblioteka poza murami* [w:] *Dziecko, książka, biblioteka. Zeszyty przekładów 53*, Warszawa 1993, s. 26-31.
9. Pors N. O., *Citizen services and public libraries, an analysis of a new service in Danish public libraries*, "New Library World" 2010, vol. 111, nr 7/8, s. 263-272 [Abstrakt BABIN 183, z. 3, 2010].

10. Rouyer-Gayette F., *Les Ruches*, "Bulletin des bibliothèques de France" 2004, nr 2, s. 24.
11. Walling L., L., *Public libraries and people with mental retardation*, "Public Libraries" 2001, vol. 40, nr 2, s. 115-120, [Abstrakt BABIN, z. 4, 2001].
12. Wojciechowski J., *Biblioteka w integracji środowiskowej*, „Przegląd Biblioteczny” 2008, z. 2, s. 226-239.

Czytelnictwo

dr Urszula Lisowska-Kożuch
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Skrócony opis przedmiotu

Ćwiczenia z czytelnictwa są realizowane w ciągu 30 godzin. Przedmiot należy do grupy przedmiotów podstawowych, jest obowiązkowo realizowany przez studentów w trakcie IV semestru. Jego program jest tak skonstruowany, aby wyposażyć studentów w wiedzę niezbędną dla osób zamierzających w przyszłości pracować w bibliotece szkolnej czy publicznej, daje wiedzę o formach pracy z czytelnikiem oraz metodologii badań ankietowych. Realizowany jest na Uczelni oraz w wybranej przez prowadzącego przedmiot bibliotece. Materiały potrzebne do wykonania zadań dostarczane są przez prowadzącego ćwiczenia. Zostają one zakupione ze środków IINiB.

Po zapoznaniu się na pierwszych zajęciach z podstawowymi zagadnieniami metodyki pracy z czytelnikiem, zwłaszcza z różnymi podziałami form pracy, studenci zaczynają realizować tematykę ćwiczeń omawiając kolejne formy pracy, które uporządkowano przyjmując kryterium tzw. sytuacji odbioru proponowane przez Jacka Wojciechowskiego. Przy omawianiu form indywidualnych, po zaprezentowaniu wiedzy teoretycznej, studenci w grupach przygotowują tzw. scenki dramatyczne. Symulują rozmowę z czytelnikiem na poziomie podstawowym, zaawansowanym i samodzielnym. Muszą uwzględnić klientów z różnych grup wiekowych oraz wziąć pod uwagę osoby chore i niepełnosprawne. Dostosowują konwersację do specyfiki biblioteki szkolnej albo publicznej. Celem rozmowy jest zorientowanie się w stopniu przygotowania czytelniczego, bibliotecznego i literackiego czytelników oraz dobór odpowiedniej książki.

Podczas omawiania form quasi-zbiorowych studenci przeglądają plakaty i foldery informacyjne o działalności bibliotek i oferowanych przez nie usługach, zwłaszcza związanych z promocją czytelnictwa. Omawiają strony internetowe wybranych bibliotek. Zwracają uwagę na obecność bibliotek z małych miejscowości, będących miejscem zamieszkania wielu z nich, w portalach społecznościowych. Redagują ulotkę informacyjną dla wybranej przez siebie biblioteki. Zastanawiają się nad najlepszymi sposobami dotarcia do różnych grup czytelników (chorych, niepełnosprawnych, starszych).

Po omówieniu form ekspozycyjnych grupa wybiera temat wystawy, która mogłaby zostać zrealizowana w wybranej, gminnej bibliotece publicznej. Studenci uzgadniają temat z bibliotekarzem zatrudnionym w tej placówce. Tworzą scenariusz wystawy, który realizują na kolejnych zajęciach. Po wykonaniu ekspozycji oraz plakatów i ulotek informacyjnych grupa rozmieszcza je w bibliotece. Wszystkie materiały studenci muszą wykonać samodzielnie. Bibliotekarz dostarcza odpowiednie książki i czasopisma.

Kolejnym krokiem jest omówienie zbiorowych form pracy z czytelnikiem oraz stworzenie scenariusza konkursu czytelniczego. Studenci przygotowują odpowiednie plakaty i ulotki informujące o konkursie, wraz z jego regulaminem. Bibliotekarz odpowiada za kontakt z zainteresowanymi czytelnikami. Studenci opracowują wszystkie pytania i konkurencje z podziałem na poszczególne etapy, zasady oceniania i punktowania, przygotowują niezbędne przedmioty oraz dyplomy, sami powołują jury oraz wyznaczają lidera, który poprowadzi konkurs. Nagrody zakupuje prowadzący ćwiczenia ze środków Instytutu. Po przeprowadzeniu konkursu studenci piszą sprawozdanie – jeden egzemplarz dostarczają bibliotekarzowi, drugi prowadzącemu zajęcia.

Przy formach zespołowych studenci omawiają spotkania autorskie. Podają propozycje spotkań ze znanymi ludźmi, ale nie zapominają o twórcach lokalnych. Szukają osób z otoczenia, w którym działa wybrana przez nich biblioteka gminna, a które można byłoby zaprosić na takie spotkanie. Proponują tematy dyskusji, które ich zdaniem zainteresują osoby z małych miejscowości. Przy omawianiu lekcji bibliotecznych podają przykłady tematów zajęć oraz opracowują ich konspekty. Biorą pod uwagę współpracę z biblioteką szkolną i tematy dostosowane do potrzeb uczniów danego typu i poziomu szkoły. Nie zapominają o osobach starszych, którym niezbędne mogą okazać się zajęcia omawiające sposoby wyszukiwania informacji w katalogach (tradycyjnym i/lub elektronicznym), w różnych źródłach.

Ostatnią częścią ćwiczeń są badania ankietowe. Studenci przygotowują kwestionariusz ankiety dotyczący oceny gminnej biblioteki publicznej, w której realizowali wystawę i konkurs. Przeprowadzają badania ankietowe na wybranej grupie osób, opracowują wyniki oraz tworzą analizę ilościową i jakościową ankiety.

Forma zajęć

Przedmiot realizowany jest w formie:

- ćwiczeń – 22 godziny,
- zajęć terenowych – 8 godzin.

Pełny opis przedmiotu

Proponowany przedmiot, który ma przygotować czytelnika do pracy w każdym typie biblioteki, a w szczególności do pracy w bibliotece szkolnej i publicznej, został zmodyfikowany pod kątem szerszego uwzględnienia problematyki małych bibliotek publicznych. Treści te zostały mocniej zaakcentowane, ponadto wprowadzono realizację ćwiczeń w konkretnej gminnej bibliotece publicznej. Zmiany mają uzmysłowić studentom, jak ważny jest czytelnik i jego potrzeby, jak ważne są realia, w których bibliotekarzowi z takiej placówki przyjdzie pracować. Jako że biblioteka publiczna w małej miejscowości często jest jedynym centrum aktywności kulturalnej, w tematyce ćwiczeń uwzględniono wiele elementów, które realizowane są w naszym Instytucie od lat, a stanowią istotny komponent z tzw. „Menu 8”. Są to przede wszystkim:

- promocja czytelnictwa i kultury,

- praca z dziećmi i młodzieżą,
- informatyka dla grup wykluczonych,
- usługi i poradnictwo w zakresie multimedialności.

Tematyka zajęć

1. Wprowadzenie do zagadnień metodyki pracy z czytelnikiem (2 godz.).
 Studenci zapoznają się z podstawowymi zagadnieniami metodyki pracy z czytelnikiem. Potrafią zdefiniować pojęcie pedagogiki bibliotecznej, podać różne propozycje podziału form pracy.
2. Formy indywidualne jako podstawowe formy pracy w każdym typie bibliotek (2 godz.).
 Studenci wiedzą, w jaki sposób nawiązać kontakt z czytelnikiem, prowadzić rozmowę. Znają ogólne zasady kontaktów interpersonalnych. Na podstawie obserwacji i prowadzonej rozmowy potrafią określić, na jakim poziomie przygotowania czytelniczego i bibliotecznego jest czytelnik. W razie konieczności zapoznają czytelnika z biblioteką, regulaminem, zasadami wyszukiwania informacji w katalogu. Orientują się w zainteresowaniach czytelnika, pomagają wybrać mu odpowiednią książkę. Zastanawiają się, w jaki sposób dotrzeć do czytelników chorych i niepełnosprawnych oraz osób starszych.
3. Formy quasi-zbiorowe: formy informacyjno-propagandowe, wystawowe (2 godz.).
 Studenci zapoznają się z plakatami, ulotkami i folderami reklamującymi różne biblioteki i oferowane przez nie usługi. Sprawdzają czy realizują one warunki: czytelności, aktualności i użyteczności. Analizują strony internetowe różnych bibliotek, szukają informacji o gminnych bibliotekach publicznych działających w ich rodzinnych miejscowościach, zwracają uwagę, czy te biblioteki wykorzystują portale społecznościowe. Tworzą folder informacyjny dla wybranej przez siebie biblioteki.
4. Tworzenie scenariusza wystawy dla wybranej biblioteki (2 godz.).
 Studenci tworzą scenariusz wystawy na wybrany przez siebie temat. Scenariusz musi uwzględniać warunki biblioteki, w której wystawa będzie realizowana.
5. Realizacja wystawy w wybranej bibliotece (2 godz.).
 Po przygotowaniu materiałów na wystawę, plakatów i ulotek informacyjnych, studenci rozmieszczają eksponaty w wybranej sali. Wszystkie materiały wykonują samodzielnie. Bibliotekarz dostarcza książki i czasopisma. Po wyznaczonym czasie zbierają materiały i analizują wpisy z książki pamiątkowej.
6. Formy zbiorowe: konkurs, prelekcja, imprezy literackie, wieczory bajek (2 godz.).
 Studenci omawiają zbiorowe formy pracy z czytelnikiem. Analizują propozycje imprez czytelniczych różnych bibliotek. Podają własne propozycje imprez możliwych do zrealizowania w bibliotece szkolnej i bibliotece publicznej.
7. Tworzenie scenariusza konkursu czytelniczego (4 godz.).
 Studenci tworzą scenariusz konkursu czytelniczego związanego z tematyką wystawy. Opracowują szczegółowy regulamin, pytania i konkurencje, zasady oceniania i punktowania. Samodzielnie tworzą plakaty informacyjne, ulotki, dyplomy i inne materiały niezbędne do przeprowadzenia konkursu.
8. Przeprowadzenie konkursu w wybranej bibliotece (4 godz.).
 Studenci powołują jury i wyznaczają lidera, który poprowadzi konkurs w wybranej bibliotece. Poszczególne etapy konkursu dokumentują, nagrywając ich przebieg lub fotografując.

9. **Formy zespołowe: lekcja biblioteczna, spotkanie autorskie, dyskusja (2 godz.).**
Studenci omawiają formy zespołowe. Zwracają uwagę na spotkania autorskie, wymieniają osoby najczęściej zapraszane przez biblioteki (na podstawie analizy informacji zamieszczonych na stronach internetowych bibliotek). Podają nazwiska osób, które ich zdaniem warto zaprosić na takie spotkanie. Biorą pod uwagę twórców lokalnych. Omawiają istotę i mechanizmy dyskusji, podają propozycje tematów, które mogłyby zainteresować użytkowników biblioteki.
10. **Tworzenie konspektów zajęć (2 godz.).**
Studenci tworzą konspekty zajęć bibliotecznych, które można by przeprowadzić w bibliotece szkolnej i publicznej. Biorą pod uwagę dzieci i młodzież, ale także czytelnika starszego, któremu kontakt z katalogiem elektronicznym może sprawiać trudność. Proponują cykl szkoleń związanych z multimediami, podstawami korzystania z komputera czy Internetu.
11. **Badania ankietowe: kwestionariusz ankiety jako narzędzie badawcze, przygotowanie kwestionariusza ankiety na wybrany temat (4 godz.).**
Studenci w grupach opracowują kwestionariusz ankiety na temat oceny biblioteki publicznej, w której realizowali zajęcia. Chcą zbadać, w jaki sposób postrzegana jest biblioteka, jak czytelnicy oceniają jej funkcjonowanie, księgozbiór, usługi i realizowane formy pracy z czytelnikiem. Tworzą kwestionariusz ankiety dla określonej grupy respondentów, następnie przeprowadzają badania.
12. **Analiza ilościowa i jakościowa badań (2 godz.).**
Studenci opracowują wyniki, tworzą analizę badań ankietowych (ilościową i jakościową) oraz wyciągają określone wnioski.

Studenci podczas zajęć zapoznają się z warunkami pracy wybranej, gminnej biblioteki publicznej. Wybierając temat wystawy i konkursu, biorą pod uwagę potrzeby rzeczywistego czytelnika. Realizowane formy muszą dostosować do istniejących realiów. Materiały opracowują i wykonują samodzielnie, co uzmysławia im, jaką pracę będą wykonywać w przyszłości. Satysfakcja z wykonanej pracy i pozytywne wpisy, które znajdą się w *Księdze pamiątkowej*, będą motywacją na przyszłość. Studenci pracują w grupach – uczy ich to współdziałania, dzielenia się pracą i wykorzystywania różnych umiejętności. Dużą część działań praktycznych wykonują samodzielnie poza obrębem uczelni, na zajęciach prezentują wyniki swoich starań. Taka forma realizacji zajęć wyzwała inicjatywę studentów i wspiera innowacyjność. Pozwala również wyłonić liderów grup.

Oczekiwane efekty uczenia się

Osiągnięta **wiedza**: Student wie, na czym polega praca z czytelnikiem. Zna różnorodne formy pracy, ich podziały. Zna podstawowe zasady dotyczące kontaktów interpersonalnych, wie, na jakiego czytelnika może trafić. Ma wystarczającą wiedzę, żeby zorientować się, na jakim poziomie przygotowania bibliotecznego i czytelniczego jest użytkownik biblioteki. Wie, jaką książkę może doradzić. Orientuje się, jakie są sposoby dotarcia do czytelnika chorego i niepełnosprawnego, do osób starszych.

Student zna zasady tworzenia plakatów, ulotek, folderów reklamowych. Wie, jakie warunki muszą te formy spełnić. Wie również, jakie są rodzaje wystaw organizowanych w bibliotekach, zna zasady tworzenia scenariusza wystaw. Orientuje się w rodzajach form zbiorowych i zasadach tworzenia scenariusza konkursu czytelniczego. Poznaje zasady organizacji spotkań autorskich, wie, z jakich części się składają. W przypadku dyskusji zna jej mechanizmy i podstawowe wyznaczniki, którymi musi się kierować przy jej organizowaniu. Wie, jakie zajęcia może prowadzić z dziećmi i młodzieżą, a jakie z dorosłym czytelnikiem oraz jak napisać konspekt takich zajęć.

Student zna zasady konstruowania kwestionariuszy ankiet, opracowania wyników, pisania analizy badań ankietowych.

Opanowane **umiejętności**: Student potrafi rozpoznać poziom przygotowania bibliotecznego i czytelniczego użytkownika, a także jego zainteresowania, doradzić wybór odpowiedniej książki. Jest w stanie samodzielnie zredagować folder, plakat lub ulotkę informacyjną o bibliotece i oferowanych przez nią usługach. Posiada umiejętność odpowiedniego skonstruowania scenariusza wystawy na dowolny temat czy organizacji wystawy, dostosowując ją do oczekiwań odbiorców oraz do istniejących warunków lokalowych i finansowych. Potrafi zaplanować i zrealizować konkurs dla wybranej grupy czytelników, tworzy do niego scenariusz, regulamin, zasady oceniania i punktowania, sam wymyśla pytania i konkurencje, tak, aby były atrakcyjne dla czytelników. Potrafi zorganizować spotkanie autorskie, promując twórców lokalnych. Proponuje tematy dyskusji, które powinny zainteresować sporą grupę mieszkańców danej miejscowości.

Nawiązuje współpracę z biblioteką innego typu, proponując przeprowadzenie odpowiednich zajęć. Potrafi napisać konspekt zajęć bibliotecznych i przeprowadzić je. Osobom starszym proponuje zajęcia z podstaw obsługi komputera, korzystania z katalogu elektronicznego czy Internetu. Samodzielnie tworzy kwestionariusz ankiety na temat oceny swojej biblioteki czy stanu czytelnictwa wybranej grupy osób, przeprowadza badania i je opracowuje.

Metody i kryteria oceniania

Zaliczenie: praktyczna realizacja ćwiczeń, przygotowanie do zajęć, obecność na zajęciach.

Sposób zaliczenia

Zaliczenie z ćwiczeń.

Literatura

1. Andrzejewska J.: *Bibliotekarstwo szkolne: teoria i praktyka*. T. 2, *Praca pedagogiczna biblioteki*. Warszawa 1996.
2. Andrzejewska J.: *Kultura czytelnicza jednostki jako program edukacji czytelniczej i przedmiot badań*. „Studia o Książce”, T. 18. Wrocław 1989.

3. Borecka I.: *Książka w życiu niepełnosprawnych czytelników*. „Konspekt” 2004, nr 19.
4. *Biblioteka w otoczeniu społecznym*, pod red. E. B. Zybert. Warszawa 2000.
5. Budzyńska B.: *Działalność kulturalna bibliotek publicznych*. „Poradnik Bibliotekarza” 2006, nr 1, s. 3-8.
6. Drzewiecki M.: *Biblioteka i informacja w środowisku współczesnej szkoły*. Warszawa 2001.
7. Ippoldt L.: *Młody czytelnik niepełnosprawny w świecie książki, biblioteki i informacji naukowej*, pod red. Krystyny Heskiej-Kwaśniewicz i Ireny Sochy. Katowice 1996, s. 256-263.
8. Klonowski J.: *Doskonalenie umiejętności interpersonalnych bibliotekarzy, pierwszy kontakt z klientem*. „Bibliotekarz” 2004, nr 1, s. 8-12.
9. Kowalczyk Z.: *Animacja potrzeb kulturowych w bibliotece*. „Bibliotekarz Lubuski” 2004, nr 1, s. 37-41.
10. Kucera H.: *Jak promować bibliotekę wiejską?* „Poradnik Bibliotekarza” 2005, nr 4, s. 23-25.
11. Łobocki M.: *Metody badań pedagogicznych*. Warszawa 2000, 2007.
12. Papużyńska J.: *Książki, dzieci, biblioteka. Z zagadnień upowszechniania czytelnictwa i książki dziecięcej*. Warszawa 1992.
13. Pilch T.: *Zasady badań pedagogicznych*. Warszawa 1995.
14. Wajda A.: *Metodyka i organizacja czytelnictwa*. Warszawa 1983.
15. Walentynowicz M.: *Podstawy czytelnictwa powszechnego*. Wrocław, Warszawa, Kraków 1970.
16. Wojciechowski J.: *Czytelnictwo*. Warszawa 2000.
17. Wojciechowski J.: *Podstawy pracy z czytelnikiem*. Warszawa 1992.
18. Wojciechowski J.: *Praca z użytkownikiem w bibliotece*. Warszawa 2000.

Glokalizacja w bibliotekach publicznych

dr Dorota Grabowska
Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

Skrócony opis przedmiotu

Celem zajęć jest ukazanie organizacji bibliotek, które realizują zadania globalizacyjne. Treści globalne, mimo że bardzo rozległe, nie muszą być oderwane od lokalnych bądź wobec nich sprzeczne, dlatego że mają lub powinny mieć – lokalne odpowiedniki. Każda treść przyjmowana, żeby była zrozumiana, musi być zinterpretowana przez filtr własnych opinii odbiorcy. Nadanie może być globalne, ale odbiór oraz zrozumienie są w znacznym stopniu lokalne. Zatem treści i przeświadczenia lokalne występują w roli „przekładni” interpretacyjnej, transformując treści i przeświadczenia globalne na odniesienie osobiste, w dużej części lokalne. Podczas zajęć zostanie wyjaśnione pojęcie globalizacji – wzajemne powiązanie treści globalnych oraz lokalnych i zwrócona zostanie uwaga na to, że zadania globalizacyjne są realizowane tylko w takich bibliotekach publicznych, które mają charakter wyłącznie lub głównie środowiskowy i są w swoim otoczeniu rzeczywiście ważnymi instytucjami publicznymi. Takimi bywają zaś najczęściej biblioteki małe lub średnie, dobrze „zanurzone” w środowisku. Przedstawiona zostanie specyfika takich bibliotek i wybrane czynniki, które mają wpływ na ich organizację i działalność m.in.: globalizacja, ustawodawstwo, lobbing i rzecznictwo na rzecz bibliotek, sytuacja demograficzna, tradycja bibliotekarska, sieć bibliotek, komputeryzacja itp. Omówione zostaną działania małych bibliotek. Lokalne biblioteki rozpowszechniają głównie treści globalne. Jednocześnie gromadząc bieżące i archiwalne zasoby, odnoszące się podmiotowo do bezpośredniego otoczenia oraz oferując informacje miejscowe, biblioteki rozpowszechniają, a niekiedy same wytwarzają treści lokalne. Są ośrodkami pamięci środowiskowej oraz mogą organizować aktualną kronikę środowiskową, w formie stron WWW, baz danych bądź czasopism lokalnych czy blogów. Zaprezentowane zostaną również „dobre praktyki” – konkretne przykłady małych bibliotek prowadzących ciekawą działalność na rzecz promocji czytelnictwa i kultury, podczas której widoczna jest realizacja zadań związanych z kulturą globalną. Szczególna uwaga zwrócona zostanie na pracę z dziećmi i młodzieżą. Podkreślona zostanie ważna rola małych bibliotek w środowisku lokalnym i możliwości, jakie mają takie biblioteki.

Forma zajęć

10 godzin – konwersatorium.

Pełny opis przedmiotu

Przedstawienie celu zajęć

Organizacja bibliotek, które realizują zadania globalizacyjne. W trakcie zajęć podejmowane będą problemy związane ze współczesnym bibliotekoznawstwem (w badaniach sondażowych przeprowadzonych przez PTB OW wiedza z tego obszaru znalazła się na trzecim miejscu wśród studentów studiów licencjackich – wskazało na nią 53,57% badanych) oraz odwołujące się do założeń Programu Rozwoju Bibliotek i wyodrębnionych w nim obszarów działania, zwłaszcza: promocji czytelnictwa i kultury, pracy z dziećmi i młodzieżą, uwzględnienia działań dla grup wykluczonych, ułatwienia dostępu do informacji lokalnej, funkcjonalnego dostępu do zasobów bibliotecznych, wsparcia do lokalnej samoorganizacji społecznej.

Lista skojarzeń (zabawa dydaktyczna): uczestnicy na karteczkach wypisują skojarzenia ze słowem globalizacja. Skojarzenia są odczytane, uporządkowane i omówione – pozwala to na wspólne zdefiniowanie pojęcia. Termin powstał z połączenia dwóch wyrazów: globalny i lokalny. Stosowany jest na oznaczenie „adaptacji globalnych działań do lokalnych warunków”. Wyraża się popularnym hasłem: „myśl globalnie, działaj lokalnie”. Globalizacja jest reakcją na procesy globalizacyjne, wyraża potrzebę zdefiniowania przestrzeni i osadzenia jej w czasie, „zakorzenia się”, określenia własnego miejsca i tożsamości. W tym kontekście ważne jest utrzymanie różnorodności kulturowej przez wspieranie i promocję kultur lokalnych i regionalnych. Zadania globalizacyjne wykonywane są tylko w takich bibliotekach publicznych, które mają charakter środowiskowy i są w swoim otoczeniu rzeczywiście ważnymi instytucjami publicznymi. Takimi bywają zaś biblioteki małe lub średnie, dobrze „zanurzone” w środowisku.

Gra dydaktyczna: uczestnicy wyobrażają sobie, że są pracownikami małej biblioteki i mają ustosunkować się do otrzymanych na kartkach stwierdzeń: W mojej pracy jeszcze nigdy się nie nudziłem; Jesteśmy sprawnym, pracującym bez konfliktu zespołem; Gdziekolwiek patrzę, rzadko widzę efekty mojej pracy; Jestem w pełni zadowolony z sukcesów związanych z moją działalnością; Obowiązuje u mnie ścisły podział pomiędzy moją pracą a życiem prywatnym; Codzienne, bezsensowne błahostki utrudniają moją aktywność zawodową; Stwierdziłem, że mam za mało potwierdzenia w mojej pracy; Uważam, że byłoby korzystniej, gdybym miał inną pracę; Mógłbym zajmować się moją działalnością przez całe życie itp.

Na podstawie wypowiedzi studentów omówiona zostanie specyfika pracy w małych bibliotekach (małe biblioteki swoją specyfikę zawdzięczają kilku czynnikom: często są jedynymi miejscami kontaktu społeczności lokalnej z kulturą i wiedzą, mają niewielką – nierzadko jednoosobową – obsadę kadrową, a co za tym idzie – wymagają od bibliotekarzy szerszych umiejętności, niż ma to miejsce w przypadku dużych bibliotek publicznych. Bibliotekarz jest identyfikowalny w środowisku, z jednej strony jest mu trudniej, a z drugiej łatwiej walczyć ze stereotypami zawodu.). Ponadto zostaną wyróżnione czynniki mające wpływ na funkcjonowanie małych bibliotek gminnych.

Praca w domu: podział uczestników na zespoły, każdy ma za zadanie omówić jeden, wybrany czynnik mający wpływ na funkcjonowanie małej biblioteki publicznej – omówienie powinno być przygotowane pisemnie w sformalizowanej formie elektronicznej i ustnie (np. globalizacja, ustawodawstwo, lobbing i rzecznictwo na rzecz bibliotek, sytuacja demograficzna, tradycja bibliotekarska, sieć bibliotek, komputeryzacja itp.).

Omówienie czynników determinujących działalność małych bibliotek publicznych

Szczególna uwaga powinna być zwrócona na to, że biblioteki publiczne mają szczególną rolę do odegrania w tworzeniu i funkcjonowaniu nowoczesnego społeczeństwa, którego rozwój w dominującej mierze zależy od dostępu i umiejętności korzystania z informacji i wiedzy. Łatwy i szybki dostęp do informacji warunkuje rozwój kulturalny i zawodowy jednostek i grup, ich wolność, dobrobyt i uczestnictwo w życiu społecznym oraz świadome korzystanie z praw obywatelskich, czyli zapewnia podstawowe wartości demokratycznego społeczeństwa informacyjnego. Mimo tych założeń liczba placówek bibliotecznych w Polsce zmniejsza się, a sieć biblioteczna ulega dezintegracji. Zmieniają się potrzeby użytkowników, którzy w coraz większym stopniu korzystają z mediów elektronicznych. Odnotowany jest wyraźny spadek w statystykach odwiedzin bibliotek oraz korzystania w nich zarówno z książek, jak i prasy. Korzystanie z Internetu też nie jest jednak powszechne, a 90% korzystających z Internetu robi to w sposób bierny.

W oparciu o prace studentów powstanie wspólne opracowanie dotyczące czynników determinujących funkcjonowanie małych bibliotek publicznych.

Miniwykład: zwrócenie uwagi na takie elementy w działalności małych bibliotek publicznych jak: gromadzenie i rozpowszechnianie treści globalnych i lokalnych (ułatwienie dostępu do informacji lokalnej), promocja czytelnictwa i kultury globalnej, praca z dziećmi i młodzieżą, działania na rzecz grup wykluczonych, integracja społeczności lokalnej. Biblioteka powinna być postrzegana jako miejsce czytania, działania a także jako przyjazne miejsce spotkań, lokalne centrum aktywności i integracji – biblioteka otwarta i dostępna dla wszystkich, umożliwiająca różnorodne sposoby zdobywania informacji i oferująca ciekawe formy spędzania czasu.

Praca w domu: przygotowanie prezentacji o działalności wybranej biblioteki publicznej – zaprezentowanie „dobrych praktyk”. Należy uwzględnić: czynniki zewnętrzne determinujące działalność danej biblioteki, lokalizację, lokal, pracowników, zbiory, komputeryzację i działalność (najszerzej).

Omówienie wybranych przykładów dobrych praktyk – prezentacje

Szczególna uwaga powinna być zwrócona na: funkcjonalny dostęp do zasobów bibliotecznych, ułatwienie dostępu do informacji lokalnej, promocję czytelnictwa i kultury (zwłaszcza globalnej), pracę z dziećmi i młodzieżą oraz z grupami wykluczonymi, wsparcie dla lokalnej samoorganizacji społecznej, usługi i poradnictwo w zakresie multimedialności.

Należy podkreślić, że małe biblioteki często rejestrują życie środowiska zarówno w formie papierowej (tworząc np. kartoteki zagadnieniowe), jak i elektronicznej (strony internetowe, blogi). Omówienie dobrych przykładów ukaże znaczącą rolę małych bibliotek publicznych w środowisku.

Oczekiwane efekty uczenia się

Osiągnięta **wiedza** (mieści się tutaj to, co uczestnik po zajęciach powinien wiedzieć i rozumieć):

Uczestnik:

- definiuje pojęcie globalizacja, zwracając uwagę na to, że zadania globalizacyjne są realizowane tylko w takich bibliotekach publicznych, które mają charakter wyłącznie lub głównie środowiskowy i są w swoim otoczeniu rzeczywiście ważnymi instytucjami publicznymi. Takimi bywają zaś najczęściej biblioteki małe lub średnie, dobrze „zanurzone” w środowisku,
- wymienia czynniki determinujące funkcjonowanie małych bibliotek publicznych, takie jak: globalizacja, ustawodawstwo, lobbing i rzecznictwo na rzecz bibliotek, sytuacja demograficzna, tradycja bibliotekarska, sieć bibliotek, komputeryzacja itp.,
- wyjaśnia, na czym polega specyfika pracy małej biblioteki publicznej,
- wylicza formy pracy biblioteki środowiskowej i wskazuje te, które służą realizacji zadań globalizacyjnych,
- wymienia elementy, które należy wziąć pod uwagę przy wyborze małej biblioteki, jako przykładu „dobrej praktyki”.

Opanowane **umiejętności** (mieści się tutaj to, co jest związane z zastosowaniem zdobytej wiedzy w sytuacjach typowych i nietypowych):

Uczestnik:

- dowodzi, że zadania globalizacyjne realizują biblioteki środowiskowe (małe biblioteki publiczne),
- charakteryzuje czynniki mające zasadniczy wpływ na funkcjonowanie małych bibliotek,
- porównuje działalność dużej i małej biblioteki publicznej,
- analizuje działalność małej biblioteki publicznej,
- prezentuje organizację dobrze działającej biblioteki lokalnej,
- dowodzi, że zaprezentowana biblioteka jest przykładem „dobrej praktyki”,
- ocenia działania małej biblioteki pod kątem zadań globalizacyjnych, bierze pod uwagę: funkcjonalny dostęp do zasobów bibliotecznych, ułatwienie dostępu do informacji lokalnej, promocję czytelnictwa i kultury, pracę z dziećmi i młodzieżą, oraz z grupami wykluczonymi, wsparcie dla lokalnej samoorganizacji społecznej, usługi i poradnictwo w zakresie multimedialności.

Metody i kryteria oceniania

Oceniane będą: omówienie czynników determinujących działalność małych bibliotek oraz prezentacja dobrych praktyk.

Sposób zaliczenia

Zaliczenie na ocenę.

Literatura

1. Biliński L.: *Biblioteki publiczne końca XX wieku*. Warszawa 2001.
2. *Dobra biblioteka publiczna – czyli jaka?* Red. A. Wiśniewska i A. Paszko. Kraków 2006.
3. *Działalność bibliotek publicznych: wytyczne IFLA/UNESCO*. Warszawa 2002.
4. Gondek E.: *Polska wieś w dokumentacji statystycznej, socjologicznej i kulturowej (na użytek oceny wiedzy o bibliotekarstwie publicznym)*. W: *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych*. Warszawa 2010, s. 15-32.
5. Gorman M.: *Our enduring values. Librarianship in the 21-st century*. Chicago 2000.
6. Kołodziejska J.: *Biblioteki publiczne w strukturze społecznej*. Warszawa 2010.
7. Kołodziejska J.: *Szerokie okno biblioteki*. Warszawa 2006.
8. Tarkowski A., Koszowska A., Filiciak M., Krakowska K.: *Analiza kontekstu planowania Programu Bibliotecznego*. Warszawa: Wydaw. FRSI, sierpień 2008. Dostępny w World Wide Web: <http://www.fr.si.org.pl>.
9. Wojciechowski J.: *Biblioteki w globalizacji świadomości dziecka*. W: *Książka, biblioteka, informacja w kręgu kultury i edukacji*. Warszawa 2008, s. 194-204.
10. Zybert E. B.: *Udział bibliotek publicznych w działaniach na rzecz budowy społeczeństwa informacyjnego. Refleksje z międzynarodowych kongresów IFLA*. W: *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych*. Warszawa 2010, s. 33-53.
11. Wybrane, aktualne teksty z „Poradnika Bibliotekarza” z działu „Biblioteka • Środowisko”.

Informacja i usługi publiczne w bibliotekach publicznych

dr Mariusz Luterek
Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych
Uniwersytet Warszawski

Skrócony opis przedmiotu

W ramach przedmiotu studenci poznają podstawowe zagadnienia i uwarunkowania związane z systemem informacji publicznej w Polsce: biuletynu informacji publicznej oraz platformy ePUAP, poprzez którą można zainicjować realizację usług publicznych.

Głównym założeniem zajęć jest przygotowanie studentów, przyszłych pracowników bibliotek gminnych, do pośredniczenia w dostępie do informacji i usług publicznych. Oznacza to konieczność zapoznania się z podstawami teoretycznymi, ale największy nacisk położony zostanie na zagadnienia praktyczne.

Student w ramach zajęć zapozna się z zasadami dostępu do informacji publicznej, pozna strukturę Biuletynu Informacji Publicznej, dokona analizy zawartości wybranych stron podmiotowych BIP, złoży zapytanie o informację publiczną niedostępną w BIP.

W obszarze usług student zapozna się z mechanizmami ich realizacji, nauczy się inicjować usługi, w szczególności usługi wskazane do informatyzacji w pierwszej kolejności w dokumencie Wrota Polski (druga wersja projektu), a w tym: wystąpienie o zmianę dowodu osobistego, świadczenia urzędów pracy, zgłoszenie na policję, rozliczenia z urzędem skarbowym, zmiana miejsca zameldowania.

Student zapozna się z głównymi źródłami informacji publicznej (poza BIP) w Polsce i w Unii Europejskiej, ze szczególnym naciskiem na dostępne w wersji polskojęzycznej zasoby portalu EUROPA i powiązanych z nim baz danych.

W obszarze e-uczestniczenia student zapozna się z mechanizmami konsultacyjnymi (polskimi i unijnymi).

Zdobyta w ramach zajęć wiedza pozwoli na przygotowanie projektu zaplecza informacyjnego dla pracownika publicznej biblioteki gminnej w wybranej gminie w zakresie dostępu do informacji i usług publicznych. Pozyskana w ten sposób wiedza pozwoli studentom na zidentyfikowanie potencjalnych problemów i możliwych dla nich rozwiązań w tym obszarze.

Forma zajęć

Przedmiot realizowany jest w formie warsztatów/15h.

Pełny opis przedmiotu

W ramach przedmiotu studenci poznają podstawowe zagadnienia i uwarunkowania związane z systemem informacji publicznej w Polsce: biuletynu informacji publicznej oraz platformy ePUAP, poprzez którą można zainicjować realizację usług publicznych.

Głównym założeniem zajęć jest przygotowanie studentów, przyszłych pracowników bibliotek gminnych, do pośredniczenia w dostępie do informacji i usług publicznych. Oznacza to konieczność zapoznania się z podstawami teoretycznymi, ale największy nacisk położony zostanie na zagadnienia praktyczne.

W obszarze usług student zapozna się z mechanizmami ich realizacji, nauczy się inicjować usługi, w szczególności usługi wskazane do informatyzacji w pierwszej kolejności w dokumencie Wrota Polski (druga wersja projektu), a w tym: wystąpienie o zmianę dowodu osobistego, świadczenia urzędów pracy, zgłoszenie na policję, rozliczenia z urzędem skarbowym, zmiana miejsca zameldowania.

Student zapozna się z głównymi źródłami informacji publicznej (poza BIP) w Polsce i w Unii Europejskiej, ze szczególnym naciskiem na dostępne w wersji polskojęzycznej zasoby portalu EUROPA i powiązanych z nim baz danych.

W obszarze e-uczestniczenia student zapozna się z mechanizmami konsultacyjnymi (polskimi i unijnymi).

Kolejne zajęcia będą obejmować następującą problematykę:

1. Wprowadzenie do systemów informacji publicznej (uwarunkowania prawne, a w tym ogólne zasady dostępu do informacji publicznej). Przydzielenie studentom konkretnych gmin, których publiczna przestrzeń informacyjna będzie przedmiotem ich pracy w ramach warsztatów.
2. Rola bibliotek w dostępie do systemu informacji i usług publicznych – dyskusja nad przykładami najlepszych praktyk, zaczerpniętych z doświadczeń polskich i amerykańskich.
3. Biuletyn Informacji Publicznej – dokonanie przez studenta samodzielnej analizy zawartości wybranych stron podmiotowych BIP, złożenie kilku zapytań o informację publiczną niedostępną w BIP w celu weryfikacji poprawności funkcjonowania systemu.
4. Zajęcia 4-7 to praca nad publiczną przestrzenią informacyjną w wybranej gminie, identyfikowanie dostępnych zasobów informacyjnych w postaci elektronicznej, usług publicznych dostępnych w danej gminie (z poziomu lokalnego, wojewódzkiego – Wrota Polski, krajowego – ePUAP), opracowywanie przez studentów przewodnika po publicznej przestrzeni informacyjnej w danej gminie, z uwzględnieniem źródeł regionalnych, krajowych, europejskich.
5. Ostatnie zajęcia zostaną poświęcone omówieniu przewodników przygotowanych przez studentów i przedyskutowaniu pojawiających się problemów. Zweryfikowane zostaną również wyniki testu w postaci złożenia zapytań o informację publiczną niedostępną w BIP.

Zdobyta w ramach zajęć wiedza pozwoli na przygotowanie projektu zaplecza informacyjnego dla pracownika publicznej biblioteki gminnej w wybranej gminie w zakresie dostępu do informacji i usług publicznych. Pozyskana w ten sposób wiedza

pozwole studentom na zidentyfikowanie potencjalnych problemów i możliwych dla nich rozwiązań w tym obszarze.

Dotychczas prowadzone na Uniwersytecie Warszawskim (i innych placówkach kształcących bibliotekarzy) zajęcia dotyczące systemów typu *e-government* miały charakter teoretyczny. Absolwent mógł więc wykazać się wiedzą ogólną w tym obszarze, ale nie posiadał umiejętności praktycznych w zakresie budowania własnego zaplecza/warsztatu informacyjnego w odniesieniu do systemów informacji publicznej. Przedmiot, wykorzystując niektóre z zaleceń American Library Association dla kształcenia bibliotekarzy-specjalistów od *e-government* w związku z powyższym w sposób zasadniczy poszerza ofertę edukacyjną skierowaną do przyszłych bibliotekarzy – pracowników bibliotek gminnych.

Zakres tematyczny kursu mieści się w obszarze e-administracja, opisanym w publikacji „Miejsce dla obywateli – e-administracja”, wydanej w ramach serii „Aktywna Biblioteka”, Program Rozwoju Bibliotek, FRŚI. W publikacji tej czytamy „Biblioteka publiczna może odegrać istotną rolę w ułatwianiu dostępu do e-administracji. (...) oprócz udostępnienia stanowisk komputerowych czy prostej pomocy technicznej i merytorycznej [biblioteka może zaoferować] pomoc w korzystaniu z e-usług. Tu może być potrzebny instruktaż dotyczący rejestrowania się na platformach urzędowych, tworzenia skrzynek kontaktowych, wypełniania formularzy elektronicznych, uzyskiwania i korzystania z podpisu elektronicznego, korzystania z elektronicznych skrzynek podawczych, uzyskiwania elektronicznego poświadczenia odbioru czy informacji, na jakim etapie znajduje się załatwiana sprawa, odbierania pism kierowanych przez urząd”. Wszystkie te zagadnienia mieszczą się w projektowanym przedmiocie.

Zgodnie z wskazanymi w publikacji *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych*, proponowany przedmiot obejmuje zagadnienia nieomawiane dotychczas w ramach programu studiów licencjackich (problematyka *e-government* pojawia się w programie kształcenia realizowanym w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW dopiero na 2 roku uzupełniających studiów magisterskich). Jednocześnie proponowany przedmiot integruje wiedzę teoretyczną z zakresu ogólnie rozumianego bibliotekoznawstwa wokół pewnego szczególnego aspektu funkcjonowania małych bibliotek, jakim jest przygotowanie ich do implementacji *e-government*). Zaproponowana tu warsztatowa forma zajęć pozwoli na zaangażowanie studentów w proces przygotowania niezbędnego zaplecza/warsztatu w zakresie informacji publicznej, co pozwoli na bardziej samodzielne poruszanie się w tym obszarze.

Oczekiwane efekty uczenia się

Osiągnięta **wiedza**:

- student posiada wiedzę na temat podstawowych zagadnień i uwarunkowań związanych z funkcjonowaniem systemów informacji publicznej w Polsce: Biuletynu Informacji Publicznej oraz platformy ePUAP, poprzez którą można zainicjować realizację usług publicznych,

- student zna zasady dostępu do informacji publicznej, zna strukturę Biuletynu Informacji Publicznej,
- student zna główne źródła informacji publicznej (poza BIP) w Polsce i w Unii Europejskiej, ze szczególnym naciskiem na dostępne w wersji polskojęzycznej zasoby portalu EUROPA i powiązanych z nim baz danych,
- student zna zagrożenia związane z pośrednictwem w dostępie do informacji i usług publicznych, a w tym zagrożenia związane z ponoszeniem odpowiedzialności oraz ochroną prywatności osób wykorzystujących komputery w bibliotece publicznej dla zrealizowania usługi publicznej.

Opanowane **umiejętności:**

- student jest w stanie pełnić funkcję pośrednika w dostępie do informacji publicznej w gminie – potrafi pomóc w znalezieniu i zainicjowaniu usługi, jej monitorowaniu, i tam, gdzie to możliwe – zakończeniu,
- student potrafi przeprowadzić analizę zawartości stron podmiotowych BIP, wskazać błędy, niedostateczne rozwiązania informacyjne i zaproponować rozwiązania,
- student potrafi złożyć zapytanie o informację publiczną niedostępną w BIP,
- student potrafi inicjować usługi, w szczególności usługi wskazane do informatyzacji w pierwszej kolejności w dokumencie Wrota Polski (druga wersja projektu), a w tym: wystąpienie o zmianę dowodu osobistego, świadczenia urzędów pracy, zgłoszenie na policję, rozliczenia z urzędem skarbowym, zmiana miejsca zameldowania,
- student rozumie i potrafi wykorzystać mechanizmy e-uczestniczenia,
- student potrafi przygotować projekt zaplecza informacyjnego dla pracownika publicznej biblioteki gminnej w wybranej gminie w zakresie dostępu do informacji i usług publicznych oraz zrealizować go w praktyce.

Metody i kryteria oceniania

Zaliczenie: projekt przygotowany przez studentów.

Sposób zaliczenia

Zaliczenie na ocenę.

Literatura

1. *Badanie postaw przedstawicieli samorządu terytorialnego wobec Internetu: raport z badania ilościowego przeprowadzonego na zlecenie Ministerstwa Nauki i Informatyzacji, Polskiej Agencji Prasowej* [online]. Pentor, Warszawa 2004. [Dostęp: 03.10.2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www2.mswia.gov.pl/download.php?s=1&id=1643>.
2. Bernaczyk, Michał; Jabłoński, Mariusz: *Praktyczne problemy wdrażania ustawy o dostępie do informacji publicznej*. „Elektroniczna Administracja” 2006, nr 6 (7), s. 2-19.

3. Butkiewicz, Marcin: *Internet w instytucjach publicznych: zagadnienia prawne*. Difin, Warszawa 2006.
4. Fiuk, Grzegorz: *PESEL2: Przebudowa i integracja systemu rejestru państwowych*. „Elektroniczna Administracja” 2006, nr 5(6), s. 52-58.
5. Kaczorowska, Anna; Papińska-Kacperek, Joanna: *e-Uслуги w jednostkach samorządu terytorialnego w Polsce na tle pozostałych krajów UE*. [W:] Oleński, Józef [red.]: *Informatyka i administracja*. Polskie Towarzystwo Informatyczne, Katowice 2005, s. 189-200.
6. Kępczyński, Robert [et al.]: *Czy PESEL2 jest potrzebny? Raport Instytutu Sobieskiego* Nr 26/2007. Instytut Sobieskiego, Warszawa 2007.
7. Luterek, Mariusz: *e-Government. Systemy informacji publicznej*. WAIP, Warszawa 2010.
8. Luterek, Mariusz: *Systemy informacji publicznych*. PTINT, nr 3/4, 2004.
9. Luterek, Mariusz: *Ujednoczenie elektronicznych systemów informacji publicznej*. [W:] Materska, Katarzyna [red.]: *Organizowanie środowiska informacji i wiedzy*. Wydawnictwo SBP, Warszawa 2008, s. 71-98.
10. *Miejsce dla obywateli: e-administracja* [online]. FRSI, Warszawa 2010. [Dostęp: 03.10.2010]. Dostępny w World Wide Web: http://www.biblioteki.org/repository/PLIKI/DOKUMENTY/PODRECZNIKI/Specjalistyczne/Miejsce_dla_obywateli_e_administracja.pdf
11. Pawłowska, Agnieszka: *Zasoby informacyjne w administracji publicznej w Polsce: problemy zarządzania*. Wydawnictwo UMCS, Lublin 2002.
12. *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie Biuletynu Informacji Publicznej* (Dz.U. z 2002 r. Nr 67 poz. 619) [online]. Internetowy System Aktów Prawnych, Warszawa 2002. [Dostęp: 03.10.2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://isip.sejm.gov.pl/servlet/Search?todo=file&id=WDU20020670619&type=2&name=ATTX8R44>
13. *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w sprawie Biuletynu Informacji Publicznej* (Dz.U. 2007 Nr 10 poz. 68) [online]. Internetowy System Aktów Prawnych, Warszawa 2007. [Dostęp: 03.10.2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://isip.sejm.gov.pl/servlet/Search?todo=file&id=WDU20070100068&type=2&name=D20070068.pdf>.
14. *Ustawa o dostępie do informacji publicznej* (Dz.U. z 2001 r. Nr 112 poz. 1198) [online]. Internetowy System Aktów Prawnych, Warszawa 2001. [Dostęp: 03.10.2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://isip.sejm.gov.pl/servlet/Search?todo=file&id=WDU20011121198&type=3&name=D20011198Lj.pdf>.

Mała biblioteka publiczna w społeczności lokalnej

mgr Dawid Cichocki
mgr Magdalena Wójcik
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Jagielloński

Skrócony opis przedmiotu

Przedmiot skierowany jest do uczestników studiów licencjackich na kierunku *informacja naukowa i bibliotekoznawstwo* zainteresowanych problematyką bibliotek gminnych, a w szczególności wiążących swoją karierę zawodową z bibliotekami tego typu.

Na przedmiot składają się dwie komplementarne formy zajęć: konwersatorium i ćwiczenia. Komponent teoretyczny realizowany z pewnym wyprzedzeniem stanowi bazę dla zadań praktycznych realizowanych w ramach ćwiczeń. Część ćwiczeń ze względu na ich charakter zostanie przeprowadzona w bibliotece w formie zajęć terenowych.

Problematyka zajęć koncentruje się wokół roli biblioteki gminnej w społeczności lokalnej. W rezultacie ciężar zajęć został przesunięty w kierunku szeroko rozumianej pracy z czytelnikiem.

Część teoretyczna zajęć stanowi wprowadzenie do problematyki małych bibliotek gminnych z uwzględnieniem ich szczególnych funkcji, zadań oraz wyzwań, jakie stawia przed bibliotekarzami praca w małej społeczności, z uwypukleniem problemów mieszkańców niewielkich miejscowości w kontekście społeczeństwa informacyjnego oraz edukacji przez całe życie. Poczynając od specyfiki grup lokalnych studenci, zostaną wprowadzeni w krąg zagadnień poświęconych pracy z czytelnikiem o zróżnicowanej charakterystyce wiekowej czy posiadanym kompetencjach poznawczych. W trakcie zajęć studentom zostaną zaprezentowane formy pracy z użytkownikiem szczególnie przydatne w pracy bibliotekarzy w małych bibliotekach gminnych. Warsztat pracy studentów zostanie również poszerzony o umiejętności związane z organizacją wydarzeń kulturalnych. Szczególne miejsce w trakcie zajęć zostanie poświęcone współpracy pomiędzy lokalnymi instytucjami a biblioteką. Rozważania teoretyczne zamkną zagadnienia poświęcone promocji działalności bibliotecznej.

W trakcie praktycznej części zajęć studenci będą mieli okazję wykorzystać zdobytą wiedzę, opracowując plany zajęć z wybraną grupą użytkowników biblioteki oraz planując organizację wydarzenia kulturalnego. Warunkiem uzyskania zaliczenia jest przeprowadzenie w wybranej placówce zajęć bibliotecznych, w oparciu o przygotowane podczas zajęć konspekty.

Forma zajęć

Przedmiot realizowany jest w formie:

- ćwiczeń/15 h (w tym 4 h zajęć terenowych),
- konwersatorium/15 h.

Pełny opis przedmiotu

Proponowana tematyka zajęć ściśle wpisuje się w założenia projektu *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych*, jak również odzwierciedla potrzeby studentów Instytutu, zdiagnozowane na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w ramach realizacji wcześniejszych etapów projektu.

Podstawowym celem przedmiotu jest zaprezentowanie studentom koncepcji biblioteki gminnej jako centrum społeczności lokalnej. Idea biblioteki jako „miejsca spotkań”, ośrodka życia kulturalnego oraz instytucji integrującej i sprzyjającej zacieśnianiu więzi społecznych jest jednym z podstawowych założeń projektu PTB OW i FRSI.

Zajęcia zostaną zrealizowane w formie konwersatorium (15 h) oraz ćwiczeń (15 h, w tym 4 h zajęć terenowych). Konwersatorium – forma łącząca podającą metodę wykładu z aktywizującą dyskusją – pozwoli najlepiej zaprezentować teoretyczne aspekty omawianych zagadnień. Ćwiczenia, na które składają się również 4 godziny zajęć terenowych, dadzą studentom szansę wykorzystania w praktyce wiedzy zdobytej w trakcie konwersatorium oraz nabycia nowych umiejętności.

Przyjęte założenia przedmiotu zostały odzwierciedlone w programie zajęć (zob. lista tematów), jak również w przyjętych metodach nauczania. Podczas zajęć wykorzystane zostaną: metody podające (opis, prelekcja, objaśnienie), metody problemowe (wykład konwersatoryjny, metody aktywizujące: „burza mózgów”, dyskusja), metody programowane z użyciem komputera.

W efekcie zajęć studenci powinni nabyć wiedzę w zakresie: funkcji i zadań bibliotek publicznych ze szczególnym uwzględnieniem bibliotek gminnych, specyfiki pracy w małej społeczności, podstawowych zasad i form pracy z użytkownikiem w bibliotece, metod prowadzenia animacji kulturalnej, dobrych praktyk w zakresie organizacji działalności pozabibliotecznej związanej z życiem kulturalnym i rozrywkowym społeczności lokalnej, złożonych projektów skierowanych do bibliotek gminnych oraz tradycyjnych i nowoczesnych form promocji działalności biblioteki. Zakłada się również, że w wyniku zajęć studenci naberą praktyczne umiejętności w zakresie: tworzenia i realizacji programów zajęć aktywizujących wybraną grupę użytkowników biblioteki, planowania imprez kulturalnych we współpracy z innymi instytucjami oraz promocji działalności biblioteki w Internecie za pośrednictwem mediów społecznościowych. Ważnym efektem kształcenia będzie zwrócenie uwagi na rolę małych bibliotek gminnych w społeczności lokalnej oraz propagowanie idei współpracy bibliotek gminnych z innymi instytucjami.

Realizowane w ramach przedmiotu bloki tematyczne związane z funkcjonowaniem i rolą małych bibliotek publicznych w społeczności lokalnej, pracą z różnymi grupami użytkowników, animacją kulturalną w bibliotece oraz nowoczesnymi formami promocji działalności bibliotecznej odpowiadają potrzebom studentów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, co potwierdzają wyniki badania ankietowego przeprowadzonego w ramach realizacji wcześniejszych etapów projektu.

Wdrożenie przedmiotu pozwoli omówić w syntetycznej formie 30 godzin zajęć najważniejsze zagadnienia związane z ważną dla bibliotekarzy gminnych koncepcją biblioteki jako centrum społeczności lokalnej. Realizacja przedmiotu zapewni również studentom nabycie zestawu praktycznych umiejętności z zakresu pracy z użytkownikiem, animacji kulturalnej i promocji, co jest szczególnie istotne dla osób wiążących swoją przyszłość z pracą w bibliotece publicznej.

Proponowany przedmiot wnosi wkład w proces aktualizacji programów kształcenia pod kątem potrzeb bibliotekarzy gminnych, proponując realizację treści istotnych z punktu widzenia potrzeb małych bibliotek publicznych. Dobór poruszanych tematów oraz nacisk na zdobycie praktycznych umiejętności pozwoli lepiej przygotować do wykonywania zawodu osoby zainteresowane pracą w bibliotekach gminnych.

Lista tematów

Konwersatorium	Ćwiczenia
1. Biblioteki publiczne w Polsce (organizacja sieci bibliotecznej w Polsce, warunki funkcjonowania małych bibliotek publicznych, funkcje i zadania bibliotek publicznych ze szczególnym uwzględnieniem bibliotek gminnych).	-----
2. Społeczność lokalna (cechy, mechanizmy kształtowania, specyfika, potrzeby, potencjalna rola biblioteki gminnej w społeczności lokalnej).	-----
3 i 4. Praca z użytkownikiem w bibliotece (podstawowe zasady, formy pracy, specyfika pracy z osobami starszymi, dziećmi, niepełnosprawnymi itp.) – 2 spotkania.	1. Opracowanie programu zajęć aktywizujących wybraną grupę użytkowników biblioteki gminnej, zaplanowanie celów, form i metod pracy.
5. Animacja kulturalna w bibliotece (przykłady, pomysły, inspiracje, współpraca bibliotek gminnych z innymi instytucjami).	2. Animacja kulturalna w bibliotece – innowacyjne pomysły w zakresie organizacji wydarzeń kulturalnych w bibliotece (metoda „burzy mózgów”), dyskusja na temat zalet i wad poszczególnych rozwiązań. 3. Opracowanie programu imprezy kulturalnej zakładającej współpracę biblioteki gminnej z innymi instytucjami na terenie gminy.

Konwersatorium	Ćwiczenia
6. „Biblioteka miejscem spotkań” (omówienie założeń projektu PTB OW i FRSI oraz innych projektów mających na celu poprawę warunków funkcjonowania bibliotek gminnych).	4. Prezentacja dobrych praktyk w zakresie organizacji działalności pozabibliotecznej związanej z życiem kulturalnym i rozrywkowym społeczności lokalnej w oparciu o przykłady polskie i zagraniczne. 5 i 6. Zajęcia terenowe (przeprowadzenie w wybranej małej bibliotece publicznej zajęć aktywizujących wybraną grupę użytkowników na podstawie sporządzonego na zajęciach konspektu).
7. Tradycyjne i nowoczesne formy promocji działalności biblioteki (ze szczególnym uwzględnieniem wykorzystania nowych mediów Web 2.0 w promocji wydarzeń kulturalnych).	7. Praktyczne ćwiczenia z zakresu promocji bibliotek w Internecie (tworzenie profili bibliotek gminnych w portalach społecznościowych, zakładanie blogów i kanałów mikroblogowych promujących biblioteki gminne).
8. Podsumowanie zajęć, dyskusja, ankieta ewaluacyjna.	8. Podsumowanie zajęć, dyskusja, ankieta ewaluacyjna.

Oczekiwane efekty uczenia się

W efekcie zajęć student powinien:

- znać funkcje i zadania bibliotek publicznych ze szczególnym uwzględnieniem bibliotek gminnych,
- znać definicję, cechy, mechanizmy kształtowania oraz specyfikę społeczności lokalnych,
- znać podstawowe zasady i formy pracy z użytkownikiem w bibliotece,
- znać metody prowadzenia animacji kulturalnej w bibliotece,
- znać dobre praktyki w zakresie organizacji działalności pozabibliotecznej związanej z życiem kulturalnym i rozrywkowym społeczności lokalnej,
- znać złożenia projektów skierowanych do bibliotek gminnych,
- znać tradycyjne i nowoczesne formy promocji działalności biblioteki,
- umieć opracować program zajęć aktywizujących wybraną grupę użytkowników biblioteki i zrealizować go w praktyce,
- umieć opracować program imprezy kulturalnej zakładający współpracę biblioteki z innymi instytucjami,
- umieć wykorzystywać media społecznościowe w celu promocji działalności biblioteki,
- rozumieć warunki funkcjonowania małych bibliotek publicznych w Polsce,
- rozumieć rolę małych bibliotek gminnych w społeczności lokalnej,
- rozumieć ideę współpracy bibliotek gminnych z innymi instytucjami.

Metody i kryteria oceniania

Zaliczenie: pisemne (projekt) i jego realizacja.

Sposób zaliczenia

Zaliczenie na ocenę.

Literatura

1. *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych* (2010). Warszawa: Polskie Towarzystwo Bibliologiczne. Oddział Warszawski.
2. Banacka, Marianna (2000). *Potrzeby społeczności lokalnych a biblioteka. W: Biblioteka w otoczeniu społecznym*. Warszawa: SBP.
3. *Edukacja i animacja społeczna w środowisku lokalnym* (2006). Warszawa: Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL.
4. Jasińska, Ewa (2005). *Rozpoznanie środowiska : początek skutecznej animacji*. Warszawa: Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL.
5. Kołodziejska, Jadwiga (2005). *Ogólny zarys polskiego systemu bibliotek. W: Najlepsze wzorce działalności bibliotecznej w Europie, Singapurze i USA*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.
6. *Libraries beyond their institutions: partnerships that work* (2006). Binghamton, NY: Haworth Information Press.
7. *The social animator: role or profession* (2005). Warszawa: Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL.
8. Wojciechowski, Jacek (2000). *Praca z użytkownikiem w bibliotece*. Warszawa: Wydaw. SBP.
9. Wojciechowski, Jacek (2010). *Biblioteka w komunikacji publicznej*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.

Małe biblioteki gminne – wprowadzenie do problematyki

dr Anita Has-Tokarz
dr Renata Malesa
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Założenia ogólne przedmiotu

Przedmiot *Małe biblioteki gminne – wprowadzenie do problematyki* zaplanowano do realizacji na II roku studiów licencjackich w semestrze II. Jest to przedmiot opcyjny, którego realizację przewidziano w dwóch formach: 15 godzin problemowego wykładu fakultatywnego i 15 godzin konwersatorium. Ma on na celu wprowadzenie studentów w problematykę różnych aspektów funkcjonowania małej biblioteki gminnej. Szczególnie istotne jest rozpropagowanie wśród nich idei pracy w małych bibliotekach, zmiana ich wizerunku i podniesienie rangi w oczach studentów. Chodzi o ukazanie małych bibliotek publicznych jako atrakcyjnego miejsca pracy, dającego szansę rozwoju i uzyskania satysfakcji zawodowej. Włączenie przedmiotu *Małe biblioteki gminne – wprowadzenie do problematyki* do programu studiów licencjackich ma służyć przede wszystkim zebraniu, usystematyzowaniu i wzbogaceniu treści dotyczących problematyki funkcjonowania tego typu placówek. Treści te występowały w ograniczonym zakresie w dotychczasowym programie studiów licencjackich na kierunku *informacja naukowa i bibliotekoznawstwo*, co powodowało, że zagadnienie bibliotekarstwa gminnego słabo funkcjonowało w świadomości studentów, niedostrzegających potencjału gminnych placówek bibliotecznych, które tym samym nie były postrzegane jako atrakcyjne miejsce pracy.

Podczas zajęć student będzie miał możliwość zarówno pogłębić posiadaną wiedzę z zakresu bibliotekarstwa i czytelnictwa w celu zastosowania jej w pracy biblioteki gminnej, jak również poznać nowe aspekty pracy tych placówek. Pozna zagadnienia środowiska, w którym funkcjonują placówki, ich specyficzne funkcje i zadania, realizowane na rzecz społeczności lokalnych. Szczególny nacisk zostanie położony na ukazanie problemów, z którymi borykają się małe biblioteki w Polsce oraz wyzwania i szans, jakie daje im społeczeństwo wiedzy i informacji. Możliwości rozwiązania trudności małych polskich bibliotek ukazane zostaną w oparciu o doświadczenia innych krajów. Zaprezentowane zostaną przykłady placówek funkcjonujących jako lokalne centrum kultury, edukacji i informacji, oferujących usługi na rzecz różnych grup społeczności lokalnych, wykorzystujących w swojej pracy nowoczesne technologie, współpracujących z władzami samorządowymi i innymi placówkami działającymi w terenie. Studenci poznają zagadnienia prawne i organizacyjne tych placówek, zasady budowy kolekcji, funkcjonalnego dostępu do zasobów biblioteki oraz możliwości ich promocji.

Zamierzeniem praktycznej części zajęć jest wprowadzenie studentów w problematykę pracy z użytkownikami biblioteki publicznej. Pokazane zostaną

różnorodne formy pracy dostosowane do potrzeb różnych kategorii użytkowników: dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym, młodzieży (w tym dzieci i młodzieży, którzy wymagają szczególnego podejścia), dorosłych oraz z kręgu grup wykluczonych (niepełnosprawnych fizycznie i intelektualnie, seniorów, mniejszości etnicznych i narodowych). Przybliżona zostanie specyfika i zasady komunikowania się z kategoriami użytkowników w różnym wieku i na różnym poziomie kompetencji komunikacyjno-informacyjnych. Studenci zapoznają się ponadto z: formami pracy indywidualnej, zbiorowej i zespołowej, możliwościami wykorzystania elementów pedagogiki zabawy w pracy z najmłodszymi użytkownikami biblioteki publicznej, sposobami prowadzenia zajęć animacyjnych i biblioterapeutycznych w bibliotece publicznej, potrzebą i metodami zastosowania form poglądowych z użyciem multimediiów i nowoczesnych technologii. W kontekście adekwatnych inicjatyw o zasięgu międzynarodowym i krajowym pokazane zostaną przykłady działań promujących książkę i czytelnictwo oraz strategie ich realizowania przez bibliotekę publiczną na obszarze samej placówki, a także w środowisku lokalnym.

Szczegółowa problematyka zajęć

W ramach planowanego wykładu omówione zostaną następujące bloki zagadnień:

1. Środowisko pracy małych bibliotek publicznych.
Tematyka przemian polskiej wsi i małych miasteczek na początku XXI wieku, funkcjonowanie instytucji kultury i oświaty w środowisku wiejskim, rola biblioteki na wsi oraz oczekiwania społeczne wobec bibliotek.
2. Podstawy prawne i finansowe funkcjonowania gminnych bibliotek publicznych w Polsce.
Podstawowe akty prawne mające zastosowanie w pracy biblioteki gminnej, źródła finansowania oraz możliwości pozyskiwania funduszy zewnętrznych na działalność biblioteki.
3. Biblioteka publiczna jako lokalne centrum kultury, informacji i edukacji.
Problematyka współpracy bibliotek z władzami i organizacjami społeczno-kulturalnymi w zakresie lokalnych inicjatyw i przedsięwzięć kulturalnych, dokumentacja dorobku kulturalnego społeczności, zaspokajanie i kształtowanie potrzeb kulturowych czytelników. Tematyka poznawania i zaspokajania potrzeb informacyjnych środowiska, tworzenie „wiejskich punktów informacyjnych” i ułatwianie dostępu do informacji lokalnej. Rola biblioteki jako organizacji wspierającej lokalny system edukacji oraz ideę edukacji permanentnej, biblioteka jako miejsce poznania i dostępu do nowych technologii. Usługi na rzecz specjalnych grup użytkowników m.in. wsparcie dla lokalnego biznesu.
4. Zbiory biblioteki gminnej – racjonalne budowanie kolekcji.
Polityka gromadzenia zbiorów, kategorie materiałów bibliotecznych, które powinny wchodzić w skład kolekcji, zasady selekcji księgozbioru.
5. Funkcjonalny dostęp do zasobów bibliotecznych
Problematyka funkcjonalnej aranżacji przestrzeni bibliotecznej, organizacja wypożyczalni międzybibliotecznej, usprawnienia w zakresie dostępu do materiałów oraz kontaktów z użytkownikiem, zagadnienia potrzeb społeczności lokalnej w kontekście oferowanego dostępu do zasobów bibliotecznych.

6. Jakość usług w gminnej bibliotece publicznej.

Metody pomiaru jakości usług oraz badania efektywności pracy biblioteki.

7. Marketing i *public relations* w bibliotece gminnej.

Cele, narzędzia i strategie marketingu bibliotecznego, cele i zadania promocji biblioteki, formy i narzędzia promocji, *public relations* w bibliotece gminnej.

W wyniku zajęć student pozna podstawową terminologię z zakresu bibliotekarstwa gminnego i będzie mógł uporządkować wiedzę dotyczącą specyfiki działalności biblioteki gminnej. Pozna też zasady jej organizacji, zrozumie przemiany społeczeństwa polskiego oraz wyzwania, przed jakimi stają biblioteki. Będzie znał akty prawne niezbędne do prawidłowego funkcjonowania tych placówek oraz potrafił wskazać różnice w zadaniach bibliotek publicznych, w zależności od społeczności, w których funkcjonują. Pozna ponadto zadania biblioteki jako nowoczesnego centrum kultury, edukacji i informacji, zrozumie potrzebę stosowania ocen jakości i efektywności w pracy biblioteki i pozna metody jej pomiaru, podstawowe pojęcia z zakresu marketingu i public relations, jego instrumenty i narzędzia, zrozumie konieczność stosowania nowoczesnych technologii i będzie potrafił wskazać obszary ich zastosowania w małej bibliotece gminnej.

Wykład powinien wykształcić umiejętność przygotowania kolekcji uwzględniającej potrzeby społeczności lokalnej oraz umiejętność badania potrzeb i oczekiwań użytkowników i dostosowywania oferty biblioteki do tych oczekiwań. Student będzie potrafił określić zadania biblioteki jako centrum informacji, edukacji i kultury, wskazać potrzebę stosowania marketingu w działalności małej biblioteki, zaplanować odpowiednią strategię i dobrać instrumenty promocji do sytuacji konkretnej placówki i wreszcie – wykorzystać nowoczesne technologie w różnych obszarach działalności biblioteki oraz wykorzystać wiedzę dotyczącą funkcjonalnej aranżacji przestrzeni bibliotecznego, aby uczynić placówkę bardziej atrakcyjną dla różnych grup użytkowników.

W ramach zajęć praktycznych proponowane są następujące tematy i zagadnienia szczegółowe

1. Praca z użytkownikiem w działalności biblioteki publicznej.

Praca z użytkownikiem jako fragment działalności edukacyjnej bibliotek publicznych w kontekście światowych idei nowoczesnej pedagogiki bibliotecznego, przedmiot, cele i zadania pracy z użytkownikiem w bibliotekach publicznych. Od bibliotekarza do animatora kultury – rola i zadania pracowników bibliotek publicznych (zakres i przesłanki oddziaływania jednostkowego oraz środowiskowego bibliotekarza, świadomość usługowości zawodu, konieczna wiedza, specjalizacja zadań, działalność kulturalno-oświatowa).

2. Biblioteki publiczne wobec potrzeb użytkowników dziecięcych i młodzieży.

Przegląd regulacji prawnych dotyczących usług bibliotecznego dla dzieci i młodzieży, zalecenia IFLA/UNESCO dotyczące działań podejmowanych w kierunku zaspokojenia potrzeb użytkownika dziecięcego i młodzieżowego, rodzaje usług bibliotecznego adresowanych do użytkownika dziecięcego i młodzieżowego, metody pracy z czytelnikiem dziecięcym i młodzieżowym w świetle wytycznych międzynarodowych.

3. Międzynarodowe i krajowe działania na rzecz promocji książki i czytelnictwa dzieci i młodzieży.
Prezentacja europejskich projektów na rzecz promocji książki i czytelnictwa dzieci i młodzieży (CHILDE, CHIAS, PULMAN, BARFIE itp.) oraz możliwości wykorzystania ich dorobku w praktycznej działalności bibliotek publicznych, biblioteki cyfrowe dla dzieci i młodzieży. Działalność PS IBBY oraz Fundacji ABC XXI wieku: program zdrowia emocjonalnego (Kampania „Cała Polska czyta dzieciom” oraz projekty: Czytające przedszkola, Czytające szkoły, Czytanie zbliża, Program nauczania wartości) i korzyści dla bibliotek publicznych wynikające ze współpracy z organizacjami.
4. Specyfika pracy z użytkownikiem dziecięcym w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym.
Istota i zasady komunikacji bibliotecznej z czytelnikiem dziecięcym, fazy rozwoju psychofizycznego dziecka a jego potrzeby i zainteresowania w zakresie literatury oraz mediów, specyfika materiałów czytelniczych dla najmłodszych, reguły kontaktu dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym z książką i multimediami oraz czynniki warunkujące dobór literatury i multimediiów.
Bestsellery rynku książki, prasa, filmy i multimedia dla najmłodszych czytelników (przegląd krajowych wydawców literatury dla dzieci; światowe i krajowe targi książki dziecięcej; nagrody literackie; przegląd czasopism dziecięcych dla dzieci; filmy animowane i fabularne dla najmłodszych; edukacyjne portale i serwisy internetowe dla dzieci; multimedialne książki i pakiety edukacyjne dla dzieci).
5. Pedagogika zabawy w pracy z najmłodszymi użytkownikami bibliotek publicznych.
Założenia i cele pedagogiki zabawy, doświadczenia Stowarzyszenia KLANZA i korzyści dla bibliotek publicznych wynikające ze współpracy z organizacją, prezentacja krajowego projektu „Zabawa z książką: Kot Piotrek” (warsztaty plastyczne w bibliotece publicznej), formy zabawowe i konwersacyjne w pracy z najmłodszymi użytkownikami biblioteki publicznej (zabawy konstrukcyjne i tematyczne, przykłady gier i zabaw z książką: recytacje, konkursy czytelnicze, loterie fantowe, turnieje, zagadki i kalambury literackie, debaty i dyskusje nad książką i filmem, pikniki literackie, poranki literackie, kącik zabaw dla najmłodszych), *storytelling* i *booktalking* w bibliotece publicznej.
6. Możliwości wykorzystania bajek terapeutycznych w pracy bibliotek publicznych z użytkownikiem dziecięcym i młodzieżowym wymagającym specjalnego podejścia.
Użytkownik wymagający specjalnego podejścia w bibliotece publicznej (młodzież nadpobudliwa ruchowo, z zaburzeniami koncentracji uwagi oraz niepełnosprawna fizycznie i intelektualnie) – jego potrzeby komunikacyjne. Bajkoterapia (rodzaje bajek terapeutycznych, zasady pracy z bajką, reguły doboru tekstów). Przegląd przydatnych materiałów (drukowanych i elektronicznych) użytecznych w realizacji zajęć bajkoterapeutycznych. Przygotowanie scenariusza zajęć (jego praktyczna realizacja w placówce bibliotecznej współpracującej z uczelnią).
7. Gminne biblioteki publiczne wobec potrzeb użytkowników dorosłych i seniorów
Zainteresowania i potrzeby czytelnicze seniorów, usługi na rzecz różnych kategorii zawodowych użytkowników. Idea Dyskusyjnych Klubów Książki i inne formy aktywizacji osób starszych w bibliotece (wieczory literackie i poetyckie, spotkania z autorami i ludźmi kultury,

koncerty, gry towarzyskie). Prezentacja projektu Fundacji ABC XXI wieku pt. „Generacje-Kreacje. Sztuka w dialogu pokoleń” jako przykładu aktywizowania seniorów. Zajęcia biblioterapeutyczne z seniorami (bibliotekarz w roli terapeuty), możliwości zastosowania nowoczesnych technologii w biblioterapii seniorów.

8. Formy poglądowe w gminnej bibliotece publicznej.

Istota poglądowych form pracy, typy form poglądowych (informacyjne, reguły powiadamiania, ekspozycje, wystawy, pokazy filmowe, projekcje multimedialne itp.). Organizacja i rodzaje wystaw bibliotecznych (stacjonarne, ruchome, multimedialne), metody organizacji nowoczesnej wystawy w bibliotece publicznej (opracowanie scenariusza wystawy i jej przygotowanie w placówce współpracującej z uczelnią).

9. Głośne czytanie w gminnej bibliotece publicznej.

Głośne czytanie jako forma pracy z dziećmi i młodzieżą (doświadczenia bibliotek amerykańskich i polskich), zalety głośnego czytania dla rozwoju intelektualnego i emocjonalnego młodych czytelników (w tym dzieci z dysfunkcjami). Zasady realizacji głośnego czytania w bibliotece publicznej (kryteria doboru tekstów, aranżacja miejsca, angażowanie interesujących osobistości życia publicznego w środowisku lokalnym).

10. Drama i gry dramowe w pracy biblioteki publicznej.

Pobudzanie aktywności twórczej, zainteresowań i ekspresji czytelników w bibliotece publicznej (sporządzenie scenariusza bibliotecznej imprezy okolicznościowej w formie inscenizacji parateatralnej i/lub teatralnej, przygotowanie happeningu, zorganizowanie stałej grupy teatralnej). Zastosowanie dramy i gier dramowych w pracy z dziećmi i młodzieżą oraz czytelnikami niepełnosprawnymi fizycznie i intelektualnie.

11. Edukacja międzykulturowa w bibliotece publicznej.

Idea edukacji międzykulturowej w międzynarodowym i krajowym bibliotekarstwie dziecięcym (założenia i cele edukacji międzykulturowej). Biblioteki publiczne wobec potrzeb mniejszości narodowych, etnicznych, religijnych, czytelników z dysfunkcjami oraz grup wykluczonych (bezrobotni, seniorzy, członkowie klubów AA itp.). Prezentacja Katalogu Książek BARFIE (*Książka i Czytelnictwo w Edukacji Międzykulturowej*) i wskazanie możliwości jego wykorzystania w pracy biblioteki z grupami wykluczonymi.

Część przedmiotu zaplanowana w formie praktycznych zajęć konwersatoryjnych pozwala studentom na uporządkowanie i pogłębienie wiedzy związanej z problematyką pracy biblioteki publicznej z użytkownikami. Studenci poznają terminologię właściwą studiowanemu obszarowi oraz różnorodne metody i formy pracy z czytelnikami zróżnicowanymi pod względem wieku, poziomu kompetencji językowej i komunikacyjnej oraz czytelnikami dysfunkcyjnymi. Ponadto studenci zapoznają się z nowoczesnymi formami i metodami oddziaływania na czytelnika w środowisku lokalnym, zasadami komunikacji interpersonalnej z poszczególnymi kategoriami użytkowników bibliotek publicznych, w tym z użytkownikami z grup wykluczonych. Przybliżone zostaną współczesne idee oraz zjawiska kulturowo-cywilizacyjne, pozwalające studentom lepiej orientować się w zasadniczych tendencjach rynku książki i mediów dla dzieci. Pokazane zostaną zasady kształtowania nawyków czytelniczych wśród młodych czytelników, reguły promocji wartościowej literatury, filmu i multimedialnych oraz metody aktywizowania osób starszych.

Część praktyczna zajęć przygotowuje studentów do pracy z odrębnymi kategoriami czytelników/użytkowników bibliotek publicznych, pozwala im opanować umiejętności niezbędne do rozpoznawania i zaspokajania potrzeb czytelniczych i informacyjnych różnych kategorii użytkowników. W przyszłości studenci będą potrafili świadczyć usługi czytelnicze i informacyjne oraz poradnictwo w zakresie literatury i multimediiów, jak również nieść zindywidualizowaną pomoc w doborze książki i innych środków przekazu. Zdobędą również umiejętność stosowania nowoczesnych technologii w pracy z użytkownikiem, poszukiwania i wdrażania rozwiązań innowacyjnych w pracy gminnej biblioteki publicznej z użytkownikami. Co istotne – studenci podejmując w przyszłości pracę w zawodzie, będą potrafili odnaleźć się w roli biblioterapeuty czy animatora kultury, rozbudzać twórczą aktywność i kreatywność jednostek oraz kształtować model życia kulturalnego czytelników alternatywnych małej społeczności lokalnej poprzez proponowanie alternatywnych form aktywności kulturalnej.

Literatura

Wykłady:

1. Sitarska A., *Samorządowa i bibliotekarska promocja środowisk regionalnych i lokalnych: szansa ożywienia i wzbogacenia świadomości działań informacyjnych*, [w:] *Między przeszłością a przyszłością: Książka, biblioteka, informacja naukowa – funkcje społeczne na przestrzeni wieków*, pod red. M. Próchnickiej i A. Korycińskiej, Kraków 2007.
2. *Dobra biblioteka publiczna-czyli jaka? Studia i materiały*, pod red. A. Wiśniewskiej i A. Paszko, Kraków 2006.
3. *Rola biblioteki publicznej w edukacji dzieci i młodzieży. Kielce/Cedzyna, 9-11 października 2006*, oprac. Z. Szczerba, Kielce 2006.
4. *Biblioteki publiczne w służbie regionu: materiały pokonferencyjne*. Wrocław 2008.
5. Maciąg K., *Miejsce bibliotek publicznych w systemie edukacji*. Warszawa 2006.
6. *Rola bibliotek w lokalnej przestrzeni informacyjnej, edukacyjnej i kulturalnej*, pod red. E. Poniedziałek, Poznań, Kalisz, Konin 2009.
7. Kołodziejska J., *Drukowany świat*. Warszawa 2003.
8. *Działalność bibliotek publicznych: wytyczne IFLA/UNESCO*, oprac. przez zespół pod przew. P. Gilla, w imieniu Sekcji Bibliotek Publicznych, Warszawa 2002.
9. *Dzieci, Młodzież, Internet, Biblioteka: wytyczne IFLA Sekcji Bibliotek dla dzieci i Młodzieży*, pod red. G. Lewandowskiej-Nosal, E. B. Zybert, Warszawa 2009.
10. *Biblioteki w systemie kultury jednoczącej się Europy*, pod red. M. Zająca, E. B. Zybert, Warszawa 2007.
11. *Sieć bibliotek publicznych wobec potrzeb społeczeństwa informacyjnego: materiały z ogólnopolskiej konferencji, Lublin, 27-29 września 2005 r.*, pod red. J. Wołosza, Warszawa 2006.
12. *Nowoczesna biblioteka: materiały z ogólnopolskiej przedjazdowej konferencji SBP, Konstancin, Jeziorna, 29 -30 maja 2009 r.*, Warszawa 2009.
13. Biliński L., *Biblioteki publiczne końca XX wieku*, Warszawa 2001.

14. *Czytelnictwo i biblioteki na wsi – obraz współczesny i tendencje*, pod red. M. Szyszko, Warszawa 1996.
15. Biliński L., *Oczekiwania bibliotekarzy wobec samorządowców*. „Poradnik Bibliotekarza” 2006, nr 4, s. 14 -16.
16. Kucera H., *Jak promować bibliotekę wiejską?* „Poradnik Bibliotekarza” 2005, nr 4, s. 23 -25.
17. Gryczko N., *Technologie informacyjne i komunikacyjne wspierające usługi świadczone przez biblioteki na terenach wiejskich* [online], [dostęp: 15.09.2009]: dostępny w World Wide Web: http://www.fr.si.org.pl/images/Files/07_technologie%20informacyjne%20i%20komunikacyjne....pdf.
18. *Raport Biblioteki w Polsce*, Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego [online], [dostęp: 15. 09. 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.fr.si.org.pl/images/Files/04biblioteki%20i%20bibliotekarze.ppt>.
19. *Aktywna biblioteka. Wiedza na wyciągnięcie ręki. Łatwy dostęp do zbiorów bibliotecznych*. Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego [online], [dostęp: 01.10.2010]: dostępny w World Wide Web: http://biblioteki.org/repository/PLIKI/DOKUMENTY/PODRECZNIKI/Specjalistyczne/Wiedza_na_wyciagniecie_reki.pdf.
20. *Aktywna biblioteka. Przestrzeń dla mieszkańców z inicjatywą*. Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, [online], [dostęp; 01.10.2010]: dostępny w World Wide Web: http://biblioteki.org/repository/PLIKI/DOKUMENTY/PODRECZNIKI/Specjalistyczne/Przestrzen_dla_mieszkancow_z_inicjatywa.pdf.

Konwersatoria:

1. Aleksandrowicz R., *Seniorzy jako czytelnicy i użytkownicy bibliotek*, „Notes Biblioteczny” nr 1/2007.
2. Andrzejewska J., *Gry dramowe w pracy bibliotecznej z dziećmi i młodzieżą*, „Poradnik Bibliotekarza” 1996, nr 4.
3. *Animacja czytelnictwa dziecięcego: koncepcje, doświadczenia, postulaty*, pod red. J. Papuzińskiej i G. Walczewskiej-Klimczak, Płock 2004.
4. *Biblioterapia i czytelnictwo w środowiskach osób niepełnosprawnych: zbiór studiów*, pod red. B. Woźniczki-Paruzel, Toruń 2001.
5. Borecka I., *Metodyka pracy z czytelnikiem chorym i niepełnosprawnym*, Olsztyn 1991.
6. Borecka I., *Biblioterapia: teoria i praktyka: poradnik*, Warszawa 2001.
7. *Dziecko – rodzina – biblioteka: materiały z konferencji ogólnopolskiej, Zielona Góra 18-19 września 2001 r.*, Warszawa 2002.
8. *Dziecko niepełnosprawne w bibliotece: materiały z Seminarium w Gdańsku (14-15 XI 1994) oraz Krynicy Morskiej (7-8 XII 1995)*, Warszawa 1995.
9. Kowalik P., *Gry i zabawy czytelnicze w klasach I-III jedną z form pracy z książką*, „Poradnik Bibliotekarza” 1995, nr 6.
10. Langer H., *Booktalking może przygotować każdy – rady dla początkujących gawędziarzy, cz. 1 i 2*, „Poradnik Bibliotekarza” nr 10 i 11/2004.
11. Lewandowicz-Nosal G., *Biblioteki publiczne dla dzieci: wczoraj i dziś*, Warszawa 2008.

12. Molicka M., *Bajkoterapia*, Poznań 2003; *Pedagogika zabawy w edukacji kulturalnej*, pod red. E. Kędzior-Nieszporuk, Lublin 2006.
13. *Pedagogika biblioteczna w społeczeństwie informacji*, pod red. M. Majewskiej i M. Walczaka, Warszawa 2006.
14. *Rola biblioteki publicznej w edukacji dzieci i młodzieży: Kielce/Cedzonia, 9-11 października 2006*, Kielce 2006.
15. Skoczkowa E., *Koncepcja działań bibliotek publicznych na rzecz osób starszych i niepełnosprawnych*, „Notes Biblioteczny” nr 1/2008, s. 35-39, <http://www.mbc.malopolska.pl/dlibra/doccontent?id=14216>.
16. Wojciechowski J., *Praca z użytkownikiem w bibliotece*, Warszawa 2000.
17. Zając M., *Promocja książki dziecięcej: podręcznik akademicki*, Warszawa 2000.
18. Gallagher K., *Jak zachęcać do czytania. Minilekcje dla uczniów gimnazjum i liceum*, przeł. M. Pagińska, Gdańsk 2007.
19. Koźmińska I., Olszewska B., *Wychowanie przez czytanie*, Warszawa 2010.
20. Trelease J., *The Read-Aloud Handbook*, Penguin 2006.
21. Zybert E.B., *Działalność bibliotek publicznych na rzecz specjalnych kategorii użytkowników*, „Bibliotekarz” nr 1/1996, s. 11-15, <http://kpbc.umk.pl/dlibra/doccontent?id=28185>.

Obsługa nowoczesnych środków technicznych

prof. UJK dr hab. Jolanta Chwastyk-Kowalczyk
dr Maria Siuda

Institut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa
Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach

Skrócony opis przedmiotu

Obsługa skanera, aparatu fotograficznego i wykorzystanie ich do dokumentowania działalności biblioteki (wystaw, spotkań autorskich itp.). Przenoszenie plików do pamięci komputera. Dodawanie do strony WWW.

Forma zajęć

Laboratorium 10 godz.

Pełny opis przedmiotu

1. Budowa i działanie skanera płaskiego. Dobór właściwej rozdzielczości do potrzeb WWW i wydruku. Praca z różnymi dokumentami np. fotografią, okładką książki, czasopisma.
2. Aparat cyfrowy – budowa, rozdzielczość, kompresja, format zapisu zdjęcia, karta pamięci. Przenoszenie plików do pamięci komputera.
3. Tworzenie galerii fotografii w Internecie z wykorzystaniem darmowych programów. Dodawanie skanowanych obrazów do stron WWW.

Oczekiwane efekty uczenia się

Opanowane **umiejętności**: obsługi skanera, aparatu fotograficznego i wykorzystanie ich do dokumentowania działalności biblioteki Przenoszenie plików do pamięci komputera. Dodawanie do strony WWW biblioteki.

Metody i kryteria oceniania

Zaliczenie z oceną.

Sposób zaliczenia

Wykonanie kilku poleceń zgodnie ze scenariuszem zaliczenia.

Literatura

1. Buczyński L., *Skanery i skanowanie*. Warszawa 2005.
2. Cohen S., *Skanowanie i drukowanie. Jak to zrobić*. Tł. M. Samodulski. Gliwice 2003.
3. Gatum C., *Kreatywna fotografia cyfrowa*. Warszawa 2010.
4. Kamiński B., *Skanery płaskie. Jak skanować. Książka pomocnicza dla ucznia*. Warszawa 1996.
5. Owczarz-Dadan A., *Fotografia cyfrowa. Kurs*. Wyd. 2. Gliwice 2007.
6. Steward W., *Tajniki skanowania*. Tł. Z. Szalbot. Warszawa 2002.
7. Żebruń A., *Fotografia cyfrowa. Podręcznik od A do Z*. Warszawa 2009.

Partnerstwo w bibliotekarstwie publicznym

dr Agnieszka Wandel
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Wrocławski

Skrócony opis przedmiotu

Celem przedmiotu jest przedstawienie małych bibliotek gminnych jako ważnego elementu systemu bibliotecznego i społeczno-kulturalnego. W obu tych systemach pomiędzy bibliotekami i innymi podmiotami (w tym: instytucjami, organizacjami, stowarzyszeniami) rysują się liczne powiązania i możliwości współpracy. Istotne jest, aby ta współpraca odbywała się na zasadach partnerstwa, czyli według definicji umieszczonej w Portalu Wiedzy PWN – na zasadach «równego traktowania siebie nawzajem»¹. Nawet najmniejsze biblioteki są partnerem Ministerstwa Kultury oraz lokalnych władz samorządowych. Biblioteki nie tylko oczekują ministerialnej pomocy (m.in. w postaci kreowania i wdrażania racjonalnej polityki bibliotecznego oraz rozmaitych programów wspierających bibliotekarstwo), ale przede wszystkim realizują ministerialne wytyczne upowszechniania kultury w najpełniejszym tego słowa znaczeniu. Podobnie rzecz ma się na szczeblu lokalnym: biblioteki są zależne (przede wszystkim finansowo) od organizatorów, ale w zamian za to realizują szereg zadań służących lokalnym społecznościom (jak wiadomo – dzisiaj często znacznie wykraczających poza tradycyjne obszary działań bibliotecznego). Te sfery współdziałania bibliotek są na ogół dość dobrze znane. Warto jednak zwrócić uwagę również na inne możliwości mogące zwiększyć zasięg oddziaływania placówek bibliotecznego. Biblioteki mogą stać się partnerami wielu innych podmiotów: urzędów, organizacji pozarządowych, stowarzyszeń społecznych, a nawet przedsiębiorców. Może je połączyć wspólny cel, np. propagowanie czytelnictwa czy też zapobieganie wykluczeniu ze społeczeństwa informacyjnego jednostek lub grup społecznych. Mogą też współpracować na zasadzie obopólnych korzyści, np. promowania lokalnej wytwórczości czy pośrednictwa pracy w zamian za dofinansowanie działalności bibliotecznego lub pomoc w organizacji imprez bibliotecznego. Ważnym zagadnieniem mieszczącym się ponadto w ramach proponowanego przedmiotu jest problematyka *e-administracji* – szczególnie na szczeblu lokalnym.

Forma zajęć

- konwersatorium (12 x 1,5 h),
- zajęcia terenowe (1 x 1,5 h),
- warsztaty (1 x 1,5 h).

¹ Portal Wiedzy PWN, hasło w Słowniku języka polskiego: „partnerstwo”. Dostępny w World Wide Web: <http://www.pwn.pl/?module=multisearch&search=partnerstwo&submit2=szukaj> [dostęp: 2010-10-12].

Pełny opis przedmiotu

Proponowany przedmiot jest kursem o charakterze monograficznym. Jego celem jest przedstawienie małych bibliotek gminnych jako elementu współczesnego systemu – zarówno bibliotecznego, jak i społeczno-kulturalnego. Z tego względu istotne jest wskazanie powiązań oraz możliwości współpracy bibliotek z innymi podmiotami (w tym: instytucjami, organizacjami, stowarzyszeniami), w celu usprawnienia obsługi bibliotecznej w małych gminach. Równie ważne jest ukazanie niewielkiej biblioteki jako instytucji otwartej na potrzeby własnej społeczności, oferującej usługi dostosowane do potrzeb i specyfiki zróżnicowanych grup odbiorców.

Treści zostały podzielone na pięć zasadniczych bloków zagadnień, które przedstawiają małą bibliotekę jako niezbędny element przestrzeni publicznej:

1. Sieć bibliotek publicznych w Polsce (stan i struktura, administracja bibliotek na szczeblu centralnym).
2. Biblioteka publiczna w regionie i społeczności lokalnej (specyfika regionu i przestrzeni lokalnej: ich wyróżniki, atuty i słabości; wpływ tych czynników na bibliotekarstwo; zarządzanie bibliotekami na szczeblu lokalnym, działalność małych bibliotek na rzecz regionu i środowiska lokalnego).
3. Obsługa biblioteczna specjalnych grup użytkowników, m.in. obecnych w danej przestrzeni grup zawodowych, pokoleniowych, narodowościowych (współpraca z odpowiednimi instytucjami w tym zakresie).
4. Biblioteka publiczna a organizacje pozarządowe i stowarzyszenia społeczne.
5. Biblioteka publiczna partnerem lokalnych przedsiębiorstw i przedsiębiorczości.

Przed bibliotekarzami pracującymi w małych bibliotekach stoją ważne zadania, które wymagają orientacji w aktualnej sytuacji prawnej, ekonomiczno-społecznej i kulturowej, a także biegłej znajomości różnych form działalności bibliotecznej (które często wymagają współdziałania z innymi podmiotami). Wymienione elementy działają na zasadzie sprzężenia zwrotnego, wpływając na siebie i wzajemnie się warunkując. Otoczenie kulturowe i polityczne ma istotny wpływ na rozwój bibliotekarstwa i udoskonalanie warsztatu i form pracy bibliotek. Na jakość poszczególnych placówek w sieci w bezpośredni sposób wpływa otoczenie prawne i samorząd lokalny. Z kolei rodzaje i jakość proponowanych przez biblioteki usług, które powinny być odpowiedzią na stałe i zmieniające się potrzeby społeczne, ostatecznie rzutują na stosunek społeczeństwa i decydentów do tych instytucji kultury. Wszystko to przekłada się na prestiż bibliotek i realną szansę na zwiększenie nakładanych na nie środków.

W trakcie całego kursu chcielibyśmy wyraźnie akcentować realia Dolnego Śląska, w tym przemiany małych bibliotek w naszym województwie, a także kondycję i współpracę bibliotek przyległych regionów Czech i Niemiec.

Konwersatoria

1. Zajęcia wprowadzające. Charakterystyka treści programowych, omówienie poszczególnych zagadnień oraz proponowanych form pracy. Dyskusja nt. sformułowania „partnerstwo w bibliotekarstwie publicznym”.

2. Stan i struktura sieci bibliotek publicznych. Podział administracyjny kraju, jego zmiany i ich konsekwencje dla działalności bibliotek. Poszczególne ogniwa sieci (zależności i współpraca). Działalność instrukcyjno-metodyczna i inne formy pomocy dla bibliotek gminnych ze strony bibliotek wojewódzkich i powiatowych.
3. Instytucje na szczeblu krajowym odpowiedzialne za kreowanie i wdrażanie krajowej polityki bibliotecznej (Ministerstwo Kultury – programy dla bibliotek, Krajowa Rada Biblioteczna). Biblioteka Narodowa (tu: Instytut Książki i Czytelnictwa) a sieć bibliotek publicznych i bibliotekarstwo publiczne (programy dla bibliotek, pomoc metodyczna). Rola Instytutu Książki w Krakowie oraz Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w rozwoju bibliotekarstwa publicznego. Administracja centralna bibliotek w innych krajach: analiza porównawcza.
4. Samorząd lokalny w obecnej Polsce. Obowiązki władz lokalnych wobec bibliotek. Współpraca bibliotekarzy z władzami samorządowymi – umiejętność prezentowania i uzasadniania potrzeb biblioteki i obsługiwanej przez nią ludności, konieczność i strategia negocjacji. Finanse bibliotek – rozróżnienie dotacji celowych i podmiotowych. Nakłady na biblioteki w porównaniu z innymi instytucjami kultury w raportach GUS (w tym w „Kultura w ... roku”²).
5. Biblioteka w środowisku lokalnym. Powinności biblioteki względem obsługiwanej społeczności. Różne funkcje i metody pracy biblioteki (ich zależność od specyfiki regionu), różne kategorie użytkowników i dostosowywanie do ich potrzeb odpowiedniej oferty.
6. Biblioteki w najmniejszych skupiskach ludności (na wsi) – tradycja i stan współczesny. Przemiany społeczno-kulturowe polskiej wsi i wynikające z nich zmiany potrzeb i oczekiwań wobec bibliotek. Sytuacja małych bibliotek, ich charakter, rola i znaczenie.
7. Udział małych bibliotek w lokalnym życiu społecznym. Działania bibliotek na rzecz integracji środowiska lokalnego: informowanie o lokalnych inicjatywach i czynny udział w ich organizacji, tworzenie lokalnego zasobu cyfrowego.
8. E-administracja – na szczeblu lokalnym, włączanie się biblioteki w tworzenie lokalnego zasobu wiedzy *on-line* o pracy lokalnych urzędów i władz samorządowych. Publikowanie Biuletynu Informacji Publicznej na stronie WWW biblioteki. Tworzenie punktu konsultacyjnego usprawniającego dostęp do informacji o pracy lokalnych urzędów i administracji oraz umożliwiającego tworzenie systemu elektronicznych petycji. Współpraca z właściwymi urzędami w tym zakresie.
9. Biblioteka a regionalizm. Organizowanie informacji regionalnej, edukacja i propagowanie wiedzy o regionie. Integracja społeczności regionalnej, np. w ramach kontaktów pomiędzy bibliotekami jednego regionu, makroregionu (np. pogranicza) lub miast/gmin partnerskich.
10. Obsługa specjalnych grup użytkowników – w tym osób niepełnosprawnych, czasowo odosobnionych (w szpitalach, więzieniach), osób starszych, imigrantów itp. Współpraca z odpowiednimi instytucjami w tym zakresie (szpitale, więzienia, domy opieki społecznej, MOPS, GOPS itp.). Problematyka przemocy i konfliktów w bibliotece.

² Np. „Kultura w 2008 r.” oprac. GUS, Warszawa 2009. Dokument dostępny w World Wide Web: http://www.stat.gov.pl/gus/5840_1741_PLK_HTML.htm [dostęp: 2010-09-27].

11. Organizacje pozarządowe i stowarzyszenia społeczne – możliwe formy współpracy. Granty udzielane przez instytucje pozarządowe na rzecz małych bibliotek (informacja o nich i umiejętność ich pozyskiwania), współpraca z organizacjami pozarządowymi na rzecz promocji czytelnictwa, włączanie się biblioteki w inicjatywy stowarzyszeń społecznych.
12. Promowanie lokalnej przedsiębiorczości. Nawiązywanie kontaktów z lokalnymi przedsiębiorcami. Tworzenie lokalnego punktu pośrednictwa pracy (w rzeczywistości i *on-line*).
13. Podsumowanie zajęć.

Zajęcia terenowe i warsztaty

1. Wycieczka do WBP – zapoznanie z charakterem prac na rzecz małych bibliotek.
2. Praca w grupach – projekt szkolenia *e-governance* (scenariusz szkolenia, prezentacja odpowiednich źródeł, tradycyjnych i internetowych) oraz projekt lokalnego zasobu wiedzy *on-line* nt. lokalnych urzędów, władz samorządowych, podejmowanych inicjatyw (kronika lokalna).

Oczekiwane efekty uczenia się

Osiągnięta **wiedza**: Student poprawnie określa miejsce bibliotek (również tych najmniejszych) w systemach: bibliotecznym i społeczno-kulturowym. Dostrzega wynikające z tego konsekwencje oraz więzi łączące lub mogące łączyć biblioteki z innymi podmiotami. Potrafi wskazać instytucje odpowiedzialne za kreowanie polityki bibliotecznej państwa, zna ustawodawstwo w tym zakresie. Trafnie ocenia rolę Biblioteki Narodowej i Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w procesie rozwoju bibliotekarstwa publicznego. Zna obowiązki władz lokalnych wobec bibliotek i *vice versa*, zna obowiązki bibliotek względem obsługiwanego środowiska. Rozróżnia różne strategie negocjacji pomocne w kontaktach z decydentami. Trafnie ocenia charakter przemian na polskiej wsi i potrzeby ludności wiejskiej w zakresie obsługi bibliotecznej. Zna działania biblioteczne zmierzające do integrowania środowisk lokalnych. Rozumie pojęcie *e-administracji*, dostrzega rolę biblioteki w procesie udostępniania informacji publicznej. Zna powinności biblioteki względem własnego regionu. Rozróżnia poszczególne grupy użytkowników specjalnych, widzi potrzebę i możliwości współpracy z różnymi instytucjami w celu sprawnej obsługi bibliotecznej tych grup. Wśród innych możliwych form współpracy wyróżnia współpracę z organizacjami i stowarzyszeniami społecznymi oraz lokalnymi przedsiębiorcami.

Opanowane **umiejętności**:

- umiejętność prezentowania i uzasadniania potrzeb biblioteki i obsługiwaną przez nią ludności,
- umiejętność tworzenia lokalnego zasobu wiedzy *on-line* nt. lokalnych urzędów, władz samorządowych, lokalnych działań i inicjatyw (kronika lokalna),
- projektowanie szkolenia *e-governance* (w skład projektu powinny wejść: scenariusz szkolenia oraz prezentacja odpowiednich źródeł, tradycyjnych i internetowych).

Metody i kryteria oceniania

Zaliczenie: ustne/pisemne (aktywność na zajęciach/projekt).

Sposób zaliczenia

Zaliczenie na ocenę.

Literatura

Materiały statystyczne

1. „Biblioteki Publiczne w Liczbach 2009”, Warszawa 2010.
2. Główny Urząd Statystyczny: Portal Informacyjny. Dostępny pod adresem: http://www.stat.gov.pl/gus/index_PLK_HTML.htm [dostęp: 2010-09-27].
3. „Kultura w 2008 r.” oprac. GUS, Warszawa 2009. Dokument dostępny w World Wide Web: http://www.stat.gov.pl/gus/5840_1741_PLK_HTML.htm [dostęp: 2010-09-27].
4. *Uczestnictwo ludności w kulturze w 2004 r.*, oprac. GUS, Warszawa 2006.
5. „Mały Rocznik Statystyczny 2009”, oprac. GUS, Warszawa, 2010.
6. „Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej”, oprac. GUS, Warszawa 2010.

Opracowania

1. Allen B., *Public opinion and the funding of public libraries*, „Library Trends” 2003, vol. 51, nr 3, s. 414-423 [Abstrakt BABIN, z. 1/2, 2004].
2. Bertrand A.-M., *Bibliothèques territoriales: identité et environnement*, Paris 2000.
3. *Biblioteka w otoczeniu społecznym*, praca zbior. pod red. E. B. Zybert, Warszawa 2000.
4. Biliński L., *Biblioteki publiczne końca XX wieku*, Warszawa 2001.
5. Boughey A., Cooper M., *Public libraries, political vision versus public demand?*, „ASLIB Proceedings” 2010, vol. 62, nr 2, s. 175-201, [Abstrakt BABIN, z. 2, 2020].
6. Clark L., *Libraries connect communities*, „American Libraries” 2007, vol. 38, nr 8, s. 62-63, tab. [Abstrakt BABIN 99, z. 2, 2008].
7. Davis H. M., *Lifestyles, local communities, and libraries, a partnership for the future?* „Public Libraries” 1993, vol. 32, nr 6, s. 323-328, [Abstrakt BABIN 30, z. 1, 1995].
8. *Diagnoza społeczna 2009: warunki i jakość życia Polaków*, red. Janusz Czapiński, Tomasz Panek, Warszawa 2009. Dokument dostępny w World Wide Web: http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2009.pdf [dostęp: 2010-09-27].
9. Gawroński A., Dynkowski M., *„Elektroniczne” bibliografie regionalne – nowa jakość?* [w:] *Wokół bibliotek i bibliotekarstwa: Księga jubileuszowa dedykowana Janowi Wołoszowi*, Warszawa 2005, s. 92-98.
10. Kołodziejska J., *Lokalność i uniwersalność bibliotek*, Warszawa 2000.
11. Kołodziejska J., *Szerokie okno biblioteki*, Warszawa 2006.
12. Langås K. K., *Library collaboration with the local community*, „Scandinavian Public Library Quarterly” 2009, vol. 42, nr 1, s. 18-19, il. [Abstrakt BABIN 167, z. 3, 2009].

13. Langås K. K., *Library collaboration with the local community*, „Scandinavian Public Library Quarterly” 2009, vol. 42, nr 1, s. 18-19. [Abstrakt BABIN, z. 3, 2009].
14. Materska K., *Informacja europejska w bibliotekach publicznych a lokalne środowisko informacyjne*, „Poradnik Bibliotekarza” 2004, nr 1, s. 3-7.
15. McGrath H., Goulding A., *Part of the job, violence in public libraries*, „New Library World” 1996, vol. 97, nr 1127, s. 4-13 [Abstrakt BABIN, z. 2, 1996].
16. Nichol J., Wilkie S., *Winning the lottery, the successful community libraries*, „Libr. Inf. Update” 2007, vol. 6, nr 12, s. 34-37 [Abstrakt BABIN, z. 2, 2008].
17. Pors N. O., *Citizen services and public libraries, an analysis of a new service in Danish public libraries*, „New Library World” 2010, vol. 111, nr 7/8, s. 263-272 [Abstrakt BABIN 183, z. 3, 2010].
18. Pors N. O., *Misbehaviour in the public library, Internet use, filters and difficult people*, „New Library World” 2001, vol. 102, nr 1168, s. 309-313 [Abstrakt BABIN, z. 1/2, 2002].
19. Privat J-M., *La coopération entre écoles et bibliothèques, entre résolutions et indéciisions*, „Bulletin des bibliothèques de France” 1995, T. 14, nr 1, s. 45-48 [Abstrakt BABIN, z. 3/4, 1995].
20. Rouyer-Gayette F., *„Les Ruches”*. „Bulletin des bibliothèques de France” 2004, nr 2, s. 24.
21. *Sieć bibliotek publicznych wobec potrzeb społeczeństwa informacyjnego : materiały z ogólnopolskiej konferencji, Lublin, 27-29 września 2005*, Warszawa 2006, s. 163.
22. Topper E. F., *Social networking in libraries* [tłum. tytułu: Sieci społecznościowe w bibliotekach], „New Library World” 2007, vol. 108, nr 7/8, s. 378-380 [Abstrakt BABIN, z. 4, 2007].
23. Vavrek B., *Is the American public library part of everyone's life?* „American Libraries” 2000, vol. 31, nr 1, s. 60-64 [Abstrakt BABIN, z. 3, 2000].
24. Wojciechowski J., *Biblioteka w komunikacji publicznej*, Warszawa 2010.
25. Wojciechowski J., *Biblioteczna wartość naddana*, Kraków 2006.
26. Wojciechowski J., *Biblioteka w integracji środowiskowej*, „Przegląd Biblioteczny” 2008, z. 2, s. 226-239.
27. Wojciechowski J., *Idee i rzeczywistość: bibliotekarstwo pragmatyczne*, Warszawa 2002.
28. Wołosz J., *Problemy rozwoju bibliotek publicznych w Polsce*, „Bibliotekarz” 2004, nr 3, s. 3.
29. Zybert E. B., *Kultura organizacyjna w bibliotekach*, Warszawa 2004.

Projektowanie systemów informacyjnych

dr Stanisław Skórka
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Skrócony opis przedmiotu

Projektowanie i zarządzanie serwisem internetowym małej biblioteki gminnej. Uczestnicy w trakcie zajęć poznają etapy planowania, projektowania stron, zarządzania nimi oraz aktualizacji zasobów w nich udostępnianych. Także podstawy architektury informacji serwisów internetowych. Podczas kursu uczestnicy zapoznają się również z trendami i standardami w projektowaniu stron, zasadami funkcjonalności, metodyką projektowania i publikowania dokumentów elektronicznych w sieci. Tworzenie stron internetowych jest umiejętnością przydatną w pracy bibliotekarza, pozwalającą opracowywać i samodzielnie publikować zasoby w Sieci w celu promocji czytelnictwa i kultury.

Studenci zapoznają się z metodami projektowania funkcjonalnego serwisu internetowego dla małych bibliotek gminnych, a szczególnie: etapów tworzenia architektury informacji serwisu, badania jego użytkowników, zarządzania zawartością, zasady tworzenia publikacji internetowych (ang. *webwriting*), będą poznawać podstawy języka xhtml.

Zadaniem uczestników będzie zaplanowanie, opracowywanie koncepcji i zaprojektowanie serwisu internetowego biblioteki gminnej, który będzie realizował zadania biblioteki oraz w sposób funkcjonalny umożliwił dostęp do zasobów bibliotecznych oraz informacji lokalnej. Wśród umiejętności znajdą się również: planowanie systemów nawigacji serwisu, badanie preferencji i potrzeb użytkowników serwisu internetowego biblioteki, organizacja i kategoryzacja treści, tworzenie nazw. Ważną umiejętnością będzie także opracowywanie i wykonanie dokumentacji projektowej serwisu WWW: szkiców, map, wykresów ilustrujących strukturę i wygląd przyszłego serwisu internetowego biblioteki.

Osobnym zagadnieniem będzie nauka prowadzenia biblioteki gminnej i zarządzania nią jako serwisu typu Web 2.0. Blogi pełnią istotną rolę jako źródła informacji oraz kanał do komunikacji z użytkownikami.

Forma zajęć

15 godz. wykładów i 30 godz. ćwiczeń.

Pełny opis przedmiotu

Ćwiczenia

1. Poznanie podstawowych pojęć z zakresu projektowania i zarządzania serwisem biblioteki, np.: architektura informacji, użyteczność, funkcjonalność, nawigacja, analiza konkurencji, mapa strony.
Pojęcia te stosowane są przez specjalistów od architektury informacji i użyteczności. Pełną ich listę i znaczenie studenci otrzymają w specjalnie przygotowanym skrypcie.
2. Etapy projektowania serwisu internetowego dla małej biblioteki gminnej.
 - 2.1. Określenie celów i grupy odbiorców serwisu internetowego.
 - 2.2. Wybór treści i organizacja zawartości serwisu.
 - 2.3. Planowanie systemów nawigacji.
 - 2.4. Wykonanie szkiców i map serwisu.Są to cztery główne fazy budowania serwisu internetowego. Jej rezultatem są papierowe makiety i schematy. W ramach każdej z faz studenci opracowywać będą raporty ułatwiające w następnej kolejności wykonanie serwisu w wersji elektronicznej.
3. Badanie użytkowników.
 - 3.1. Zdobywanie informacji nt. preferencji i oczekiwań użytkowników: metoda sortowania kart, wywiad, ankieta.
 - 3.2. Prowadzenie blogów.
 - 3.3. Komunikacja z użytkownikami.Wykonanie prototypu powinno być wspierane wynikami badań nad grupą reprezentatywną użytkowników.
4. Wykonanie serwisu.
 - 4.1. Opracowanie papierowego prototypu (szkiców, schematów, map).
 - 4.2. zaprojektowanie serwisu w języku xhtml.
 - 4.3. Wykonanie bloga.
5. Zarządzanie serwisem biblioteki gminnej.
 - 5.1. Aktualizacja informacji.
 - 5.2. Komunikacja z użytkownikami.

Wykłady

Omówiona zostanie następująca tematyka: Internet w działalności biblioteki gminnej, architektura informacji w działalności biblioteki, zasady budowania funkcjonalnych serwisów internetowych, Web 2.0 w działalności małej biblioteki gminnej.

Oczekiwane efekty uczenia się

Studenci będą znali możliwości zastosowania Internetu w działalności dydaktycznej i informacyjnej małej biblioteki gminnej. Poznają metody i zasady projektowania użytecznych systemów informacyjnych na przykładzie serwisów internetowych

bibliotek oraz podstawowe elementy architektury informacji dla stron WWW. Opanują praktyczne zasady tworzenia dokumentacji projektowej. Poznają pojęcia: folksonomia, taksonomia, tagowanie, kategoryzacja, słownik kontrolowany, metadane, inżynieria treści, nawigacja. Nauczą się tworzyć teksty na potrzeby Internetu z uwzględnieniem zasad pozycjonowania stron internetowych. Nauczą się pisać strony internetowe za pomocą podstawowych znaczników języka xhtml.

Metody i kryteria oceniania

Oceniana będzie realizacja poszczególnych zadań oraz wykonanie projektu.

Sposób zaliczenia

Zaliczenie z oceną.

Literatura

1. S. Krug: *Nie każ mi myśleć. O życiowym podejściu do funkcjonalności stron internetowych*. Gliwice 2006. Wyd. 2.
2. E. Meyer: *CSS wg Ericha Meyera*. Gliwice 2005.
3. J. Cohen: *Serwisy WWW. Projektowanie, tworzenie i zarządzanie*. Gliwice 2004.
4. J. Nielsen: *Projektowanie funkcjonalnych serwisów internetowych*. Gliwice 2003.
5. L. Rosenfeld, P. Morville: *Architektura informacji w serwisach internetowych*. Gliwice 2003. Wyd. 2.
6. R. Williams: *Jak składać tekst? Komputer nie jest maszyną do pisania*. Gliwice 2003. Wyd. 2.
7. M. Pearrow: *Funkcjonalność stron internetowych*. Gliwice 2002.
8. B. Danowski: *Kaskadowe arkusze stylów. Ćwiczenia praktyczne*. Gliwice 2001.
9. Z. Płoski: *Komputer, Internet. Szkolny słownik*. Wrocław 2001.
10. R. Płatek, Z. Okoń: *Pajęczek najlepszy polski edytor stron WWW*. Gliwice 2000.
11. B. Danowski: *HTML 4. Ćwiczenia praktyczne*. Gliwice 2000.
12. M. Sokół: *Tworzenie stron WWW. Ćwiczenia praktyczne*. Gliwice 2000.
13. D. Siegel: *Tworzenie stron WWW*. Bielsko-Biała 1998.
14. J. Szaniawski: *Duży słownik informatyczny*. Warszawa 1997.
15. P. Wimmer: *HTML stare i nowe*. Warszawa 1997.
16. M. Kasperski, A. Boguska-Torbicz: *Projektowanie stron WWW. Użyteczność w praktyce*. Gliwice 2008.

Regionalizm

prof. UJK dr hab. Jolanta Chwastyk-Kowalczyk
dr Maria Siuda

Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa
Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy Jana Kochanowskiego w Kielcach

Skrócony opis przedmiotu (wykład)

W ramach przedmiotu „regionalizm” studenci poznają przeszłość regionu świętokrzyskiego (kulturę materialną i duchową). Mogą sobie uświadomić znaczenie zachowania tożsamości lokalnej, narodowej w ramach Unii Europejskiej.

Forma zajęć

Wykład 15 godzin.

Pełny opis przedmiotu

1. Pojęcie: region, regionalizm, regiony historyczne, region a granice administracyjne. Rozwój ruchu regionalnego w Europie i Polsce.
2. Ruch regionalny na Kielecczyźnie. Okres międzywojenny – działalność Aleksandra Patkowskiego. Wizja regionalizmu Stefana Żeromskiego oraz Juliusza Nowaka-Dłużewskiego.
3. Ruch regionalny w innych częściach Polski.
4. Kultura materialna Kielecczyzny – dymarki świętokrzyskie, krzemionki opatowskie, Centralny Okręg Przemysłowy. Ważniejsze zabytki kultury materialnej.
5. Etnografia Kielecczyzny – strój ludowy, pieśni (Oskar Kolberg), muzea etnograficzne, sztuka ludowa – ważniejsi twórcy. Cykliczne imprezy etnograficzne.
6. Ruch umysłowy na Kielecczyźnie – czasopisma regionalne dawne i współczesne, towarzystwa regionalne i naukowe. Rozwój szkolnictwa wyższego.
7. Regionalizm a Unia Europejska.

Oczekiwane efekty uczenia się

Osiągnięta **wiedza** o rozwoju regionu w przeszłości i współcześnie. Znaczenie regionalizmu w edukacji i wychowaniu młodego pokolenia, kultywowanie zwyczajów ludowych, kulinarnych. Możliwości wykorzystania funduszy Unii Europejskiej w rozwoju regionu.

Metody i kryteria oceniania

Zaliczenie.

Sposób zaliczenia

Zaliczenie.

Literatura

1. Darnosz J., *Region i regionalizm. (Studium interdyscyplinarne)*. Warszawa 1987.
2. *Dzieje Kielecczyny w historiografii Polski Ludowej. Stan i program badań*, pod red. Z. Guldona. Kielce 1977.
3. Lubczyńska A., *Regionalizm kielecki w latach 1918-1939*. Kielce 2008.
4. Mazurski K., *Ekonomiczne aspekty regionalistyki. Zarys problematyki*. Wrocław 2000.
5. Meducka M., *Życie kulturalne Kielc 1918-1939*. Warszawa 1983.
6. Nowak-Dłużewski J., *Udział regionu kieleckiego w kulturze narodowej*.
7. *Region świętokrzyski mit czy rzeczywistość? Materiały konferencji naukowej. Kielce, 23 maja 2001*, pod red. J. Wijaczki. Kielce 2001.
8. *W hołdzie Aleksandrowi Patkowskiemu. W setną rocznicę urodzin*, red. nauk. J. Grzywna, A. Rembalski. Kielce 1991.

* * *

Skrócony opis przedmiotu (konwersatorium)

Regionalizm wprowadza studentów w historię regionu, zwyczaje i obrzędowość, zapoznaje z ruchem umysłowym, placówkami kulturalnymi.

Forma zajęć

Konwersatoria 15 godzin.

Pełny opis przedmiotu

1. Regionalizm, „małe ojczyzny” – pojęcia. Edukacja regionalna w szkole. Zmiany granic administracyjnych województwa. Herb województwa i miast Kielecczyny.
2. Ośrodki chrześcijaństwa na Kielecczyźnie – klasztor na Świętym Krzyżu, opactwo w Wąchocku. Zabytki architektury sakralnej.
3. Tradycje przemysłowe na Kielecczyźnie – Staropolski Okręg Przemysłowy, górnictwo i hutnictwo kruszcowe, hutnictwo żelaza.
4. Zwyczaje i obrzędy świętokrzyskie. Podania i legendy.
5. Życie kulturalne na Kielecczyźnie. Powstanie i repertuar współczesny Teatru im. S. Żeromskiego. Filharmonia im. O. Kolberga w Kielcach. Charakterystyka

placówek kreujących życie kulturalne mieszkańców w innych miastach województwa świętokrzyskiego.

6. Turystyka i agroturystyka na Kielecczyźnie, m.in. Bałtów, Pacanów. Fundusze europejskie a rozwój regionalny.

Oczekiwane efekty uczenia się

Opanowane **umiejętności**: dysponowania wiedzą o przeszłości, o różnych walorach regionu, w którym się mieszka.

Osiągnięta **wiedza**: o zabytkach kultury materialnej i duchowej Kielecczyzny, o znaczeniu regionalizmu w przeszłości i teraźniejszości.

Metody i kryteria oceniania

Zaliczenie: praca semestralna.

Sposób zaliczenia

Zaliczenie z oceną.

Literatura

1. Adamczyk M., Pastuszka S.: *Starachowice. Zarys dziejów*. Warszawa 1984.
2. Banaś T., Garus R.: *Legendy świętokrzyskie. Przewodnik rodzinny*. Kielce 1999.
3. Erber B. K.: *Sztuka ludowa w województwie kieleckim*. Kraków 1958.
4. Garus R.: *Znakowane szlaki turystyczne województwa kieleckiego*. Kielce 1990.
5. Grabowski J.: *Sztuka ludowa. Formy i regiony w Polsce*. Warszawa 1967.
6. Imiołek M.: *Strój ludowy na Kielecczyźnie*. Kielce 2001.
7. *Kalendarz świętokrzyski*, pod red. L. Zawistowskiej. Kielce 1989.
8. *Klasztor na Świętym Krzyżu w polskiej kulturze narodowej*, pod red. ks. D. Olszewskiego i R. Gryza. Kielce 2000.
9. Marcinkowski S.: *Miasta Kielecczyzny. Przemiany społeczno-gospodarcze 1815-1869*. Warszawa 1980.
10. *Mała Ojczyzna Świętokrzyskie. Dziedzictwo kulturowe*, pod red. G. Okły. Kielce 2002.
11. Murszewski Z.: *Zaczęło się od dymarek*. „Poznaj swój kraj” 1990, nr 1.
12. Michta J.: *Heraldyka samorządowa województwa świętokrzyskiego i jej symbolika*. Kielce 2000.
13. *Ministerstwo Edukacji Narodowej o edukacji regionalnej – dziedzictwie kulturowym w regionie*. Warszawa 2000.
14. Rogala S.: *Góry Świętokrzyskie. Przewodnik turystyczny: legendy, historia, zabytki, trasy wycieczkowe, informacje praktyczne*. Kielce 1997.
15. Rogala S.: *Opowieść o zbójcu Kakusie (wg ludowych opowieści z Kielecczyzny)*. Kielce 1996.

16. Seliga K.: *Legendy sandomierskie. Podania, przypowieści, anegdoty i przysłowia Ziemi Sandomierskiej*. Lublin 1974.
17. Stankiewicz J.: *Legendy świętokrzyskie*. Kraków 1988.
18. Stupnicka E., Stempień-Sałek M.: *Poznajemy Góry Świętokrzyskie. Wycieczki geologiczne*. Warszawa 2001.
19. Traczyński E.: *Wieś świętokrzyska w XIX i XX wieku*. Kielce 2001.
20. Żak S.: *Cudze chwalicie, swego nie znacie. Obecność regionu kieleckiego w kulturze narodowej*. Kielce 1998.

Praktyki na studiach licencjackich

Katowice – IBiIN UŚ

mgr Tadeusz Maciąg

Skrócona prezentacja ogólnej koncepcji praktyk

Praktyka studenta po drugim roku studiów (jako druga już praktyka zawodowa) ma dwa cele:

1. Być okazją praktycznego sięgania do zdobytej wiedzy zawodowej i ogólnohumanistycznej. Studenci po II roku osiągnęli już podstawowy poziom kompetencji zawodowych, gdyż program dwóch lat studiów obejmował zagadnienia *zarządzania zbiorami* (cele i zasady gromadzenia zbiorów oraz czynności temu towarzyszące; relacje między procesem gromadzenia a potrzebami użytkowników wpływające na usługi w zakresie udostępniania), proces *formalnego* oraz *rzecowego opracowania zbiorów*, komputerowe technologie wykorzystywane w *automatyzacji zbiorów*, *języki informacyjno-wyszukiwawcze* oraz elementy wiedzy o *systemach informacyjnych*. W trakcie praktyki do tych treści powinien odwoływać się Opiekun Biblioteczny Praktyki oraz Praktykant. W kontakcie z użytkownikiem Praktykant ma okazję wykorzystać znajomość polskiej *literatury pięknej* w doradzaniu obsługiwanym czytelnikom, znajomość wiedzy o *źródłach bibliograficznych* (zwłaszcza dostępnych w Internecie) w gromadzeniu piśmiennictwa na określone tematy.
2. Służyć obserwacji organizacji pracy bibliotecznej, aby ten obszar doświadczeń był podstawą do przewidzianego na studiach trzeciego roku programu przedmiotu *Organizacja i zarządzanie biblioteką*.

Przebieg praktyki w bibliotece gminnej ma obejmować dwa wskazane wyżej zakresy. Ponieważ praca biblioteki w małej miejscowości różni się od funkcjonowania bibliotek w dużych miejscowościach, gdyż w dużych placówkach następuje podział czynności między bibliotekarzy specjalizujących się w wybranych zakresach umiejętności, Praktykant ma w czasie praktyki doświadczyć potrzeby orientowania się we wszystkich funkcjach biblioteki: organizowania dostępu do różnorodnych zbiorów celem zaspokajania w środowisku społecznym małych miejscowości potrzeb edukacyjnych, informacyjnych, rozrywkowych, gdyż będzie miał okazję rozpoznać je w trakcie praktyki. Jednocześnie powinien być zaangażowany czynnie w przygotowanie i realizację takich imprez czy wydarzeń, jakie przewidziane były w planach biblioteki, np. konkursu czytelniczego, wystawy tematycznej. Można też zlecić Praktykantowi obsługę osób niepełnosprawnych, starszych albo pracę z dziećmi.

Pełna prezentacja proponowanego przebiegu praktyk

Harmonogram

1. Rekrutacja studentów (od 21 lutego do 14 marca):
 - ustalenie na podstawie danych osobowych gromadzonych przez Dziekanat listy nazwisk studentów II roku studiów stacjonarnych i niestacjonarnych zamieszkałych w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich,
 - ogłoszenie na tablicy informacyjnej oraz na stronie WWW Instytutu Informacji o naborze na praktyki zawodowe organizowane pod patronatem FRSI w ramach Programu Rozwoju Bibliotek,
 - przeprowadzenie spotkań informacyjno-propagandowych przez opiekuna roku i praktyk wśród studentów II roku studiów licencjackich stacjonarnych i niestacjonarnych,
 - wyłonienie kandydata na praktykę.
2. Wybór biblioteki jako miejsca praktyki i nawiązanie kontaktu (od 21 lutego do 14 marca):
 - uzyskanie w Bibliotece Śląskiej opinii Dyrektora ds. Bibliotek Publicznych w województwie na temat bibliotek gminnych w środowisku wiejskim wyróżniających się swoją działalnością w środowisku lokalnym,
 - zasięgnięcie w Bibliotece Śląskiej opinii metodyka wizytującego biblioteki publiczne w województwie w celu wyboru miejsca na praktykę,
 - zapoznanie się z bibliotekami proponowanymi przez studentów jako potencjalnego miejsca praktyki,
 - wizyta w bibliotekach wytypowanych jako miejsce do odbywania praktyk studenckich i ostateczny wybór najlepszej placówki bibliotecznej uwzględniającej potrzeby programu praktyk.
3. Wstępne spotkanie informacyjne ze studentami w celu zapoznania ich ze szczegółami organizacyjnymi przebiegu praktyk zawodowych i wzbudzenie zainteresowania studentów praktyką w bibliotece gminnej (między 15 a 31 marca).
4. Merytoryczne ustalenie treści praktyki ze studentami (między 4 a 14 kwietnia):
 - zaprezentowanie praktykantom założeń i celów projektu „Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych”,
 - dyskusja z kandydatami na temat oczekiwanych przez nich doświadczeń i efektów praktyki w bibliotece gminnej,
 - zapoznanie studentów ze szczegółowym harmonogramem oraz programem merytorycznym praktyk,
 - zapoznanie studentów ze wszystkimi obowiązującymi dokumentami potrzebnymi do zrealizowania praktyk, w tym z dokumentacją wymaganą przez autorów projektu *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych* – Raport Praktykanta.

5. Podpisanie Umowy między biblioteką przyjmującą praktykanta a Instytutem (między 14 kwietnia a 28 kwietnia):
 - zapoznanie pracowników wytypowanej biblioteki gminnej, w tym osoby mającej pełnić funkcję Opiekuna Bibliotecznego z zasadami realizacji projektu *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych* oraz niezbędną dokumentacją,
 - wskazanie na obowiązki biblioteki przyjmującej praktykanta oraz wynikające z ich spełnienia korzyści dla biblioteki (zgodnie z regulaminem projektu),
 - ustalenie warunków i trybu monitorowania przez Opiekuna z Instytutu przebiegu praktyk,
 - ustalenie formy opinii mającej być Raportem sformułowanym przez Bibliotecznego Opiekuna praktyk,
 - zapoznanie Bibliotecznego Opiekuna Praktyk z obowiązkiem jego oceny przez studenta w formie Raportu Praktykanta, którego treścią będzie przebieg praktyki ze szczególnym uwzględnieniem.
6. Faktyczny etap realizacji praktyki (między 4 maja a 15 czerwca – doprecyzowanie po ustaleniach z Biblioteką):
 - ustalenie planu (terminarza) przebiegu praktyki zgodnego z Programem,
 - podpisanie indywidualnej umowy o wolontariat między PTB OW a studentem praktykantem,
 - wizytacja praktykanta w trakcie realizacji praktyki przez Opiekuna Praktyk z Instytutu – zasięgnięcie wstępnej opinii obu zainteresowanych stron tzn. Bibliotecznego opiekuna i praktykanta oraz wstępna kontrola prowadzonej dokumentacji.
7. Finalizacja praktyki (między 16 czerwca a 28 czerwca):
 - odbiór od studenta dzienniczka praktyk, Raportu Praktykanta,
 - odbiór Raportu Bibliotecznego Opiekuna Praktyk,
 - zaliczenie studentowi praktyki w indeksie,
 - sporządzenie sprawozdawczego Raportu Autora,
 - przekazanie dokumentacji do PTB OW (między 28 a 30 czerwca).

Treści programowe

Podstawa opracowania rzeczowego zbiorów. Klasyfikowanie zasobu zgodnie z UKD oraz tematowanie w jhp BN. Powiązania między strukturą katalogu rzeczowego a potrzebami środowiska czytelniczego. Organizacja działu opracowania rzeczowego i przebieg prac wewnętrznych. Współudział w opracowaniu rzeczowym zbiorów z różnych dziedzin wiedzy. Włączanie kart do katalogu rzeczowego. Melioracja katalogu. Prowadzenie indeksów pomocniczych.

Dobór zawartości księgozbioru podręcznego zawierającego aktualne źródła informacji zgodnie z potrzebami lokalnej społeczności – jako warunek niezbędny do prowadzenia działalności informacyjnej biblioteki gminnej oraz właściwego zarządzania placówką.

System zarządzania i administrowania biblioteką jako instytucją kultury. Zasady planowania, organizowania i kontroli działalności bibliotecznej. Opracowywanie rocznych planów działalności biblioteki gminnej oraz pisanie sprawozdań z wykonania zaplanowanych działań. Zasady i formy prowadzenia sprawozdawczości bibliotecznej, w tym obowiązki sprawozdawcze wobec Głównego Urzędu Statystycznego. Prowadzenie prac personalnych i finansowych. Zasady i formy udostępniania zbiorów – usługi dla użytkowników. Regulaminy dla czytelników. Księgozbiór podręczny czytelników. Metodyka pracy z czytelnikiem. Współdziałanie w różnych formach udostępniania zbiorów. Ogólne zasady bibliotecznej służby informacyjnej. Rozpoznanie stanu współpracy biblioteki z innymi instytucjami bądź liderami na rzecz animacji życia kulturalnego w środowisku lokalnym.

Kryteria ewaluacji po skończonej praktyce

1. Ocena Praktykanta przez Opiekuna Bibliotecznego ze zwróceniem uwagi na:
 - kompetencje wyniesione ze studiów,
 - aktywność podczas praktyki,
 - komunikatywność w stosunku do bibliotekarza i użytkowników,
 - kreatywność w wykonywaniu poleconych zadań.Skala dla wymienionych cech: niezadawalający, wystarczający, zadowolający, bardzo dobry.
2. Ocena przebiegu praktyki przez Praktykanta:
 - postawa bibliotekarza w stosunku do praktykanta: nieprzychylna, obojętna, przychylna,
 - kompetencje bibliotekarza i poziom przygotowania do zawodu: rozpoznawalnie niski, nierozpoznawalny, rozpoznawalnie wysoki,
 - postawa bibliotekarza w stosunku do użytkownika: nieprzyjazny, obojętny, przyjazny,
 - samoocena Praktykanta.

Oczekiwane efekty uczenia się

Praktyka na przykładzie pracy poznanej placówki ma spowodować opanowanie **wiedzy** na temat:

- organizacji pracy w małej bibliotece, rodzajów zadań zawodowych należące do zakresu obowiązków bibliotekarza w ramach gromadzenia, opracowania zbiorów, i odpowiedzialności materialnej za powierzony majątek,
- różnorodności środowiska klientów biblioteki, tak pod względem poziomu intelektualnego, wieku, sprawności fizycznej, jak i ich potrzeb widocznych w zgłaszanych potrzebach lekturowych albo nawet pozalekturowych (np. informatycznych, administracyjnych),
- rodzajów zadań oraz działalności biblioteki gminnej, wynikających z lokalizacji w środowisku wiejskim (podległość prawnoorganizacyjnej i finansowej administracji terenowej – w ramach sołectwa, gminy, powiatu, województwa);

- współpraca z lokalnymi i pozalokalnymi organizacjami rolników, strażą pożarną, leśnictwem itp.),
- miejsca gminnej biblioteki publicznej w sieci ogólnopolskiej oraz w systemie oświatowym, kulturalnym mikroregionu,
 - misji pedagogicznej w stosunku do młodego pokolenia, osób bezrobotnych, przekwalifikujących się itp.,
 - konkretnej problematyki rzeczowego opracowania zbiorów w bibliotece gminnej w konkretnym środowisku. Wypracowanie umiejętności korzystania z materiałów pomocniczych potrzebnych do właściwego klasyfikowania zbiorów,
 - zarządzania i administrowania biblioteką.

Osiągnięte **umiejętności**:

1. W ramach kompetencji zawodowych:
 - katalogowanie formalne i rzeczowe druków zwartych z różnych dziedzin (w tym posługiwanie się tablicami UKD, jhp),
 - melioracja katalogu,
 - akcesja, inwentaryzacja, selekcja zbiorów (w zależności od typu przydzielonych zajęć),
 - obsługa użytkowników w ramach wypożyczeń na zewnątrz oraz prezencyjnego,
 - planowanie, organizowanie i kontrola pracy biblioteki,
 - przygotowanie się do tworzenia i realizacji rocznych planów działalności biblioteki gminnej oraz pisanie sprawozdań z wykonania zaplanowanych działań,
 - sprawozdawczość statystyczna dla GUS. Egzekwowanie regulaminu dla czytelników,
 - gotowość do pracy z czytelnikiem ze zwróceniem uwagi na typ jego osobowości, biblioteczna obsługa informacyjna czytelników.
2. W ramach kompetencji komunikacyjnych:
 - umiejętność tworzenia relacji: zwierzchnik – pracownik (praktykant); bibliotekarz – czytelnik dziecko; czytelnik senior; czytelnik niepełnosprawny; lokalny lider samorządu, prasy, oświaty i in.
3. W ramach kompetencji organizacyjnych:
 - umiejętność radzenia sobie w środowisku nowym, nieznanym,
 - umiejętność włączenia się do akcji już realizowanych przez inne osoby,
 - umiejętność szybkiego uzupełniania wiedzy w miarę potrzeb,
 - planowanie własnej pracy,
 - dostosowanie się do planów pracy zespołowej (z Opiekunem Bibliotecznym).

Metody i kryteria oceniania

Warunki zaliczenia praktyki:

- opinia Autora, sporządzona na podstawie dokumentów złożonych przez Praktykanta, Opiekuna Bibliotecznego,
- opinia Opiekuna Bibliotecznego, wyrażona w jego Raporcie,
- prowadzona przez Praktykanta dokumentacja.

Ocena będzie miała postać zapisu w indeksie, wyrażona słownie przy użyciu zapisu:
Zaliczono 90 godz. praktyki w Bibliotece Publicznej w...

Informacja o miejscu praktyki, zaliczonym wolontariacie, będzie odnotowane
w *Suplemencie do dyplomu ukończenia studiów pierwszego stopnia*.

Sposób zaliczenia

Zaliczenie na podstawie:

- Dzienniczka praktyki,
- Raportu Bibliotecznego Opiekuna z przebiegu praktyki,
- Raportu Praktykanta,
- Opinii merytorycznego Opiekuna Praktyki, wspartej wnioskami z wizytacji.

Kielce – IBiD UJK

prof. UJK dr hab. Jolanta Chwastyk-Kowalczyk
dr Maria Siuda

Skrócona prezentacja ogólnej koncepcji praktyk

Zapoznanie się z pracą typowej biblioteki wiejskiej.

Pełna prezentacja proponowanego przebiegu praktyk

Prace przygotowawcze

- nawiązanie kontaktów z dobrze funkcjonującymi bibliotekami wiejskimi (skomputeryzowanymi), do których jest możliwy dojazd autobusami MPK, PKS lub busami; zaplanowanie terminu praktyk (np. II 2011– VI 2011) – IX-X 2010;
- ustalenie listy bibliotek oraz osób odpowiedzialnych za przyjmujących praktykantów oraz przygotowanie umów dla opiekunów praktyk – XII 2010;
- spotkanie ze studentami I roku i ustalenie przydziału konkretnych osób do wyznaczonych bibliotek, sprawa ubezpieczeń – XII 2010;
- ustalenie harmonogramu monitoringu;
- np. reagowanie na ewentualne problemy z dojazdem, niemożnością realizacji praktyk w wyznaczonym terminie ze względów zdrowotnych itp.

Harmonogram praktyki

1. Zaznajomienie się z pomieszczeniami bibliotecznymi (czytelnią, magazynem), układem księgozbioru, dokumentacją biblioteki (inwentarzem, księgą pamiątkową, statystyką). Przez czas trwania praktyki student prowadzi dziennik praktyk.
2. Poznanie zasad i polityki gromadzenia zbiorów.
3. Obserwacja obsługi wypożyczeń książek przez czytelników, a następnie obsługa przy współudziale bibliotekarza, a po decyzji bibliotekarza – praca samodzielna. Przyjmowanie zwrotów książek, ich odnotowanie i odkładanie na regał.
4. Praca w Czytelni, Czytelni multimedialnej – pomoc korzystającym z internetu.
5. Opracowanie książek pod okiem bibliotekarza (w czasie, gdy nie ma czytelników lub w czasie wyznaczonym przez bibliotekarza). Równocześnie melioracja katalogu alfabetycznego pod względem formalnym (wymiana kart zniszczonych, uszkodzonych itp.).
6. Opracowanie artykułów z czasopism (jeśli biblioteka je gromadzi), ale też i czasopism dostępnych w internecie pod kątem przydatności w pracy danej biblioteki. Temat ustala bibliotekarz, ewentualnie tematy związane z rocznicami historycznymi, literackimi itp.

7. Współdział w przygotowaniu imprezy dla dzieci np. konkurs czytelniczy w połączeniu z wykonywaniem rysunków. Przygotowanie literatury.
8. Zaangażowanie praktykanta w przygotowanie wystawy, zebranie bibliografii i sporządzenie scenariusza wystawy. Temat wystawy planuje bibliotekarz. Prace przygotowawcze mogą trwać 2-3 miesiące. Montaż wystawy. Ewentualnie dokumentacja fotograficzna wystawy.
9. Samodzielne przygotowanie spotkania z pisarzem pochodzącym z regionu świętokrzyskiego. Wykazanie się kreatywnością.
10. Zakończenie praktyki.

Działania ewaluacyjne

- spotkanie ze studentami po odbyciu praktyk, zebranie od nich relacji, opinii ustnych. Przeprowadzenie ankiety, w której wypowiedzą się indywidualnie na temat stosunku bibliotekarza do praktykanta, uwag o pracy biblioteki, uwag o konkretnych pracach wykonywanych podczas praktyk, co można zmienić, udoskonalić w działalności danej biblioteki – VI-2011;
- zgromadzenie dokumentacji z praktyk (kopii umów, zaświadczeń, ewentualnych dzienników praktyk itp.);
- przygotowanie sprawozdania z praktyk odbytych przez studentów II roku;
- wpisy ocen z praktyk do indeksów.

Oczekiwane efekty uczenia się

Osiągnięta **wiedza** o funkcjonowaniu biblioteki wiejskiej.

Opanowane **umiejętności** – obsługa wypożyczeń, czytelników na miejscu w czytelni, opracowanie książek, innych dokumentów, organizowanie spotkań z autorami.

Metody i kryteria oceniania

Warunki zaliczenia praktyk, np.:

- opinia Autora,
- opinia Opiekuna Bibliotecznego,
- dokumentacja prowadzona przez Praktykanta.

Sposób zaliczenia

Zaliczenie.

Kraków – IINiB UP im. KEN

dr Wanda Matras-Mastalerz

Skrócona prezentacja ogólnej koncepcji praktyk

Celem praktyki na studiach licencjackich jest umożliwienie uczestnikom praktycznej weryfikacji wiadomości i umiejętności zdobytych w toku wykładów i ćwiczeń z zakresu ogólnych zasad funkcjonowania gminnych bibliotek publicznych. Program praktyki koresponduje ściśle z programem studiów, a zwłaszcza z tematyką realizowaną w ramach przedmiotów zawodowych (bibliotekarstwa, bibliografii, czytelnictwa i zagadnień informacji naukowej). Student kierowany na praktykę ma okazję zastosować w bezpośrednim działaniu swoją wiedzę teoretyczną. Placówka otrzymuje od koordynatora praktyk szczegółowy plan zadań do wykonania przez Praktykanta. Program ten jest ramowy i biblioteka dostosowuje go do swoich możliwości i bieżących potrzeb. Praktykanci zapoznają się z ogólnymi zasadami funkcjonowania biblioteki publicznej jako samodzielnej instytucji kultury, zaznajamiają się z podstawami prawnymi funkcjonowania tej placówki i źródłami finansowania. Praktyka obejmuje doskonalenie umiejętności zarówno zawodowych, jak i pedagogicznych. Studenci zapoznają się z zasadami gromadzenia zbiorów oraz ich ewidencji (uczestniczą w planowaniu zakupów, tworzą i gromadzą dowody wpływu, prowadzą rejestr przybytków, biorą udział w wypełnianiu ksiąg inwentarzowych, tworzą dowody ubytku, zapoznają się z zasadami prowadzenia rejestrów ubytków, prowadzą statystykę biblioteczną, jeśli to możliwe uczestniczą w pracach Skontrum). Następnie, Praktykanci dokonują opracowania formalnego i rzeczowego różnych typów zbiorów gromadzonych w małych bibliotekach gminnych (książek, czasopism, dokumentów dźwiękowych, filmów, dokumentów elektronicznych, plansz, dokumentów życia społecznego itd.). Przy opracowaniu zbiorów w formie elektronicznej zapoznają się z wybranymi systemami komputerowymi (MAK, VTLS, SOWA, MOL, LIBRA i in.) przyjętymi w danej bibliotece. Jeśli biblioteka posiada katalog tradycyjny uczestniczą w czynnościach melioracji katalogów.

Podczas odbywania praktyki Studenci rozwijają również umiejętności pedagogicznej pracy z czytelnikiem (dziećmi, młodzieżą, osobami dorosłymi i seniorami). Nawiązują kontakty z osobami poszukującymi informacji, pomagają i służą radą przy odnalezieniu potrzebnych materiałów. Biorą udział w pracy indywidualnej z czytelnikiem, np. z użytkownikami o specjalnych potrzebach czytelniczych, osobami niepełnosprawnymi, osobami wykluczonymi i w podeszłym wieku. Proponują nowości czytelnicze, wyszukują potrzebne pozycje, promują działania i tłumaczą zasady funkcjonowania wypożyczeń międzybibliotecznych. Ponadto, w trakcie praktyk Studenci wykonują zadania z zakresu szeroko rozumianej propagandy

i promocji bibliotecznej, reklamy oraz marketingu książki i czytelnictwa. Podczas pracy z czytelnikiem zbiorowym i zespołowym: przeprowadzają lekcje biblioteczne dla uczniów szkół z danej gminy, biorą udział w organizowaniu konkursów, wystaw oraz różnorodnych imprez czytelniczych (spotkań z autorami, wieczorków poezji i in.). Współpracując ze środowiskiem lokalnym, promują twórców i artystów regionalnych, gminne koła zainteresowań, folklorystyczne zespoły ludowe, kultywują tradycje lokalne, dbają o dobry kontakt z władzami gminy. Nawiązują kontakty z lokalnym domem kultury, gminnymi redakcjami czasopism, rozgłośniami radiowymi oraz telewizją lokalną. Biorą udział w spotkaniach Koła Przyjaciół Książki i Biblioteki, działaniach Klubu Dyskusyjnego Książki, a jeśli takie formy nie są prowadzone w danej bibliotece, dokonują próby organizacji takich grup. Dbają o kreowanie dobrego wizerunku biblioteki w swojej gminie, biorą udział w tworzeniu materiałów informacyjnych i reklamowych promujących działania biblioteki, starają się zaktywizować dotychczasowych i pozyskać nowych czytelników.

Pełna prezentacja proponowanego przebiegu praktyk

W ramach prac przygotowawczych do realizacji praktyki Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UP w Krakowie nawiązuje kontakty z małymi bibliotekami gminnymi i wyłania z nich najlepszą do przeprowadzenia praktyk studenckich.

W czasie specjalnie zorganizowanego spotkania Opiekun praktyk zachęci Studentów do odbycia praktyki w małych bibliotekach gminnych poprzez zainteresowanie ich tym typem placówek, pokazanie korzyści płynących z odbywania praktyk i stażów oraz podejmowania pracy w tychże placówkach.

Stosując kryterium osiąganych wyników w nauce, aktywności w organizacjach studenckich i innych działaniach na rzecz uczelni zostanie wybranych dwóch studentów, którzy będą odbywać praktykę w wytypowanej placówce.

Praktykę poprzedzi spotkanie wstępne Opiekuna (reprezentującego IINiB) z Opiekunem bibliotecznym i wytypowanymi Studentami w celu omówienia szczegółów merytorycznych programu i przebiegu praktyk oraz warunków ich zaliczenia. W czasie spotkania zostanie podkreślona konieczność ścisłej współpracy trójstronnej oraz przedstawione zasady jej realizacji.

Placówka otrzyma szczegółowy plan zadań do wykonania przez Praktykantów przygotowany przez Opiekuna praktyk. Program ten (tworzony przy współudziale i respektujący sugestie pracowników biblioteki) będzie dostosowany do możliwości i bieżących potrzeb wytypowanej placówki. Zawarte w nim treści korespondują ściśle z programem studiów, a zwłaszcza z tematyką realizowaną w ramach przedmiotów zawodowych: bibliotekarstwa, bibliografii, czytelnictwa i informacji naukowej. Opiekun sporządza pisemne skierowanie studentów na praktykę.

Studenci udają się na praktykę z imiennym skierowaniem i tzw. Dzienniczkami praktyk, w których odnotowują wszelkie informacje związane z realizacją praktyki (dni i godziny odbywania praktyki, szczegółowo wykonane zadania w wyznaczonych dniach, własne przemyślenia dotyczące praktyki, wnioski z przeczytanej lektury doszkalającej, podnoszącej kompetencje zawodowe praktykantów).

W czasie odbywania praktyk Studenci mogą liczyć na stałą, fachową opiekę merytoryczną Opiekuna Praktyk. Kontroluje on prawidłowość wykonanych zadań, służy radą, podejmuje interwencję w przypadku stwierdzenia ewentualnych nieprawidłowości lub problemów. Ponadto, bibliotekarz (opiekun ze strony biblioteki publicznej) potwierdza własnoręcznym podpisem wykonanie przez praktykanta poszczególnych zadań, określa stopień zaangażowania Studenta w wykonane zadania, prawidłowość ich przebiegu, samodzielną inicjatywę studenta.

Program praktyk

1. Ogólne zapoznanie się z publiczną biblioteką gminną jako instytucją o określonych funkcjach społecznych:
 - podstawy prawne funkcjonowania biblioteki gminnej, jej statut i regulamin,
 - zasady organizacji i kierowania małą biblioteką gminną, jej pracownicy, struktura wewnętrzna placówki, organizacja poszczególnych działań,
 - lokal i wyposażenie biblioteki,
 - budżet,
 - miejsce i rola biblioteki w ramach określonych sieci bibliotecznej,
 - rozpoznawanie środowiska, w którym działa dana biblioteka publiczna oraz możliwości i form jej współpracy z innymi placówkami.
2. Pedagogika biblioteczna (wg możliwości placówki). Zapoznanie Studentów z podstawowymi formami pracy z czytelnikiem w bibliotekach gminnych:
 - pracą z czytelnikiem indywidualnym (np. poradnictwo w zakresie tematyki lektury i jej wyboru), praca z czytelnikami o specjalnych potrzebach czytelniczych: osobami niepełnosprawnymi, wykluczonymi, chorymi, z seniorami (np. dostarczanie książek do domów, skanowanie książek dla osób niewidomych itp.),
 - zbiorowymi formami pracy z czytelnikiem: np. student czynnie uczestniczy w organizacji konkursów (np. z wykorzystaniem narzędzi cyfrowych), prelekcji, bierze udział w tworzeniu wystawy i/lub ekspozycji,
 - zespołowymi formami pracy z czytelnikiem: Praktykanci pomagają w organizacji klubowych zebrań czytelników, np. gminnego klubu dyskusyjnego książki, spotkań autorskich (zwłaszcza takich, które promują twórczość autorów związanych ze środowiskiem lokalnym), video spotkań/czatów ze znanymi ludźmi spoza miejscowości. Ponadto Studenci uczestniczą w zajęciach bibliotecznych prowadzonych przez bibliotekarza dla uczniów ze szkoły z danej gminy, współpracują przy organizowaniu nauki korzystania z komputerów dla małych dzieci poprzez gry i zabawy, uczą lokalną młodzież korzystania z wiedzy, zarówno tej zgromadzonej w bibliotece, jak i w Internecie, stanowią pomoc w wyborze szkoły ponadgimnazjalnej/uczelni, pomagają w wyszukiwaniu informacji i przygotowaniu prezentacji do szkoły.
3. Ewidencja zbiorów bibliotecznych w bibliotekach gminnych:
 - gromadzenie zbiorów, uwzględnianie sugestii i dezyderatów czytelników,
 - tworzenie i gromadzenie dowodów wpływu,

- zasady prowadzenia ksiąg inwentarzowych,
 - ewidencja ubytków (dowody ubytków, zasady prowadzenia rejestru ubytków, braki względne i braki bezwzględne, technika wykreślenia książek ubytkowanych z inwentarzy).
4. Zapoznanie studentów z problematyką formalnego opracowania zbiorów (w miarę możliwości w systemach zautomatyzowanych):
- zaznajomienie się Praktykantów z przyjętymi zasadami oraz organizacją opracowania zbiorów w bibliotece gminnej,
 - omówienie księgozbioru podręcznego działu opracowania i innych materiałów pomocniczych,
 - działania praktyczne: Student zna zasady opracowania formalnego różnych typów dokumentów z wykładów i ćwiczeń, wie z jakich norm korzystać, w bibliotece wykonuje zadanie opracowania książek, czasopism, filmów, dokumentów elektronicznych i in.),
 - melioracja katalogu (w przypadku istnienia katalogu „tradycyjnego”).
5. Prowadzenie statystyki bibliotecznej w bibliotece gminnej:
- statystyki zbiorów bibliotecznych,
 - statystyki pracowników biblioteki,
 - statystyki obsługi użytkowników biblioteki (ogólnej liczby użytkowników biblioteki z podziałem na płeć, wiek, wykształcenie, zawód itd., liczby odwiedzin biblioteki w poszczególnych okresach, liczby udostępnionych jednostek z uwzględnieniem typów zbiorów, liczby udzielonych informacji bibliotecznych, bibliograficznych czy faktograficznych, ustnych, telefonicznych oraz pisemnych, opracowanie przykładowego sprawozdania z pracy biblioteki na podstawie danych statystycznych za określony przedział czasowy).
6. Projektowanie stron WWW, działania reklamowe i propagandowe przy wykorzystaniu nowych technologii, usługi i poradnictwo w zakresie multimedialności:
- tworzenie elektronicznej strony biblioteki, aktualizacja danych na stronie już istniejącej,
 - tworzenie lokalnego zasobu cyfrowego,
 - prowadzenie punktu usług multimedialnych (obsługa skanera, nagrywarki, drukarki, ksera, fotografii cyfrowej itd.),
 - obsługa programów antywirusowych,
 - asysta, pomoc w zakładaniu konta e-mail, korzystania z poczty elektronicznej, komunikatorów, wyszukiwanie informacji i kontaktów przez Internet,
 - dostęp do kształcenia na odległość, *e-learningu*.
7. Praktyczne zapoznanie się z problematyką zarządzania i administrowania gminną biblioteką publiczną:
- system zarządzania biblioteką,
 - zasady planowania, organizacji i kontroli działalności biblioteki,
 - obowiązki, odpowiedzialność i uprawnienia kierownika biblioteki.
8. Współpraca ze środowiskiem lokalnym, marketing biblioteczny:
- uczestniczenie w życiu środowiska lokalnego i zawodowego gminy,
 - animacja kulturalna życia społecznego gminy,

- nawiązanie kontaktów z lokalnym domem kultury, gminnymi redakcjami czasopism, rozgłościami radiowymi oraz telewizją lokalną,
 - przeprowadzenie badania potrzeb czytelniczych i informacyjnych za pomocą metody obserwacji, rozmów i samodzielnie przygotowanej ankiety,
 - tworzenie broszur i ulotek informacyjnych bądź reklamowych promujących bibliotekę w gminie,
 - prowadzenie działań zmierzających do kultywowania tradycji lokalnych, promowania twórców i artystów regionalnych, gminnych kół zainteresowań, zespołów ludowych,
 - prowadzenie szeroko zakrojonych akcji propagandowych biblioteki i czytelnictwa,
 - zdobywanie środków finansowych na działania biblioteki (fundraising).
9. Podsumowanie praktyk:
- wypełnienie ankiety ewaluacyjnej przez Praktykantów,
 - spotkanie podsumowujące Praktykantów, Opiekuna Bibliotecznego i Opiekuna Praktyk,
 - opracowanie wniosków w formie pisemnej.

Opiekun ze strony IINiB monitoruje przebieg praktyk, sprawdza zgodność merytoryczną ich przebiegu z programem praktyk na każdym etapie realizacji. Współpracuje z Opiekunem ze strony placówki, pomaga Studentom w pracach koncepcyjnych i praktycznych działaniach, uczestniczy w ważniejszych „impresach czytelniczych”, akcjach propagandowych oraz działaniach informacyjnych i promocyjnych biblioteki, analizuje razem z Praktykantami poprawność i wyniki przeprowadzonej ankiety.

Opiekun Praktyk czuwa nad prawidłowo przeprowadzoną ewaluacją praktyk biorąc pod uwagę opinie Praktykantów i Opiekuna ze strony placówki. Opracowuje wnioski końcowe w formie pisemnej będące podsumowaniem praktyk.

Po zakończonej praktyce Opiekun Praktyk, uwzględniając opinię Opiekuna ze strony biblioteki (wyrażoną w formie pisemnej w „Dzienniczku praktyk”) zalicza praktykę w indeksach Studentów.

Oczekiwane efekty uczenia się

Osiągnięta **wiedza**: Student zna podstawy prawne funkcjonowania gminnej biblioteki publicznej, wie, jakie treści zawiera jej statut i regulamin, zna zasady organizacji i kierowania takim typem bibliotek, zna organizację poszczególnych działów.

Wie, jak kształtować zainteresowania i inspirować zachowania związane z aktywnym uczestnictwem w kulturze użytkowników biblioteki. Student zna podstawowe formy pracy z czytelnikiem indywidualnym, zbiorowym i zespołowym. Ma wystarczającą wiedzę, żeby zorientować się, na jakim poziomie przygotowania bibliotecznego i czytelniczego jest użytkownik biblioteki i jakie ma preferencje lekturowe. Zna środki zindywidualizowanej perswazji, potrafi doradzić w zakresie tematyki lektury i jej wyboru. Zna zasady pracy z dziećmi, młodzieżą i osobami dorosłymi. Wie, jakie

są sposoby dotarcia i metody pracy z czytelnikiem niepełnosprawnym, chorym, w podeszłym wieku. Zna zasady organizacji konkursów, potrafi samodzielnie stworzyć scenariusz konkursu, prawidłowo przeprowadzić jego kolejne etapy. Zna rodzaje wystaw organizowanych w bibliotekach, zna zasady tworzenia scenariusza wystawy/ekspozycji, wie, jak ułożyć eksponaty według układu chronologicznego, formalnego czy zagadnieniowego. Wie, jakie warunki muszą spełnić formy reklamowe i informacyjne promujące działania biblioteki, zna zasady tworzenia plakatów, ulotek, folderów reklamowych. Wie, z jakich części składa się spotkanie autorskie, jak je zorganizować, powołać lidera itd. W przypadku dyskusji zna jej mechanizmy i podstawowe wyznaczniki, którymi musi się kierować przy jej organizowaniu. Wie, jak zachęcać do działania środowisko lokalne, podtrzymywać różnorodne więzi społeczne, tak aby biblioteka gminna stała się miejscem aktywności środowiska lokalnego. Student zna zasady konstruowania kwestionariuszy ankiet, opracowania wyników, pisania analizy badań ankietowych. Zna zasady gromadzenia i prowadzenia ewidencji zbiorów, prawidłowego wypełniania ksiąg inwentarzowych, rejestrów ubytku i innych dokumentów. Wie, na czym polega prawidłowe opracowanie formalne książek, czasopism i dokumentów specjalnych, zna przepisy znajdujące się w normach dotyczących opisu katalogowego, nadawania hasła (osobowego, tytułowego i korporatywnego), tworzenia odsyłaczy. Posiada teoretyczne przygotowanie do prowadzenia statystyki bibliotecznej i prawidłowego tworzenia sprawozdań opartych na danych statystycznych. Wie, jak projektować strony WWW, prowadzić działania reklamowe i propagandowe przy wykorzystaniu nowych technologii, jak tworzyć lub aktualizować stronę biblioteki, jak wyszukiwać informacje i kontakty przez Internet. Ponadto Student zna zasady prawidłowej współpracy ze środowiskiem lokalnym, zna wagę i zasady działania marketingu bibliotecznego, wie, jak nawiązać kontakty z lokalnym domem kultury, gminnymi redakcjami czasopism, rozgłośniami radiowymi oraz telewizją lokalną itd. Zna zasady prawidłowego przeprowadzania badania potrzeb czytelniczych i informacyjnych za pomocą metody obserwacji, rozmów i samodzielnie przygotowanej ankiety, posiada teoretyczne przygotowanie do prowadzenia szeroko zakrojonych akcji propagandowych biblioteki i czytelnictwa.

Opanowane **umiejętności**: Student, podczas odbywanej praktyki w bibliotece gminnej, potrafi zdiagnozować i rozpoznać potrzeby środowiska, w którym działa dana biblioteka oraz możliwości i formy jej współpracy z innymi placówkami kulturalnymi i oświatowymi. W kontaktach z czytelnikami umie rozpoznać poziom przygotowania bibliotecznego i czytelniczego użytkownika, a także jego zainteresowania, doradzić wybór odpowiedniej książki.

Posiada umiejętność praktycznego przeprowadzenia różnorodnych form pracy z czytelnikiem indywidualnym, zbiorowym i zespołowym. Potrafi zaplanować i zorganizować konkurs biblioteczny, samodzielnie stworzyć scenariusz konkursu, regulamin, wyznaczyć zasady oceniania i punktowania, sam wymyśla pytania i konkurencje tak, aby były atrakcyjne dla czytelników (dzieci, młodzieży, dorosłych, seniorów), potrafi prawidłowo przeprowadzić kolejne etapy konkursu. Posiada umiejętność samodzielnego przygotowania wystawy bibliotecznej, potrafi napisać scenariusz wystawy na dowolny temat oraz zorganizować wystawę, dostosowując ją

do oczekiwań odbiorców oraz do istniejących warunków lokalowych i finansowych. Samodzielnie redaguje folder, plakat lub ulotkę informacyjną o bibliotece i oferowanych przez nią usługach. Potrafi zorganizować spotkanie autorskie, promując twórców lokalnych. Proponuje tematy dyskusji, które powinny zainteresować sporą grupę mieszkańców danej miejscowości.

Potrafi prawidłowo prowadzić ewidencję zbiorów, wypełniać księgę inwentarzową, rejestr ubytków oraz inne dokumenty biblioteczne. Samodzielnie kataloguje różnorodne zbiory biblioteczne (książki, czasopisma, płyty CD, płyty wizyjne DVD, dokumenty elektroniczne, dokumenty życia społecznego), tworzy karty dodatkowe, odsyłacze. Praktykant przeprowadza zapisy z zakresu statystyki bibliotecznej, tworzy sprawozdanie oparte na zebranych danych statystycznych.

Ponadto podczas odbywanej praktyki Student potrafi zaprojektować strony WWW, prowadzić działania reklamowe i propagandowe przy wykorzystaniu nowych technologii, stworzyć lub zaktualizować stronę biblioteki, udzielić porad jak wyszukiwać informacje i kontakty przez Internet. Potrafi nawiązać kontakty z lokalnym domem kultury, gminnymi redakcjami czasopism, rozgłośniami radiowymi oraz telewizją lokalną itd. Bierze udział w organizowaniu dyskusyjnego klubu książki, klubu czytelnika, organizuje projekcje filmów, spotkania z lokalnymi artystami, zachęca do działania środowisko lokalne, podtrzymuje różnorodne więzi społeczne tak, aby biblioteka gminna stała się miejscem aktywności środowiska lokalnego. Współpracuje przy organizowaniu nauki korzystania z komputerów dla małych dzieci poprzez gry i zabawy, uczy lokalną młodzież korzystania z wiedzy zarówno tej zgromadzonej w bibliotece, jak i w Internecie, stanowi pomoc w wyborze szkoły ponadgimnazjalnej/uczelni, pomaga w wyszukiwaniu informacji i przygotowaniu prezentacji do szkoły.

Potrafi napisać konspekt zajęć bibliotecznych i przeprowadzić je. Osobom starszym proponuje zajęcia z podstaw obsługi komputera, korzystania z katalogu elektronicznego czy Internetu. Samodzielnie tworzy kwestionariusz ankiety na temat oceny swojej biblioteki czy stanu czytelnictwa wybranej grupy osób, przeprowadza badania i je opracowuje.

Metody i kryteria oceniania

Warunki zaliczenia praktyk:

- prowadzona przez Praktykanta dokumentacja w „Dzienniczku praktyk”,
- zrealizowanie programu praktyk,
- opinia Opiekuna Bibliotecznego,
- opinia Opiekuna Praktyk.

Sposób zaliczenia

Zaliczenie odbywanej praktyki w indeksie Studenta przez Opiekuna Praktyk.

Lublin – IBiIN UMCS

dr Renata Malesa

Ogólna koncepcja praktyki

Praktyka w małej bibliotece gminnej, realizowana w trakcie studiów licencjackich, ma na celu przede wszystkim zainteresowanie studentów problematyką tych placówek. Jest ona integralnie związana z przedmiotem „Małe biblioteki gminne – wprowadzenie do problematyki”. W trakcie odbywania praktyki student będzie miał możliwość praktycznego zastosowania wiedzy i umiejętności zdobytych w toku realizacji procesu dydaktycznego, m.in. w ramach w/w przedmiotu. Istotą praktyki jest również poszerzenie tej wiedzy. Student zetknie się z wszelkimi procedurami bibliotecznymi i pozna w praktyce funkcje pełnione przez te placówki. Praktyka pozwoli na poznanie zasad organizacji i toku pracy gminnej biblioteki publicznej. W szczególności będą to zagadnienia budowania kolekcji, jej opracowania, przechowywania, informowania i udostępniania społecznościom lokalnym oraz problematyka pracy z użytkownikiem.

Praktyka będzie realizowana w ciągu 22 dni roboczych w okresie wakacji letnich (lipiec-wrzesień). Student pozna kolejno wszelkie etapy pracy z dokumentem oraz użytkownikiem. Zetknie się również z problemami organizacji i zarządzania w bibliotece.

Praktyka zakończy się trójstronnym spotkaniem pomiędzy praktykantem, bibliotecznym i akademickim opiekunem praktyki. Celem tego spotkania będzie wzajemna wymiana doświadczeń, co pozwoli na bardziej optymalne dostosowanie programu kształcenia do praktyki zawodowej.

Praktyka realizowana w małej bibliotece gminnej ma na celu przede wszystkim zwrócenie uwagi studentów na ten rodzaj placówek, jako potencjalnego miejsca przyszłej pracy zawodowej. Poprzez zetknięcie się z biblioteką gminną student ma możliwość zapoznania się w praktyce z podstawowymi procedurami pracy w bibliotece, z uwzględnieniem specyfiki małej biblioteki publicznej, często działającej w środowisku wiejskim. Poza promocją bibliotekarstwa gminnego wśród studentów, jej istotą jest nawiązanie trwałej współpracy pomiędzy tymi placówkami oraz środowiskiem akademickim. Jej efektem będzie wzajemna wymiana doświadczeń oraz możliwość lepszego dostosowania teorii do praktyki bibliotecznej. Działania studenta na etapie pracy z użytkownikiem ukierunkowane są na upowszechnianie i rozwijanie potrzeb czytelniczych, kulturalnych, edukacyjnych oraz informacyjnych środowiska lokalnego biblioteki. Poprzez wdrażanie różnorodnych form pracy z książką i multimediami studenci rozbudzają zainteresowania czytelnicze i kulturalne jednostki, rozwijają i umacniają nawyki czytelnicze wśród najmłodszych użytkowników biblioteki, zaspokajają potrzeby środowiska w zakresie wykształcenia oraz twórczego rozwoju jednostki, kształtują osobowości i postawy społeczne.

Prace przygotowawcze do realizacji praktyki

1. Rekrutacja kandydatów.

Pierwszym etapem przygotowania praktyki jest rozpropagowanie możliwości jej odbywania w bibliotece gminnej wśród studentów – spotkanie z Akademickim Opiekunem Praktyk, przedstawienie harmonogramu praktyk, warunków zaliczenia oraz potencjalnych placówek odbywania praktyki.

W przypadku zgłoszenia większej liczby chętnych do odbycia praktyki zastosowane zostaną dodatkowe kryteria, celem wyłonienia dwóch kandydatów. Kryterium decydującym będzie średnia ocen ze studiów, ocena pisemnych wniosków studentów, uzasadniających chęć odbycia praktyki w małej bibliotece gminnej oraz rozmowa z kandydatami dotycząca ich wyobrażenia o pracy w tego typu placówce.

2. Nawiązanie kontaktów z bibliotekami.

Prośba do Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej o wskazanie placówek w regionie, gotowych do przyjęcia praktykantów. Po wstępnych rozmowach telefonicznych, wytypowane zostanie kilka bibliotek, celem nawiązania dalszej współpracy. Kolejnym etapem będą spotkania z kierownikami wybranych placówek, których efektem będzie ocena możliwości organizacji praktyki. Po przedstawieniu oczekiwań ośrodka akademickiego wobec biblioteki oraz oczekiwań biblioteki wobec praktykantów zostaną ostatecznie wyłonione jedna lub dwie placówki, w których praktyka będzie realizowana. Ostatnim etapem prac przygotowawczych będzie ostateczne zatwierdzenie programu praktyk przez Akademickiego i Bibliotecznego Opiekuna Praktyk. Ma to na celu optymalne wykorzystanie potencjału zarówno biblioteki, jak i praktykanta.

Harmonogram praktyk zawodowych

Praktyka musi odbyć się w bibliotece gminnej na terenie województwa lubelskiego i obejmować 22 dni robocze. Praktyka będzie zrealizowana w trakcie wakacji letnich pomiędzy 1 lipca a 30 września 2010 r.

Etapy praktyki

1. Zapoznanie ze środowiskiem pracy.

Poznanie historii i organizacji biblioteki, zapoznanie Praktykanta z pracownikami, historią, statutem, wielkością i strukturą kolekcji, ilością i strukturą użytkowników, poznanie specyfiki środowiska lokalnego, w którym działa biblioteka, struktury społeczno-demograficznej gminy i użytkowników biblioteki (płeć, wiek, wykształcenie, dochód, źródła dochodu – działalność rolnicza, pozarolnicza, inna), w miarę możliwości zapoznanie z władzami gminy, samorządem lokalnym, poznanie instytucji kultury, stowarzyszeń, organizacji i fundacji działających na terenie gminy i współpracujących z biblioteką.

2. Gromadzenie i ewidencja zbiorów

Poznanie źródeł i zasad gromadzenia zbiorów biblioteki (zakup, darowizny, wymiana, inne) – zapoznanie ze strukturą wpływów, dowodami wpływów, zapoznanie ze źródłami informacji o dokumentach wykorzystywanymi w pracy biblioteki (bibliografie, czasopisma,

katalogi wydawnicze, informatory o książkach, serwisy internetowe), poznanie zasad selekcji stosowanych w bibliotece i dowodów ubytków, ewidencja zbiorów – zapoznanie ze sposobami ewidencji, księgami ewidencyjnymi oraz praktyczna ewidencja dokumentów.

3. Opracowanie dokumentów

Zapoznanie z tradycyjnymi i komputerowymi katalogami bibliotecznymi, poznanie systemu komputerowego wykorzystywanego w pracy biblioteki, sporządzanie rekordów bibliograficznych dla książek, czasopism i zbiorów specjalnych, dobór haseł związanych z opracowaniem formalnym i rzeczowym dokumentu – wykorzystanie baz danych BN, NUKAT, wyszukiwanie w katalogu zautomatyzowanym, stosowanie różnorodnych kryteriów wyszukiwawczych. Poznanie tradycyjnego sposobu opracowania materiałów bibliecznych – tworzenie opisów bibliograficznych, rodzaje kart katalogowych, wyszukiwanie informacji w katalogach. Analiza rzeczowa dokumentów, tworzenie charakterystyk słownych i informacyjno-wyszukiwawczych w wybranych językach informacyjno-wyszukiwawczych (jhp, UKD).

4. Udostępnianie zbiorów

Obsługa użytkowników biblioteki, poznanie sposobów udostępniania (wypożyczenie miejscowe, międzybiblieczne, dostarczanie książek do domu), prowadzenie statystyki udostępniania, pomoc w wyborach czytelniczych – umiejętne doradztwo, dobór odpowiedniego sposobu komunikacji w zależności od rodzaju użytkownika.

5. Praca z użytkownikiem

Środowiskowa praca z użytkownikiem uwzględniająca jego zainteresowania, potrzeby i upodobania w zakresie literatury poprzez organizację różnorodnych form imprezowych, realizację programów edukacyjno-wychowawczych oraz ekologicznych, opracowanie i realizacja oferty imprezowej skierowanej do różnych grup wiekowych użytkowników.

Obsługa biblioteczna osób niepełnosprawnych, chorych i w podeszłym wieku poprzez dostarczanie lektur do domu, organizacja spotkań integracyjnych i zajęć biblioterapeutycznych, promowanie książki i czytelnictwa poprzez organizację wystaw ujętych w tematycznych cyklach oraz popularyzujących sylwetki twórców, zaktualizowanie oferty bibliotecznej pod kątem rozpoznanych potrzeb czytelniczych i informacyjnych różnych kategorii użytkowników biblioteki (np. stworzenie kolekcji książek użytecznych w zakresie zajęć biblio- i bajkoterapeutycznych).

6. Podsumowanie praktyki

Spotkanie Praktykanta i Bibliotecznego Opiekuna Praktyki, omówienie przebiegu praktyki, mocnych i słabych stron Praktykanta, ocena praktyki ze strony Praktykanta i biblioteki.

Działania ewaluacyjne

Po zakończeniu praktyki odbędzie się spotkanie trójstronne (Praktykant, Akademicki i Biblioteczny Opiekun Praktyk). Jego głównym celem jest omówienie praktyki i wzajemna wymiana doświadczeń. Dla ośrodka akademickiego szczególne znaczenia ma uzyskanie informacji, czy Praktykant był należycie przygotowany teoretycznie do odbycia praktyki zawodowej, które obszary należy zmodyfikować i poświęcić im więcej miejsca w programach kształcenia. Dla biblioteki wydaje się być istotna możliwość uzyskania doradztwa ze strony ośrodka akademickiego oraz

zainteresowanie studentów małą biblioteką gminną jako ciekawym i atrakcyjnym miejscem do odbycia praktyki lub w przyszłości pracy.

Opiniowanie praktyki

Praktykant po zakończeniu praktyki, na podstawie doświadczeń oraz prowadzonej na bieżąco dokumentacji sporządza raport dotyczący przebiegu praktyki, jej programu oraz korzyści wyniesionych z odbycia praktyki.

Biblioteczny Opiekun Praktyk wydaje opinię dotyczącą przebiegu praktyki, przygotowania Praktykanta oraz jego zaangażowania. Podstawą wydania opinii jest przede wszystkim obserwacja Praktykanta w trakcie wykonywanych zadań, ocena tych zadań, rozmowy z innymi pracownikami biblioteki oraz opinie użytkowników.

Akademicki Opiekun Praktyk sporządza raport po rozmowie z Bibliotecznym Opiekunem Praktyk, Praktykantem i na podstawie „Dzienniczka Praktyk”. Ważnym elementem monitorującym przebieg praktyki są wizyty w bibliotece w czasie trwania praktyki, bezpośrednia obserwacja oraz rozmowy z pracownikami biblioteki.

Oczekiwane efekty praktyki

Student pozna podstawowe procedury pracy bibliotecznej z uwzględnieniem specyfiki małej biblioteki gminnej, strukturę środowiska, w którym pracuje biblioteka i zrozumie zależności pomiędzy społecznością lokalną a programem pracy biblioteki. Pozna uwarunkowania funkcjonowania biblioteki w zależności od władz gminy, źródła i zasady gromadzenia zbiorów, zasady selekcji oraz sposoby ewidencji. Zrozumie różnice pomiędzy opracowaniem formalnym i rzeczowym zbiorów, katalogiem tradycyjnym i zautomatyzowanym. Pozna zasady doboru i formułowania haseł do opisów bibliograficznych i rzeczowych dokumentów oraz sposoby opisu różnych typów dokumentów. Zrozumie konieczność doboru odpowiednich sposobów udostępniania zbiorów do kategorii użytkownika i konkretnej sytuacji oraz rolę bibliotekarza w doradztwie dla użytkowników. Pozna w praktyce formy pracy z różnymi kategoriami użytkowników, zrozumie konieczność odmiennego podejścia do osób niepełnosprawnych i konieczność współpracy pomiędzy biblioteką i ośrodkiem akademickim przy realizacji praktyki zawodowej.

Student po odbyciu praktyki powinien umieć korzystać z różnych źródeł informacji o dokumentach w procesie gromadzenia zbiorów, prowadzić ewidencję różnych typów dokumentów, przeprowadzić selekcję zbiorów oraz sporządzić dowody ubytków. Będzie umiał sporządzić opis bibliograficzny i rzeczowy różnych rodzajów dokumentów, wykorzystać dostępne bazy danych w katalogowaniu dokumentów oraz wyszukiwać informacje w katalogu tradycyjnym i zautomatyzowanym. Powinien potrafić komunikować się z różnymi kategoriami użytkowników i umiejętnie doradzać im przy wyborach czytelniczych. Umieć prowadzić prace z użytkownikiem, opracować i zrealizować ofertę imprezową dla odbiorców w różnym wieku, promować książkę i czytelnictwo. Będzie umiał rozpoznawać potrzeby czytelnicze i informacyjne, potrafił zaktualizować ofertę biblioteczną pod kątem tych potrzeb

oraz aktywizować przedstawicieli środowiska lokalnego i angażować ich w działania na rzecz biblioteki.

Nadrzędnym celem praktyki jest zainteresowanie studentów małą biblioteką gminną jako potencjalnym miejscem pracy, poznanie jej specyfiki oraz aktualizacja programów kształcenia akademickiego pod kątem potrzeb tych placówek.

Toruń – IINiB UMK

dr hab. Małgorzata Fedorowicz-Kruszewska

Skrócona prezentacja ogólnej koncepcji praktyk

Proponowany program praktyk postulowany jest do wdrożenia na studiach stacjonarnych pierwszego stopnia dla studentów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

W trakcie praktyki zawodowej w małej bibliotece gminnej Student winien zapoznać się z takim zagadnieniami jak:

- formalno-prawne podstawy działania biblioteki (statut, regulamin organizacyjny, program pracy, regulaminy poszczególnych agend),
- struktura organizacyjna biblioteki,
- procesy biblioteczne realizowane w bibliotece gminnej (gromadzenie, opracowywanie, udostępnianie),
- obsługa czytelników i użytkowników informacji (zorientowanie się w strukturze użytkowników biblioteki oraz ustalenie czy biblioteka gminna przy opracowywaniu oferty bierze pod uwagę osoby z niepełnosprawnościami oraz seniorów; ewentualne przedstawienie własnych propozycji poszerzenia oferty usługowej dla środowisk wykluczonych),
- animacja kulturalna/życia społecznego (zakładając, że student mieszka w miejscowości (lub jej pobliżu), w której znajduje się biblioteka i zna środowisko lokalne, można mu zaproponować opracowanie kilku propozycji spotkań, imprez itp., które mogłyby spotkać się z zainteresowaniem mieszkańców gminy),
- współpraca biblioteki z jednostkami administracji samorządowej oraz innymi instytucjami, organizacjami i stowarzyszeniami działającymi w środowisku lokalnym (zorientowanie się w środowisku instytucjonalnym i przygotowanie propozycji współdziałania biblioteki, np. ze szkołą, kołem gospodyń wiejskich, ośrodkiem pomocy społecznej, warsztatami terapii zajęciowej, gminnym domem kultury),
- pozyskiwanie funduszy na działalność biblioteki (ang. *fundraising*) – zorientowanie się, czy biblioteka gminna ma szansę pozyskać dodatkowe fundusze na swoją działalność pochodzące z grantów, programów celowych, od sponsorów itp.,
- organizacja działań promocyjnych w tym *public relations* (np. przygotowanie informacji na temat wakacyjnej oferty biblioteki oraz godzin jej otwarcia i rozpropagowanie ich w środowisku lokalnym np. w postaci plakatu, ulotki, informacji na stronie WWW biblioteki, informacji e-mailowej).

Pełna prezentacja proponowanego przebiegu praktyk

Proponowany program praktyk postulowany jest do wdrożenia na studiach stacjonarnych pierwszego stopnia dla studentów informacji naukowej i bibliotekoznawstwa w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Przy opracowywaniu programu praktyk kierowano się przede wszystkim postulatami zawartymi w publikacji *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych* opracowanej pod redakcją Ewy Chuchro, Mikołaja Ochmańskiego i Michała Zająca i wydanej w 2010 roku. Ponadto wzięto pod uwagę wyodrębnione w Programie Rozwoju Bibliotek obszary, które określono jako „Menu 8”. Wyniki badań prowadzonych w wiodących ośrodkach kształcenia na poziomie wyższym z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa dotyczących aktualizacji kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w niewielkich bibliotekach gminnych wykazały, że konieczne jest wprowadzenie niezbędnych korekt w omawianym zakresie. Aktywni zawodowo bibliotekarze zwrócili uwagę, iż w trakcie praktyk zawodowych studenci winni nabyć umiejętności związanych przede wszystkim z opracowaniem dokumentów, obsługą użytkownika oraz animacją kultury/życia społecznego. Rzadziej wprowadzono, ale także wskazywano, iż praktyki mogą służyć nabyciu kompetencji w zakresie organizacji działań promocyjnych (w tym *public relations*), obsługi komputera, zdobywaniem środków finansowych na działalność biblioteki, zarządzaniem biblioteką, a także projektowania serwisów WWW. Niektóre z wymienionych zagadnień są już uwzględniane w praktykach studenckich. Uruchomienie praktyk dzięki niniejszej aplikacji pozwoli na częściową zmianę tego obrazu, bowiem pozwolą one skupić się na tych zagadnieniach, które do tej pory były pomijane.

W kontekście pojawienia się nowych usług bibliotecznych w postaci np. kursów korzystania z komputera i Internetu dla seniorów, możliwości korzystania z Internetu w bibliotece itp. oraz nowych formatów dokumentów (np. płyty CD/DVD, biblioteki cyfrowe) konieczne jest ciągłe aktualizowanie informacji w społeczności lokalnej o bibliotece i oferowanych przez nią usługach. Stąd konieczność poszerzania wiedzy z zakresu promocji oraz public relations, w tym także projektowania serwisów bibliotecznych, które – jak wiadomo – są ważnym źródłem informacji o bibliotece i jej działalności. Na potrzebę uwzględnienia tej wiedzy wśród przyszłych pracowników bibliotek zwrócili uwagę już pracujący bibliotekarze. Wchodzą one także w obszary działania uwzględniane w „Menu 8”, a zatem: promocję czytelnictwa i kultury, ułatwianie dostępu do informacji lokalnej oraz funkcjonalny dostęp do zasobów bibliotecznych. Warto przy tym zwrócić uwagę na środowiska wykluczone (np. seniorów, osoby niepełnosprawne, osoby bezrobotne), które także uwzględnia się we wspomnianym „Menu 8”. Wprowadzono mowa o nich jedynie w aspekcie usług informatycznych, nie mniej jednak należałoby także uwzględnić przy podejmowaniu działań promocyjnych także grupy wykluczone. Może to znaleźć odzwierciedlenie np. w opracowaniu ulotek o ofercie biblioteki napisanych prostym językiem i wydrukowanych powiększoną czcionką, uwzględnieniu w serwisie WWW biblioteki

informacji o usługach i zbiorach adresowanych do osób z niepełnosprawnościami oraz seniorów. Biblioteka pełni w niewielkich środowiskach ważne funkcje edukacyjne, informacyjne, intelektualne i rozrywkowe. Istotnym zadaniem bibliotek jest także integracja społeczności lokalnej. Nawiązywanie współpracy z instytucjami i organizacjami, które działają w tym samym środowisku lokalnym, może przyczynić się do poprawienia wizerunku biblioteki, na co zwracała uwagę Barbara Sosińska-Kalata, a czego efektem może być pozyskanie sponsorów, którzy zasilą budżet np. dodatkowymi środkami na zakup określonych materiałów bibliotecznych czy innych środków trwałych. Obecnie istnieje możliwość pozyskiwania funduszy na działalność biblioteki nie tylko od władz samorządowych, stąd kolejne zadanie dla praktykanta polegające na pozyskaniu informacji o ewentualnych grantach, programach celowych i innych sposobach zwiększenia funduszy na działalność biblioteki.

Celem praktyki zawodowej jest:

- zapoznanie Studenta z działalnością oraz organizacją pracy w niewielkiej bibliotece gminnej,
- zapoznanie Studenta z praktycznym ujęciem zagadnień dotychczas poznanych teoretycznie,
- poszerzenie wiedzy oraz umiejętności z zakresu bibliotekarstwa,
- pozyskanie fachowej opieki merytorycznej,
- kształtowanie umiejętności komunikowania się oraz pracy w zespole,
- wykorzystanie w przyszłości ewentualnej szansy na podjęcie pracy w bibliotece, w której Student odbywał praktykę zawodową.

Prace przygotowawcze do realizacji praktyk:

Ponieważ praktyki mają być realizowane w semestrze letnim roku akademickiego 2010/2011, rekrutacja kandydatów odbędzie się w październiku 2010 roku. Studenci zostaną poinformowani o możliwości odbycia praktyki zawodowej w małych bibliotekach gminnych oraz programie ich przeprowadzenia. Po zebraniu adresów bibliotek gminnych, w których studenci chcieliby odbyć praktyki, autorka projektu nawiąże kontakt z placówkami. Bibliotekarze zostaną poinformowani o zasadach przeprowadzenia praktyk zawodowych i korzyściach, jakie biblioteki mogą osiągnąć z tytułu współpracy. Powstanie lista bibliotek chcących przyjąć studentów oraz lista osób zainteresowanych odbyciem praktyk według opisywanej formuły.

Szczegółowy program praktyk:

W trakcie praktyki zawodowej Student winien zapoznać się z następującymi zagadnieniami:

- formalno-prawne podstawy działania biblioteki (statut, regulamin organizacyjny, program pracy, regulaminy poszczególnych agend),

- struktura organizacyjna biblioteki,
- procesy biblioteczne realizowane w bibliotece gminnej (gromadzenie, opracowywanie, udostępnianie),
- obsługa czytelników i użytkowników informacji (zorientowanie się w strukturze użytkowników biblioteki oraz ustalenie czy biblioteka gminna przy opracowywaniu oferty bierze pod uwagę osoby z niepełnosprawnościami oraz seniorów; ewentualne przedstawienie własnych propozycji poszerzenia oferty usługowej dla środowisk wykluczonych),
- animacja kulturalna/życia społecznego (zakładając, iż Student mieszka w miejscowości, w której znajduje się biblioteka i zna środowisko lokalne, można zaproponować Praktykantowi opracowanie kilku propozycji spotkań, imprez itp., które mogłyby spotkać się z zainteresowaniem mieszkańców gminy),
- współpraca biblioteki z jednostkami administracji samorządowej oraz innymi instytucjami, organizacjami i stowarzyszeniami działającymi w środowisku lokalnym (zorientowanie się w środowisku instytucjonalnym i przygotowanie propozycji współdziałania biblioteki np. ze szkołą, kołem gospodyń wiejskich, ośrodkiem pomocy społecznej, warsztatami terapii zajęciowej),
- pozyskiwanie funduszy na działalność biblioteki (ang. *fundraising*) – zorientowanie się, czy biblioteka gminna ma szansę pozyskać dodatkowe fundusze na swoją działalność pochodzące z grantów, programów celowych, od sponsorów itp.,
- organizacja działań promocyjnych w tym *public relations* (np. przygotowanie informacji na temat wakacyjnej oferty biblioteki oraz godzin jej otwarcia i rozpropagowanie ich w środowisku lokalnym np. w postaci plakatu, ulotki, informacji na stronie WWW biblioteki, informacji e-mailowej).

Autor projektu będzie w kontakcie telefonicznym z Bibliotecznym Opiekunem Praktyk. Przewiduje się także monitorowanie realizacji praktyk zawodowych na miejscu (odwiedziny placówek przez autora projektu).

Harmonogram działań ewaluacyjnych:

- przedstawienie Opiekunowi Praktyk opinii Studenta o przebiegu praktyki zawodowej,
- przedstawienie Opiekunowi Praktyk opinii Bibliotecznego Opiekuna praktyk o przebiegu praktyki w bibliotece gminnej,
- spotkanie ze studentami po odbyciu praktyk i ustalenie, które punkty programu praktyk zostały zrealizowane, które nie zostały zrealizowane i co było tego przyczyną, ewentualnie jakie zadania należałoby zmodyfikować bądź zastąpić innymi.

Oczekiwane efekty uczenia się

Przewiduje się, że studenci odbywający praktyki w małych bibliotekach gminnych uzyskają **wiedzę** z zakresu podstaw prawnych, organizacji, źródeł finansowania oraz

działalności małej biblioteki gminnej. Zamierzeniem autorki projektu jest wybór dla przeprowadzenia praktyk zawodowych studentów takich placówek, które są nowoczesnie zorganizowane i zarządzane, co ma sprzyjać postrzeganiu biblioteki przez przyszłych adeptów zawodu jako placówek nowoczesnych, zaangażowanych w życie społeczności lokalnej, otwartych na nowe formy usług oraz gromadzonych materiałów. Autorka oczekuje także, że studenci będą mieli okazję dowiedzieć się i zaobserwować, że środowisko w otoczeniu biblioteki gminnej jest zróżnicowane, że składają się na nie także seniorzy, osoby chore oraz dotknięte różnymi rodzajami niepełnosprawności. Biblioteka publiczna, jako placówka z założenia dostępna najszerszemu kręgowi odbiorców musi także brać pod uwagę potrzeby i oczekiwania wspomnianych grup, przygotowując adresowaną do nich ofertę usług, materiały biblioteczne oraz uwzględniając ich w swojej strategii promocyjnej.

Studenci po odbyciu praktyk zawodowych powinni opanować bądź podnieść **umiejętności** w zakresie podstawowych procesów bibliotecznych, obsługi czytelników oraz użytkowników informacji (wykorzystując wiedzę zdobytą na zajęciach z zakresu komunikacji interpersonalnej). Ponadto oczekuje się od praktykantów nabycia umiejętności promowania biblioteki w środowisku lokalnym oraz poprawy jej wizerunku w otoczeniu instytucjonalnym. Autorka oczekuje, że Student będzie umiał zatem zredagować prostą informację o bibliotece i jej ofercie, którą będzie można umieścić na ulotkach, w newsletterze, w serwisie WWW biblioteki. Ponieważ biblioteka działa w otoczeniu instytucjonalnym i w celu poprawy jej wizerunku, należy utrzymywać dobre kontakty z otoczeniem lokalnym; wskazane byłoby nabycie umiejętności w zakresie organizowania spotkań, imprez itp., które można przygotować wspólnie z działającymi w gminie/mieście/wsi instytucjami, organizacjami, stowarzyszeniami itp.

Metody i kryteria oceniania

Warunkiem zaliczenia praktyk jest:

- odbycie ich w ustalonym terminie,
- przedstawienie „Dziennika Praktyk” opisującego przebieg praktyk,
- przedstawienie opinii Bibliotecznego Opiekuna Praktyk o przebiegu praktyk,
- przedstawienie opinii Praktykanta o przebiegu praktyk,
- akceptacja sprawozdania przez Opiekuna Praktyk.

Sposób zaliczenia

Zaliczenie.

Warszawa – IINiSB UW

dr hab. Małgorzata Kisilowska

Skrócona prezentacja ogólnej koncepcji praktyk

Praktyki na poziomie licencjackim służą poszerzeniu i wykorzystaniu wiedzy teoretycznej zdobywanej podczas studiów oraz zapoznaniu studenta z rzeczywistym warsztatem pracy. Zadaniem bibliotekarza jest przedstawienie studentowi funkcji nowoczesnej biblioteki gminnej, pracującej w konkretnej społeczności lokalnej, dostosowującej elastycznie swoją ofertę do dostrzeganych potrzeb. Biblioteka gminna nie tylko reaguje na zgłaszane zapotrzebowania (edukacyjne, informacyjne, kulturalne), ale jest w znacznym stopniu inicjatorem działań służących rozwojowi środowiska na wielu płaszczyznach (m.in. działania edukacyjne, kulturalne, informacyjne, włączenie społeczne – dostęp do narzędzi ICT i kształcenie umiejętności korzystania z nich, inicjatywy służące budowaniu kapitału społecznego), kierowanych do wszystkich grup mieszkańców.

Praktyki mają za zadanie ugruntować i rozwinąć umiejętności podstawowe dla pracy w małych bibliotekach gminnych, w dwóch grupach.

Umiejętności z grupy pierwszej (praca ze zbiorami i narzędziami wyszukiwawczymi):

- organizacja biblioteki gminnej, jej miejsce w sieci bibliotecznej i w społeczności lokalnej,
- specyfika pracy samodzielnej w placówce jednoosobowej (jeżeli dotyczy),
- uwarunkowania ekonomiczne, różne źródła finansowania działalności bibliotecznej (ang. *fundraising*),
- gromadzenie zbiorów (polityka gromadzenia, dostępne fundusze, kontakty z dostawcami),
- opracowanie formalne zbiorów,
- opracowanie rzeczowe zbiorów (w tym posługiwanie się UKD, JHP, indeksowanie), katalogowanie w różnych programach bibliotecznych, katalogowanie online, korzystanie z katalogu centralnego i kartotek haseł wzorcowych,
- ochrona i konserwacja zbiorów na różnych nośnikach,
- sprawne wyszukiwanie, selekcja i ocena informacji,
- korzystanie z elektronicznych źródeł informacji.

Umiejętności z grupy drugiej (praca z użytkownikiem, współpraca z innymi podmiotami):

- rozpoznawanie i realizacja potrzeb informacyjnych,
- proces obsługi użytkowników,
- kształcenie użytkowników i praca z nimi,
- sprawna komunikacja,

- współpraca z innymi bibliotekarzami z sieci,
- animacja kulturalna, organizacja działań kulturalnych,
- promocja działalności bibliotecznej,
- kontakty z innymi podmiotami lokalnymi (ośrodek kultury, ośrodek zdrowia, władze samorządowe).

Czas: 4 tygodnie (24 dni x 6 h = 144 h)

Pełna prezentacja proponowanego przebiegu praktyk

Program praktyk licencjackich przedstawiony powyżej został przygotowany w odpowiedzi na potrzeby środowiska bibliotekarskiego oraz studentów rozpoznane podczas badań przeprowadzonych w ramach projektu PTB OW *Aktualizacja kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych*. Praktyki mają za zadanie zapoznać studentów bezpośrednio z codziennym funkcjonowaniem małych bibliotek gminnych w dwóch aspektach: pracy ze zbiorami (tu przede wszystkim kształcenie umiejętności opracowania formalnego i rzeczowego różnych typów dokumentów w celu zapewnienia funkcjonalnego dostępu do zasobów) oraz pracy z użytkownikami z różnych grup demograficznych (udostępnianie informacji, pomoc w korzystaniu z narzędzi ICT, promocja czytelnictwa, animacja kulturalna). Zadania z tym związane Praktykant wykonuje pod fachową opieką merytoryczną bibliotekarza, doskonaląc w praktyce umiejętności zdobywane w trakcie studiów. Umiejscowienie praktyki w małej bibliotece gminnej pozwala na poznanie jej faktycznej roli w rozwoju potencjału społeczności lokalnej. Przeprowadzenie praktyk będzie miało również pozytywny wpływ na kształcenie akademickie, dzięki z jednej strony weryfikacji wiedzy studenta w praktyce, z drugiej – poznania (w wyniku współpracy trójstronnej) potrzeb edukacyjnych środowiska i ewolucji programów kształcenia.

1. Przygotowania.

listopad – grudzień 2010: opracowanie dokumentacji

- wzór Dziennika Praktyk (Dziennik Praktyk prowadzony przez Studenta, w którym codziennie rejestruje on zadania wykonywane w bibliotece, każdy wpis w dzienniku wymaga potwierdzenia (parafowania) przez Opiekuna Bibliotecznego; bibliotekarz ma prawo uzupełnić każdy wpis szczegółową opinią na temat wyników i sposobu wykonania danego zadania przez Praktykanta),
- wzór opinii dotyczącej pracy Praktykanta, przygotowywanej na zakończenie praktyk przez Opiekuna Bibliotecznego,
- karta ewaluacyjna praktyk dla Opiekuna Praktyk,
- karta ewaluacyjna praktyk dla Studenta/Praktykanta,
- karta ewaluacyjna praktyk dla Opiekuna Bibliotecznego.

grudzień 2010 – styczeń 2011: nabór bibliotek

- selekcja na podstawie bazy danych bibliotek gminnych FRŚI (zakładane ograniczenie geograficzne: biblioteki województwa mazowieckiego),

- rozmowy z bibliotekarzami, wybór 1-2 placówek zainteresowanych współpracą,
- przedstawienie warunków współpracy, procedur postępowania, dokumentacji przebiegu praktyk,
- podpisanie umowy między IINiSB UW a biblioteką/ami.

luty – marzec 2011: rekrutacja kandydatów na praktyki

- spotkanie wstępne dla studentów studiów licencjackich: prezentacja propozycji praktyki w małej bibliotece gminnej (zakres, wymagania, harmonogram działań, dokumentacja), prezentacja wybranych bibliotek, podkreślenie roli bibliotek gminnych w rozwoju społeczeństw lokalnych,
- rekrutacja indywidualna: poznanie zainteresowań kandydatów, analiza ich wyników studiów i zainteresowań zawodowych i/lub badawczych.

kwiecień – maj 2011

- spotkania trójstronne z praktykantami i opiekunami bibliotecznymi: omówienie programu praktyk, procedury ich odbywania, dokumentacji,
- wstępna wizyta praktykantów w bibliotekach.

2. Realizacja praktyk: *czerwiec – lipiec 2011.*

W tym okresie studenci odbywają 4-tygodniowe praktyki w wybranej małej bibliotece gminnej. Praktyki są realizowane zgodnie z ustaloną procedurą, obejmują swoim zakresem wymienione wyżej treści programowe. Ich poprawna realizacja wymaga prowadzenia wskazanej dokumentacji przez trzy zaangażowane podmioty: Opiekuna Praktyk, Opiekuna Bibliotecznego i Praktykanta.

Praktyka powinna obejmować następujące fazy:

- wprowadzenie – szczegółowe zapoznanie praktykanta z pracą biblioteki gminnej (20 h), w tym: organizacja biblioteki – 6 h, kontakty z innymi bibliotekami sieci oraz innymi podmiotami, z którymi biblioteka gminna współpracuje w środowisku lokalnym – 12 h, uwarunkowania ekonomiczne – 2 h,
- właściwa część praktyk – wykonywanie przez Praktykanta zadań przydzielonych mu przez Opiekuna Bibliotecznego zgodnie z programem praktyki licencjackiej (gromadzenie zbiorów – 6 h, opracowanie formalne zbiorów – 18 h, opracowanie rzeczowe zbiorów (JIW stosowany w danej bibliotece) – 20 h, obsługa programu bibliotecznego – 15 h, korzystanie z katalogu centralnego i kartotek haseł wzorcowych – 5 h, ochrona i konserwacja zbiorów na różnych nośnikach – 6 h, proces obsługi poszczególnych grup użytkowników (w tym: promocja czytelnictwa, praca z dziećmi i młodzieżą, pomoc w korzystaniu z narzędzi teleinformatycznych, udostępnianie informacji lokalnej) – 20 h, animacja kulturalna, organizacja działań kulturalnych – 14 h, promocja działalności bibliotecznej – 10 h, obecność biblioteki w Internecie (m.in. witryna, portale społecznościowe) – 7 h).
- zakończenie – w tym spotkanie podsumowujące praktykanta, Opiekuna Praktyk i Opiekuna Bibliotecznego (3 h),
- po zakończeniu praktyk: wypełnienie kart ewaluacyjnych i przekazanie ich do PTB OW.

Monitoring ze strony opiekuna:

- regularny kontakt mailowy z Praktykantem i Opiekunem Bibliotecznym, prezentacja dziennika praktyk po 2 i 4 tygodniu.

3. Działania ewaluacyjne – *wrzesień 2011.*

- analiza Dziennika Praktyk,
- analiza Kart Ewaluacyjnych,
- spotkanie zainteresowanych stron, podsumowanie, analiza mocnych i słabych stron przebiegu praktyki, wnioski na przyszłość (dotyczące zakresu praktyki, sposobu przeprowadzenia, strony formalnej),
- zaliczenie praktyk (wpis oceny do indeksu).

Procedury kontaktów trójstronnych:

- Etap I: spotkanie trójstronne przed rozpoczęciem praktyk – wzajemne poznanie uczestników, omówienie zasad współpracy, prowadzenia dokumentacji, kontaktów w fazie realizacji.
- Etap II: realizacja praktyk – kontakt telefoniczny i elektroniczny (mail, skype) – regularny (co najmniej 2 x tydzień), na zakończenie spotkanie podsumowujące praktyki.
- Etap III: ewaluacja praktyk – dyskusja dotycząca treści dokumentów ewaluacyjnych, wnioski na przyszłość, decyzje dotyczące dalszej współpracy Instytutu z biblioteką, propozycje dotyczące potrzeb edukacyjnych i zmian w programach kształcenia akademickiego bibliotekarzy (na podstawie doświadczeń Studenta i Opiekuna Bibliotecznego).

Oczekiwane efekty uczenia się

Osiągnięta **wiedza:**

- znajomość specyfiki pracy małej biblioteki gminnej, zakresu obowiązków bibliotekarza,
- uwarunkowania prawne biblioteki gminnej,
- uwarunkowania finansowe biblioteki gminnej, znajomość różnych źródeł finansowania działalności,
- znajomość pracy w placówce jednoosobowej (jeśli dotyczy),
- współpraca z władzami lokalnymi,
- możliwości i zakres współpracy z innymi podmiotami lokalnymi,
- znajomość źródeł informacji lokalnej,
- zasady i praktyka opracowania formalnego i rzeczowego zbiorów,
- znajomość oprogramowania bibliotecznego i narzędzi Web 2.0, z których biblioteka korzysta,
- typy zagrożeń dla zbiorów w bibliotekach gminnych,
- specyfika środowiska lokalnego: poziom edukacyjny, najważniejsi pracodawcy, problemy społeczne, dostępność i wykorzystanie narzędzi teleinformatycznych, zainteresowania kulturalne, otwartość na nowe inicjatywy, aktywność, kapitał społeczny,

- poziom i zainteresowania czytelnicze społeczeństwa lokalnego, uwarunkowania czytelnictwa.

Osiągnięte **umiejętności:**

- prowadzenie dokumentacji bibliotecznej,
- opracowanie formalne różnych rodzajów dokumentów,
- opracowanie rzeczowe zbiorów w JIW stosowanym w danej bibliotece,
- podstawowe umiejętności z zakresu ochrony i konserwacji zbiorów gromadzonych w bibliotekach gminnych,
- sprawne posługiwanie się oprogramowaniem bibliotecznym,
- sprawne posługiwanie się pakietem Office,
- efektywna komunikacja z użytkownikami,
- pomoc użytkownikom w korzystaniu z narzędzi ICT,
- sprawne wyszukiwanie, selekcja i ocena informacji,
- obsługa informacyjna i czytelnicza różnych grup użytkowników (w tym dzieci i młodzieży),
- promocja czytelnictwa,
- poradnictwo w zakresie multimediiów,
- poradnictwo w zakresie korzystania z e-administracji, ułatwianie dostępu do informacji lokalnej,
- projektowanie i realizacja działań kulturalnych,
- prowadzenie strony internetowej biblioteki,
- wykorzystywanie narzędzi Web 2.0 do kontaktów z użytkownikami i promocji biblioteki.

Metody i kryteria oceniania

- wypełniony „Dziennik Praktyk” i „Karta Ewaluacyjna”,
- pozytywna opinia Opiekuna Bibliotecznego,
- pozytywna opinia Opiekuna Praktyk.

Sposób zaliczenia

Zaliczenie na ocenę.

Wrocław – IINiB UW.

dr Halina Rusińska-Giertych

Skrócona prezentacja ogólnej koncepcji praktyk

Czas trwania praktyki

W roku akademickim 2010/2011: studenci stacjonarni 120 godzin, niestacjonarni 60 godzin, w następnych latach (według nowej siatki): studenci stacjonarni 160 godzin, niestacjonarni 100.

Praktykę zawodową w małych bibliotekach gminnych odbywać mogą zarówno studenci stacjonarni, jak i niestacjonarni. Składa się ona z 2 etapów: praktyki śródrocznej i wakacyjnej.

Praktyka **śródroczna** (w roku akademickim 2010/2011 – 20 godz., w latach następnych – studenci stacjonarni 40 godz., niestacjonarni 20 godz.) polegająca na zajęciach terenowych, odbywanych w trakcie roku akademickiego, monitorowanych przez Opiekuna Praktyk Zawodowych ze strony instytutu i Opiekuna ze strony biblioteki.

Po spotkaniu (na początku roku akademickiego) Opiekuna Praktyk Zawodowych ze studentami (listopad/grudzień) i omówieniu wszystkich spraw związanych z praktykami, Student nawiązuje kontakt z wybraną (z listy przygotowanej przez instytutowego Opiekuna Praktyk Zawodowych) księżnicą gminną. Staje się ona odąd dla niego biblioteką partnerską – ćwiczeniową. W ustalonym – przez obie strony czasie – wizytuje bibliotekę w trakcie roku akademickiego (semestr zimowy) oraz wstępnie zapoznaje się z jej pracą, organizacją i specyfiką placówki. Ustala także termin i zasady realizacji praktyki wakacyjnej.

Student sam decyduje, jakie aspekty pracy biblioteki partnerskiej najbardziej go interesują i w jakie zadania chciałby się osobiście zaangażować, a jednocześnie – pod okiem Opiekunów (Uczelnianego i Bibliotecznego) – przygotowuje projekt indywidualnych działań (np. scenariusz imprezy czytelniczej, gier i zabaw dydaktycznych, festynu plenerowego, program szkolenia z zakresu obsługi komputera dla grup wykluczonych (np. seniorów, gospodyń domowych), szkolenia bibliotecznego dla użytkowników księżnicy, pomoc przy skontrum, plan pozyskania sponsora, aktywizacji środowiska lokalnego, akcję reklamową czy promocyjną biblioteki itp.).

Obie strony (Student i biblioteka) ustalają, jak będzie wyglądała realizacja projektu, w jaki sposób będzie finansowany, kto ze strony biblioteki będzie zaangażowany do pomocy przy tym przedsięwzięciu, a także termin finalizacji projektu. Realizacja projektu, jego efekty i zaangażowanie studenta jest oceniane przez Opiekuna ze strony biblioteki (w formie oceny cząstkowej). Opiekun instytutowy może wizytować imprezę.

Praktyka **wakacyjna** (w roku akademickim 2010/2011 studenci stacjonarni 100 godz., niestacjonarni 40 godz., w latach następnych – studenci stacjonarni 120 godz., niestacjonarni 80 godz.) ma służyć zapoznaniu się ze wszystkimi zadaniami biblioteki i zasadami funkcjonowania placówki.

Student zgłaszając się na praktykę zna już książnicę, do której został skierowany. Nie potrzebuje czasu na adaptację, może od razu przystąpić do realizacji powierzonych mu zadań. Opiekun Praktyk ze strony biblioteki dba, aby Student zetknął się ze wszystkimi aspektami pracy biblioteki i poznał je w sposób praktyczny, a co najważniejsze, mógł wykonywać je – w miarę możliwości – samodzielnie. Szczególny nacisk powinien być położony na właściwą organizację pracy, umiejętność opracowania dokumentów (etapy opracowania, porządkowanie, budowa kolekcji), umiejętność wykorzystywania strategii wyszukiwawczych, kontakt i pracę z czytelnikiem (w tym różnymi kategoriami czytelników), poradnictwo w zakresie wyboru lektury i multimediów, promocję książki, biblioteki i czytelnictwa, posługiwanie się warsztatem informacyjnym biblioteki, współpracę ze środowiskiem lokalnym, *e-informację*.

Zaliczenie praktyki jest obowiązkowe. Dokonuje go kierownik biblioteki lub wyznaczona przez niego osoba. Praktyka jest oceniana według skali czterostopniowej (bardzo dobry, dobry, dostateczny, niedostateczny). Dokumentem potwierdzającym odbycie praktyki jest zaświadczenie o odbyciu praktyki zawodowej (zał. nr 7 do Zarządzenia nr 56/2010 Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego z dnia 29 lipca 2010 r.), krótka opinia o Praktykancie wraz z uzyskanymi przez niego ocenami (częstkowymi – za praktyki śródroczne i wakacyjne), wypełniony Raport Bibliotecznego Opiekuna Praktyk oraz Raport Praktykanta.

Kończącą ocenę (na podstawie dwóch ocen częściowych, a w razie potrzeby konsultacji z bibliotecznym opiekunem praktyk) wystawia i wpisuje do indeksu (w semestrze zimowym roku III) Opiekun Praktyk Zawodowych ze strony instytutu.

Po zakończeniu praktyk Opiekunowie uruchamiają procedury ewaluacyjne.

Pełna prezentacja proponowanego przebiegu praktyk

Praktyka zawodowa stanowi bardzo istotny element przygotowania Studenta do przyszłej pracy. Daje mu możliwość poznania specyfiki profesji, zdobycia osobistych doświadczeń, kształtowania umiejętności praktycznych, a także trafnego obrania własnej drogi rozwoju zawodowego. Dlatego tak ważne jest właściwe jej zaplanowanie i realizacja. Niniejsza propozycja wnosi o tyle wkład w modernizację kształcenia akademickiego bibliotekarzy pracujących w małych bibliotekach gminnych, że pozwala studentom zapoznać się z wzorcowo prowadzonymi placówkami tego typu, współpracować z nimi w dłuższym okresie (nie tylko podczas praktyk wakacyjnych), obserwować pracę książnic gminnych w ciągu całego roku (akademickiego i kalendarzowego) oraz wykazać się sporządzeniem i zrealizowaniem w tych placówkach własnego projektu autorskiego.

Lider aplikacji (jednocześnie Opiekun Praktyk Zawodowych) nawiązuje kontakt z kilkoma (wzorcowo prowadzonymi) małymi bibliotekami gminnymi. Dopuszcza się

także realizację praktyk w nieco większych bibliotekach (miejsko-wiejskich i miejskich do 15 tys. mieszkańców), mających prawo uczestnictwa w Programie Rozwoju Bibliotek. Rekomendację tym placówkom wydaje m.in. dyrektor Dolnośląskiej Biblioteki Publicznej im. T. Mikulskiego we Wrocławiu i koordynator regionalnego Programu Rozwoju Bibliotek. Niektóre zgłoszone do współpracy księżnice są już finalistami I rundy konkursu organizowanego w ramach Programu Rozwoju Bibliotek (np. Borów, Twardogóra, Ząbkowice Śl.).

Opiekun Praktyk wizytuje wskazane placówki, omawia warunki współpracy, konsultuje program praktyk, ustala zasady współdziałania oraz sposoby kontaktowania się.

Na początku roku akademickiego 2010/2011 (listopad/grudzień) Opiekun organizuje spotkanie ze studentami, w czasie którego przedstawia Zarządzenie Nr 56/2010 Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego z dnia 29 lipca 2010 r. w sprawie organizacji praktyk zawodowych przewidzianych w standardach kształcenia dla poszczególnych kierunków studiów stacjonarnych i niestacjonarnych w Uniwersytecie Wrocławskim oraz omawia wszystkie sprawy związane ze zbliżającymi się praktykami zawodowymi. W czasie tego spotkania zachęca studentów do wyboru – jako miejsca realizacji praktyk – także małych bibliotek gminnych (tu wskazuje wzorcowe placówki partnerskie). Z zainteresowanymi odbyciem praktyki w małych bibliotekach gminnych spotyka się ponownie i szczegółowo wyjaśnia sprawy.

Po wyłonieniu chętnych studentów (maksymalnie 2 praktykantów) Opiekun instytutowy powiadamia biblioteki partnerskie, że zostały wybrane, a studentów zobowiązuje do pilnego kontaktu z tymi placówkami.

Bibliotecznym Opiekunem Praktykanta jest kierownik partnerskiej księżnicy, w której realizowana jest praktyka lub wyznaczona przez niego osoba.

Student wraz z Opiekunem Bibliotecznym ustala terminy oraz zasady współpracy śródrocznej i wakacyjnej. Po uzgodnieniu wszystkich szczegółów następuje zawarcie umowy pomiędzy uczelnią a biblioteką. Lider aplikacji przesyła kopię umowy/umów do PTB OW.

Praktyki mogą być realizowane na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych.

W roku akademickim 2010/2011: studentów stacjonarnych obowiązuje praktyka w wymiarze 120 godzin, niestacjonarnych 60 godzin, w następnych latach (według nowej siatki): studentów stacjonarnych 160 godzin, niestacjonarnych 100.

Praktyki zawodowe celowo podzielone zostały na dwa etapy: praktyki śródroczne i praktyki wakacyjne.

Praktyki **śródroczne** (w roku akademickim 2010/2011 – 20 godz., w latach następnych – studenci stacjonarni 40 godz., niestacjonarni 20 godz.) polegają na zajęciach terenowych, odbywanych w trakcie roku akademickiego, monitorowanych przez Opiekuna Praktyk Zawodowych ze strony instytutu i Opiekuna ze strony biblioteki.

Student – w ustalonym przez obie strony czasie – wizytuje bibliotekę w trakcie roku akademickiego 2010/2011 (semestr zimowy/początek semestru letniego) oraz

wstępnie zapoznaje się z jej pracą, organizacją i specyfiką placówki. Ustala także termin i zasady realizacji praktyki wakacyjnej.

Student sam decyduje, jakie aspekty pracy biblioteki partnerskiej interesują go najbardziej i w jakie zadania chciałby się osobiście zaangażować, a jednocześnie – pod okiem Opiekunów (Uczelnianego i Bibliotecznego) – przygotowuje projekt indywidualnych działań (np. scenariusz imprezy czytelniczej, gier i zabaw dydaktycznych, wystawy, festynu plenerowego, pikniku czytelniczego, program szkolenia z zakresu obsługi komputera dla grup wykluczonych (np. seniorów, niepełnosprawnych, gospodyń domowych, bezrobotnych), program pracy ze specjalnymi kategoriami czytelników, szkolenia biblioteczne dla użytkowników biblioteki, plan pomocy przy skontrum, plan pozyskania sponsora, udziału w kampanii społecznej, akcją reklamową, akcją promocyjną biblioteki itp.).

Obie strony (Student i biblioteka) ustalają, jak będzie wyglądała realizacja projektu, czy i w jaki sposób będzie finansowany, kto ze strony biblioteki będzie sprzymierzeńcem tego przedsięwzięcia, a także termin rozpoczęcia i zakończenia działań. Realizacja projektu, jego efekty i zaangażowanie Studenta są oceniane przez Opiekuna Bibliotecznego (w formie oceny częściowej). Lider aplikacji lub Opiekun instytutowy może wizytować przedsięwzięcie.

Praktyki **wakacyjne** (w roku akademickim 2010/2011 studenci stacjonarni 100 godz., niestacjonarni 40 godz., w latach następnych – studenci stacjonarni 120 godz., niestacjonarni 80 godz.). Praktyki wakacyjne mają służyć zapoznaniu się ze wszystkimi zadaniami biblioteki i zasadami działania placówki.

Student zgłaszając się na praktykę wakacyjną zna już placówkę, do której został skierowany. Nie potrzebuje zatem czasu na adaptację, może od razu przystąpić do realizacji powierzonych mu zadań. Opiekun Praktyk ze strony biblioteki dba, by Student zetknął się ze wszystkimi aspektami pracy biblioteki, poznał je w sposób praktyczny, a co najważniejsze (w miarę oczywiście możliwości) wykonywał je samodzielnie. Szczególny nacisk powinien być położony na właściwą organizację pracy, umiejętność opracowania dokumentów (etapy opracowania, porządkowanie, budowa kolekcji), umiejętność wykorzystywania strategii wyszukiwawczych, kontakt i pracę z czytelnikiem (w tym różnymi kategoriami czytelników), poradnictwo w zakresie źródeł informacji, wyboru lektury i multimediiów, udzielanie użytkownikom różnorodnych informacji, promocję książki, biblioteki i czytelnictwa, posługiwanie się warsztatem informacyjnym biblioteki, współpracę ze środowiskiem lokalnym, e-informację.

Treści programowe

1. Zapoznanie się ze strukturą organizacyjną, funkcją i zarządzaniem w bibliotekach.
 - organizacja biblioteki (struktura, dokumenty programujące pracę biblioteki, prawo i normalizacja biblioteczna, zakres zadań, system zarządzania jakością, przepisy bhp itp.),
 - organizacja działalności bibliotecznego (tok prac wewnętrznych w bibliotece, dokumentacja, planowanie, sprawozdawczość, statystyka, realizacja projektów, automatyzacja procesów bibliotecznych, aplikacje komputerowe użytkowane

- w bibliotece, zasady komunikacji wewnętrznej, obieg dokumentów),
- budownictwo biblioteczne i wyposażenie bibliotek.
- 2. Poznanie form gromadzenia, porządkowania, przechowywania i uzupełniania zbiorów.
- 3. Opracowanie materiałów bibliecznych (tradycyjne i w zautomatyzowanych systemach bibliecznych).
 - opracowanie formalne,
 - opracowanie rzeczowe,
 - organizacja zbiorów i informacji o dokumentach, strategię wyszukiwawcze.
- 4. Użytkowanie zbiorów.
 - zasady i formy udostępniania,
 - praca z czytelnikiem (różne kategorie czytelników),
 - poradnictwo w zakresie lektury i multimediiów,
 - biblieczna służba informacyjna, e-informacja.
- 5. Formy współpracy i promocji biblioteki (marketing biblieczny, formy działania biblioteki na rzecz środowiska regionalnego i lokalnego, informacja lokalna, wsparcie samoorganizacji społecznych).

Autor aplikacji w trakcie trwania praktyk może prowadzić działania monitoringowe, polegające na stałym kontakcie z Praktykantami i Opiekunem Bibliotecznym (telefonicznym, elektronicznym) lub osobistych wizytach w księżnicy. Autor aplikacji konfrontuje czy założenia teoretyczne dają się w pełni realizować w czasie trwania praktyk, ile czasu studenci poświęcają na poszczególne działania i które wykonują najchętniej, jakie aspekty pracy biblioteki nie zostały uwzględnione w programie.

Zaliczenie praktyki

Zaliczenie praktyki jest obowiązkowe. Dokonuje go kierownik biblioteki lub wyznaczona przez niego osoba. Wpisu do indeksu (w semestrze zimowym roku III) dokonuje instytutowy Opiekun Praktyk Zawodowych.

Po zakończeniu praktyk Opiekunowie ustalają termin spotkania ewaluacyjnego (w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa we Wrocławiu), w czasie którego analizują przebieg praktyk, formularze sprawozdawcze praktykantów, formularze sprawozdawcze opiekunów praktyk, wprowadzają ewentualne korekty w programie lub sposobie postępowania oraz ustalają zasady i warunki dalszego współdziałania. Biblieczni opiekunowie praktyk otrzymują pisemne podziękowania za współpracę, podpisane przez Dyрекję Instytutu.

Oczekiwane efekty uczenia się

Osiągnięta **wiedza**:

- student zna organizację, zadania, tok pracy i procedury stosowane w małych bibliotekach gminnych,
- wie jak nimi prawidłowo zarządzać,

- zna prawne i ekonomiczne aspekty funkcjonowania bibliotek,
- zna zasady budowania kolekcji bibliotecznych i zasady udostępniania dokumentów bibliotecznych,
- wie, jak tworzyć warsztat informacyjny biblioteki i lokalny zasób cyfrowy,
- ma świadomość, z jakimi realnymi problemami styka się bibliotekarstwo gminne,
- zna użytkowników bibliotek i ich potrzeby,
- zna formy pracy z użytkownikiem biblioteki,
- zna mechanizmy marketingowe stosowane w bibliotece,
- wie, w jaki sposób biblioteka działa na rzecz środowiska i samoorganizacji społecznych,
- wie, jak uzasadniać potrzebę istnienia małych bibliotek gminnych, zna właściwe argumenty,
- zna sposoby pozyskiwania środków finansowych (sponsorzy, granty, akcje społeczne, władze samorządowe, instytucje kulturalno-oświatowe, organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa z terenu gminy, fundacje, wydawnictwa, działania własne),
- zna sposoby promocji książki, biblioteki, czytelnictwa,
- wie, na czym polega lokalność działań.

Opanowane **umiejętności:**

- umie stosować procedury biblioteczne,
- potrafi zarządzać kolekcją biblioteczną, a w szczególności opracowywać dokumenty,
- potrafi prowadzić działalność informacyjną biblioteki,
- potrafi w sposób praktyczny rozwiązywać problemy (finansowe, trudny czytelnik, wybór zadania priorytetowego, zażegnanie konfliktu – utarczki słownej itp.),
- umie wykorzystać wiedzę teoretyczną (zdobytą w trakcie studiów) w bezpośrednim działaniu,
- potrafi na podstawie zdobytych doświadczeń trafnie obrać własną drogę rozwoju zawodowego (ma możliwość przekonania się czy w tego typu placówce chciałby podjąć pracę zawodową),
- potrafi pracować w grupie koleżeńskiej lub zespole,
- umie podjąć pracę zbiorową, a jednocześnie być w pełni odpowiedzialny za powierzone tylko jemu zadanie,
- umie animować życie kulturalne i społeczne w środowisku,
- umie pozyskiwać użytkowników i sprzymierzeńców biblioteki,
- umie stosować mechanizmy marketingowe i promocyjne,
- zauważa możliwość przeniesienia pewnych rozwiązań z wzorcowo funkcjonujących bibliotek do własnego miejsca pracy (w przypadku studentów pracujących),
- ma możliwość publicznego zaprezentowania się w nowym środowisku (pozauczelniwym) i przełamania barier nieśmiałości.

Metody i kryteria oceniania

Zaliczenie praktyki jest obowiązkowe. Dokonuje go kierownik biblioteki lub wyznaczona przez niego osoba. Praktyka jest oceniana według skali czterostopniowej

(bardzo dobry, dobry, dostateczny, niedostateczny). Dokumentem potwierdzającym odbycie praktyki jest zaświadczenie o odbyciu praktyki zawodowej (zał. Nr 7 do Zarządzenia nr 56/2010 Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego z dnia 29 lipca 2010 r.), krótka opinia o Praktykancie wraz z uzyskanymi przez niego ocenami (częstkowymi – za praktykę śródroczną i wakacyjną), wypełniony Raport Bibliotecznego Opiekuna Praktyk oraz Raport Praktykanta.

Sposób zaliczenia

Kończącą ocenę (na podstawie dwóch ocen częściowych), a w razie potrzeby konsultacji (osobistej, telefonicznej lub elektronicznej) opiekunów praktyk (instytutowego i bibliotecznego) wpisuje do indeksu (w semestrze zimowym roku akademickiego 2011/2012) Opiekun Praktyk ze strony instytutu.

